

JAN 1991

గ్రంథకర్త :

చర్మ గణపతి శాస్త్రి

(ఆర్ష విజ్ఞాన పరిషత్తు)

Price. No : 17200

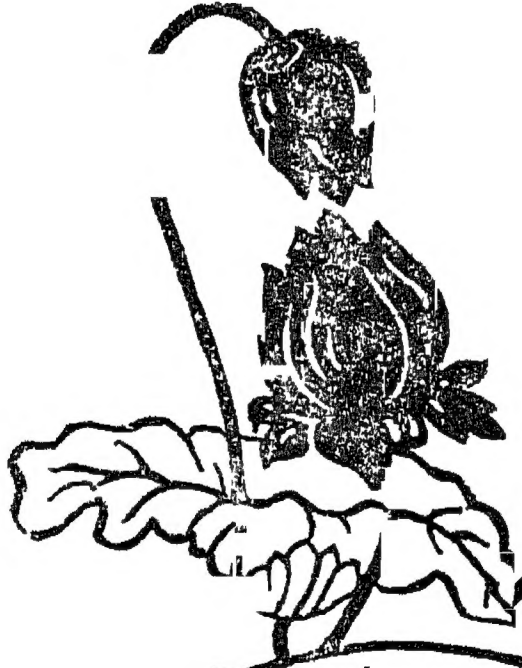
ఓం

సరస్వత్యై నమః

గాంధర్వ వేదము

సంగీతరత్నాకరము

శార్ఙ్గదేవుడు

రసిక జన హృదయ పద్మ ముకుళములు

చర్మ గణపతి శాస్త్రి

: రూ 25-00

987 సంక్రాంతి
మొదటిముద్రణ
ప్రతులు - 500

లలితా ఆర్ట్స్ ప్రెస్
టౌను హాలు రోడ్డు
విశాఖపట్నం - 1

వెల:- రూ 25-00

చ ర్ల గ ఐ ప తి శా త్రి
33 కిర్లంపూడి లేబోరు
ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ,
వాల్తేరు-3

త త్వ మ థ న ము

సదాశివుడు పార్వతి మొదలైన దేవతలును, మతంగుడు కళ్యపుడు మొదలైన మునులును నారదుడు తుంబురుడు అంజనేయుడు మొదలైన భక్తులును నానము నుపాసించి తన్మయులై ఆనందమున మునిగి అర్థమును భావనచేసి, సంగీతముద్వారా భగవంతుని ఉపాసించిరి. శ్రవణములు మొదలైన బాహ్యేంద్రియముల ద్వారా విని హృదయమున భావనచేసి పరమాత్మలో లీనమైరి.

వనమున గడ్డిని తిను లేడి బోయవాడు పాడు పాట విని ఒడలు మరచి బోయ తన్ను చంపు నను ధ్యానకూడ లేకుండ తన్మయమై తాను ఆహుతి యగుచున్నది. సంగీత మాధురికి పాములు బాలురు ఒడలు మరచిపోవు చున్నారు.

ఆ నాదము వ్యక్తము అవ్యక్తము అని రెండు విధములు. అర్థము సాహిత్య భావములతోఁ గూడిన కీర్తన లోనిది వ్యక్తము. అర్థములేక కేవల నాద పరమైనది అవ్యక్తము. వీనినే సగుణము నిర్గుణము అనవచ్చును. బ్రహ్మ విష్ణు మాహేశ్వర సరస్వతీ లక్ష్మీ పార్వత్యాద్యుపాసనలు సగుణము వ్యక్తము. వీనికి మూలమైన పరబ్రహ్మోపాసన సాహిత్యభావన లేని నాద ము ఉదాహరణకు రాగాదులు నిర్గుణము అవ్యక్తము.

ప్రపంచములో అన్నివిద్యలు, అన్ని కర్మలు, అన్ని కళలు భగవంతు డెవరో తానెవరో తెలిసికొని వానిద్వారా తన్మయత్వమును, ధ్యాన సమాధిని పొందుట జీవిత లక్ష్యము. ఆ లక్ష్యమునకు విద్యలు సంగీతాది కళలు సాధనములు. వేదమునకు స్వరము ముఖ్యమైనట్లు సంగీతమునకు నాదము ముఖ్యము. నాదమునకు సాహిత్యము ప్రాణము. సాహిత్యమునకు నాదము మూలము. పువ్వులోని అందము ముందు మనల ఆకర్షించును. దానిలోని పరిమళము మన హృదయమునకు ఆనందము గూర్చును. నాదము ముందు ఆకర్షించును. సాహిత్యమును భావించిన కొలది హృదయానందము ను కలిగించును. పరిమళములేని పువ్వు అష్టాదశరము కానట్లు సాహిత్య భావనలేని నాదము హృదయమునకు ఆనందమిడదు. ఔషధమునకు తేనె అను పానమైనట్లు ఉత్తమ భక్తిజ్ఞానములకు నాదము అనుపానము,

స్వాదుకావ్య రసోన్నిశ్రం శాస్త్ర మప్యవయుంజతే
ప్రథమాలీఢ మథవః పిబంతి కటు భేషజమ్

రుచికరముగా నుండిన కావ్యచిత్ర కళాదులతో గూడిన శాస్త్రమునుగూడ అప
యోగింతురు. మొదట రుచి చూచినతేనెనుబట్టి పైకి కలుపుగానున్న మందును
గూడ త్రాగుదురని పెద్దల సూక్తి. మందు పుచ్చుకొనుటకు తేనె సహాయపడినట్లు
మధుర నాదము భక్తిజ్ఞానములకు సహాయపడును.

సంగీతమపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః పదాంబుజే

ఏకమాపాత మధుర, మన్యదాలోచనామృతమ్

సంగీతము సాహిత్యము అనునవి సరస్వతి పాదపద్మములు. సంగీతము
అనుపాదపద్మము పైకి పైకి మధురముగా నుండును. సాహిత్య మనెడి పాద
పద్మము అలోచించిన కొలది, భావించిన కొలది అమృతముగా నుండును
అను సూక్తి యీ భావమునె సూచించుచున్నది. సరస్వతి నారాధించ వలె
నను ప్రవృత్తి సంగీత నాదమును బట్టి కలుగఁగా సాహిత్య భావము అమృత
మై యానందతన్మయత్వములను కలిగించును. అంజనేయాది భక్తులు అట్లే
తన్మయత్వము పొందిరి. సంగీత జ్ఞానము భక్తి వినా సన్మార్గము గతిదో
అని త్యాగయ్య కూడ చెప్పెను. సుఖ దుఃఖాదులను సగుణ భక్తిని దాటిన
వారు నిర్గుణ బ్రహ్మమును పొందురు. మొదట సగుణ భక్తిని ఉపాసించినఁగాని
నిర్గుణ తత్త్వము అందదు. అసలు సగుణభక్తిని సాహిత్య భావములను మన
నము చేయనివారికి నిర్గుణ భక్తి అందనే అందదు. అందుచే ముందు త్యాగ
య్య మొదలగు వారివలె సగుణభక్తిని ఉపాసింప వలెనన్నచో సాహిత్య భా
వముతో ఐక్యమును పొందవలయును. తుంబుర నారదాంజనేయ త్యాగరా
జాదులు మొదట సగుణ భక్తులే. సగుణ భక్తిని ఉపాసించి ఉపాసించి పిదప
నిర్గుణ భక్తిలో ఓలలాడిరి.

అందుచే సాహిత్యమును మననము చేయవలయును. సాహిత్యమును
భావనను చేయవలయును. సాహిత్యమున దృష్టిలేక కీర్తన భావమునే కర
ము చేసికొనక లౌకిక వ్యామోహములో భోగములలో పడినవారు భక్తులెట్లు
అగుదురు. వారు కేవల సంగీతజ్ఞులు మాత్రమే అగుదురు.

నేటి సంగీత గాయకులు వృత్తిగాయకులుగా నున్నారు. వారికి తన్మ
యత్వమే దొరకదు. ఇంక పాండిత్యమును మాత్రమే చూపు గాయకులు
గూడ వృత్తి గాయకులుగను సంగీతజ్ఞులుగను మాత్రమే అవుదురు. వారు
పరియైన భక్తులుగానేకారు. త్యాగయ్యగారు చెప్పినట్లు పరలోక భయము

శ్రీక భవ పాశమునబడి కరివాటి శృంగారారామ శబదలు మార్క యున్నవని
తులుకుదురు. వారు భక్తిమార్గమును తెలియలేరు. స్నానముచేసి విబూది
హాసికొన్న వారు వలె ఆ పాత మధుర సంగీతమునె ఆలపింతురు. పొండితీ
ప్రకర్ష చూపువారు భక్తులు గానేకారు. సరిగదా పైగా వారికి తన్మయత
ఆనందములు అందనే అందవు.

యోగసాధన చేయువారు సమాధి పొందుటకు ఆసనములు ప్రాణాయా
మలు చేయవలయును.

వేదవిదులు బ్రహ్మవేత్తలు కాగోరువారు ముందు శబ్దముల క్రియల వేదము
ల సంతవేయుట మొదలుగునవి చేయవలెను. సాహిత్యపాసకులు మొదట శబ్ద
ముల క్రియల సమాసాదుల జ్ఞానము పొందవలయును.

సంగీత సాధనచేయువారు స్వరములు జంటలు త్రికాలములు అలంకార
ములు గీతములు స్వరజతులు వర్ణములు సాధనచేయవలయును ఆ వర్ణము
లలోని శృంగారమయు సాహిత్యమును మార్చుకొనవలెను. దేవునికి తమ పర్వ
స్వము అర్పించుకొను దేవదాసీలు క్రమముగా ధనదాసీలు భోగదాసీలుగా
మారిరి. భోగకత్తెలు పొడుటకు జాఫళీలు పదములు మొదలుగునవి ఏర్పడి
నవి. భక్తులు పాడవలసినవికావు. శిష్యులకు శిష్యురాండ్రకును చెప్పవల
సినవి కూడకావు. అర్థము తెలియకపోవుటచే బాధ లేపోవుచున్నది.

కాశివైశ్ణవ వేదములు చెప్పుకొను విద్యార్థికి వేదము పఠన పాఠములు
చెప్పిన గురువు “అబ్బాయీ నీకు ఇనపపెట్టె ఇస్తున్నాను” సంస్కృతము
నేర్చుకొని అర్థము తెలిసికొన్నపుడు నీవా ఇనపపెట్టె తీసికొని దానిలోనిధన
రాసులను పొందుటకు తాళంచెవి కొరకును అనెనట. జ్ఞానమునకు శ్రవణ
మనన నిదిధ్యాసములు క్రమముగా సాధనములై నట్లు సంగీత నాదలయ
తన్మయతకు పఠన పునః పునరావృత్తి సాధనలు ఉపయోగించును.

శరీరారోగ్యము ద్వారా మానసికారోగ్యము రెండింటి ద్వారా జ్ఞానము
మోక్షము సిద్ధించును. కాని శరీరారోగ్యమునకని మొదలు పెట్టి కుష్టిలు
దండెములు, సర్కసు ఫీటులు చేసి దీకెట్లు ద్వారా ధనపంపాదన చేసికొనుచు
న్నట్లు కవులు వ్యక్తులమీద పద్యాలల్లి ధనికులకు అంకితాలిచ్చి సొమ్ము చేసి
కొనుచున్నట్లు నేడు గాయకులు స్వర కల్పనల ఫీట్లు వేసి దీకెట్లు పెట్టించి సంగీత

విరాగులైన మహర్షులు తవస్సుచేసి సహజ సమాధినిపొంది భగవంతునితో ఐక్యము పొందుచున్నారు. బైరాగులు మత్తు కలిగించు గంజాయి మొదలగు మత్తుపదార్థములు సేవించి వికృత సమాధినిపొంది అజ్ఞానులగుచున్నారు. కవులు గాయకులు నటకులు కొందరు మద్యాది వ్యసనాలకు లోబడి ఆమైకముతో గాని మాకు సరియైన కవిత్వాదులు కలుగవని చెప్పిస్థితికి వచ్చుచున్నారు. పైదికులు వేదముల అర్థము తెలిసికొనిక వాటి గొప్పతనము పొందలేకున్నారు. కాని యింత కాలము వేదము నశించి పోకుండ వేదంక్షచేసినందుకు వారిని కొంతవఱకు అభినందింపవలెను. అట్లే అర్థము కాకున్నను మిగుల శ్రావ్యముగా హాయిగా పాడుచున్నందుకు గాములకు అభినందింపక తప్పదు.

ముందుకీర్తనలకు, అవి తెలుగులో ఉన్నను సంస్కృతములో ఉన్నను వానికి అర్థము తెలిసికొని శిష్యులకుచెప్పి వాని అర్థము చెడనట్లు పాడవలెను. పల్లవిలోగాని అనుపల్లవిలోగాని చరణములోగాని అర్థము ముగియువరకు పాడవలయును. అర్థము సగముదాక వచ్చిపపుడు పల్లవి అనుపల్లవి వరకు గాని చరణము వరకుగాని పాడి పిదప పల్లవిలోగాని అనుపల్లవిలోగాని సాహిత్యములోని వివిధ సంగతులు భావము బాగుగా అనేకవర్యాయములు భక్తిరసస్ఫోకముగా పాడి శ్రోతల తన్మయుల చేయవచ్చును.

శ్రీ శార్ఙ్గదేవుని కీర్తనలకు స్వరము వ్రాయబడి యున్నది కనుక వానిని గూడ పాడుట నేటివారు అలవాటు చేసికొనవలయును. వాది వివాది సంవాది స్వరములపద్ధతిని అనుసరింపవలయును. వానిలో ఆలాపము, ఆక్షిప్తిక, వర్తని కరణము మొదలగు ప్రబంధ పద్ధతులు వ్రాయబడి యున్నవి వానిని గూడ అభ్యసించుముగాక.

నాటకాలు సినిమాలలోని పాత్రలు వేషధారులైనను ఆ పాత్రల భావములను కృత్రిమముగానైన అనుకరించుటవలన సామాజికులు ఆయా రసభావములుకలిగి రసనిమగ్నులౌదురు. త్యాగరాజులు వారి భావములకు అనుగుణముగా పాడినవైనను మనము త్యాగరాజుల భావములను భావించి ఆయారసములకు భావములకు అనుగుణముగా పాడినచో శ్రోతలు తన్మయులై ఆయా భక్తి భావములు గలవారగుదురు. కాన అట్లేనను తత్తద్భావానుగుణముగా అర్థము తెలిసికొనిపాడి యాగ యోగ త్యాగభోగ ఫలమొసంగే రాగ సుధా రసపానముచేసి రాజిల్లి ధన్యులు గావలెనని కోరుచున్నాను.

మ హా భ క్తు డై న
రామదాసుకును

ఎవరిని ఆశ్రయింపక
కృషి కర్మచే జీవించుచు
పరమ భాగవతమును రచించిన
పోతన్నకును

అ మాచితముగా వచ్చిన
నిధిని కూడ కాలఁద్రోచి రాముని సన్నిధిని తన్మయుఁడై
యుంఛ వృత్తిని అవలంబించి
భక్తిని సంగీతముతో మేళవించి
రాగ సుధామయ కీర్తనలలో
రాముని ముంచెత్తి
తాను మునిగి తన్మయుడై
తరించిన
త్యాగయ్యకును

రాజభోగాలు
మూలకు త్రోసివైచిన
భక్తురాలు
మీరాకును

నాదోపాసకులు

వాగ్గేయకారకులు	కృతులు	కాలము
భరతుఁడు	నాట్యశాస్త్రము	తెలియదు
నారదుడు	నారదీయశిక్ష స్వరార్ణవము	
మతంగుడు	బృహద్దేశి	
ప్రతాప శైలపుడు	సంగీత చూడామణి	200-00
మమ్మటాచార్యుడు	సంగీత రత్నమాల	1050-1150
జయదేవుడు	అష్టపదులు	1090-1100
పార్శ్వదేవుఁడు	సంగీత సమయసారము	1165-
చాళుక్య సోమేశ్వరుడు	సంగీత రత్నావళి. మొ.	1174-
సోమనార్యుడు	స్వరరాగ సుధాకరము	1160-1260
జాయపసేనాని	స్మృత రత్నావళి	1262-
శార్ఙ్గదేవుడు	సంగీతరత్నాకరము దౌలతాబాదు	1247-
సింహభూపాలుడు	సంగీతరత్నాకర వ్యాఖ్య	1330-1420
గోపాలనాయకుఁడు	ద్రువాగాననిపుణుడు	1315-
హరిపాలదేవుడు	సంగీత సుధాకరము	1309-1312
విద్యారణ్యుడు	సంగీతసారము	
	కర్ణాటక సంగీతనామకారకుడు	1320-1380
కుమారిగిరి వసంతరాజు	వసంత రాజీయము	1380-1400
పెదకోమటి వేమారెడ్డి	సంగీత చింతామణి	1402-1420
గోపేంద్ర తిప్పభూపాలుడు	తాళదీపిక	
చతురకల్లినాథుడు	సంగీతరత్నాకర వ్యాఖ్య కళానిధి	1423-1446
అన్నమాచార్యుడు	అన్నమాచార్య కీర్తనలు (వేలు)	1408-1480
పెదతిరుమలాచార్యులు	వేంకటేశ్వరస్వామిమీది కీర్తనలు	1473-
పురందరదాసు	సరళి అలంకార పిల్లారి గీతములు	1484-1564
	కీర్తనలు-సూళాది విభాగము	
మీరాబాయి	పదావళి	1500-1600
భండారు లక్ష్మీనారాయణ	సంగీత సూర్యోదయము	1503-1520
చెరుకూరి లక్ష్మీధరుడు	గీతగోవిందవ్యాఖ్య-శ్రుతిరంజని	

రామామాయ్యుడు	స్వరమేశకళానిధి	155
నారాయణ తీర్థులు	శ్రీకృష్ణలీలా తరంగిణి	158
సిద్ధేంద్రయోగి	భామా కలాపము	160
చతురదామోదరుడు	సంగీత దర్పణము	157
పుండరీక విఠలుడు	సద్రాగ చంద్రోదయము	159
మాధవభట్టు	సంగీత చంద్రిక	161
తానప్పాచార్యుడు	సంగీత శాస్త్రము	160
భావభట్టు	సంగీత లక్షణర 20 జనకరాగాలు	
గోవింద దీక్షితుడు	సంగీత సుధానిధి	154
వెంకటమఖి	చతుర్దండిప్రకాశిక	
	72 మేశక రుద్ర దర్శకుడు	1620
గోవిందామాయ్యుడు	సంగీతశాస్త్ర సంక్షేపః	157
క్షేత్రయ్య	క్షేత్రయ పదములు	161
రామదాసు	కీర్తనలు దాశరథి శతకము	165
తూము నరసింహదాసు	కొన్ని రామదాసు కీర్తనలు	170
తాళ్ళపాకము చిన్నయ	మంగళము - హెచ్చరిక	
	కీర్తనలు, దివ్యనామ కీర్తనలు మొ.	
సహజీ మహారాజు	పల్లకి నాటకము	163
రామస్వామి దీక్షితులు	కీర్తనలు	177
శ్యామశాస్త్రి	స్వరజాతులు తానవర్ణాలు	
	కీర్తనలు	176
త్యాగయ్య,	వేలకొలది కీర్తనలు	176
	ప్రహ్లాద విజయము, నౌకాచరిత్ర. మొ.	
ముత్తుస్వామి దీక్షితులు	సంస్కృత కీర్తనలు	177
ఎట్టయ్యప్ప మహారాజు	కీర్తనలు	176
సుబ్బరామ దీక్షితులు	సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శిని	
	సంగీతలక్షణ సంగ్రహము	190
మునివల్లె సుబ్రహ్మణ్యకవి	అధ్యాత్మరామాయణ కీర్తనలు	173
స్వాతితిరునాళ్ మహారాజు	పదాలు తిల్లానాలు కృతులు	182

గాంధర్వ వేదము

విషయ సూచిక

1 సంగీత పూర్వచార్యులు	1	26 నేటి స్వరపల్లవులు	75
2 సంగీతము, మార్గము, దేశి	3	27 స్వరజాతులు స్వరజతులు	షాడ్డి
3 సంగీతావిర్భావము		28 అర్షభి	78
4 నాదోపాసన	5	29 గాంధారి	79
5 సప్తస్వరములు	9	30 మధ్యమ	81
6 గ్రామములు	17	31 పంచమి	82
7 వాది, సహిద్యాదిస్వరములు	19	32 ధైవతి	83
8 మూర్చన	21	33 నైషాది	84
9 తానములు	23	34 షడ్జకై శికి	86
10 షాడవ, ఔడవ, స్వరములు	25	35 షడ్జోదీచ్యవ	88
11 స్వరభేదములు	26	36 షడ్జమధ్య	89
12 ఖండమేరువు	32	37 గాంధారోదీచ్యవ	90
13 మంద్రాది స్వరచిహ్నములు	37	38 రక్తగాంధారి	92
14 ఆలంకారస్వరములు		39 కై శికి	94
15 నేటి జంటవరుసలు	37	40 మధ్యమోచ్యవ	95
16 నేటి ఆలంకారములు	41	41 కార్మారవి	97
17 ఆలంకార ప్రయోజనములు	46	42 గాంధారపంచమి	99
18 గమకములు, నేటిగమకములు	46	43 ఆంధ్ర	100
19 స్వరజాతులు-స్వరజతులు	48	44 నందయంతి	102
20 సంపూర్ణషాడవములు	53	45 జాత్యాదులవివరము	106
21 గ్రహంశాదిలక్షణములు	56	46 గీతిప్రకరణము	107
22 జాతులలో మూర్చనాదులు	65	47 షాడ్జికపాలము	107
23 అది కాలపు తాళములు	67	48 అర్షభికపాలము	108
24 జాతి స్వరాదులు	68	49 గాంధారికపాలము	108
25 నేటి కొన్ని గీతములు	71	50 మధ్యమ కపాలము	109
26 నేటి తాళములు	73	51 పంచమి కపాలము	110

52 దైవతీ కపాలము	110	79 మధ్యమగ్రామము	163
53 నైషాదీ కపాలములు	111	80 మూలకై శికము	164
54 కంబలములు	111	81 పాడవము	166
55 తాళగతుగీతలు	115	82 భిన్న షడ్జము	168
56 రాగవివేకధ్యాయము	117	8 భిన్న పంచమము	170
57 గ్రామరాగములు	118	84 పంచమపాడవము	172
58 ఉపరాగములు	119	85 టక్కము	173
59 శుద్ధరాగములు	120	86 హిందోళము	176
(విభాషాంతర భాషా)		87 శుద్ధకై శికమధనమము	178
60 భాషారాగములు		88 దేవగుప్తము	180
62 ఉపాంగరాగము	126	89 గాంధారపంచమము	182
61 ప్రసిద్ధరాగములు	127	90 త్రవణ (డొంబకము)	184
62 శుద్ధ సాధారితము (విదారి)		91 కకుభము	185
కరణము		92 భోగవర్ధని	186
63 షడ్జగ్రామము	132	93 పేలావతి	186
64 శుద్ధకై శికము	134	94 పథమమంజరి	187
65 శుద్ధకై శిక మధ్యమము	138	95 బంగారి	189
66 భిన్న తానము	136	96 ఆడికామోదిక	189
67 భిన్నకై శికము	138	97 నాగధ్వని	190
68 గొడకై శికమధ్యమము	139	98 సౌవీరము	190
69 గొడ పంచమము	146	99 సౌవీరి	191
70 గొడకై శికము	141	100 వరాటిక	192
71 వేసరపాడవము	143	10 కర్ణాట బంగాళము	193
72 బొట్ట	148	102 క్రియాంగములు	
73 మాలవ పంచమము	153	రామకృతి	194
74 రూపసాధారము		103 గొడకృతి	"
75 శకము	155	104 వరాట్యుపాంగములు	194
76 భమ్మాణ పంచమము	157	105 తోడియుపాంగము	195
77 నర్తము	158	106 గుర్జరి "	196
78 షడ్జకై శికము	161	107 సౌరాష్ట్రగురి	196

తుచ్చీల	196	136 మచ్చుకు కొన్ని కీర్తనలు	219
106 ఖంబా	"	137 ప్రభంధములు	222
109 ఛాయావేలావలి	"	238 సూడములోని ఏలలు	223
110 భైరవి, కామోదా, సింహలి	196	239 దేవత గణములు	225
111 రామకృతి	197	గణైల - గణైల	"
112 వల్లత	198	140 వికృతగణములనుబట్టి	226
113 పంచమము	198	141 మాతైల (నందిమతము)	228
114 దక్షిణాత్యాభాషా	199	మాతైల (ఆర్జునమతము)	
115 ఆంధ్రాళిక	199	142 వర్ణైలు	229
116 కర్ణాటగౌడము	200	143 నాదావతి	230
117 దేశవాళగౌడము	200	144 దేశాభ్యైల	231
118 తురుష్క, ద్రావిడగౌడలు	201	145 కరణము, స్వరకరణము	232
119 శ్రీరాగ బంగాళములు	201	పాటకరణము	
121 శుద్ధభైరవము కామోదములు	222	146 డేంకి	233
122 మధ్యపాడవము		147 వర్తని	234
మేఘరాగము	202	148 యోంబడము	234
123 ఆమ్ర పంచమము కైశిక	"	149 లంబములు	235
124 సారాష్ట్ర 1 2	204	150 రాసకము	"
125 లలిత	208	151 ఆశ్రితము వర్ణప్రబంధము	236
126 సైంధవి	206	గద్యములు	
127 గౌడి	209	152 కైవాడము	237
128 త్రావణి	210	153 వాసవి, కళికవృత్త	
129 హర్ష	210	వీరవతి, వేదోత్తర	237
భమ్మణి		154 జాతిమతి కందము	238
130 టక్కకైశిక	212	155 కలహంసము	241
131 మాలవ దావణి	213	156 తోటకము	
132 కీర్తనలుపాడవలసినతీరులు	215	ఘటము	
133 తాగంతానం పల్లవి	217	157 వృత్తము	
134 తదరిన అను వానికావము	217	158 మాతృక	
135 పంచరత్న కీర్తనలు	218	రాగకదంబము	

స్వస్తికము		జయంతాదిధ్రువలు	248
159 పంచతాళేశ్వరము	242	ఉత్సాహము	
విప్రకీర్ణములు		మధురము	
160 శ్రీరంగము	243	నిర్మలము కొమలము	
శ్రీవిలాసము వంచభంగి		చారము కామోదము	
161 త్రివది చతుష్టది	"	అమరము తారము	249
షట్పది వస్తువు		విచారము	
విజయము		వైకుండము ఆనందము	
త్రివధము		కాంతారము కుండము	
చతుర్ముఖము		సహరము కాంతారము	
సింహలీల		వాంఛితము విశాలము	
హంసలీల		అడ్డతాళము విశాలము	
దండకము		నిశ్చంకము మకరందము	250
ఝుంపటము		రాసకము	
హరవిలాసము	245	భంజని మొ.	251
సుదర్శనము		నేటివాడుకలోనివి	
శ్రీవర్ధనము		కీర్తనలు	251
హర్షవర్ధనము		వర్ణములు	252
వదనముచర్చరీ		తానవర్ణములు	253
చర్య పద్ధతి	246	దశప్రపాణములు	
రాహడి, వంశీ		అంగములు	253
మంగళాచారము		108 తాళములు	254
ధవళము	241	నేటివాడుకలో తాళములు	257
మంగళము	246	ద్రువము మధ్యము	
ఓవి, లోలి	247	రూపకము సంకీర్ణ	
దంతి ద్రువము		ఝుంప త్రిపుట. మొ	

గాంధర్వ వేదము

(సంగీత రత్నాకరము)

తొలినారాయణుఁ డాత్మరూపమున నెందున్ క్షీరమల్లాప్పి. లీ
లలకై ఆపయి పాలమీఁగడయటల్ వ్యక్తాకృతినజేసిది. ని
ర్మలమాకాశము, నంధుగాలి, జ్వలనంబాపై నటన్నీరు, నం
దిల, యన్నంబయి జీవయై వెలుఁగు, నాయీశున్ సదామొక్కెదన్.

బ్రహ్మముఖంబునం దమృతవాహినియై విశదంబునొంది ఆ
బ్రహ్మముషి ప్రశాంత విమలాశ్రమవాటి మెలంగి సత్కవి
బ్రహ్మల మోముఁదమ్ముల సరస్సులలో రసకేశిఁదేలు నా
బ్రాహ్మి మదార్యసూక్తి రసపావనియై విహరించుఁ గావుతన్.

పదముల్ చేతులు నాట్యభంగిమల భావస్ఫూర్తి కావింపగన్
వదనంబెంతయు శ్రావ్య హృద్యగతులన్ బల్కింప, వాగర్థముల్
హృదయంబున్ మఱిపింప దేహమిటు లెందే నింద్రియాతీతస
తృదమానందము పొందఁగొల్పనగు నావాగ్దేవికిన్ మొక్కెదన్

జీవి పుట్టఁగనే కాళ్ళు చేతులు కదిపి యాడి యానందించి కేరింతలు
కొట్టును. మధురనాదమును విని కిలకిలనవ్వి యానందించును. పెద్దయైన
కొలది మధురభావ సహితమైన సాహిత్యమును గ్రహించి పరమానందమున
లీనమగును. సంగీతము వినగా ముందు చెవులద్వారా విని మనస్సు ఆనం
దించును. అది పైకి మధురిమఁ జిమ్మును. సాహిత్యము ఆలోచించినకొలది
యమృతమగును.

సంగీత మపిసాహిత్యం, సరస్వత్యాః పదద్వయం
ఏక మాపాత మధుర మన్యమాలోచనాఽమృతం

సంగీతము సాహిత్యమునవి సరస్వతిపాదపద్మములు. ఒకటిచెవులలోఁ
బడఁగానే మధురముగా నుండును. రెండవదైన సాహిత్యమును పాదపద్మము
ఆలోచించినకొలది యమృతమువంటిది. ఈ రెండు పాదపద్మములను ఉపా

సించినవాఁడు సరస్వతిని సగము సగముగాఁ గాక పూర్ణముగా ఉపాసించినవాఁడగును. ఇదివఱలో సాహిత్య సౌందర్య దర్శనాదులద్వారా ఒకపాదపద్మము ఉపాసన చేయబడినది. ఇప్పుడిసంగీతోపాసన న్వారా సరస్వతీదేవి రెండవ పాదపద్మము ఉపాసన పూర్ణముగా చేయబడుచున్నది. సంగీతసాహిత్యముల ద్వారా సరస్వతిని ఉపాసించి బ్రహ్మనందైక్యమును మనసు పొందవలసియున్నది. అపుడే జీవితము పూర్ణము సార్థకమునగును.

శ్లో. సదా ివః శివాబ్రహ్మభరతః కశ్యపోమునిః
మతం గోయాష్టి కో దుర్గాశక్తిః శార్దూలకోహలౌ
విశాఖిలో దంతిలశ్చ కంబళోఽశ్వతరస్తథా

వాయుర్విశ్వావసూ రంభార్జునౌ నారద తుంబురౌ
అంజనేయౌ మాతృగుప్తో రావణోనందికేశ్వరః

స్వాతిర్గుణో బిందురాజః క్షేత్ర రాజశ్చరాహులః
రుద్రసేనశ్చ భూపాలో భోజ భూవల్లభస్తథా

పరమర్థి చ సోమేశో జగదేక మహిపతిః

వ్యాఖ్యాతారో భారతీయే లోల్లటోద్భట శంకుకాః

భట్టాభినవగుప్తశ్చ శ్రీమత్కిర్తిధరోఽపరః
అన్యేచ బహవః పూర్వేయే సంగీత విశారదాః

అగాధ బోధమన్యేన తేషాం మతపయోనిధిం

నిర్మధ్య శ్రీ శార్ఙ్గదేవః సారోద్ధారమిమం వ్యథాత్

సదాశివుడు పార్వతి బ్రహ్మ భరతుడు కశ్యపముని మతంగుడు యాష్టికుడు దుర్గాశక్తి శార్దూలుడు కోహలుడు విశాఖిలుడు దంతిలుడు కంబలుడు అశ్వతరుడు వాయువు విశ్వావసువు రంభ అర్జునుడు నారదుడు, తుంబురుడు, అంజనేయుడు, మాతృగుప్తుడు, రావణుడు నందికేశ్వరుడు, స్వాతిర్గుణుడు బిందురాజు క్షేత్రరాజు రాహులుడు రుద్రసేనుడు భోజరాజు, పరమర్థి, జగదేక మహిపతియగు సోమేశుడు, ఈ భారతీయసంగీతశాస్త్ర విశారదుల లోల్లటోద్భట

శంకుకులు భట్టాభినవగుప్తుడు కీర్తిధరుడు మొదలైన సంగీత శాస్త్రవిశారదుల పూర్వాచార్యుల మతములను సముద్రములను బోధదూపమైన మందర పర్వతముచే మధించి వాణిసారభూతమైనదానిని మందరపర్వతముచే మధించి శ్రీ శార్ఙ్గదేవుడు వానిసారభూతమైన యమృతముద్ధరించెను.

శ్లో. గీతం వాద్యం తథానృత్యంత్రయం సంగీతముచ్యతే
మార్గోదేశీతి తద్వే ధా తత్ర మార్గ ఉచ్యతే

గీతము వాద్యము నృత్యము ఈ మూడూను సంగీతమనబడును. అది మార్గము దేశి అని రెండువిధములు అందు మార్గము చెప్పబడుచున్నది.

యోమార్గితో విరించాడ్యైః ప్రయుక్తో భరతాదిభిః
దేవస్య పురతశ్చం భోర్నియతా భ్యుదయ ప్రదః

బ్రహ్మ మొదలగు వారిచేతను భరతాదుల చేతతను మార్గము చూపబడి శంభుదేవుని యెదుట ప్రయోగింపబడి నియతముగా అభ్యుదయము నిచ్చునది మార్గము అని చెప్పబడుచున్నది.

దేశేదేశే జనానాం యద్రుచ్యా హృదయ రంజనం
గానంచ వాదనం నృత్యం తద్దే శీత్యభిధీయతే

దేశదేశ జనుల రుచినిబట్టి చేయబడిన హృదయరంజకమైన గానము వాదనము నృత్యముదేశి అనబడును.

గీతేన ప్రీయతే దేవః సర్వజ్ఞః పార్వతీ పతిః
నృత్యం వాద్యానుగం ప్రోక్తం వాద్యం గీతానువృత్తి చ
అతోగీతం ప్రధానత్వా దత్రాదావభిధీయతే,

నృత్యము వాద్యముల ననుసరించును వాద్యములు గీతమువనుసరించును. అందుచే గీతము ప్రధానము. అందుచే అదే ముందు చెప్పబడుచున్నది.

సామ వేదా దిదం గీతం సంజగ్రాహ ప్రజాపతిః

సామవేదమునుండి ఈగీతమును ప్రజాపతి సంగ్రహించెను. గీతముచే సర్వజ్ఞుడైన దేవుడు శివుడు సంతోషించును.

గోపీపతి రనంతోఽపివంశధ్వని వంశం గతః

సామగ్రితి రతో బ్రహ్మవీణా సక్తా సరస్వతీ॥

అనంతుడైన గోపాలుడు మురళీ ధ్వనికి వశమయిన బ్రహ్మసాహితీ ప్రేయుడు సరస్వతి వీణ యందాసక్తురాలు.

కిమన్యే యక్షగంధర్వ దేవదానవ మానవాః

అజ్ఞాత విషయాస్వాదో బాలః పర్యంకికాగతః

రుదన్ గీతామృతం పీత్వా హర్షోత్కర్షం ప్రపద్యతే

ఇంక యక్షులు గంధర్వులు దేవతలు దానవులు మానుష్యులసంగతి చెప్పవలసినదేమున్నది. విషయమిది తెలియనిబాలుడును ఉయ్యాలయం దుండివిడుచు గీతామృతము గ్రోలి ఆనందించును.

ఁనే చర స్తృణాహరశ్చిత్రం మృగశిఖః పశుః

లుబ్ధో లుబ్ధక సంగీతే గీతే త్యజతి జీవితం.

వనమున తిరుగుచు గడ్డితిను లేడిపిల్ల పశువు; బోయవాడు పాడుపాటకు వశమై తనజీవితమునే విడుచుచున్నది.

తస్య గీతస్య మాహాత్మ్యంకే ప్రశంసితు మీహతే

ధర్మార్థ కామమోక్షాణా మిదమేకై క సాధనం

ఁగీత మాహాత్మ్యమును ఎవరు ప్రశంసింపగలరు. ధర్మార్థ కామమోక్ష ములకిది యొక్కటే సాధనము.

వీణావాదన తత్త్వజ్ఞః శృతిజాతిచిశారదః

తాశజ్ఞశ్చాపప్రయాసేన మోక్షమార్గంచ గచ్ఛతి

పాటల తత్త్వమును దెలిసి శృతిజాతులందు నేర్పు గలిగి తాళము తెలిసినవాడు సులువుగా మోక్షమార్గమును పొందును.

గీతం నాదాత్మకం వాద్యం వాదవ్యక్త్యై ప్రశస్యతే

తద్వయానుగతం నృత్తం నాదాధీన మత స్త్రయం

గీతము నాదరూపమైనది. నాదము వ్యక్తమగుటచే వాద్యము ప్రశంసింపబడును. నృత్యము ఆరెండింటిననుసరించును. కనుక అనూదును నాదమున కధీనమైయుండును.

నాదేనవ్యజ్యతే వర్ణః పదం వర్ణా తృదాద్వచః
పచసో వ్యవహరోఽయం నాదాధీన మతోజగత్

నాదముచే వర్ణము, వర్ణముచే పదము పదముచే వాక్కు వాక్కుచే ఈ వ్యవహారము కలుగును కనుక జగత్తు నాదాధీనము.

సోఽయం ప్రకాశతే పిండే తస్మాత్పిండోఽభిధీయతే
గుదలిం గౌతరే చక్రమాధారాఖ్యం చతుర్దశం
వర్ణమః సహజ స్తద్వదానందో జీవపూర్వకః

నాదము శరీర మనుమాంసముద్దయందు ప్రకాశించును. కనుక దానిని పిండమందురు. మలమూత్ర ద్వారముల మధ్య ఆధారము నాలుగుదశముల చక్రముగలదు. అది గొప్పది. సహజము. దానియానందము జీవపూర్వకమైనది.

యోగానందశ్చ తత్రస్యా దైశానాది దశే ఫలం
అస్తికుండలినీ బ్రహ్మ శక్తి రాధారపంకజే.

అందు ఐశానాది పద్మమందు బ్రహ్మశక్తిగల కుండలిని గలదు. అది ఆధార పద్మమందున్నది.

అబ్రహ్మరంద్ర మృజుతాం నీతేఽయమమృతప్రదా
స్వాధిష్ఠానంతతో లింగమూలేషద్దశం చక్రమస్తిచ.

బ్రహ్మరంద్రమువఱకు అమృతమునిచ్చు నీకుండలిని ఋజువై యున్నది. లింగమూలమున ఈ ఆరుదశముల స్వాధిష్ఠాన చక్రమున్నది.

నాభౌ దశదశం చక్రం మణిపూరక సంజ్ఞకం
హృదయేఽనాహతం చక్రం, శివస్య ప్రణవాక్యతేః
పూజాస్థానం తదిచ్ఛంతి దక్షైర్ద్వాదశభి ర్యుతం
కంఠే భారతీ స్థానం విశుద్ధిః షోడశచ్ఛదం,

నాభియందు దశదశములుగల మణిపూరకమను చక్రముగలదు. హృదయమందు అనాహత మనుచక్రముగలదు. అది ప్రణవాక్యతిగల శివుని పూజకు స్థానము. అది పన్నెండు దశములతో కూడినది. కంఠమందు భారతికి స్థానమైన విశుద్ధిచక్రమున్నది. అది పదునాఱు దశములుగలది.

భూమధ్యేద్విదశం చక్రమాజ్ఞా సంజ్ఞాం లభేత్సదా
చక్రం సహస్రవత్రంతం బ్రహ్మరంద్రే సుధాధరం

కనుబొమ్మలమధ్య సదారెండు దశముల ఆజ్ఞాచక్రమున్నది. బ్రహ్మ
రంద్రమందు సహస్రదశములుగల చక్రమున్నది. అది సుధను ధరించి
యున్నది.

బ్రహ్మరంద్రే స్థితోజీవః సుధయా సంప్లుతోయదా
తుష్టోగీతాది కార్యాణి సప్రకర్షాణి కారయేత్

బ్రహ్మరంద్రమందున్న జీవుడు ఎప్పుడు సుధతోఁదడపబడునో అప్పుడు
తుష్టుడై గీతాదికార్యములెక్కువగా చేయించును.

ఆధారాధ్వ్యంగుళా దూర్ధ్యం మేహనాధ్వ్యంగుళా దధః
ఏకాంగుళం దేహం తప్త జాఁబూనద ప్రభం.

ఆధారచక్రముకంటె రెండు అంగుళములపైని మేహనముకంటె రెండు
అంగుళముల క్రింద ఒక అంగుళముగల దేహము పుటమువేసిన బంగారము
కాంతి కలదై యుండును.

తత్రాస్తేఽగ్ని ిఖా తన్వీచక్రా తస్మా న్న వాంగుళే
బ్రహ్మగ్రంధిరిత్తిపో క్తం తస్యనామ పురాతనైః

అక్కడ దేహముధ్యగల చక్రముకంటె తొమ్మిది అంగుళములుగల దేహ
మందు సన్నని అగ్నిశిఖగలదు. దానిని పూర్వులు బ్రహ్మగ్రంధి అనిరి.

తన్మధ్యేనాభి చక్రంతు ద్వాదశాకారమవస్థితం
లూతేవ తంతు జాలస్థా తత్ర జీవోభ్రమత్త్యయం.

దానిమధ్య 12 ఆకులుగలనాభి చక్రముగలదు. దారములందు సాలె
పురుగువలె ఈ జీవుడు తిరుగుచుండును.

సుషుమ్నాయా బ్రహ్మరంద్ర మారోహ త్యవరోహతి
జీవఃప్రాణ సమారూఢో రజ్జ్వాం కోలాహలో యథా

సుషుమ్నానా డిద్వారా జీవుడు ప్రాణముతోగూడి ఉయ్యాలతాడు
పైని క్రిందుకు పైకి నూగువానివలె ఎక్కుచు దిగుచు నుండును.

ఏవం విధేతు దేహేఽస్మిన్ మల సంచయ సంయుతే

ప్రసాదయంతి ధీమంతో భుక్తిం ముక్తిముపాయతః

ఇటువంటి మలసంచయముతోఁ గూడిన దేహమందు ధీమంతులు ఉపాయముచే భుక్తిని ముక్తిని సాధించుచున్నారు.

తతస్యాత్సగుణ ధ్యానానాద్భుక్తిర్ముక్తిస్తునిర్గుణాత్

ధ్యానమేకాగ్ర చిత్తైకసాధ్యంన సుకరం నృణాం

అందు సగుణధ్యానమువల్ల భుక్తియు నిర్గుణధ్యానమువల్ల ముక్తియు కలుగును. ధ్యానము ఏకాగ్రచిత్తమువల్లనే సిద్ధించును. అదినరులకు సులభముకాదు.

తస్మాదత్ర సుఖోపాయం శ్రీమన్నాద మనాహతం

గురూపదిష్ట మార్గేఽమునయః సముపాసతే

అందువల్ల ఇక్కడ సుఖోపాయమైన సుఖమైన అనాహతనాదమును గురూపదేశముద్వారా మునులు ఉపాసించుచున్నారు.

సోఽపిరక్తి హీనత్వా న్మనోరంజకో నృణాం

తస్మాదాహ తనాదస్య శ్రుత్యాది ద్వారతోఽఖిలం

అదియు రక్తి లేకపోవుటవల్ల నరులకు మనోరంజకముకాదు. కనుక అనాహతనాదమును శ్రుత్యాదులదారా పూర్తిగా సాధింపవలెను.

గేయం వితన్వతో లోకరంజకం భవభంజనం

ఉత్పత్తి మభిధాన్యామస్తథా శ్రుత్యాదిహేతుతాం

గేయమును విస్తరింపఁ జేయుటవల్ల లోకరంజనమును భవభంజనమును జరుగును. మేము దానిపుట్టుకను శ్రుత్యాదులకు హేతుత్వమును చెప్పుదుము.

చైతన్యం సర్వభూతానాం వివృతం జగదాత్మనా

నాదబ్రహ్మ తదానంద మద్వితీయ ముపాస్మహే

సర్వభూతములకు చైతన్యమై జగదాత్మయై ప్రకటితమైన నాదబ్రహ్మమై ఆ యద్వితీయానందము నుపాసించుము,

నాదోపాసనయా దేవా బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాః

భవంక్యుపాసితా మ్మానం యుస్మాదేతే తదాత్మకాః

ఈ దేవులయిన బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు నాదస్వరూపులుగాన నాదోపాసనచే తప్పక ఉపాసించబడిన వారగుదురు.

అత్మా వివక్ష మాచోయంమనః ప్రేరయతే, మనః
దేహస్థం వహ్ని మాహంతి సప్రేరయతి మారుతం

అత్మ మాటాడగోరి మనస్సును ప్రేరేపించును. మనస్సు దేహమం
దున్న జఠరాన్నిని కొట్టును. అది గాలిని, పేరేమను.

బ్రహ్మగ్రంథి స్థితః సోఽథ కమాదూర్థ్వ పథేచరన్
నాభిహృత్కంఠ మూర్ధ స్వేష్యా విద్యాప యతిద్వనిం

అదిబ్రహ్మగ్రంథియందు ఉండి కమముగా పైకి చరించుచు ఈనాభి
హృదయము, కంఠము తలయందు ధ్వని నావిర్భవింప జేయును.

నాదోఽతినూక్ష్యః సూక్ష్మశ్చ పుష్టోఽపుష్టశ్చ కృత్రిమః
ఇతి పంచాభిధాం ధత్తే పంచస్థాన స్థితః క్రమాత్

ఈనాదము అయిదు స్థానములందు ఉండి క్రమముగా అతినూక్ష్యము
సూక్ష్మము పుష్టము అపుష్టము కృత్రిమము అను అయిదు స్థానములందు ధరించును

నకారం ప్రాణనామానం దకారమనలం విదుః
జాతః ప్రాణాన్ని సయోగత్తేన నాదోఽభిధీయతే

నకారమును ప్రాణమని దకారమును అన్నియని అందురు. ఈప్రాణా
న్నిల కలయికవలన (నౌ=ద) నాదము అభివక్తమగుచున్నది.

వ్యవహారేఽవ్య సౌతేధా, హృదిమంద్రోఽభిధీయతే
కంఠేమధ్యో మూర్ధ్ని తారోఽద్యగుఙ్గోఽత్త రోత్తరం

ఈనాదము వ్యవహారములో మూడువిధములుగా నున్నది. హృదయ
మున మెల్లగా మంద్రము. కంఠమున మధ్యగా మధ్యము తలయందు
హెచ్చగా పలుకబడెనది తారమనబడును

తస్యద్వావింశతి ర్భేదాః శ్రవణాచ్చ తయోమతాః
హృద్యూర్ధ్వనాడీ సంలింగా నాద్యో ద్వావింశతిర్మతాః

అవి ఇరవై రెండు భేదములుగలది. వినబడుటవలన అవి శ్రుతులన
బడెను. హృదయమున పై నాడులందున్న నాడులు ఇరవై రెండు.

తరశ్చోస్తాసుతావత్యః శ్రుతయో మారుతా హతా
ఉచ్చోత్త రతాయుక్తాః ప్రభవంతుత్తరోత్తరం

అశ్రుతులు అఇరవై రెండు నాడులందు అష్టముగా గాలిచే కొట్టబడి
శ్రుతులు అన్నియేయగును. అవి హెచ్చగా నున్నవై పైకిపుట్టును.

ఏవం కంఠే తథాశీర్షేశ్రుతిర్ద్వా వింశతిర్మతాః

ఇట్లు కంఠమునందు తలయందు పుట్టిన శ్రుతులు ఇరవై రెండు.

సప్త స్వ ర ము లు

1	1	ని	శ్రుతులు	జాతులు	జాతి వివరణ
2	2	గోమఘ	తీవ్ర	దీప్త	జాతులు 5.1 దీప్త
3	3	గోమఘ	కుముద్వతి	ఆయత	2 ఆయత : కరుణ
4	4	గోమఘ	మంద	మృదు	4 మృదు 5 మధ్య-
			చందోవతి	మధ్య	షడ్జాదిగ్రామ
5	1		దయావతి	కరుణ	ములనుండి పుట్టి
6	2		రంజని	మధ్య	నవి : గాన జాతు
7	3	రి	రతిక	మృదు	అనివృత్పత్తి.
8	1		రౌది	దీప్త	శ్రుతిభేదములు
9	2	గ	కోధ	ఆయత	నాల్గు జాతులలో
10	1	గ	వజ్రిక	దీప్త	ఉన్నవి.
11	2		ప్రసారిణి	ఆయత	1 మంద్రము
12	3		ప్రితి	మృదు	2 మధ్యము 3
13	4	మ	మార్జని	మధ్య	తారము.
14	1		క్షితి(క్షౌ)	మృదు	జాతులు
15	2		రక్త	మధ్య	దీప్తలో 1 తీవ్ర
16	3	ప	సందిపిని	ఆయత	2 రౌది 3 వజ్రిక
17	4	ప	అలాపిని	కరుణ	4 ఉగ్ర
18	1		మదంతి	కరుణ	ఆయతలో
19	2	ధ	రోహిణి	ఆయత	1 కుముద్వతి
20	3	ధ	రమ్య	మధ్య	2 కోధ 3 ప్రసారి
21	1		ఉగ్ర	దీప్త	4 సందిపిని
22	2	ని	క్షోభిణి	మధ్య	కరుణలో-

అందు షడ్జము (స నాలుగు శ్రుతులు, ఋషభము (రి మూడుశ్రుతులు గలది, గాంధారము. (గ రెండు శ్రుతులు, మధ్యమము. (మ నాలుగుశ్రుతులు పంచమము (వ నాలుగుశ్రుతులు. ధైవతము (ధ మూడుశ్రుతులు నిషాదము (ని రెండుశ్రుతులు గలది. ఒకస్వరమునుండి యింకొక స్వరమువఱకు తన్ను అభివ్యక్త పఱచుటచే నాలుగు, మూడు, రెండు శ్రుతులుగలది యగును. ప్రతి శ్రుతియు వలుకుటలో స్పష్టముగా వ్యక్తముగాదు. సప్తస్వర శ్రుతులై వ్యక్తమగును.

శ్రుతిభ్యః స్యుః స్వరాః షడ్జర్షభ గాంధార మధ్యమాః
పంచమో ధైవత శ్చాధ నిషాద ఇతి సప్తతే.

‘అ’ మొదలు ‘క్ష’ వఱకు స్వతః రంజకములు గాన ప్రస్వతః రంజకః స్వయం రాజంతే కనుక] స్వరములు. వ్యక్తములు వ్యంజనములు. సంగీతములో షడ్జాదులు స్వరములనబడెను. శ్రుతులనుండి షడ్జము స. ఋషభము రి గాంధారము గ మధ్యమము మ పంచమము ప ధైవతము ధ నిషాదము ని అని స రి గ మ ప ద ని ఏడు బయలుదేరినవి. షడ్జాదిస్వర పదములలోని మొదటి వర్ణములు కొన్ని ప్రకృతిగను కొన్ని వికారయుక్తము గను అయినవి. ష వికృతి స, ఋషభమునకు రి వికృతి, గాంధారాదులు ప్రకృతులు. మొదటవర్ణములు షడ్జాదులకు ప్రతీకలుగా పలుకబడినవి.

షడ్జాం స్వరాణాంజనకః షడ్భిర్వా జన్యతేస్వరైః
షడ్జోవాజాయతేఽంగేభ్యః షడ్జ ఇత్యభిధీయతే

జన్యకేషు

తానుకొక మిగిలిన రిగమ పదని అను అటు స్వరములకు కంఠము హృదయము తాలువులు నాలుక మనస్సు అను ఆరుఅంగములనుండి పుట్టును కనుకను స అన్నది షడ్జజమని పిలువబడెను.

ప్రాప్నోతి హృదయం శీఘ్రమన్యస్మా దృషభః స్మృత్యః
స్త్రీ గవీష యథాతిష్ఠన్ విభాతి ఋషభోమహన్
స్వరగ్రామే సముత్పన్నః స్వరోఽయ మృషభస్తవా

ఇతరమగు చోటులండి శ్రీఘ్రముగా హృదయమును పొందుచున్నది. [ఋషతి-పొందుచున్నది ఋషగతౌ గతిఃప్రాప్తిః]గాన ఋషభము (ఋష+

భఉడాది వ్రత్యయము] అని వ్యుత్పత్తి. ఎట్లు వృషభము అవుల మధ్య వ్రకశించునో [వృషఃభాతి వృషభ ఋషభ] అది వృషభము ఋషభ పదము లోని మొదటివర్ణము ఋ. దీనికి వికృతి. రి.

వాచంగానాత్మికాంధ త్త ఇతి గాంధార సంజ్ఞకః

వ్వరాణాం మధ్యమత్వాచ్చ మధ్యమః స్వర ఉచ్యతే

గాం-గానాత్మ వాక్కును ధత్తే ధరతి ధరించుచున్నది. కానగాంధారము అనిపేరు వచ్చినది. మొదటి వర్ణము. గ స్వరములలో మధ్యదిగాన మధ్య మము మొదటివర్ణము మ.

స్వరాంతరాణాం విస్తారంయో మిమీతే స పంచమాం

పాఠక్రమేణ గణనే సంఖ్యయా పంచమోఽధవా

పచి-విస్తారే, పచతి-విస్తారమును మిమీతే సరిగమలను కొలుచునుగాన పంచమము లేక స్వరములలో అయిదవదిగా నపంచమము మొదటివర్ణము ప.

ధీర్యస్తి సధీనాం తత్సంబంధీ దై వతః స్మృతః

షష్ఠస్థానే ధృతోయస్మాత్తతోఽసౌధై వతోమతః

ధీ [బుద్ధి] కల ధీమంతులకు [ధీమంతులకు ఇట 'మ'వగా మాటినది] సంబంధించినది దై వతము ఆరవస్థానమున ధరింపబడినదిగాన దై వతము [ఈ యర్థములో దై వతరూపము సరిగా ఏర్పడదు. ధీ వాన్-ధీవతః అయం-దై వతము. ఈయర్థము సరిగా ఉన్నది.

నిషీదంతి స్వరాః సర్వే నిషాదస్తేన కథ్యతే

స్వరములన్నియు దీనియందు కూర్చుండును కాన నిషాదము. నిషాద పదములోని మొదటివర్ణము. ని. ఈ విధముగా సరిగమ పదని స్వరములు ఏర్పడెనని తెలియవలెను.

శ్రుత్యనంతర భావీయః స్నిగ్ధోఽనురణ నాత్మకః

స్వతోరంజయతి శ్రోతృ చిత్తం స స్వర ఉచ్యతే

శ్రుతుల యనంతరము పుట్టి యనుసరించి ఒకదానితర్వాత ఒకటి లహ రులవలె పుట్టి ధ్వనించుచు శ్రోతల చిత్తమును రంజింపజేయునది కాన స్వరమనబడెను.

మయూరచాతకచ్చాగ క్రౌంచ కోకిల దర్దురాః
గజశ్చ సప్త షడ్జాదీన్ క్రమాదుచ్చార యంత్యమీ.

నెమలి షడ్జ ధ్వనిని చాతకము ఋషభధ్వనిని మేక గాంధార ధ్వనిని
క్రౌంచపక్షి మధ్య మధ్వనిని కోయిల పంచమధ్వనిని పలుకును.

షడ్జం మయూరో వదతిగావో ఋషభభాషిణః
అజావికంతు గాంధారం క్రౌంచః క్వజతి మధ్యమం

నెమలి షడ్జధ్వనిని గోవులు ఋషభధ్వనిని, మేకలు గొర్రెలు గాంధార
మును క్రౌంచము మధ్యమమును పలుకును.

పుష్ప సాధారణేకాలే పికః కూజతిపంచమం
దైవతం హేషతేవాణీ నిషాదం బృహతే గజః

పువ్వులు పూచుకాలమున కోయిల పంచమధ్వని పలుకును గుఱ్ఱము
హి హి అని సకిలించుటకు దానిని పోలిదైవతముండును. వీనుగు ఘంకారము
నిషాదమును పోలును. ప్రకృతిలోని దేవతలు ఉద్యానవనములో మయూ
రాది రూపములు ధరించి గానములో ప్రపంచమునంతనుముంచి తన్మయము
చేసివైచును.

హాస్య శృంగారయోః కార్యోస్వరౌ మధ్యమః పంచమౌ

షడ్జర్భభాతధాజ్ఞేయౌ వీరరౌద్రాద్భుతేషుచ
గాంధారశ్చ నిషాదశ్చ కర్తవ్యౌ కరుణేంసే

దైవతశ్చాపి కర్తవ్యౌభీభత్సే భయానకే. బృహద్దేశి-మతంగముని

మవలు హాస్య శృంగారములందును, సరిలు వీరరౌద్రాద్భుతములం
దును, గనిలు కరుణము న,ధ భీభత్స భయానకములలో, కూర్చవలెను. ఆయా
స్వరములు హెచ్చుగావాడినచో పైనిజెప్పిన రసములు వ్యక్తమగుననిభావము.

సరీవీరేద్భుతే రౌద్రే ధో భీభత్సే భయానకే

కార్యో గనీతు కరుణే హాస్య శృంగారయోర్మపౌ

వీరాద్భుత రౌద్రములందు సరి, ధ, భీభత్స భయానకములందు గనిలు
కరుణమున మసలు హాస్య శృంగారములందు గూర్చవలెను. ఇది పై మతం
గుని దానికనుసరణము. ఈనియమము నిప్పుడు ఎవరును పాటించినట్లు
అగపడదు.

తే మంద్ర మధ్యతారాఖ్య స్థాన భేదాత్త్రి ధామతాః
తవీవ వికృతా వస్తా ద్వాదశ ప్రతి పాదితాః

ఆ స్వరములు మంద్రము మధ్యము తారము అని మూడువిధములు.
అవే మరల వికృతావస్థ కలవై పన్నెండయ్యెను.

చ్యుతోఽచ్యుతో ద్విధాషడ్జో ద్విశ్రుతిర్వికృతో భవేత్
సాధారణే కాకలిత్వే నిషాదస్య దృశ్యతే.

షడ్జము (స) చ్యుతము అచ్యుతము అని రెండువిధములు. ద్విశ్రుతి
గలది. నిషాదమునకు సాధారణ ధ్వనియుందు కాకలి ధ్వనియుందు వికృతమై
కనిపించుచున్నది. సాధారణమైనపుడు చ్యుతము కాకలిగానున్నపుడు అచ్యు
తముగాను ఉండును.

ప్రథమం శ్రవణాత్ శబ్దః శ్రూయతే హ్రస్వమాత్రకః
సాశ్రుతిః సంపరిక్షేయా స్వరావయవలక్షణా

ఒకశబ్దము వినుచుండగా ఏ మొదటిభాగము వినబడుచున్నదో అదే
శ్రుతిఅనబడును.

సాధారణే శ్రుతిం షడ్జీమృషభః సంశ్రితోయదా
చతుశ్రుతిత్వ మాయాతి తదైకో వికృతోభవేత్.

సాధారణములో ఋషభము (రి) షడ్జ శ్రుతిని ఆశ్రయించినచో చతు
శ్రుతిత్వమును పొందును. అప్పుడొక వికృతమగును.

సాధారణే త్రిశ్రుతిః స్యాదంతరత్వే చతుః శ్రుతిః
గాంధారశ్చ తద్భేదాద్వానిశ్శంకేన కీర్తితా,

ఋషభము సాధారణముతో త్రిశ్రుతిని అంతరమందు చతుః శ్రుతిని
పొందును. అది సాధారణము అంతర గాంధారమని రెండురకములగునని
నిశ్చంకుడు చెప్పెను.

మధ్యమః షడ్జవద్ద్విధాఽంతర సాధారణాశ్రయాత్
పంచమోమధ్యమ గ్రామే త్రిశ్రుతిః కై శికేపునః

మధ్యమస్య శ్రుతింప్రాప్యచతుః శ్రుతిరితిద్విధా
దైవతో మధ్యమగ్రామే వికృతం స్యాచ్ఛతుః శ్రుతిః

షడ్జమెట్లు ద్విశ్రుతిగలదై వికృతమై చ్యుతాచ్యుత భేదములచే భిన్నమై యుండునో అట్లే మధ్యమముగూడ నుండును. అమధ్యమము అంతర మధ్యమమని సాధారణ మధ్యమమని యగును. మధ్యమగ్రామములో పంచ మము (ప) ద్విశ్రుతి గలదగును. కై శికమందై తే మధ్యమశ్రుతిని పొంది చతుఃశ్రుతి గలదగును. ఇట్లు రెండువిధములు. దైవతము (ధ) మధ్యమ గ్రామములో వికృతమై చతుః శ్రుతిగలదగును.

కై శికే కాకలిత్వేచ నిషాదస్త్రి చతుశ్శ్రుతిః
ప్రాప్నోతి వికృతౌ భేదద్వావితి ద్వాదశ స్పృతాః
తైః శుద్ధైః సప్తభిః సార్థం భవం త్యేకోనవింశతిః

కై శికమందు [=కేశ-లేశ మాత్ర భేదమందు] కాకలిత్వమందు =కా-
కొంచెము కలి-మాధుర్యము గలది. శ్రుతి చతు శ్శ్రుతి గలదగును. అవిరెండు
వికృతి భేదములు గలవగును. అవే శుద్ధములైన యేడింటితో 19 భేదము
లగును. రసములు మిశ్రితములై రుచి భేదమును గలిగించినట్లు స్వరములు
శుద్ధవికృతాది భే-ములను పొంది రుచిభేదమును గలిగించును. స్వరములలో
ఋషభము గాంధార దైవత నిషాదముల దగ్గరనున్నది. కాని ఋషభగాంధార
ములు దైవత నిషాదములు పరస్పర వివాదిస్వరములు. ఋషభగాంధారము
లను దైవత నిషాదములను దగ్గఁగలిపి పలికినచో రక్షికి భంగమగును.
కావున గాంధార మధ్యమములు కలిసి ఒక క్రొత్త స్వరము పుట్టెను. అదే
అంతర గాంధారము. దానిస్వర స్థానము మధ్యమము యొక్క రెండవ శ్రుతి
అనఁగా 11వ శ్రుతియగును. స్వరశ్రుతులు 9, 10, 11లు ఇట్లే దైవత నిషాద
ములలో వివాదిత్వమును పరిహరించుటకై కాకలి స్వరము కలిగెను. కా.
స్వల్పము, కలి-కలముగలది-మాధుర్యము గలది అని దాని వ్యుత్పత్తి. దీని
స్వరస్థానము షడ్జములోని రెండవశ్రుతి. స్వరశ్రుతులు 21, 22లు 1, 2లును,
ఇట్లే మిశ్రితస్వరములు సాధారణములును, వికృతములును అగును. దేశకాల
భేదములనుబట్టి వికృత స్వరములు కలిగెను. కాకలి స్వరము క్రింది స్వరము

కై శికి. కాకలి, కై శికిస్వరములకు తేడా కేశ [లేక] మాత్రమే కాన కై శికి ఆనబడెను. దాని స్వరస్థానము షడ్జపు మొదటిశ్రుతి. స్వరశ్రుతులు 21, 22 లు. ఇట్లే అంతర గాంధారమును క్రిందుగ పలికినచో సాధారణ గాంధార మగును. దాని స్వరస్థానము పదవశ్రుతి. స్వరగత శ్రుతులు 8, 9, 10 లో షడ్జ స్వరమును క్రిందు చేసి పలుకగా మృత షడ్జము అను ఒక వికృత స్వరము కలిగెను. ఇట్లే మృత మధ్యమము కూడ మధ్యమమును క్రిందుగ చేసి పలికినచో నగును.

మధ్యమ గ్రామములోని పంచమ దై వతములు కాకలి కై శిక నిషాద ములు, అంతర సాధారణ గాంధారములు మొదటనే యుత్పన్నములై న వికృతస్వరములు. పిదప ఒక శ్రుతిని కలుపగా చతుఃశ్రుతి ఋషభము కలిగెను. ఋషభమును గాంధారములోని రెండు శ్రుతులనుకలుపగా పంచమ శ్రుతి ఋషభము కలిగెను. మధ్యమములోని మొదటిశ్రుతిని గూడ కలుపగా షట్శ్రుతి ఋషభము కలిగెను. ఇట్లు దై వతములోఁ గూడ చతు శ్రుతి దై వతము పంచమ శ్రుతిలో దై వతము గలిసి షట్శ్రుతి దై వతము గూడ కలిగెను. ఈ స్వరములు కర్నాటక హిందూస్థానీ సంప్రదాయములలో ఇప్పుడు కూడా కలుపబడుచుండెను. కాని పేర్లలో కర్నాటక సంప్రదాయములో స్వల్పముగాను హిందూస్థానీ సంప్రదాయములో ఎక్కువగాను భేదముకలిగెను.

స్వరస్థానము శ్రుతి	ప్రాచీననామము	కర్ణాటక సంప్రదాయము	హిందుస్థానీ సంప్రదాయము
1 ని	కై శిక, సాధారణ	కై శింగిషాదము,	కోమలతర నిషాదము
2	నిషాదము	షట్పుతి దై వతము	కోమల నిషాదము
3	కాకలినిషాదము		
	చ్యుతషడ్జము	కాకలి నిషాదము	శుద్ధనిషాదము
4 స	షడ్జము (ప్రకృతి)	షడ్జము	షడ్జము
5			
6			
7 రి	ఋషభము ప్రకృతి	శుద్ధ ఋషభము	కోమల ఋషభము
8		చతుఃశ్రుతిఋషభం	శుద్ధ ఋషభము
9 గ	గాంధారము (ప్రకృతి)	శుద్ధ గాంధారము	తీవ్రఋషభము, అతి
10	సాధారణ	సాధారణగాంధారం,	కోమలతర గాంధారం
11	గాంధారము	షట్పుతి ఋషభము	కోమలతర గాంధారం
12	అంతరగాంధారము	అంతర గాంధారము	శుద్ధగాంధారము
	చ్యుత మధ్యమము	అంతర గాంధారము	శుద్ధగాంధారము
13 మ	మధ్యమముప్రకృతి	శుద్ధమధ్యమము	శుద్ధమధ్యమము
14			
15			
16	మధ్యమము గ్రామ పంచమము	ప్రతిమధ్యమము పంచమము	తీవ్రమధ్యమము పంచమము
17 ప	పంచమముప్రకృతి		
18			
19			కోమల దై వతము
		శుద్ధద చతుఃశ్రుతి	శుద్ధదై వతము
20 ధ	దై వతము ప్రకృతి	దై వతము	
21		శుద్ధనిషాదము	
		పంచమ శ్రుతి	అతికోమలతర
22	నిషాదము ప్రకృతి	దై వతము	నిషాదము

గ్రామములు

గ్రామఃస్వర సమూహః స్యాన్మూర్చనాదేః సమాశ్రయః
తద్వ్యాధరాతలే తత్రసాత్ షడ్జ ఆదిమః

ఇండ్ల సమూహమును లోకములో గ్రామమని వ్యవహరించినట్లు స్వరముల సమూహమును గ్రామమని సంగీతజ్ఞులు వ్యవహరింతురు. అది మూర్చనాదులకు ఆశ్రయమగును. మూర్చనల సంగతి తర్వాత తెలుపబడును. ఆ గ్రామములు షడ్జ గ్రామమని మధ్యమ గ్రామమని గాంధార గ్రామమని మూడు విధములు. అందులో మొదటి రెండు గ్రామములు ఈ భూలోకమునఁ గలవు. అందు షడ్జ గ్రామము మొదటిది.

ద్వితీయో మధ్యమగ్రామ, స్తయోర్లక్షణముచ్యతే
షడ్జగ్రామః పంచమే స్వచతుర్థ శ్రుతి సంస్థితే.

రెండవది మధ్యమగ్రామము. ఆరెంటి లక్ష్యము చెప్పబడుచున్నది. తన (షడ్జగ్రామ) నాల్గవశ్రుతిలో కరుణా భేదములో ఆలాపినియందు మొదటి నుండి 17 వ జాతియందున్నపుడు షడ్జగ్రామమగును.

స్వోపాంత్య శ్రుతి సంస్థేఽస్మిన్ మధ్యమగ్రామ ఇష్యతే
యధ్వాధస్త్రి శ్రుతిః షడ్జే మధ్యమేతు చతుశ్రుతిః

మధ్యమము తన ఉపాంత్య శ్రుతియందున్న పంచమము దగ్గరున్న అనగా ఆయతా భేదమైన సందీపినిలో పదునాఱవ జాతిలోనున్నపుడు మధ్యమ గ్రామమగును. లేక ధత్రి శ్రుతిగలదై మధ్యమందు దై వతము చతుశ్రుతి గలదై యుండును.

రిమయో శ్రుతిమేకై కాంగాంధారశ్చైత్స మాశ్రితః
పశ్రుతి ధోనిషాదస్తు ధశ్రుతిం సశ్రుతిం శ్రితః
ప్రవర్తతే స్వర్గలోకే గ్రామోఽసౌన మహితలే.

రిమలలో ఒక్కొక్క శ్రుతిని గాంధారము ఆశ్రయించినచో ధప శ్రుతిని నిషాదము ధశ్రుతిని సశ్రుతిని ఆశ్రయించినచో గాంధార గ్రామమగును. అది స్వర్గముననే గాని ఈ భూతలమున ప్రవర్తింపదు అని నారమడనెను. సరిగమ

వధ అనునవి మూడేసి శ్రుతులను స నాలుగు శ్రుతులను పొందియుండగా స మ నిలో తక్కు మిగిలిన రి గ పదలో తమనియత శ్రుతులనుండి తొలగి రి 7 శ్రుతినుండి 6 శ్రుతికి గ 9 నుండి 9 శ్రుతికి వచ్చి చేరినచో గాంధార గ్రామము భూలోకవాసులకు గానయోగ్యముకాదని స్వర్గమునకు పంపబడినట్లు తోచుచున్నదని కొందఱునిరి. కొందఱు గ ని లు తక్కు మిగిలినవే తమ నియత శ్రుతినుండి తొలగినవని కొందఱు. షడ్జగ్రామమును హేమంతమున మధ్యమగ్రామమును గీష్మమున గాంధారగ్రామమును వర్షాకాలమున పాడవలెనని అందురు. ఇది ఎవరును పాటించుటలేదు.

షడ్జగ్రామము - శుద్ధస్వర సహితము.

స్వరములు	- మూర్చనలపేర్లు	- దేవతలు	- పాఠాంతర దేవతలు
సరిగమ పదని	- ఉత్తరమంద్ర	- యక్షులు	- బ్రహ్మ
నిసరిగమపద	- రజని	- రక్కసులు	= ఇంద్రుడు
ధనిసరిగమప	- ఉత్తరాయత	- నారదుడు	- వాయువు
పదనిసరిగమ	- శుద్ధషడ్జ	- బ్రహ్మ	- గంధర్వులు
మపదనిసరిగ	- మత్సరికృత్తు	- భవనాగులు	- సింహము
గమపదసరి	- అశ్వకాంత	- అశ్వినులు	- ద్రుహిబుడు
రిగమపదనిస	- అభిరుగ్గత	- పాశి	- భానువు

ఈ మూర్చనలు మంద్రతారములలో గాక మధ్యస్థాయినుండి ప్రారంభింపవలయును.

మధ్యమగ్రామము = వికృతస్వర సహితము

మధ్యమధ్యమేమారభ్య, సౌవీరి మూర్చనాభవేత్

షడ్జన్యాస్త దధోధస్త స్వరానారభ్యతుక్రమాత్.

మధ్యస్థాయిలో మధ్యమమును మొదలుపెట్టి సౌవీరి మూర్చన అగును. మిగిలిన ఆరు క్రిందిస్వరములనుబట్టి చేయవలెను.

స్వరములు
మవదనిసరిగ
గమవననిసరి
రిగమవదనిస
సరిగమ వదని
నిసరిగ మవద
ధని సరిగమవ
వదని సరిగమ

మూర్ఛనలు
సౌవీరి
హరిణాశ్వ
కలోవనీత
శుద్ధమధ్య
మార్గి
సౌరవి
హృష్యక.

ఈ మూర్ఛనలు మంద్రతారములలో గాక మధ్యస్థాయినుండి సారింప
వలయును.

గాంధార గ్రామము

స్వ ర ము లు
గమ వదనిసరి
రిగమ వదనిస
సరిగమ వదని
నిసరిగమవద
ధని సరిగమవ
మవదని సరిగ

మూర్ఛనల పేర్లు
నంద
విశాల
సుముఖ
విచిత్ర
సుఖ
అలాప

ఇది భూతలములో లేదని నారదుడు

— స్వ ర ము లు —

చతుర్విధాః స్వరా, వాదీ సంవాదీ చ వివాద్యపి
అనువాదీచ; వాచీతు ప్రయోగే బహుళస్వరః

ఆ స్వరములు వాది స్వరములు సంవాది స్వరములు వివాదిస్వరములు
అనువాది స్వరములు అని నాలుగు విధములు. వాది స్వరములో ప్రయో
గములు ఎక్కువగా నుండును.

వా ది స్వ ర ము లు

సరిగమపదనిస-రిగమపదనిస-గమపదనిస-మపదనిస-పదనిస-ధనిస-నిస-స,

సంవాది స్వరములు

త్రుతయో ద్వాదశాష్టావా యయో రంతర గోచరాః

మిథః సంవాదినాతౌస్తో-

సనిదపమగరిస - నిదపమగరిస - దపమగరిస - సమగరిస - సమగరిస-
మగరిస - గరిస - రిస - స

వి వా ది స్వ ర ము లు

నిగావన్యోన్య వివాదినౌ

రిధయోరేవ వాస్యాతాం, తౌ తయోర్వా రిధావపి

నిగలు పరస్వరము వివాదులు. రిధలు నిగలకు వివాదులు సమ్మగరి
సరిగమ రిప్పమగరి రిగమప గద్ధపమ గమపద మన్నిపద మపదని పస్సనిధ
పదనిస

శేషాణా మనువాదిత్వం వాదీరాజాత్ర గీయతే

సంవాదీత్వను స్వారిత్వా, దస్యామాత్యోఽభిధీయతే

మిగిలినవి అనువాదులు ఇందు వాది స్వరము రాజని చెప్పబడుచున్నవి
సంవాది స్వరము వాదిస్వరమును అనుసరించుచుండుటవల్ల ఇది మంత్రవంటి
దని చెప్పబడుచున్నది. సరిగా - రిగమా - గమపా - మపదా - పదనీ-దనిసా
సనిధా - నిధపా - దపమా - పమగా - మగరీ - గరిసా.

వివాది వివరీతత్వా ధీరై రుక్తో రిపూషమః

నృపామాత్యానుసారిత్వాదనువాదీతు భృత్యవత్.

వివాదిస్వరము వాదిస్వరమునకు వివరీతముగా నుండుటవల్ల దానిని
ధీరులు శత్రుస్వరమందురు. రాజును అమాత్యుని అనుసరించుటవల్ల అను
వాది స్వరము వాది వివాదిస్వరములు సేవకునివంటివి.

మూర్చన

క్రమాత్ స్వరాణాం సప్తానా మారోహశ్చావరోహణః
మూర్చనేత్యుచ్యతే గ్రామద్వయే తాఃసప్త సప్తచ.

క్రమముగా ఏడుస్వరములు ఆరోహణావరోహణలను మూర్చనలందురు. షడ్జ మధ్యమ గ్రామములు రెంటియుందు అవి ఏడేసి ఏడేసి యుండును. మూర్చ్యతే-మోహ్యతే-త్రోతా దేనిచే త్రోత మోహపెట్టబడునో అది మూర్చన అని వ్యుత్పత్తి.

అది సప్తస్వర మూర్చన 1 పూర్ణ 2 షాడవ 3 ఔడవ 4 సాధారణ అని నాలుగు విధములు. ఏడు స్వరములు గలది పూర్ణ. ఆరేసి స్వరములు గలది షాడవ. అయిదేసి స్వరములుగలది ఔడవిత. కాకలి అంత స్వరము లచే చేయబడినది సాధారణ.

మధ్యస్థానస్థ షడ్జేన, మూర్చనాఽరభ్యతేఽగ్రీమా
అథస్తనై ర్నిషాదాద్యైః షడన్య మూర్చనాః క్రమాత్

మధ్యస్థాయిలో నున్న స తో మొదలుపెట్టి మొదటి మూర్చన మొదలు పెట్టబడును. దానిక్రింది నిషాదములతో మిగిలిన ఆరుమూర్చనలు క్రమముగా చేయవలయును. శుద్ధమని వికృతమని గ్రామములు రెండు. శుద్ధమైనది షడ్జగ్రామము వికృతమైనది మధ్యమగ్రామము-

ఈమూర్చనలు 1. శుద్ధము 2. కాకలినిషాద సహితము 3. అంతర గాంధారసహితము 4. కాకలినిషాద అంతరంగాధార సహితము అని షడ్జ గ్రామములో నాలుగు విధములు కనుక స్వరములు $7 \times 4 = 28$ అగును. శుద్ధ వికృతభేదములచే రెండువిధములు $28 \times 2 = 56$ సప్తస్వరముల ఆరోహణమును బట్టి $56 \times 7 = 392$ అగును.

వా ది వి వా ది స్వ ర ము లు.

కర్ణాటక సంప్రదాయము

వా ది

స ం వా ది

స 4

శుద్ధరి 7

చతురి 8

పంచశ్రుతి. రి. 9

శుద్ధ గ. 9

సా. గ. 10

అనామి గ11

అంతర గ12

శు. మ. 13

ప్ర.మ. 16

ప. 17

శుద్ధ ధ. 20

శుద్ధ. ధ. 21

శుద్ధ. ని. 22

కై. ని. 1

కాకలి. ని.3

శుద్ధమధ్యమము 13 వంచమము 17

ప్రతిమధ్యమ 16 శుద్ధధై వతము 20

ప 17 చతుశ్రుతి ధై వతము 21

పంచమశ్రుతి ధై వతము 22

శుద్ధ ని 22

కై శికి. ని. 1

కై శికి. ని. 2

చతు నిధ 21, కాకలి ని. 3

శుద్ధని 22, షడ్జ 4

కా ని, 3 శు రి. 17

షడ్జ 4 చ రి 8.

శుద్ధ. రి 7

చ రి. 8 అంత గ. 12

శుద్ధ గ 9, శుద్ధ మ. 13

సాధా. గ 10

అంతర గ. 12 ప్ర. మ. 16

తా న ము లు.

తానాః స్యుర్మూర్చనాః శుద్ధాః షాడ వౌడవితీకృతాః

షాడవములుగాను ఔడవములుగాను చేయబడిన శుద్ధమూర్చనములు తానములనఁబడును. తన్యంతే విస్తార్యంతే విస్తరింపఁ బడునవికాన తానము లని వ్యుత్పత్తి. షాడవములు - షట్ \times అవయవములు స్వరములు కలవి. అనఁగా ఒకస్వరము లోపింపఁగా ఆరేసి స్వరములుగలవి షాడవములు. ఔడ వములు, ఉడు-నక్షత్రములు వానిని అవ-రక్షించునది ఆకాశము. షడవము- ఆకాశము పంచభూతములలో ఆకాశము అయిదవది. ఆ ఆకాశమునకు సంబంధించినది అనగా రెండు స్వరములు లోపింపగా అయిదు స్వరములుగలది. రెండేసిస్వరములకు సంబంధించినవి ఔడవములు.

తన్యంతే విస్తార్యంతే ఇతితానాః

షాడవౌడవ సంపూర్ణ భేదాద్దాగః స్త్రిధామతః

ఔడవః పంచభిః ప్రోక్తః స్వరైః షడ్జస్తు షాడవః

సంపూర్ణః సప్తభిః జ్ఞేయః ఏవం రాగా స్త్రిధామతాః

షాడవములు షట్ (అవయవములు) ఆరుస్వరములు గలవి. ఏదో యొక స్వరము నియతముగ ఇందులో ఉండదు. ఇందు తానములు 28. ప. రి. ప. నిలు లేనివి. ఇవి షడ్జగ్రామములోనివి. ఇంక మధ్యమ గ్రామములో ప రి గలు లేనివి ఇవి 21లో మొత్తము (28+21=49) 49 ఔడవములు ఏవో రెండు స్వరములులేనివి. షడ్జగ్రామ మూర్చనలలో ద్విశ్రుతిగల సవలు రివలు లేనివి ఏడు తగ్గగా 21 మధ్యమగ్రామ మూర్చనలలో రిధలు, ద్విశ్రుతి గలది 14. మొత్తము (2+14=16) షడ్జగ్రామములోని 49లును మధ్యమ గ్రామములోని 16లు కలియఁగా (49+16=65) 65 అగును.

అసంపూర్ణాశ్చ సంపూర్ణా వ్యుత్క్రమోచ్ఛారిత స్వరాః

మూర్చనాః కూటతానాః స్యుస్తతస్సంఖ్యా మభిదద్మహే

కూటత్వంచ వ్యుత్క్రమోచ్ఛారిత స్వరత్వరం

పూర్ణాః పంచ సహస్రాణి చత్వారింశ ద్యుతానీతు

ఏకై కస్యాం మూర్చనాయాం కూటతానాః సహస్ర మైః

ఒక్కొక్క స్వరము తగ్గిన ఆరుతో గుణింపగా వచ్చినవి పూర్ణములు. ఒక్కొక్క మూర్చనలో క్రమములతో కూటతానములు 5040 84x6 504 ఇవి ప్రస్తరింపగా వచ్చినవి 5040 504 మూర్చనలలో పూర్ణల కూటములో కలిపినచో 504 x 506 = 82 40 అగును.

ఏకై కాంత్యాంత్య విరహాద్భేదాః షట్షట్ స్వరాదయః
ఏకస్వరోఽత్ర నిర్భేదో అప్యక్తోనష్టాది సిద్ధయే
క్రమాశ్చాకూటతాన త్వేష్యైక్వాస్తే పూపయోగినః

ఒక్కొక్క మూర్చనయందు చివరి చివరిదిలేనిచో అనగా చివరి చివరి స్వరమును విడుచుటవలన ఆరు భేదములగును. ఇట్లే ఆరు స్వరాదు లగును. ఎట్లన ఉత్తర మంద్రలో సరిగమ పదని అను ఏడు స్వరములు గల సంపూర్ణ క్రమములోని చివరిది [ని] విడువగా సరిగమపద అని ఆరు స్వరముల క్రమమొకటి యగును. పిదప సరిగమపద అను ఆరు స్వరములలో చివరిది [ధ] విడువగా సరిగమప అని అయిదు స్వరములుగల క్రమమగును పిదప సరిగమప అను నైదు స్వరములుగల క్రమములోని చివరిది ప విడువగా సరిగమ అను నాలుగు స్వరములుగల క్రమము కలుగును. పిదప సరిగమ అను నాలుగు స్వరములుగల క్రమములోని చివరిది మ విడువగా సరిగ అను మూడు స్వరములుగల క్రమమగును. పిదప సరిగ అను మూడిటిలో చివరి గ విడువగా సరి అని రెండు స్వరములు గలదగును. సరి అను రెండింటిలో రి విడువగా స అని ఏక స్వరక్రమమగును. ఇట్లు ఆరు భేదములు. ఇది ఉత్తర మంద్ర అను ఒక మూర్చనలో ఆరు భేదములు గలిగెను. ఇట్లే రజని ఉత్తరాయత మొదలగు మూర్చనలలో ఒక్కొక్కటి విడువ ఆరేసి అగును. 506=506 మధ్యమములోని 2 భేదములచే 72 ఇవి మేళకర్తలుగానయ్యెను ఇట్లు వెంకట చుళియు చెప్పెను. స అనునది ఒకటే స్వరముగాన దానిలో ప్రస్తారము లేదు. కాన అది భేదరహితము నిర్భేదము. శష్టము ఉద్దిష్టము మొదలగు ప్రస్తారములు సిద్ధించుటకై కూట తానత్వము లేకున్నను క్రమములు చెప్పబడి నవి. వ్యుత్క్రమము క్రమమునపేక్షించునది గాన అవి కూట తానములందు ఉపయోగించును.

చతుఃస్వరములలో న్యాదులు రెండు నాలుగువిధములు. ఇతరములు 12. వీనిక్రమములు రెండువిధములు. 16×32 ఇట్లు ముప్పదిరెండు భేదములు. ఇవి 24వే గుణింపగా 24×32 - ఇట్లు 768 చతుస్స్వరములగును

త్రిస్వరేషు తు మాద్యౌ ద్వావభేదౌ ద్వాదశావరే
ద్విధాషడ్వింశతి రితిక్రమాస్తే షడ్భిరాహతాః
షట్పంచా శచ్ఛతం చన్యః

త్రిస్వరములలో మాద్యములు 2 అభిన్నములు. ఇతరములు 12. అవి రెండువిధములు 2×12 - ఇట్లు 24 అయినవి. అవి 2×6 వే గుణింపగా 44×12 156 అగును.

ద్వి స్వ రే షు పు న ద్వి థౌ

రిగధర్యాదయో అష్టాస్యః శుద్ధాః షడితరైక్రమాః
ద్వావింశతిస్తేషు చతుశ్చత్వారింశద్వితాడితాః

రిగధరీ మొదలగునవి ఎనిమిది శుద్ధములు 6 ఇతరములు 12. వీనిని రెండివే గుణింపగా 22×2 - 44 అయినవి.

ఏక స్వాస్త్యభేదత్వాన్నాలా ఏవచతుర్దశః. ఏకస్వరములైతే ప్రస్తార కృత భేదములులేక పోవుట వలన శుద్ధములే పదునాలుగే. ఆలోచింపగా నిగలు కాకల్యంతరావస్థను బొందుటచే మూర్ఛనలో భేదమున్నను ఆ యేక స్వరము లకు ఇతర స్వరములతో సంబంధములేకుండఁ దమలోని నూక్ష్మభేదములు కనిపింపవు గాన శుద్ధములైన కాకల్యంతరములకే గణన చేయబడుచున్నది. ఎప్పుడైతే షడ్జ గ్రామములో మధ్యమస్థానమందున్న షడ్జ స్థానమందే నిషాదాదు లను ఆరంభించుటచేత రజర్యాది మూర్ఛనలు అగునో-అట్లే మధ్యమగ్రామ మందు సుధ్యమ స్థానమువందున్న మధ్యమమందే గాంధారాదులను ఆరంభిం చుటచే హరిణాశ్వాది మూర్ఛనలు అగునో-అప్పుడు గ్రామములందు భేదక పంచమము లేకపోయినను మూర్ఛనయందు ఉండుటవలన కూట తానముల పునరుక్తి యుండనే యుండదు. ఎప్పుడైతే గ్రామములందు మూర్ఛనలో

వాని క్రింది క్రింది స్వరములను ఆధంభించవలెనను పక్షముండునో అప్పుడే తే
మధ్యగ్రామములోని శుద్ధమధ్య మార్గి పారవీగతములైన తానములకు షడ్జ
గ్రామములోని ఉత్తర మంద్రా రజ న్యుత్తరాయతా గతములయిన షడ్జ
స్వరాది తానములతో వీలునుబట్టి స్థానభేదము లేకపోవుటవలన భేదకపంచమము
లేకపోవుటచే పునరుక్తి గలుగునని నిశ్చయించి అందు శుద్ధములను ఆశ్రయిం
చుటద్వారా యదివరలోఁ జెప్పబడిన షడ్జగ్రామములోని వానిని సంస్థాపనచేసి
వానినిబట్టి పునరుక్తములయిన మధ్యమగ్రామములోని వానిని తొలగించుటకు
తాని పరిగణనము చేయబడున్నది.

షడ్జాదేః శుద్ధమధ్యాయా భేదకం పంచకం వినా
చతుస్స్వరే క్రమాద్వంద్వే అష్టాచత్వారింశదీర్ఘతాః

షడ్జాదియైన శుద్ధమధ్యకు భేదకమైన పంచమము లేకుండ చతుస్స్వర
మందు క్రమముగా ద్వంద్వమందు ఇరువదినాలుగు తానములు గలుగును.

తానాస్త్రీ స్వర యో స్త్రీతే ద్వాదశ. ద్విస్వరేద్వయం
ఏకఏవ స్వరస్తే త్రిషష్ఠి రౌత్తర మంద్రకైః

త్రిస్వరములందివి పన్నెండు, ద్విస్వరమందు రెండు ఏకస్వరమందు
ఒకటి మొత్తము ఔత్తర మంద్రకములచేత అరువదిమూడు.

పునరుక్తమతాస్తానై ర్పాది మార్గి క్రమాః పునః
పంచస్వరాయే చత్వారస్తతానానాం చతుశ్శతీ

అశీత్యధికములైన మార్గిక్రమములైన తే తానములచే పునరుక్తములయి
యున్నవి. పంచస్వరములు గల నాలుగేవి గలవో వాని తానముల సంఖ్య
నాలుగువందల ఎనభై .

చాతుస్స్వరే షణ్ణ వతిర్భవేత్
ద్వాదశద్వి స్వరద్వంద్వ చత్వారోద్విస్వరద్వయే
ఏక ఏకస్వరస్తా నాస్తే షాం పంచశతీత్వియం
త్రినవత్యాయుతాతానై రభిన్నారజనీగతైః

స్యఃషాడవానాం విశంత్యా సహసప్తశతానితు
 ఔడవానాంతు వింశత్యా సహితంశత మిష్యతే
 చతుస్స్వరాణాం కూటానాం చతుర్వింశతిరితీరితాః
 త్రిస్స్వరాః షడ్ద్విస్వరౌద్వావేక స్త్యై కస్వరోమతః

ఆరు స్వరములుగల షాడవ [షట్-ఆరు అవములు స్వరములుగలవి].
 ములలో 7 0. ఔడవములు అయిదుగలవి ఔడవములు. అనగా అయిదు
 స్వరములు గలవి. 120 ఉడు-నక్షత్రాలను అవ-రక్షించునది ఆకాశము. అది
 భూతాలలో అయిదవది కనుక అయిదు స్వరములు గలది. నాలుగుస్వరములు
 గల కూటములు 24 మూడు స్వరములుగలవి 6. రెండు స్వరముగలవి. రెండు.
 ఒక స్వరముగలది 1. [చూ. ఖండమేళవులో మొదటివరుస.]

ఆర్చికోగాధికశ్చాధ సామికోఽధ స్వరాంతరః
 ఏకస్వరాది తానానాం చతుర్ణామభిధాశుమాః

యజ్ఞ ప్రియోగములలో ఋక్కులు ఒకస్వరమును ఆశ్రయించుటవలన
 తత్సంబంధమువల్ల ఆర్చికమయ్యెను. అట్లే గాధనుబట్టి గాధికము, సామల
 సంబంధమునుబట్టి సామికము అయ్యెను. సామలు సప్తస్వరములు గల
 వయ్యెను. మంద్ర మధ్య తార స్థానత్రయమునుబట్టి త్రిస్వరత్వము వానికి
 సిద్ధించును నాలుగు స్వరములు గల తానము ఏకస్వరాది సప్తవిధ స్వరముల
 మధ్యనుండుటవలన స్వరాంతరమని పేరు.

ఉక్తశ్చద్వాది భేదేన నిగయుక్తాశ్చతుర్విధాః
 తయోరేకైక హీనాశ్చద్విధా మూలక్రమామతాః

పైని చెప్పిన శుద్ధము కాకలి నిషాదము అంతరగాంధారముల భేదము
 లచే నిగలతోఁ గూడిన చతుర్విధ స్వరములుండును. వానిలో ఒక్కొక్కటి
 త్రి మూలక్రమము ద్వివిధ మై యుండును.

షడ్జాద్యౌ మధ్యమాద్యౌ చ చత్వారః స్యుర్ద్విధాద్విధా
 చతుర్థాఽన్యేదశేత్యష్టా చత్వారింశ దమీక్రమాః

షడ్జగ్రామములోని ఉత్తర మంద్రక్రమముగలది షడ్జాద్యము మధ్యమ గ్రామములో శుద్ధమధ్యకు సంబంధించినది షడ్జాద్యము. ఇవి రెండు షడ్జాద్యములు. మధ్యమ గ్రామములోని సౌవీరికి సంబంధించినది మధ్యమాద్యము. షడ్జ గ్రామములో మాత్సరీ కృతక్రమము మధ్యమాద్యము. ఇవి రెండు మధ్యమాద్యములు మొత్తము నాలుగు. ఇవి నిగలలో ఒక్కొక్కటి హింసమగుటవల్ల ప్రత్యేకముగా రెండువిధములగును. $2 \times 2 \times 2 = 8$ ఇతరముల వదినిగలు కూడినవిగనుక నాలుగు విధములు ఇతరములు పది. $4 \times 10 = 40$ ఈక్రమములు $8 + 0 = 48$ నలభై యెనిమిది.

సవింశతిః సప్తశతీ ప్రాగుక్తా గుణితాకృమైః
చతుస్త్రింశతి సహస్రాణి షష్ట్యా పంచశతానిచ
ఇతిషాడప సంఖ్యాస్యా దధపంచస్వరాన్ బ్రువే.

ఇదివరలో చెప్పబడిన 720 యనుక్రమములు 48వే గుణింపఁబడి $48 \times 720 = 34560$ లు షాడపసంఖ్య అగును. ఇంక పంచస్వరములను చెప్పుదుము.

గాద్యే థాద్యే నిషాదాద్యే చతుర్భేదాః షడౌడవాః
అష్టావన్యే ద్విధేత్యేవం చత్వారింశదిమేకృమాః
స వింశతౌ శతేతైశ్చ గుణిత్యేష్టౌ శతానితు
చత్వారిచ సహస్రాణి సంఖ్యాపంచస్వరేష్యితి

గాద్యములు థాద్యములు నిషాదాద్యములు నాలుగు భేదములు గలవి. షాడౌడవములు ఎనిమిది $4 \times 8 = 32$; ఇతరములు $2 \times 4 = 8$ రెండువిధములు ఇట్లు ఈక్రమము $32 + 8 = 40$. ఈనలుబదివే 120 గుణింపగా $120 \times 40 = 4800$ అగును. ఇది పంచస్వరములలోని సంఖ్య.

చతుస్స్వరేషు న్యాది ద్యౌచతుర్థాద్వాదశాపరే
క్రమాద్విధేతి ద్వాత్రింశచ్చతుర్వింశతి తాడితాః
శతానిసప్తాష్ట షష్ట్యా స్యాచ్చతుఃస్వర సమితిః

నాలుగు స్వరములు గలవి. తొంబదియాలు. రెండుస్వరములుగల ద్వంద్వములు వండ్రెండు. ద్విస్వరద్వయమందు నాలుగు ఏకస్వరము ఒకటి ఇట్లు రజనీ గత తానములచే అయిదువందల తొంబయిమూడు.

దై వతాదేస్తు పౌరవ్యాశ్చత్వారః షట్స్వరాః క్రమాత్.
తతానానాం తు సాశీతిః శతాష్టా వింశతిర్మతా

దై వతము అదియందు పౌరవిలోని నాలుగు క్రమముగా ఆరు స్వరములు గలవి. వాని తానములు ఎనభై తో గూడిన నూట ఇరవై! యెనిమిది. 180 + 128 = 208.

ఔడు వానాం చతుర్ణాం ప్రాగుక్తా సంఖ్యాచతుః స్వరౌ
త్రిస్వరౌ ద్విసరా వేకస్వరః ప్రాగుక్త సఖ్యకాః
పంచవింశతి సంయుక్తా చతుస్త్రింశతీ త్వియం
తానానాం సదృశాకారాఃస్యాత్తా నై రౌ త్త రాయకైః

ఔడువముల నాలుగింటి సంఖ్య ఇదివరకుఁ జెప్పబడినది. చతుస్వర ములు రెండు త్రిస్వరములు రెండు ద్విస్వరములు రెండు. ఒకస్వరము ఏక స్వరము. ఇవన్నీ ఇదివరకుఁ జెప్పబడిన సంఖ్యగలవి. ఇరవై ఆరుతో గూడిన ముప్పది నాలుగు 26 + 34 = 60 ఔతరాయత తానములతో గూడినవి.

ఇత్యే కాశీతి సంయుక్తం సహస్రాణాం చతుష్టయం
తానానాం పునరుక్తానాం పూర్ణా పూర్ణైః స హక్రమైః

ఇట్లు నాలుగువేల ఎనభై యొకటి పూర్ణక్రమములు అపూర్ణక్రమములతో గూడిన పునరుక్త తానముల సంఖ్యయగును.

పూర్ణములు = 392. అపూర్ణములు = 182.39 + 82 = 574. వీనితోగూడిన పునరుక్త తానములు 4081 (574 + 084 = 46.5) 42.562 = 4655 = 317927

అసనీయేత చేదేషాంకూట తానమితి ర్భవేత్
లక్షత్రయం సద్దశ సహస్రాణి శతానిచ
నవత్రిం శత్య తానీతి జ్ఞానోపాయోత్రకథ్యత్.

322582లో నుండి 4655 తీసి వేయగా 3 7930. ఏకస్వరతానములలో పదునాల్గింటిలో శుద్ధ మధ్యా, మార్గీ, పౌరవీగతములైన ఏకస్వరముల తానములలో ఏకస్వర తానములు పునరుక్తములైనవిగాన ఆ మూడు తీసివేయగా పదునొకండు అగును. వీనిలో క్రమము లేకున్నను కూటతానము కాకపోవుట వలన తీసివేయఁదగినట్లు శ్లోకములో చెప్పబడెను. మూడును అందు కలువఁ బడలేదు. కాన ఆమూడు కలిపినచో 0 సంఖ్య సరిపడును. ఇట్లైనచో శుద్ధ మధ్యాదులయిన ద్వీస్వరాదులయిన ఏకత్రిం శత్రక్రమములయిన పునరుక్త తానములుగా తీసివేయబడిన వానియందు వానికిగూడ క్రమరాశిలో ప్రవేశము లేకపోవుటవలన ఏకషష్ఠియుతములని పరింపవలసియున్నవి అన్నచో నిజమే ఇక్కడ దీనికి జవాబు చెప్పబడుచున్నది. పునరుక్త తానములుగా తీసివేయబడిన అవి క్రమముగా నుండుట సంభవించకపోవుటవలన క్రమరాశియందు ప్రవేశింపని వానికి క్రమత్వ ప్రయుక్తితోఁ గూడఁ దిరిగి తీసికొనుట ఆకార ద్వయము వశమువలన బృహస్పతి సవనానుష్ఠానమువలె శపవన్నమగును. ఎట్లు ఒకటి యైన బృహస్పతి సవము యజ్ఞాంగముగా ప్రాధాన్యముగా అనుష్ఠేయమై లోకమున నున్నదో ఎట్లు ఒకడే దేవదత్తుడు పాఠక పాచకాద్యు పాధిభేదములనుబట్టి భేదముగా పరిగణింప బడుచున్నాడో కార్యాంతర్యామము చేయబడుచున్నదో అట్లేమూడు ఏకస్వరములకు అను క్రమత్వము లేకపోవుట వలన ఆకార ద్వయము సంభవించుటవలన తీసివేయఁదగి యుండుట మాత్రము చేయరాదు. ద్వీస్వరాదులయిన ఏకత్రింశత్తానములకు ఆకారద్వయము సంభవించుటవలన నైతే స్వీకరింపక పోవుటయే. లేనిచో దోషముకలుగును. అని తలచి త్రింశద్యుతాని అని నిశ్చంక శాఙ్గదేవుడు చక్కగా చెప్పెను. శ్రీకల్లినాథుడు క్రమ కూటతాన సంఖ్యా విరోధమును పోగొట్టెను.

అంకానేకాది సప్తాన్ తానూర్ధ్వ మూర్ధ్వంలిఖేత్కమాత్
హతే పూర్వేణ పూర్వేణ తేషుచాంకే పరేః

ఒకటి మొదలుకొని ఆ సప్తస్వరముల యంకములను క్రమముగా పైపైకి వ్రాయవలెను. పూర్వపూర్వ స్వరముచే గుణింపగా వానియందు అంకములు తర్వాత తర్వాత స్వరములో ప్రతిమూర్ఛనయందు క్రమముగా ఏకస్వరాది సంఖ్య కలుగును. అనఁగా మొదటి మొదట యేకాంకముచే

తరువాత ద్విసంఖ్య గుణింపగా ద్విసంఖ్య వచ్చును. పిదప వచ్చిన ద్విసంఖ్యకమైనదానిని ముందుంచి తరువాత అంకమును గుణింపగా $2 \times 6 = 12$ షట్సంఖ్య వచ్చును. అషట్సంఖ్య తరువాత నాలుగంకము గుణింపగా $12 \times 4 = 48$ అరుపదినాల్గవ సంఖ్యకలుగును. దానిచే పంచాంకము గుణింపగా $48 \times 5 = 240$ సంఖ్యవచ్చును. దానిచే షడంకము గుణింపగా $240 \times 6 = 1440$ సంఖ్యవచ్చును. దానిచే తరువాత సప్తాంకము గుణింపబడగా $1440 \times 7 = 10080$

సంఖ్యవచ్చును. ఇట్లు గుణింపవలెను. ఇట్లు చేయుగా ప్రతి మూర్ఖులలో క్రమముగా ఏకస్వరాది తానసంఖ్య కలుగును.

క్రమంన్యస్య స్వరః స్థావ్యః పూర్వః పూర్వః పరాధదః
స చే దుపరి తత్పూర్వః పురస్తా పరివర్తినః
మూల క్రమక్రమాత్పృష్ఠే శేషాః ప్రస్తార ఈదృశః

560 సంఖ్యగా పరిగణింపబడిన పూర్ణా పూర్ణాక్రమములందు ఏదోయొక దానిని ఉంచి పూర్వపూర్వ స్వరమును ప్రస్తారము చివర తరువాత ఋషభము కంటె క్రింద ఉంచవలయును. అది పై నుండగా దానికిముందు నపేక్షించి ఆపంక్తియుందు క్రమముగా వ్రాయదగిన చోట పై చేతి కుడిపై పున పై యంత్రమున నున్నవి ఉంచవలెను. అనగా షడ్జము తరువాత గమ లను ఉంచవలెను మూల క్రమక్రమము కంటె వెనుక ప్రథమ మధ్యమందు వ్రాయబడిన దానికై చేతికి ఎడమ పై పున మిగిలినవి వ్రాయవలయును. ప్రస్తారము ఇట్లుండును. ఉత్తర మంద్రలో క్రమముగా షడ్జస్వరాదులు ఏడు. అందు షడ్జాద్యము మూలక్రమము దానిలో స్వరముల క్రమము వ్యవహితముగాఁ గాని అవ్యవహితముగాఁ గాని యుండవలెను. ఇట్లుకాగా రిసగమ అని మొదట కూట తానము ప్రస్తారములో నిష్పన్నమగుచున్నది. మఱి యాతానములో ఆలోచింపగా ఋషభముకంటె షడ్జము పూర్వముది. అయినను అది పైనున్నచో అనగా ఆపంక్తి యందె పైని ఉన్నచో అపై దానికంటె ముందు ఉంచవలయును. అన్నిచోట పైనున్న షడ్జముకంటె ఈ క్రమములో పూర్వమందుండక పోవుటవలన ఋషభ షడ్జముములకంటె క్రిందఉం

చుట వీలుకాదు. గాంధారము క్రింద మూలక్రమము నపేక్షించి ఈ క్రమములో ఋషభము ముందుదికాన ఋషభషడ్జనుములకు క్రింద ఉంచవలెను. గాంధారముకంటె క్రింద మూలక్రమము నపేక్షించి ఋషభము ముందుదిగాన దానికి పైనుండక పోవుటవలనను ఋషభమునుంచవలెను. ముందు అంతే పైనున్నదానికి అనగా ఋషభము తరువాత మధ్యము ఉంచవలెను. మూలక్రమముకంటె వెనుక షడ్జగాంధారము లుంచవలెను. అపుడు సరిగము అని రెండవ కూట తాననుగును ఇట్లు మూలక్రమమారోహమువద్దకు ప్రస్తరింపగా తత్తత్కమోక్త సంఖ్యగల కూటతానములు కలుగును.

ఇంక ఖండ మేరువు

సప్తాద్యైకాంత కోష్ఠానామధ్యోధః సప్తపంక్తయః
తాస్వాద్యామాద్యకోష్ఠే లిఖేదేకం పరేషుఖం

వీడుస్వరములు మొదలగాగల ఏకాంతకోష్ఠములు వ్రాసి క్రింద ఏడేడు పంక్తులు గీసి వానిలో మొదటిదానిలో ఒకఅంకెవేసి మిగతావి శూన్యములుగా చేయవలెను.

వేద్యతాన్ స్వమితానన్యస్వేత్తాషేన లోష్ఠకాన్,

శష్ఠముగాఁ గాని ఉద్దిష్ఠముగాఁ గాని తెలియఁదగిన దాని తానమున కున్న స్వరములతో పరిణామముగలవాని నుంచవలయును. వానియందె కదపుటకు వీలయిన ద్రవ్యములనుంచ వలయును.

ప్రాకృంక్యంత్యాంక సంయోగమూర్ధ్వాధః స్థితపంక్తికే

శూన్యాదధో లిఖేదేకంతం చాంధోధః స్వకోష్ఠకాత్.

కోష్ఠ సఖ్యాగుణం న్యప్యేత్ ఖండమేరు రయంమతః

మొదటి పంక్తికిగాని మొదటి రెండు పంక్తులకుఁగాని మొదటి పంక్తులకుగాని చివరనున్న అంకెతోకలిపి పైని క్రిందనున్న పంక్తులందు శూన్యము కంటె క్రింద వ్రాయవలెను. ఒక క్రింద క్రింద తనగడికింద గడి అంకతో అంకె గుఱించి వ్రాయవలెను. ఇట్లుకాఁగా ఖండమేరువగును.

ఖండామేరువు

స	రి	గ	మ	ప	ద	ని
1	0	0	0	0	0	0
	1	2	6	24	120	720
		4	12	48	240	1440
			8	72	360	2160
				96	480	2880
					600	3600
						4320

స్వరాన్ములక్రమ స్వాంత్యాత్ పూర్వం యావత్తిధఃస్వరః
ఉద్దిష్టాం త్యస్తావత్తిధే కోష్ఠేఽధోలోష్ఠకం క్షిపేత్.

ఇది ఎన్నవది అని అడిగినపుడు చెప్పునది ఉద్దిష్టము. ఉద్దిష్టమును పేరు గల తానము ఉద్దిష్టాంత్య స్వరము మూలక్రమమునకు మూర్ఛనా స్వరము నారంభించి ప్రవృత్తమైన దానికి, ఉత్తర మంద్రయందు సరిగమ అని చతుస్స్వర క్రమము ఉండుటవల్ల చెప్పబడుచున్నది. అంత్యాంత్య స్వర మధ్యమమునుండి పూర్వము వెనుకగా మగసరి అని ఉద్దిష్టమైన తానము యొక్క చివరి ఋషభము ఎన్నవదని విచారింపగా మూడవదియగును. క్రింద అన్నవ మూడవ కోష్ఠమున పండ్రెండు అంకముచే అంకితమైన దానియందు అర్థము—మూలక్రమమున చివరి స్వరముకంటె పూర్వము ఎన్నవస్వరము గలదో అన్నవకోష్ఠమందు—ఉద్దిష్టాంత్యమును క్రింద లోష్ఠకమును జిమ్మవలెను.

లోష్ఠ చాలన మంత్యాత్ స్వాత్త్యక్వాల్బం క్రమోభవేత్
లోష్ఠాక్రాంతాంక సంయోగాదుద్దిష్ట మితిర్భవేత్

లోష్ఠ చాలనము చివరి స్వరమునుండి యగును. అబ్జమును వదలిష్ఠ క్రమము అగును. లోష్ఠముచే అక్రమింపబడిన అంకెతో సంయోగము వల్ల ఉద్దిష్ఠముయొక్క మానము అగును. నియమముగా క్రింది క్రింది పంక్తి అందు నాల్గవ పంక్తిలో బిందు కోష్ఠమందలి లోష్ఠకమును చిమ్మవలెను. పిదప అబ్జమైన కోష్ఠమందలి యంకమును ప్రాపకముగా చరితార్థమైన ఋషభము వదలి క్రమమగును. స్వరములలో సగమ అని క్రమమగును. అప్పుడు ఉద్దిష్ఠములో గూడ అబ్జమును వదలుటవలన మగస అని ఉద్దిష్ఠమగును. మరియు గూడ ఉద్దిష్ఠము చివరి షడ్జము పూర్వోక్తరీతిచే తృతీయముగనుక దానితో తృతీయపంక్తి బిందువు నందున్న లోష్ఠకమును కింద మూడవచాన యందు నాల్గవ యంకెగ దానిలో చిమ్మవలెను. అప్పుడు షడ్జము అబ్జము కాగా దానినిగూడ విడిచినచో గమ అని యుద్దిష్ఠముకూడ అగును. మఱి యును ఉద్దిష్ఠము చివరి గాంధారము చెప్పినరీతిగా ద్వితీయమగుట వల్ల ద్వితీయపంక్తి బిందువు నందున్న లోష్ఠకమును కిందనున్న ఒక అంకెగల రెండవ కోష్ఠకమున చిమ్మవలెను. పిదప మూలక్రమములో మిగిలిన మఱి మము ఒకటగుటవలన మొదట పంక్తికింద కోష్ఠము లేకపోవుట వలనను మౌలికాంకమందున్న లోష్ఠము చలింపదు. ఎక్కడైతే మూలక్రమ ఉద్దిష్ఠ తానమందును స్వరములకు అంత్యమగుటలో సామ్యమున్నదో అక్కడగూడ లోష్ఠచాలనముండదు. ఇట్లొక లోష్ఠకముచే అక్రమింపబడిన అంకెతో సంయోగమువల్ల ఉద్దిష్ఠముయొక్క మానము అగును. కాన మగసరి అనుదానికి అష్టాదశత్వము ప్రమితమగును. ఇట్లు అన్ని తానములందును గ్రహింప వలెను.

యైరంకై ర్నష్ట సంఖ్యా స్యాన్మోలై కాంకసమన్వితైః

తేషులోష్ఠం క్షిపేన్మూలంలోష్ఠస్థాన మితంభవేత్.

నష్టతాన స్వరస్థానం తతోయావతిభేదే

అథః క్రమావస్తి లోష్ఠః స్వరస్థానతిభోభవేత్.

క్రమాంతిమ స్పరాత్ పూర్వాత్ ఋత్యాగాది పూర్వకః

మూలాంకములతోఁ గూడిన ఏయింకెలచేత నష్టసంఖ్య కలుగునో వాని యందు లోష్ఠమును చిమ్మవలెను. అప్పుడు లోష్ఠ స్థానమితమై యగును.

శాస్త్రస్థానము - తరువాత - ఎన్న వచదమందు - క్రింది క్రమముకంటె క్రింద
 లోపముకంటె స్వరము అన్నది అగును. పూర్వముందున్న క్రమాంతిమ
 స్వరముకంటె క్రిందస్థరాదులో పూర్వమువలెనే అగును. ఇన్నవది అని సంఖ్యా
 పరిశేషముచు చెప్పి అది ఎట్టిది స్వరూపమును గుఱించి అడిగినపుడు ప్రతీయ
 మానరూపము గలది గాన నిది నష్టగునబడును. నష్టసంఖ్య - నష్టతానసంఖ్య
 శాస్త్రముంద్రలో చతుఃస్వర క్రమమందయితే తానము పద్దెనిమిదవది అని
 చెప్పి మూలము అనగా ఆద్యకోష్ఠమునందున్న దన్నమాట వేర్వేరు పంక్తులు
 గల కోష్ఠము నందున్న యే ముంకెలతో - చతుర్థ పంక్తిలో పన్నెండవ ముం
 కెతో, మూడవపంక్తిలో నాల్గవ ముంకెలతో, రెండవపంక్తిలో ఒక ముంకెతో వీని
 తో గట్టిన ముంకెతో - పద్దెనిమిది సంఖ్యవచ్చును. ఆ ముంకెలతో లోష్ఠమును
 జిమ్మవలెను. నష్ట తాన స్వరస్థానము అంటే నష్ట తాన స్వరమును పొందించు
 స్థానము, చాలిత లోష్ఠముచే ఆక్రమింపబడిన కోష్ఠమున్నమాట. మూలములో
 అనగా ఆద్యముగానున్న యెడటి పంక్తియందు లోష్ఠస్థానముతో బిందుకోష్ఠ
 ముతోఁగూడ మితము - పరిగణితమగును. అట్లుగానిచో స్వకోష్ఠముకంటె కోష్ఠ
 సంఖ్యాపడమన్నచోట చెప్పబడిననియమము ఇక్కడఁగూడఁ బుచ్చును - ప్రకృత
 మున పద్దెనిమిదవ తానమున అంత్యలోష్ఠము మూడవకోష్ఠము నుండుట
 వలన క్రమాంతిక స్వరముకంటె పూర్వము మూడవముషభమ స్వతానాంతి
 మముగా లభించుచున్నది. వెనుకటివలె ఉద్దిష్టములోఁ జెప్పబడినట్లు చేయు
 వలెను అట్లుచేయుగా ఋషభమును వదలి సగమ అని క్రమము అగును.
 దాని దగ్గటి లోష్ఠము మూడవ కోష్ఠమునందుండుటవల్ల క్రమాంతికమగుట
 వలన పూర్వము మూడవది షడ్జము నష్టోపాంత్యముగా లభ్యమగుచున్నది.
 తరువాతగూడ గమ అని క్రమ ద్వితీయ లోష్ఠము ద్వితీయకోష్ఠమందుండుట
 వల్ల క్రమాంతిమము ద్వితీయము గాంధారము నష్టద్వితీయముగా లభ్యమగు
 చున్నది. పిదప పరిశేషరూపము వలన మధ్యమము తార పూరకముగా
 నిష్టాదిమముగా లభ్యమగుచున్నది. అపుడు మగరి అని నష్టతానరూపమగును.
 మఱి యెక్కుడైతే చివరఁగాని మధ్యఁగాని లోష్ఠ చాలనము ఉండదో అక్కడ
 క్కడ మూలకమాంత్యాది స్వరము నష్టమైనను అటువంటిదే లభ్యమగునని
 తెలియఁదగ్గది.

తానస్వరమితోర్ధ్వాధః పంక్తిగాత్యాంక మిశ్రణాత్
ఏకస్వరాది తానానాం సంఖ్యా సంజాయతే క్రమాత్

ఏకస్వరాదులలో నేదోయొక స్వరములోనున్న అన్ని స్వరములతో తత్సంఖ్యతోఁ గూడినవి తత్క్రమ సంఖ్యలు. మిశ్రణాంతమ ఏకస్వరాది తానముల సంఖ్యవచ్చును. ఒకస్వరమునకు ఒకటి. ద్వీస్వరమునకు రెండు, త్రిస్వరమునకు ఆరు, చతుస్స్వరమునకు 24 ఇట్లు సంఖ్యవచ్చును.

సాధారణము— 1 స్వర సాధారణము 2 జాతిసాధారణము అని రెండు విధములు. స్వరసాధారణము 1 కాకలి సాధారణము 2 అంతర సాధారణము షడ్జసాధారణము 4 మధ్యమసాధారణము అని నాలుగువిధములు.

వ ర్ణ ము లు.

గానక్రియోచ్యతే వర్ణః సచతుర్థా నిరూపితః
స్థాయ్యారోహ్య హరో హేచసంచారీత్యధలక్షణం

గానక్రియవర్ణమని చెప్పబడుచున్నది. కర్ణాటక సంగీతములో వర్ణము అనివేఱుగా వ్యవహరింపబడినది. 1 స్థాయి. 2 ఆరోహి 3 అవరోహి 4 సంచారి అని నాలుగువిధములు మఱింక లక్షణం చెప్పబడును.

మంద్రాదిస్వర చిహ్నములు.

స్థిత్యా స్థిత్యాప్రయోగః స్వాదేకస్యైవ స్వరస్యయః
స్థాయీకర్ణఃసవిజ్ఞేయః పరావస్వర్థనామకౌ
ఏతత్సంమిశ్రణాద్వర్ణః సంచారి పరికిర్తితః

ఒకస్వర్ణమును ఆపి ఆపి ప్రయోగించునది స్థాయీవర్ణమనబడును. ఇతర ములు సార్థక మైనపేరుగలవి.

విశిష్టవర్ణ సందర్భములంకర ప్రచక్షతే
విశేషముగల వర్ణములుగల సందర్భమునః అలంకరమందురు.

మంద్రాది స్వరచిహ్నములు

మంద్రోబిందు శిరాభ వేత్,

ఉర్ధ్వరేఖా శిరాస్తారో లిపాత్తిర్వచనాత్పుతః

బిందువుపైనున్నది మంద్రము. పైకిగీత యున్నది తారము. వ్రాతలో శి ఆంకెవేసినచో పుతము..

ప్రసన్నము=మంద్రము

అలంకార స్వరములు.

0 0 1

1. సా సా సా ప్రసన్నాది (ప్రసన్నమైన ఆదిస్వరముగలది)

1 1 0

2. సా సా సా ప్రసన్నాంతము (చివరిస్వరము ప్రసన్నముగ గలది.)

0 1 0

3. సా సా సా ప్రసన్నాద్యంతము (మొదటచివరి ప్రసన్నములు గలవి.)

1 0 1

4. సా సా సా ప్రసన్నమధ్యము (మధ్యస్వరము ప్రసన్నముగ గలది.)

0 0 0 0 0 0

5. సారి సా సాగమ సా- సపదని సా-(క్రమరేచితము.)

0 1 0 1 0 1

6. సరి సా- సగమ సా-సపదని సా-దీప్తము

1 0 1 0 0

7. సారి సా- సాగమ సా-సాపదనిస సా [ప్రసాదము]

ఇవి స్థాయి గతాలంకారములు.

—0—

ఆరోహిస్వరములు-ఆవరోహిస్వరము-స్వరనామము

1. సారిగామాపాదానీసా	సానీదాపామాగారీసా		విస్తీర్ణము
సస రిరి గగ మమ	సస నిని దద పప		నిష్కర్ణము
పప దద నిని స	మమ గగ రిరి సస		

2. ససని-రిరిరి-గగగ-మమమ-వవవ-ససస నినిని దదద వవవ | గాత్ర
దదద-నినిని-ససస వమమ-గగగ-రిరిరి-సస | వర్ణము.
3. సససన రిరిరిరి గగగగ మమమ సససన నినినిని దదదద గాత్రవర్ణం
వవవవ దదదద నినినిని సససన ససస మమమ గగగ రిరిరిరి సససన
4. సాసారి-గాగాగామ-పాపాపాద-నినినిస-సాసాదపాపామ- బిందువు
గాగాగారిససస
5. సగ వ ని న ద మ రి - అభ్యుచ్చయము=దాటు
6. సారిరి గాగాగా మామామామా | సానీసా దాదాదా
మామా పాపాపాపాపా- | పాపాపాపా దాదాదా హసితము
పాపాపాపాపా-దాదాదాదాదాదా-నీనీనీనీనీనీసా
పాపాపాపా-దాదాదాదా
7. సరి రిగ గమ మప పద దని నిస-అరోహిస్వరములు ప్రేంఖితములేక
క్రమము.
సని నిద దప పమ మగ గరి రిస-అవరోహిస్వరములు
8. సగ గవ పనిస (దాటుతో) అరోహి స్వరములు ఆక్షిప్తము
పద దగ గస [దాటుతో] అవరోహి స్వరములు.
9. సరిగ గమప పదని దనిస సంధిప్త- అవరోహి
సనిద నిదప దపమ పగరి గరిస చ్ఛాదసము అవరోహిస్వరము
10. సస సరిగా మమమ పదా నిని నిసనీ దద దమగా రిరి ససా ఉద్గీతము
11. సరి రిగా మప పదా నిస సని దప పమా గరి రిసా. ద్వాహితము
12. సరిగ గగా మపద దదా నిసని నినీ దప మమ మా గరి సససా త్రివర్ణము
13. ససస రిరిరి గగగ మమమ వవవ దదద నినిని ససస వృధగ్వేణీ
నినిని దదద వవవ మమమ గగగ రిరిరి ససస

- 0 -

సంచార్యులంకార స్వరములు.

1. సగరి-రిమగా-గపమా-మదపా-పనిధా మంద్రదాదిమము
2. గసరి-మరిగా-పగమా-దమపా-నిపదా మంద్రమధ్యమము

3. రిగసా-గమరీ మపగా-పదమా-దనిపా మంత్రాంతము
4. సగా-రిమా-గపా-మదా-పనీ ప్రస్తారము
5. సరిసా-రిగరీ-గమగా-మపమా-పదపా-దనిధా ప్రసాదము
6. సాగరిమాసా-రీ మగపారీ-గాపమధాగా-మాపాదనీమా వ్యాప్తము
7. సగరిమా-మరిగాసా-రీగమగాప-పగమారీ-
గాపమదా-దమపాగా-మాదపనీ-నిపదామా స్థితము
8. సగమా-రిమపా-గపదా-మదనీ పరిసర్తకము
9. సరిగా-రిగమా-గమపా-మపదా-పదనీ ఆక్షేపము
10. సాసాసాసరిసా-రీరీరీగరీ-గాగాగామగా-మామామాపమా-
దాదాదానిదా బిందువు
11. సరిగరీ-రిగమగా-గమపమా-మపదపా-పదనిదా ఉద్వాహితము
12. మామామాపమా-పాపాపారిపా-ధాధాధాగధా-నినీనీసనీ ఉర్వి
13. సరిగమా-మగసరిసా-రిగమపా-పమగరీ-గమపదా-దపమగా-
మపదనీ-నిదపమా సమము
14. సరిరిసా-రిగాగరీ-గమామగా-మపాపమా-పధాధపా-
ధనీనిదా ప్రేంభము
15. సరిసాగసా-రిగరీమరీ-గమపాపగా-మపమాధమా-
పదపానిధా నిర్మాజితము
16. సస-రీధ-గని-ససా శ్వేతము
17. సరి సరిగ సరిగమ రిగరిగమా రిగమపా గమగమపా
గమపధా మప మపధ మపదనీ క్రమము
18. సరిపమగరీ-రిగదపమగా-గమనీధపమగా ఉద్భజితము
19. సగరి-సగరి-సా రిమగ-రిమగ-రీ-గపమ-గపమ-
గా-మధప-మదపమా-వనిద-పద-పా రంజితము
20. ససామగరీ-రిధాపమగా-గనీపదమా సన్నిప్త ప్రప్తకము

21. సాసరిమాగా-రిరిగపామా-గాగమధాపా-మామపనీధా వేణు
 22. సారీమరిసా-రిగపగారీ-గమా-దమాగా-మపనివమా | అలితస్వరము
 23. సరిసా-సరిగరిసా-సరిగమగరిసా-గసరిగమ-పమగరిసా
 సరిగమపదపమగరిసా-సరిగమపదనిద-పమగరిసా | హంకారము
 24. సగరిసా-రిమగరి-గపమగా-పనిధపా హ్లాదమానము
 25. సగమామరిసా-రిమపాపగరి-గపదా-ధమగా-మదనీనిపమా-అపలోకితము

ఇవి సంచారి అలంకారములు

* * *

ఇంక సప్తాలంకారములు.

1. సరిగమపాధనిసా“సా తారమంద్రప్రసన్నము
 2. సా⁰ సా⁰ నిదపమ గరి⁰ సా మంద్రతార ప్రసన్నము
 3. ససరిరిససరిసా-రిరిగగరిరిగరి-గగమమగగమగా
 మమపపమమపమా-పపదదపపదపా-దదనినిదదనిదా - అవర్తకము
 4. ససరిరిసస-రిరిగగరిరి-గగమమగగ-మమపపమమ-
 పపదదపప-దదనినిదద- సంప్రదానము
 5. సగసగా-రిమరిమా-గపగపా-మదమదా-పనిపనీ విధుతము
 6. సరిసరి-గరిగరి-రిగరిగ-మగమగ-గమగమ-పమపమా-
 మపమప-దసదసా-పదపద-నిదనిదా- ఉపలోలము
 7. ససగసగా-రిరిమరిమా-గగపగసా-మమదమపా-పపనిపనీ ఉల్లాసితము
 8. సరిరిస రిగాగరి-గమామగా-మపపమా వదదపా
 దనీనిధా-నిసాసనీ సప్రేక్షోల్లిత

పైచి సంగీత రత్నాకరములో శార్ఙ్గదేవునిచే చెప్పబడెను.

జంటవరుసలు

ఇంక నేటి సంగీత సంప్రదాయములోని కొన్ని జంటవరుసలు

1. సస రిరి గగ మమ పప దద నిని "సస" ।
సస నిని దద పప మమ గగ రిరి స్సస ॥

2. సస రిరి గగ మమ రిరి గగ మమ పప
గగ మమ పప ధధ మమ పప ధద నిని
పప ధధ నిని సస సస నిని దద పప
నిని దద పప మమ దధ పప మమ గగ
పప మమ గగ రిరి మమ గగ రిరి సస

3. సస రిరి సస రిరి గగ మమ
రిరి గగ రిరి గగ మమ పప
గగ మమ గగ మమ గగ మమ పప దద
మమ పప మమ పప మమ పప దధ నిని
పప దద పప దద పప దధ నిని సస
సస నిని సస నిని సస నిని దద పప
నిని దధ నిని దద నిని దద పప మమ
దద పప దధ పప దధ పప మమ గగ
పప మమ పప మమ పప మమ గగ రిరి
మమ గగ మమ గగ మమ గగ రిరి సస

4. ససరి ససరి సరి సస రిరి గగ మమ
రిరిగ రిరిగ రిగ రిరిగ మమ పప
గగమ గగమ గమ గగ మమ పప దద
మమప మమప మప మమ పప దద నిని
పపద పపద పద పప దద నిని సస
ససని ససని సని సస నిని దద పప
దధప ధదప దప దద పప మమ గగ

వపమ పపమ పమ పప మమ గగ రిరి
 మమగ మమగ మగ పప మమ గగ రిరిస
 మమగ మమగ మగ మమ గగ రిరిస

5. సస రిరిగ సరిగ సస రిరి గగ మమ
 రిరి గగమ రిగమ రిరి గగ మమ పప
 గగ మమప గమప గగ మమ పద పద
 మమ పపద మపద మమ పప దధ నిని
 పప దదని పదని పప దద నిని సని
 సస నినిద సనిద సస నిని దద వవ
 నిని దదప నిద నిని ధద పమ మమ
 దద పపమ దపమ ధధ వప మగ రిరి
 పప మమగ పమగ పప మమ గగ రిరి
 మమ గగరి మగరి మమ గగ రిరి సస

6. సాస రిరి సస రిరి సస రిరి గగ సస రిరి సరిరి సరిరి సరిరిగా గమమ
 రిరి గాగ రిరి గాగ రిగగ మమ రిరిరి గగ రిగగ రిరి గమామ పప
 గాగ మామ గగ మామ గమమ పప గగగ మమ గమమ గమమ

పాప ధధ

మామ పాప మమ పాప మపప దద మమమ పప మపప మపప

దాద నిని

పాప దాద పప దాద పదద నిని పప పదద పపద పదద నీని సస
 సాస నీని సస నీని సనిని దాద సస సనిని సనిని సనిని దాద పప
 నీని దాద నిని దాద నిదద పప నినిని దద నిదద పదద పాప మమ
 దాద పాప దద పాప దపప మమ దదద పప దపప పపమా మగగ
 పాప మామ పప మామ పమమ గగ పప పమమ పమమ పమమ గాగ రిరి
 మామ గాగ మమ గాగ మగగ రిరి మమ మగగ మగగ మగగ రిరి సస

త్రిస్తోయి

మంద్ర షడ్జము మొదలు ఆరోహణగతిగా షడ్జమువరకు ఒకస్తోయి
 మధ్య షడ్జము మొదలు ఆరోహణ గతిగా షడ్జమునకు రెండు స్తోయి. తార
 షడ్జము మొదలు ఆరోహణగతి షడ్జమువరకు మూడవ స్తోయి.

క్రిందివి అలంకారములుగ నేటి సంప్రదాయమునఁ జెప్పబడినవి ఇవి సంగీత పాంజాతములోఁ జెప్పబడెను. చతుర్దండి ప్రకాశికలో వెంకటమఖి కూడ చెప్పెను. ధ్రువతాళము దీని పేరు ఇంద్రనీల.

14 అక్షరములకాలము చతురశ్రజాతి.

1. సరిగమ	గరి	నరిగరి	సరిగమ
రిగమప	మగ	రిగమగ	రిగమప
గమపమ	పమ	మనదని	గమపద
మపదని	దప	మపదప	మపదని
పదనిస	నిద	పదనిద	పదనిస
సనిదప	దని	సనిదని	సనిదప
నిదపమ	పద	నిదపమ	నిదపమ
దపమగ	మప	దపమప	దపమగ
పమగరి	గమ	పమగమ	పమగరి
మగరిస	రిగ	మగరిగ	మగరిస

మత్యతాళము 10

రూపక తాళము 10

2. 10 అక్షరములు చతురశ్రజాతి

3. 6 అక్షరముల కాలము

దీనిపేరు మహావజ్రము

చతురశ్రజాతి

దీనిపేరు నిర్దోషము

సరిగరి	సరి	సరిగమ
రిగమగ	రిగ	రిగమప
గమపమ	గమ	గమపద
మపదప	మప	మపదని
పదనిద	పద	పదనిస
సనిదని	సని	సనిదప
నిదపద	నిద	నిదపమ
దపమగ	మప	దపమగ
పమగరి	గమ	పమగరి
మగరిస	రిగ	మగరిస

సరి	సరిగమ
రిగ	రిగమప
గమ	గమపద
మప	మపదని
పద	పదనిస
సని	సనిదప
నిద	నిదపమ
దప	దపమగ
పమ	పమగరి
మగ	మగరిస

జంపె 100

త్రిపుట 100 కోకిలము

10 అక్షరములు ముక్తజాతి

7 అక్షరములకాలము త్రిశ్రజాతి

4. సరిగసరి	సరిగ	మా	సరిగ	సరి	గమ
రిగమరిగ	రిగమ	పా	రిగమ	రిగ	మప
గమవగమ	గమప	దా	గమప	గమ	వద
మపదమప	మపద	నీ	మపద	మప	దని
వదనివద	వదని	సా	వదని	వద	నిస
సనిదసని	సనిద	పా	సనిద	సని	దప
నిదవనిద	నిపద	మా	నిదప	నిద	పమ
దవమదవ	దపమ	గా	దవమ	దప	మగ
పమగపమ	పపగ	రీ	పపగ	పమ	గరి
మగరిమగ	మగరి	సా	మగరి	మగ	రిస

9 అక్షరములు

దీనిపేరు పీఠము

సరి	సరిగ	సరిగమ
రిగ	రిగమ	రిగమప
గమ	గమప	గమపద
మప	మపద	మపదని
వద	వదని	వదనిస
సని	సనిద	సనిదప
నిద	నిదప	నిదపమ
దప	దపమ	దపమగ
పప	పమగ	పమగరి
మగ	మగరి	మగరిస

దీనిని ఆవర్తము, అడ్డతాళము

సరిగరి	సరిసరి	సరిగమ
రిగమగ	గమగమ	గమపద
మపదప	మవమప	మపదని
పదనిద	పదపద	పదనిస
సనిదని	సనిసని	సనిదప
నిదపద	నిదనిద	నిదపమ
దపమప	దపదప	దపమగ
పమగమ	పమవమ	పమగరి
మగరిగ	మగమగ	మగరిస

స దా న ం ద ము

సరిగమ	రిగమప	గమపద
మపదని	పదనిస	సనిదప
నిదపమ	దపమగ	పమగరి
మగరిస —		

అటతాళము 1100

14 అక్షరములు ఖండజాతి

సరిగా	సారిగా	మామా
రిగామా	రిగమా	పాపా
గమాపా	గామపా	దాదా
మపాదా	మాపదా	నీనీ
పదానీ	పాదనీ	సాసా
నిదాపా	నీదపా	మామా
దపామా	దాపమా	గాగా
పమాగా	పామగా	రిరి
మగారి	మాగరి	సాసా

ఏక తాళము

4 అక్షరములు

చతురశ్రజాతి
సరిగమ
రిగమప
గమపద
మపదని
పదనిస
సనిదప
నిదపమ
దపమగ
పమగరి
మగరిస

సరిగా	రిగమా	గమపా	మపదా
పదసీ	ధనిసా	సనిదా	నిదపా
మగరి	గరిసా		
సరిగ	రిగమ	గమప	మపద
పదని	దనిస	సనిద	నిదప
దపమ	పమగ	మగరి	గరిస

అలంకార ప్రయోజనములు

రక్తిలాభఃస్వరజ్ఞానం వర్ణాంగానాం విచిత్రతా

ఇతిప్రయోజనాన్యాయం రలంకార నిరూపణే

రక్తి పాప్తించుట, స్వరముల జ్ఞానము వర్ణాంగముల వైచిత్రి అను నవి అలంకారమువలన సిద్ధించు ప్రయోజనములు.

గ మ క ము లు -

గమకములు పదునైదు. ఇవి చతుర్దండి ప్రకాశికలోఁ జెప్పబడినవి. శ్రోతరి రంజించుటకై స్వరముల వివిధ కంపనములను గమకములందురు. రంజనను పొందించునవి గాన గమకములని వ్యుత్పత్తి.

1. తిరికము - ఒక పొట్టిస్వరమును $1/8$ మాత్రాకాలముయొక్క వేగముతో స్వరమును గంపింపఁ జేయుట.
2. స్ఫురితము - పొట్టిస్వరమును $1/8$ మాత్రాకాలముయొక్క వేగముతోఁ గంపనము చేయుట
3. కంపితము - పొట్టిస్వరమును $1/4$ మాత్రాకాలముయొక్క వేగముతోఁ గంపనము చేయుట
4. లీనము - పొట్టిస్వరమును $1/2$ మాత్రాకాలపు వేగముతోఁ గంపనము చేయుట.
5. ఆంధోశీతము - పొట్టిస్వరము ఒక మాత్రాకాలపు వేగముతోఁ గంపనము చేయుట.

7. త్రిభిన్నము - మూడు స్థానములలో వేగముతో స్వర సంచారముచేయుట
8. కురులము - ఒలి గమకములోని స్వరములను ఘనము ఉచ్చరించుట.
9. ఆహతము - స్వరసంచారముచేయుచు తరువాతిస్వరముపైని ఆహతము చేసి క్రిందకు మరలుట
10. ఉల్లాసితము - స్వరసంచారములో ఒకస్వరమునుదాటి మరొకస్వరముకుపోవుట.
11. ప్లావితము - మూడు పొట్టిస్వరకాలము వేగముతో కలుపుచేయుట.
12. గుంఫితము - హుంకారముతో గంభీరముగా కంపనము చేయుట.
13. ముద్రితము - నోరుమూసికొని కంపనము చేయుట.
14. నామితము - స్వరములను క్రిందకు అవరోహించి కంపనము చేయుట.
15. మిశ్రితము - పైని చెప్పిన గమకములలో ఒకటికంటె నెక్కువ గమకములను కలిపి కంపనము చేయుట.

ఇంక నేటి సంప్రదాయములోని దశవిధ గమకములు -

ఆరోహమవరోహంచ థాలుస్ఫురిత కంపితాః

ఆహతఃప్రత్యాహతశ్చ త్రిపుచ్చాందోశ మూర్ఛనాః

1. 1 ఆరోహము 2 అవరోహము 3 థాలు 4 స్ఫురితము 5 కంపితము
- 6 ఆహతము 7 ప్రత్యాహతము 8 త్రిపుచ్చము 9 ఆందోళనము
- 10 మూర్ఛన అని గమకములు పది.

1. ఆరోహము - సరిగమ పదనిస
2. అవరోహము - సని ధప మగరిస
3. థాలు - సప, సమ, సగ, సరి, సస
4. స్ఫురితము - సస, రిరి, గగ, మమ, పప, దధ, నిని, సస
5. కంపితము - పౌపపపప-ఒకస్థానమునందు నిలిచి స్వరస్థానములను పలికించు
6. ఆహతము - సరి, రిగ, గమ, మప, పద, దని, నిస
7. ప్రత్యాహతము - సని, నిద, దప, పమ, మగ, గరి, రిస

8. త్రిపుచ్చము - ససస, తిరిరి, గగగ, మమమ, పపప.
 9. ఆందోళనము - సరిసపాప, రిగరిమామ, గమగపాప.
 10. మూర్ఛన - సరిగమ పదని తిగమ పదనిస, గమ, పదనిసరి.

స్వరజాతులు

ఈ స్వరజాతులనే స్వరజతులని నేటి సంగీత సంప్రదాయజ్ఞులు వ్యవహరించిరి.

శుద్ధాఃస్యుద్ధాతయః సప్త తాః షడ్జాది స్వరాభిధాః
 షడ్జ్యార్షభీచ గాంధారి మధ్యమా పంచమీతథా
 చైవతీ చాధనై షాదీ శుద్ధతాలక్ష్య కథ్యతే.

షడ్జాది స్వరములనుబట్టి (స షాడ్జీ (రి ఆర్షభీ (గ గాంధారి (మ మధ్యమా (ప పంచమీ (ధధై వతీ (ని చై షాదీ అని జాతులేడు గలిగినవి.

- స] షడ్జము న్యాస స్వరముగాఁ గలది షాడ్జీ.
 రి] ఋషభము న్యాస స్వరముగా గలది ఆర్షభి.
 గ] గాంధారము న్యాస స్వరముగా గలది గాంధారి.
 మ] మధ్యమము న్యాసముగాఁ గలది మధ్యమము. ఇట్లే న్యాసస్వరములనుబట్టి ధై వతీ మొదలగు పేరులు వచ్చినవి.

ఇంక శుద్ధముల లక్షణము చెప్పబడును.

యాసాం నామస్వరోన్యాసో అవన్యాసోగ్రహస్తథా
 తారన్యాస విహీనాస్తాః పూర్ణాః శుద్ధాభిధామతాః

విస్వరములయొక్క నామస్వరము న్యాసముగను అవన్యాసముగను గ్రహముగను ఉండునో మణియు తారస్థానములో న్యాసములేకుండునో అవి పూర్ణములనఁబడును. న్యాసాదుల లక్షణము ముందు చెప్పబడును.

వికృతా న్యాస వర్జ్యైతల్లక్ష్మహీనా భవంత్యమ్భాః

న్యాసము తక్కు మిగిలిన యాలక్షణము లేనివి వికృతములు అనఁగా నామస్వరమునే న్యాసముజేసి ఇతరస్వరములను అవన్యాసాదులనుగాఁ జేసినచో అవి వికృతములగును. వికృతములందు న్యాసము తప్పక యుండునన్ను మఱి.

సంపూర్ణత్వ గ్రహంశావన్యాసేష్యైకై కవర్ణనాత్
భవంతి భేదాశ్చ త్యాగోద్వయోస్త్యాగేన షడ్మతాః

సంపూర్ణత్వాదులతో ఒక్కొక్కటి లేనిచో నాలుగు రకములగును.
రెండేసి లేనిచో ఆరు రకములగును.

1. సంపూర్ణము లేనిచో (సప్త స్వరములు లేనిచో) అనగా గ్రహము అంశము అవన్యాసము గలది యొకరకము.
2. గ్రహము లేనిచో అనగా సంపూర్ణత్వము అంశము అవన్యాసము గలది రెండవరకము.
3. అంశము లేనిచో అనగా సంపూర్ణత్వము గ్రహము అవన్యాసము గలది మూడవరకము.
4. అవన్యాసము లేనిచో అనగా సంపూర్ణత్వము అంశము గ్రహము గలది నాల్గవరకము ఇట్లు నాల్గురకములు. రెండేసిలేనిచో గలుగుభేదములు ఆఱు.
1. సంపూర్ణత్వ గ్రహములు మాత్రముగలది ఒకరకము.
2. సంపూర్ణత్వము అంశము మాత్రము గలది రెండవరకము.
3. సంపూర్ణత్వము అవన్యాసము మాత్రము గలది మూడు.
4. గ్రహము అంశము మాత్రము గలది నాలుగు.
5. గ్రహము అవన్యాసము గలది అయిదు.
6. అంశము అవన్యాసము గలది ఆఱు.

త్యాగేత్రయాణాం చత్వార్ష, ఏక స్త్య కైచతుష్టయే
భేదాః పంచాదశై వేతేషాఽష్ట్యాః సద్భి ర్నిరూపితాః

మూడులేనిచో నాలుగురకములు. నాలుగులేనిచో ఒకరకము. ఇట్లు
షాడ్మికీ భేదములు పదునైదు ఉండునని సత్పురుషులు నిరూపించిరి.

1. సంపూర్ణత్వము గ్రహము అంశములేనిది ఒకటి.
2. సంపూర్ణత్వము గ్రహము అవన్యాసము లేనిది రెండు.
3. సంపూర్ణత్వము అంశము అవన్యాసము లేనిది మూడు.
4. గ్రహము అంశము అవన్యాసము లేనిది నాలుగు నాలుగు - లేనిచో ఒకటి.

1. సంపూర్ణత్వము గ్రహము అంశము, అపన్యాసము లేనిది ఒకటవ రకము.

తత్రాష్టౌ పూర్ణతాహీనాః షాడవౌడవ భేదతః

అందు పూర్ణములేని భేదములు ఎనిమిది. షాడవౌడవ భేదములు $8 \times 2 = 16$

అతో అష్టావధికా ఆర్షభ్యాదిష్టౌడవ జాతిషు

అతస్త్రయోవింశతిధా షట్సు ప్రత్యేక మీరితాః

పూర్ణత్వమును షాడవభేదములు ఎనిమిదింటిచేతను ఇతర భేదము లేడింటిచేతను వదునై దు అగును.

ఆర్షభి (రి) మొదలగువానియందు షాడవజాతిని (రెండేసి స్వరములు లేనిదానిని) బట్టి ఈవిధముగ ఎనిమిది యొక్కవగాన ఇరువది మూడగును.. ఈవిధముగా ఆర్షభి (రి) మొదలగు ఆఱును ఇరువది మూడేడి యగును గాన $(8 \times 2 = 16 + 15)$ మొత్త 31 అగును.

వికృతానాంతు సంస్కర్షాజ్ఞాతా ఏకాదశస్సృతాః

పై ని జెప్పిన వికృతములయొక్క కలయికవలనఁబుట్టినవి వదునొకండు 11 అగును.

1 స్యాత్పక్షై శికి 2 షడ్జోదీచ్యవా 3 షడ్జమధ్యమాః

4 గాంధారోదీచ్యవా 5 రక్తగాంధారి 6 కైశికితధా

7 మధ్యమోదీచ్యవా 8 కార్మారవి 9 గాంధారపంచమీ

10 తథాంధ్రీ 11 నందయంతి తద్ధేతూనధునాబ్రువే.

అవదునొండు ఇవి. 1 షడ్జకై శికి. 2 షడ్జోదీచ్యవ 3 షడ్జమధ్యమ 4 గాంధారోదీచ్యవ 5 రక్తగాంధారి 6 కైశికి 7 మధ్యమోదీచ్యవ 8 కార్మారవి 9 గాంధారపంచమి 10 ఆంధ్రీ 11 నందయంతి. ఇవి యెట్లైనవో వానికి కారణములు చెప్పెదను.

షాడ్జీగాంధారికా యోగాజ్ఞాయతే షడ్జకై శికి

షాడ్జీకమధ్యమాభ్యాం తుజాయతే షడ్జమధ్యమాః

గాంధారి పంచమా భ్యాంతు జాతాగాంధార పంచమీ
గాంధార్యాద్భికాభ్యాంతు జాతిరాంధ్రీ ప్రజాయతే

షాడ్డిగాంధారి కలియుటవల్ల షడ్జకై శిక జాతికలుగును. (స+గ) షాడ్డి
మధ్యమ కలియుటవల్ల షడ్జమధ్యమకాతి అగును (స+మ) గాంధారి పంచమము
కలియుటవల్ల గాంధారపంచమీ జాతిఅగును (గ+ప) గాంధారి ఆర్షభి కలి
యుటవల్ల ఆంధ్రీ జాతిఅగును (గ+రి)

షాడ్డి గాంధారికా తద్వత్తై వతీ మిళితా స్త్విమాః
షడ్జో ద్వీవతీం జాతిం కుర్యుః కార్మారవీంపునః

షాడ్డి గాంధారి ధై వతి ఈమూడింటి కలయికవలన షడ్జోదీచ్యవ అను
నది అగును. ఇంక కార్మారవి చెప్పబడును.

ఉద్భాయంతినై షాదీ పంచమ్యార్షభికాయుతాః
నై షాదిపంచమి ఆర్షభి ఈ మూడిటి కలయికవల్ల కార్మారవి కలుగును.
[గి+ప+రి]

నందయంతీతు గాంధారి పంచమ్యార్షభికాన్వితా
గాంధారిపంచమీ ఆర్షభి కలిసినచో నందయంతి అగును [గ+ప+రి]

గాంధారి ధై వతీ షాడ్డి మధ్యమేతి యుతా స్త్విమాః
గాంధారోదీచ్యవాం కుర్యుర్మధ్యమోదీచ్యవారంపునః

గాంధారి ధై వతి షాడ్డి మధ్యమ అనునవి గలిసినచో గాంధారోచ్యవ
అగును. ఇంక మధ్యమోదీచ్యవయైతే.

ఏతా ఏవచినాషాడ్జ్యా పంచమ్యా సహకుర్వతే
కుర్యుస్తా రక్తగాంధారిం నై షాదిపంచధై వతీ
ఆర్షభీ ధై వతీం త్యక్త్వా పంచభ్యః కై కిభవేత్

ఇవే షాడ్డి లేకుండ పంచమితో కూడ మధ్యమోదీచ్యవ అగును. [గ ధ మ ప]
నై షాడిధై వతి ఇవిలేనిచో రక్తగాంధారి అగును.
ఆర్షభిధై వతి లేనిచో లేక మిగిలిన అయిదువల్ల కై శికి అగును.

1. స గ - (షాడ్జీ గాంధారి) - షడ్జకై శికి
 2. స మ - (షాడ్జీ మధ్యమ) - షడ్జ మధ్యమ
 3. గ ప - గాంధారి పంచమి - గాంధార పంచమి
 4. గ రి = (గాంధారి అర్షభి) - అంధ్ర
 5. స గ ధ - (షాడ్జీ గాంధారి ధై వతి) - షడ్జోదీచ్యవతి
 6. ని ప రి = (నై షాది పంచమి అర్షభి) - కార్మారవి
 7. గ ప రి - గాంధారి పంచమి అర్షభి - నందయంతి
 8. గ ధ స మ (గాంధారి ధై వతము షాడ్జీ మధ్యమ గాంధారో దీచ్యవ
 9. గ ధ మ ప - గాంధారి ధై వత మధ్యమ పంచమి - మధ్యమో దీచ్యవ
 10. గ మ ప ని - గాంధారి మధ్యమ పంచమి నై షాది - రక్త గాంధారి
 11. స గ మ ప ని - [షాడ్జీ గాంధారి మధ్యమ పంచమి నై షాది] కై శికి
- ఈ షడ్జకై శికి మొదలగు పేర్లు సార్థకములు కొన్ని రూఢములు.

షడ్జగ్రామ జాతులు

చతస్రః షడ్జ శబ్దినో నై షాదీ ధై వతీ తథా
అర్షభీచేతి సప్తై తాః షడ్జగ్రామస్య జాతయః

షడ్జ శబ్దములు గలవి నాలుగు అనగా 1 షాడ్జీ 2 షడ్జకై శికి 3 షడ్జ మధ్యమ 4 షడ్జో దీచ్యవ 5 నై షాది 6 ధై వతి 7 అర్షభి అని యివి షడ్జ గ్రామములోని జాతులు.

మధ్యమ గ్రామ జాతులు.

శేషాః స్యుర్మధ్యమ గ్రామే పూర్ణత్వాద్యధునోచ్యతే

మిగిలినవి మధ్యమ గ్రామములోని జాతులు. 1 గాంధారి 2 మధ్యమ 3 పంచమి 4 గాంధారపంచమి 5 అంధ్ర 6 కార్మారవి 7 నందయంతి 8 గాంధారోదీచ్యవ 9 మధ్యమోదీచ్యవ 10 రక్త గాంధారి 11 కై శికి ఇవి మధ్యమ గ్రామజాతులు.

ఇంక పూర్ణత్వాదులు చెప్పబడును షాడ వాడవములుగాక నిత్యము పూర్ణమగు జాతులు.

పూర్ణజాతులు

కర్మారవ్యథ గాంధార పంచమీ షడ్జకై శికి
మధ్యమోదీచ్యవేత్యేతా నిత్యపూర్ణాఃప్రకీర్తితాః

1 కర్మారవి 2 గాంధార పంచమీ 3 షడ్జకై శికి 4 మధ్యమోదీచ్యవ
అన్నవి పూర్ణములు.

సంపూర్ణ షాడవములు

షాడ్జీచనందయం త్యాంధీ గాంధారోదీచ్యవేత్యమూః

సంపూర్ణషాడవాః ప్రహచతస్రః సోఢలాత్మజః

1 షాడ్జీ నందయంతి 3 ఆంధ్రీ 4 గాంధారోదీచ్యవ అని సంపూర్ణషాడ
వములు నాలుగని సోఢలుని పుత్రుడుచెప్పెను.

సంపూర్ణముగను షాడవముగను షాడవముగను నుండు జాతులు.

దశావశిష్టాః సంపూర్ణ షాడవైతామతాః

మిగిలినవి పది సంపూర్ణషాడవౌడువములుగ నున్నవి 1 ఆర్షభి 2 గాంధారి
3 మధ్యమ 4 పంచమి 5 దైవతి 6 నైషాది 7 షడ్జోదీచ్యవ 8 షడ్జమధ్యమ
9 రక్తగాంధారి 10 కైశిక.

1. ఆర్షభిలో షడ్జము లోపించినచో షాడవమును సపలు లోపించినచో
షాడవమునగును.

2. గాంధారి 3 రక్తగాంధారి 4 కైశికి అను వానిలో రి లోపించినచో
షాడవములును రిధలు లోపించినచో షాడవములగును.

3. మధ్యమపంచమి వీనిలో గ లోపించినచో షాడవములును, నిగలు
లోపించినచో షాడవములను సపలు లోపించినచో షాడవములునగును.
షడ్జోదీచ్యవలో తి లోపించినచో షాడవములును స, రిలు లోపించినచో
షాడవములునగును.

4. షడ్జమధ్యమలో ని లోపింపగా షాడవములును నిపలు లోపించినచో
షాడవములు నగును.

పంచమీ, మధ్యమా, షడ్జ మధ్యమాఖ్యానుజాతిషు

స్వరసాధారణం ప్రోక్తం మునిభి ర్భరతాదిభిః

1 పంచమి 2 మధ్యమ 3 షడ్జమధ్యమ అను జాతుల స్వరములు సాధారణముగ గలుగునని భరతాది మునులనిరి.

అంశేషసమపేష్వేవయథా స్వనియమాద్భవేత్
ఏత దల్పనిగాస్వాహుః కంబలాశ్వత రాదయః

నిగలు తక్కువగాఁ గల పంచమీ మధ్యమ షడ్జమధ్యమ షాడ్జి అను వానిలో తమనియమము తప్పక సమవ అంశములందె స్వరసాధారణమగునని కంబలాశ్వతరాదులనిరి. నిషాదగాంధారములు ఇతరములకు సంవాదు లగుటచే లోపము (అల్పము) ఇతరాంశయందు లేకపోవుటచే కాకల్యంతర ప్రయోగము చేయరాదని భావము.

అల్ప ద్విశ్రుతికే రాగ భాషాదావపి తన్మతం

అల్పద్విశ్రుతి గల జాతులందు రాగాంగ భాషాంగ క్రియాంగోపాంగము లందు ఆకాల్యంతర సాధారణమగునని భరతాదుల మతము.

నిగయోరంశయోః షడ్జ మధ్యమాయాం నతద్భవేత్
వికృతావీవ తత్రాపి స్వరసాధారణాశ్రయాః

షడ్జ మధ్యమయందు అంశములైన నిగలకు ఆస్వర సాధారణము గలుగదు. అందులోను స్వరసాధారణమును ఆశ్రయించినవి వికృతములే గాని శుద్ధములుగావు. షడ్జాదులందు శుద్ధావస్థయందు వికృత స్వరప్రయో గము చేయరాదని భావము.

ఏకాంశానందయంతీచ మధ్యమోదీచ్యవాతథా
గాంధారపంచమీ త్యేతాస్త్రీసోః ద్యంశాస్తు దై వతీ
గాంధారోదీచ్య వాచాధ పంచమీ త్యుదితాశిమాః

1. ఒకస్వరము అంశముగాఁ గలవి. 1 నందయంతి 2 మధ్యమోదీచ్యవ 3 గాంధారపంచమ వీనిలో పంచమము అంశముగా నుండును.
2. రెండుస్వరములు అంశముగాఁగలవి 1 దై వతి 2 గాంధారోదీచ్యవ 3 పంచమి అనునవి. దై వతియందు ఋషభ ధై వతములు (రిధ) అంశములు

గాంధారోదీచ్య వయందు షడ్జ మధ్యమములు (స, మ) అంశములు.
పంచమియందు ఋషభ పంచమములు (రివ) అంశములు.

నై షాద్యార్షభికా షడ్జ కై శిక్యంశికామతాః
ఆంధ్రీకార్మారవి షడ్జా దీచ్యవాశ్చతురింశకాః

3. మూడు అంశములు గలవి । నై షాది 2 ఆర్షభికా 3 షడ్జ కై శికి.

నై షాదిలో నిసగలు అంశములు. ఆర్షభిలో రినిధలు అంశములు. షడ్జ
కై శికలో సగవలు అంశములు.

4. నాలుగుస్వరములు అంశములుగాఁ గలవి. 1 ఆంధ్రీ 2 కార్మారవి 3 షడ్జా
దీచ్యవ. ఆంధ్రీలో రిగపనిలు అంశములు. కార్మారవిలో రివదనిలు అంశ
ములు. షడ్జోదీచ్యవలో సమధనిలు అంశములు.

పంచాంశా రక్తగాంధారి గాంధారి మధ్యమాతథా
షాడ్జీత్యేతాశ్చత్రసఃస్యః షడం శై కై వకై శికి.

5. అయిదు స్వరములు గలవి-1 రక్తగాంధారి 2 గాంధారి 3 మధ్యమషాడ్జీ.
రక్తగాంధారిలో సగమపనిలు అంశములు గాంధారిలో సగమపనిలు
అంశములు మధ్యమలో సరిగమనిలు. షాడ్జీలో సగమపదలు అంశములు.

6. ఆరు స్వరములు అంశముగాగలవి. కై శికి ఒకటే ఇందు రి తక్క మిగిలిన
సగమపదనిలు అంశములు.

సప్తాంశాః సూరిభిః షడ్జమధ్యమా పరికిర్తితాః
ఇతిత్రిషష్టి రంశాఃస్యర్జాతి స్వప్టాదశాస్వమే.

7. ఏడుస్వరములు గలది షడ్జమధ్యమ అనిసూరులచేఁ జెప్పఁబడెను. ఇందు
ఏడు స్వరములును అంశములె. ఇట్లు వదనెనిమిదియందు మొత్తము 63
అంశములుగలవు.

గ్రహాంశతార మంద్రాశ్చన్యా సావన్యాసకౌతథా
అపిసంన్యాస విన్యాసౌ బహుత్వం చాల్పతామతా
ఏతాన్యంతరమార్గేణ సహలక్ష్మాణి జాతిషు
షాడవౌడు వితే క్వాపీత్యేవ మాహుస్త్రయోదశ

1 గ్రహము 2 అంశము 3 తారము 4 మంద్రము 5 న్యాసము 6 అపన్యాసము 7 సంన్యాసము 8 విన్యాసము 9 బహుత్వము 10 అల్పత్వము ఇవియు 11 అంతరమార్గము (తోఁగూడ) 12 షాడవము 13 ఔడవము. అని జాతులలో వానివాని సంబంధమునుబట్టి (అనగా రాగములలో) పదమూడు లక్షణములుండును.

గ్రహలక్షణము

గీతాది నిహితస్తత స్వరోగ్రహాశ్చిరీతః

తత్రాంశ గ్రహయోరన్యతరోక్తా వుభయగ్రహః

మనోరంజకమైన స్వర సందర్భముగల గీతము పొడుటకు నారంభింపఁ బడునపుడు మొదట సప్తస్వలములలో నేస్వరము గ్రహింపబడునో ఆ స్వరము లలో నేదోయొకటి చెప్పినచో ఉభయగ్రహము. గ్రహముచెప్పినచోట అంశ మునకు అంశము చెప్పినచోట గ్రహమునకు సంగ్రహము కలుగునని భావము. అంశముల వలెనే గ్రహములును రీతి ఉండునని తెలియునది. (రాగముగానిసంగతులుగాని విస్వరముతో ప్రారంభింపబడునో ఆ స్వరము గ్రహము.)

అంశలక్షణము

యోరక్తివ్యంజకోగేయే యత్సంవాద్యనువాదినౌ

విదార్యో బహులౌ యస్మాత్తారమంద్ర వ్యవస్థితిః

యఃస్వయం యస్యసంవాదీవానువాదీ స్వరోఽపరః

న్యాసాపన్యా విన్యాస సంన్యాస గ్రహతాం గతః

ప్రయోగే బహులః సఃస్యాద్వా ద్యంకోయోగ్యతావశాత్

1. గేయములో ఏది రక్తి వ్యంజకత్వాది ధర్మములగలదో 2 దేని యొక్క సంవాది అనువాది స్వరములు విదారియను గీతి ఖండమందు బహుశ యోగము గలిగియుండునో 3 దేనివల్ల ఇదితారము ఇదిమంద్ర ముఅనువ్యవస్థ గలుగునో అనగా దేనిని హద్దుగా పెట్టుకొన్నందువల్ల పైస్వరమును ఆరోహణము చేయుటవల్ల మంద్రవ్యవస్థయుఁ గలుగునో 4 విస్వరము స్వయముగా దేనికి సంవాది స్వరము అగునో ఒకప్పుడు వాదిగా వ్యవహరింపఁజడనే స్వర మునకు స్వయముగా సంవాదిగానే యగునో 5 విస్వరమునకు అనువాది స్వర మైతే ఇతరస్వరమే యగునో.

* అనగా ఎన్నటికిని ఆస్వరము తనకుతాను (ఆస్వరమే) అనువాదిగా నుండదో 6 ఏస్వరమైతే సందర్భమునుబట్టి ఒక్కొక్కప్పుడు న్యాసముగా గాని, 7 అపన్యాసముగాఁగాని, 8 విన్యాసముగాఁగాని, 9 సన్యాసముగాఁగాని 10. గ్రహముగాఁ గాని ప్రయోగములో బహుళముగా అగునో అట్టి వాది స్వరము రక్తి వ్యంజకత్వాది యోగ్యతలనుబట్టి అంశ స్వరమగును. ఈపది లక్షణములుగలది అంశస్వరమని భావము. రాగకళను జూపుటకై మాటి మాటికి ప్రయోగింపబడు స్వరము అంశము. అన్నమాట అంశ సామాన్యలక్షణము.

బహుళత్వం ప్రయోగేషు వ్యాపకంత్వంశలక్షణం

ప్రయోగములో బహుళముగా నుండుటయే వ్యాపకమైన యంశలక్షణమని తేలిన సారాంశము.

తారస్వరము

మధ్యమే సప్తకేఽంశః స్వాత్తస్మాత్తారస్థితాన్వరాన్

స్వరాంశ్చతుర ఆరోహే దేషతారావధిః పరః

మధ్య స్థాయియందున్న షడ్జాది సప్తస్వరములందు తారములోనున్న యాస్వరమునుండి పైనున్న నాలుగు స్వరములను ఆరోహణము చేయవలయును. ఇది నిరతిశయమనయితారావధి. షడ్జగ్రామములు తారములో సనుండి రిగమప వఱకును మధ్యమ గ్రామముతో మతోఁ గలిపి అనఁగా మపదని వఱకు ఆరోహణము చేయవలెను. దీనిని తారమందు 'తార్యతే దూరం' దూరముగాఁ దరింపఁ జేయఁ బడునుగాన తారమని వ్యుత్పత్తి షడ్జగ్రామములో నైతే తార పంచమమునుండి ధైవత నిషాదములు ధనిలను అవి పైనున్నను

* ఎట్లైన లోకములో రాజు ఆయా ప్రయోజనములనుబట్టి అమాత్యకృత్యములను జేయునుగాని భృత్యకార్యకారి మాత్రముగా నట్లు స్వరము అనువాది స్వరము గాదని భావము.

అవరోహణము చేయరాదు. శక్తియున్నను తారము చేసినను రక్తియుండదు. గాన తారము చేయరాదు. మధ్యమగ్రామములోనైతే తార నిషాదము 'ని, అసంభవము' గాన అది తారముగా అవరోహణము చేయబడదు.

అర్వాక్షుకామ చారఃస్యా త్రారోలుప్తోపిగణ్యతే
ఆతారషడ్జ మారోహో నందయంత్యాం ప్రకీర్తితః

న్యూనతారావధిగా చెప్పబడిన నిపలకంటె క్రిందుగా తారముతోనున్న స్వరములను ఇష్టమువచ్చినట్లు అవరోహణము చేయవచ్చును. తారస్వదము ఒకటి లోపించినను తారము అవరోహణము చేసినట్లె లెక్కయగును. నందయంతిలో తార షడ్జమువఱకు అవరోహణము గలుగును.

మంధ్రము

మధ్యస్థాన స్థితాదంశా దామంద్ర స్థాంశమాప్రజేత్
ఆమంద్ర న్యాసమధవాతదధఃస్థ రిధావపి
ఏషామంద్రగతేః సీమాతతో అర్వాక్కామ చారితా

మధ్యస్థాయాయందున్న షడ్జాంశమును మధ్యమాంశము మొదలుకొని మంద్రస్థాయాయందున్న షడ్జమధ్యమ మందున్న యంశమువఱకు స్వరమును అవరోహణము చేయవచ్చును. లేక మంద్ర న్యాసమగు గాంధారమువఱకుఁ గాని నిషాదము వఱకుఁగాని అవరోహణము చేయవచ్చును. లేక గాంధార నిషాదముల క్రిందవగు రిధల వఱకు అవరోహణము చేయవచ్చును. ఇది మంద్రగతికి హద్దు. దానిక్రింద ఇంకను న్యూనముగా అవరోహణము ఇష్టమునుబట్టి చేయవచ్చును.

న్యాసము

గీతేసమాప్తి కృన్నాస ఏకవింశతిధాచసః

గీతములో సమాప్తిని జేయుస్వరము న్యాసము. “న్యస్యతే త్యజ్యతే యేన” గీతము ముగింపబడునో అది న్యాసమని వ్యుత్పత్తి. అది అష్టాదశ జాతులలో ముందుచెప్పబోవు రీతిగా ఇరువదియొకటిగా అగును.

షాడ్డా దీనాంతు సప్తానాం న్యాసః స్యాన్నామ కృత్స్వరః
ద్వయామకాథితౌ షడ్జమధ్యమాయాంతుతౌమతౌ॥

షాడ్డీ ఆర్షభి మొదలై న యేడు జాతులలో షడ్డాదినామ స్వరములె
న్యాసము షాడ్డిలో షడ్జము ఆర్షభిలో ఋషభము మొ. ఇవి 7 షడ్జమధ్యమ
జాతిలో నామస్వరములు రెండు.

ఉదీచ్యవాత్రయం మాంతం నిపగాంతుశాకై శికి
కార్మారవి పంచమాంతా గాంతాః పంచ పరాః స్మృతాః

షడ్జోభ్యవా గాంధారో దీచ్యవా మధ్యమోదీచ్యవా ఈమూడు మధ్యమ
స్వరము [మ] అంతము గలవి. ఇక మూడు ఇంక మిగిలిన కై శికి నిపగలు
న్యాసముగాఁ గలది. ఇవి మూడు. కార్మారవి పంచమమ న్యాసముగాఁగలది.
ఇది ఒకటి. మిగిలిన షడ్జకై శికి, రక్తగాంధారి, గాంధారపంచమి ఆంధ్రీ నంద
యంతి ఈయయిదును గ న్యాసముగా గలవి. ఇదియైదు. మొత్తము 21

రాగమునగాని సంగతులలోగాని ముగింపుస్వరము న్యాసము. ఫలానా
స్వరము న్యాసము అని చెప్పినప్పుడు షడ్జమునే గ్రహంశమునుగా గ్రహింప
వచ్చును.

అ ప న్యా స ము

అపన్యాసః స్వరః స్యాద్యోవిదారి (-గీతఖండః) సమాపకః

గీతఖండమును (అవాంతర విచ్ఛేదమును) పూర్తిచేయు స్వరము అప
న్యాసము (రాగము సంగతులు పొడునపుడు నడుమ నడుమ ముగించుస్వరము
అపన్యాసము)

కార్మారవ్యాంచనై షాద్యా మాంధ్రీ మధ్యమ యోస్తథా
ఆర్షభ్యాంచ స్వరాయేఽం శాస్తే అపన్యాసాః పరికిర్తితాః

కార్మారవి నై షాదీ ఆంధ్రీ మధ్యమలయందును ఆర్షభి యందున్న
యంశ స్వరములె అపన్యాసములుగాఁ జెప్పఁబడెను.

ఉదీచ్యవానాంత్రితయేఽపన్యాసౌ షడ్జధే వతౌ
మధ్యమోరక్తగాంధార్యాం గాంధార్యాం షడ్జపంచమౌ
పరిసాః షడ్జకై శిక్యాం పంచమ్యాం నిరిపాః స్మృతాః

1 షడ్జోదీచ్యవ 2 గాంధారోదీచ్యవా 3 మధ్యమో దీచ్యవా వీనిలో సధలు అపన్యాసములు.

రక్తగాంధారిలో మయును, గాంధారిలో సపలును షడ్జ, కై శికియందు సరిపలును పంచమిలో సిరిపలును అపన్యాసములు.

రిపౌ గాంధార పంచమ్యాం షాడ్జ్యాం గాంధారపంచమౌ
దైవత్యాం రిధమాః ప్రోక్తానందయంత్యాం మపౌమతౌ
గాంధార పంచమిలో రిపలును, షాడ్జియందు గ ధలును దైవతిలో
రిధమలును, నందయంతిలో మపలును అపన్యాసములు.

రివర్జ్యాః షడ్జకై శిక్యాం సప్తాపీత్యుచిరేపరే
సప్తస్వరాపన్యా సాంతు భాషంతౌ షడ్జమధ్యమాం

షడ్జ కై శికిలో రి గాక మిగిలిన అనఁగా సగమవ దనిలు అపన్యాసము అని కొందఱున్నారు. షడ్జమధ్యమలో స్వరములన్నియు అపన్యాసములందురు. ఇందున్న అంశములన్నియు అపన్యాసములే యగును.

అత్రయేఽంశా అపన్యాసాస్తేస్మరేకోన వింశతిః
సప్తత్రింశత్ పరే తేచ, షట్పంచాసత్తు సంయుతాః
కై శిక్యాం సప్తవక్షేత్యా సప్తచందాశతం విదుః

ఇందు అంశములు 19 అనియు, కొందఱు 37 అనియు కొందఱు 56 అనియు నందురు. కై శికిలో ఏడు అపన్యాసములు అను వక్షములో 57 అనియు నందురు.

సంన్యాసము

అంశావివాదీ గీతస్యాద్య విదారి సమాప్తికృత్
సన్యాసోఽంశావివాద్యేవ విన్యాసః సతుకథ్యతే
యోవిదారి భాగరూప వదప్రాతేఽవతిష్ఠతే ।

అంశమునకు (అనివాదియై) అవిరోధీయై యనఁగా సంవాదియై (ఆద్య విదారి) రాగము పొడునపుడు ఖండఖండలుగా విభజించినపుడు ఒక్కొక్క లేక వధమ ఖండమును సమాప్తముచేయునది సంన్యాసము.

విన్యాసము :- అంశమునకు అవివాదిగానే విన్యాసముండును. గీతి ఖండ భాగరూప వదము దగ్గరనుండునది విన్యాసము. రాగఖండములలో రాగకళ లను జూపుట కై మాటిమాటికి వచ్చుస్వరము.

బ హు త్వ ము

అలంఘనాత్తథాఽభ్యాసాద్ బహుత్వం వివిధంమతం
పర్యాయాంశే స్థితం తచ్చ వాది విసంవాదినో రపి

ఈషత్స్పర్శస్వరమునకు స్వస్థాన ప్రియత్న స్వరూప న్యూనత్వము లంఘనము అదిలేనిది అలంఘనము. సాకల్యముగా స్పర్శగలిగి యుండుట యని భావము. అట్టి సాకల్య స్పర్శవల్లగాని అభ్యాసమువల్ల [నై రంతరోచ్ఛారణమువల్ల]గాని బహుత్వము బహులత్వము వాది. భూతాంశకంటె వ్యతిరేక మైన యంశమందు వాది సంవాదులకును స్థితిని ప్రయోగింపవలెను.

అ ల్ప త్వ ము

అల్పత్వంచ ద్విధాప్రోక్త మనభ్యాసోచ్ఛలంఘనాత్
అనభ్యాసస్త్వనం శేషప్రాయో లోపోపేష్వపీక్ష్యతే ।

అభ్యాసము ఆవృత్తి లేకపోవుటవలన స్వరములను దాటవేయుట వలనను స్వరముల అల్పోచ్ఛారణ అల్పత్వము. వాది పర్యాయములగు నంశభయవ్యతిరీక్తములగు స్వరము లందు లోపింపఁదగిన షాడవౌడములం దైతే అనభ్యాసము ఆవృత్తి లేకపోవుట యిష్టమే. మిగిలినచోట్ల యిష్టము గాదు.

షా డ వ ము

ఈషత్స్పర్శోలంఘనంస్యాత్ ప్రాయస్తల్లోవ్యగోచరం
ఉశంతి తదనంశేపి క్వచిద్గీత విశారదాః

లంఘనమనగా ఈషత్స్పర్శము.

అంతరమార్గము

న్యాసాది స్థాన-ము జ్ఞిత్వా మధ్యే మధ్యేఽల్పతాయుజాం
 స్వరాణాంయా విచిత్రత్వకార్యేణాది సంగతిః
 అనభ్యాసైః క్వచిత్త్వాపిలంఘనైరేవకేవలైః
 కృతాసాంతర మార్గః స్యాత్ప్రాయో వికృతజాతిషు

న్యాసాపన్యాస విన్యాస సంన్యాస గ్రహాంశలయొక్క స్థానమును అనగా గీతములోని చివరి ప్రదేశాదులను విడిచి పైనిజెప్పిన న్యాసాదులు రెండేసి మధ్యయందు అల్పములుగా నున్న స్వరముల యంశాది సంగతిని ఆరోహ వరోహణలలో సంఘట్టన వీదికలదో అది స్వరసముదాయ రూపమైన వైచిత్ర్యమును జేసినదగునో అది కొన్నిచోట్ల కేవలానభ్యాసముల చేతను కొన్నిచోట్ల లంఘనములచేతనే తత్తద్గీత రక్తవశమువల్ల పుట్టింపఁబడినది అంతరమార్గము. అదియు వికృతజాతులందుఁ బ్రాయశఃకమై యుండును. శుద్ధజాతులందైతే కాదాచిత్కమై యుండును.

షడవంతి ప్రయోగం యేస్వరాస్తే షాడవామతాః
 షట్స్వరంతేషు జాతత్వాద్గీతం షాడవముచ్యతే

(షట్ అవంతి) ఏస్వరము లారును ప్రయోగమునుగాని జాత్యాదులను షట్-ఆరుస్వరములు అనంతి-రక్షించుచున్నవో అనగా ప్రవర్తింప జేయుచున్నవో అవి షాడవములు. [షడవములందు అయినవి షాడవములు.] ఏడు స్వరములలోను లక్షణమునుబట్టి ఒకస్వరము విడువఁబడగా మిగిలిన ఆరు స్వర ప్రపంచమునుబట్టి బయలుదేరిన గీతము షాడవమని భావము.

షాడ వి త ము

వాంతియాత్యుడవోఽత్రేతిక్కేమోక్తముడువం బుద్ధైః
 పంచమంతచ్ఛ భూతేషు పంచ సంఖ్యాతదుద్భవా

వాంతి-వీచునవి అనగా యాంతిచరించును ఉడు-నక్షత్రములు ఇచ్చట గాబట్టి యుడువం అనగా ఆకాశము అర్థము. కాబట్టి యుడవమనగా లక్షణ చేత అయిదు సంఖ్య అర్థము. ఇట్లే యుడవమనగా అయిదుగా పుట్టినది.

ఔడువీసాస్త్రీ యేషాంచస్వరాస్తే త్వౌడువా మతాః

తేషుజాతంతుయద్గీతం తదౌడువిత ముచ్యతే

అయ్యిదును అశ్రయించినది ఔడువి. ఏస్వరములకు అయిదుసంఖ్య యుండునో అవి ఔడవములయినవి. అయ్యిదు స్వరములందు బయలు దీతినగీతము ఔడువితము.

తత్సంబంధాదౌడువంచ పంచస్వర మిదం విదుః

దాని సంబంధము నలన అయిదు స్వరముల గీతము ఔడవమని యందురు.

క్రమాదల్పల్పతరతే షాడఔడువకరిణౌ

సంపూర్ణత్వ దశాయాంస్తః పంచమ్యాంతు విపర్యయః

క్రమముగా అల్పతయు (అనభ్యాసమును) అల్పతరతయు [అంఘన మును] షాడవమును అల్పతయు ఔడువమును అల్పతరతయును జేయునవి సంపూర్ణదశలో పంచమియందై తే విపర్యయముండును. అనగా అవస్థాత్రయముగల పంచమికి పూర్ణత్వలక్షణములో “సగమాః స్వల్పకామతాః” సగ మలుస్వల్పములైనవి. అనిచెప్పబోవువాక్యముచే షడ్జమధ్యముమలను షాడవౌ డువములుగఁ జేయకపోవుటవలన ప్రాప్తింపకపోగా క్రమముగా గతోను నిగల తోను షాడరౌడువిత్వముగలుగు ననుటవల్ల షాడవమును గాని జేయుటవల్ల గాంధారమునందు ప్రాప్తింపగాను గలిపి మూడిటికి అల్ప త్వముచెప్పుటచే నిషాదములోఁ గూడ ఔడవకారిత్వము.

వచనం విధి రప్రాప్తా విహృత్వ బహుత్వయోః

ఇట్లు అల్పత్వ బహుత్వములు ప్రాప్తింపకపోగా చెప్పుటయే విధాన మగుచున్నది.

పరిసంఖ్యా ద్వయోః ప్రాప్తావేకస్యాతిశయాంతత్.

షాడవౌడువా కారులయిన గాంధార నిషాదములు [నిగ] రెండింటికి అల్పత్వ ధర్మము ప్రాప్తింపగా ఆరెండిటిలో ఒకదానియొక్క యతిశయము కొఱకు అల్పత్వవచనము పరిసంఖ్య యుదాహరణము. అగుచున్నది. పరి సంఖ్యకు ఇతరపరివర్జనము ఫలముగాన ఇక్కడఁగూడ నిషాదము అల్పమగుట వల్ల నిషేధించుట ఫలము.

అధప్రత్యేకమేతాసాం జాతీనాం లక్ష్య కథ్యతే
 షాడ్వ్యమంశాః స్వరాః పంచ నిషాదర్ణభవర్జితాః
 నిలోపాత్ షాడపంసోఽత్ర పూర్ణత్వే కాకలీకవచితే

మఱియొక్కొక్కదానికి ఈజాతులకు లక్షణము చెప్పఁబడుచున్నది
 వానిలో నిరి తక్క సగమపథలు అంశలు. అవి పర్యాయముగా వాదులు
 గ్రహములును అగును. నిలోపమువల్ల షాడవమును ఇక్కడ పూర్ణత్వములో
 ఒక్కచోట షడ్జము వాదికాఁగా వికృతదశలో కాకలి [కాకలి నిషాదము]
 అగును.

సగయోః సధయోశ్చాత్ర సంగతిర్బహుళస్తుగః
 గాంధారాంశే న నేర్లోపో మూర్ఛనాధైవతాదికా

సగలకు సధలకును ఒక స్వరము వ్యవధానము గలుగునట్లు సగ సగ
 సధ అని గస గస ధస అని గాని రక్తి సంబంధము చేయవలెను. గ అయితే
 బహుళముగా నుండును. గాంధారాంశములో ని కి లోపములేదు. కాన ఈ
 నిషేధములో పూర్ణావస్థయే యుండును. సమ పద అన్నది షేడవము. ఇది
 షడ్జగ్రామములోనిది గాన మూర్ఛనధైవతము నుండి కలుగును మరి యుత్త
 రాయత మూర్ఛనయైతే మధ్యగ్రామములోనిది పౌరవి.

జా తు ల లో మూ ర్చ నా దు లు

జాతి	గ్రామము	మూర్చన	అంశము	అవన్యాసము
1. పొడ్డి	షడ్జగ్రామ	ధై వతాది	సగమపథ	గవ
2. ఆర్షభి	షడ్జగ్రామ	పంచమాది	రిధని	రిధని
3. గాంధారి	మధ్యమగ్రామ	పంచమాది	సగమపని	సవ
4. మధ్యమ	మధ్యమగ్రామ	ఋషషాదిమూర్చన	సరిగమపద	సరిమపద
5. పంచమి	మధ్యమగ్రామ	ఋషభాదిమూర్చన	రిప	రిపని
6. ధైవత	షడ్జగ్రామ	ఋషభాదిమూర్చన	రిధ	రిమధ
7. షడ్జకైశిక	షడ్జగ్రామ	షడ్జాదిమూర్చన	నిరిగ	నిరిగ
8. నైషాది	షడ్జగ్రామ	గాంధారాది	సగప	సవని
9. షడ్జోదీచ్యవ	షడ్జగ్రామ	గాంధారాది	సగమధని	సధ
10. షడ్జమధ్యమ	షడ్జగ్రామ	మధ్యమాది	సరిగమపధని	సరిగమపధని
11. గాంధారోదీచ్యవ	మధ్యమగ్రామ	ధై వతాది	సమ	సధ
12. రక్తగాంధారి	మధ్యమగ్రామ	ఋషభాది	సగమపని	సగమపధని
13. కైశిక	మధ్యమగ్రామ	గాంధారాది	సగమపదని	సగమపధని
14. మధ్యమోదీచ్యవ	మధ్యమగ్రామ	మధ్యమాది	వ	సద
15. కార్మారవి			రిపదని	రిపధని
16. గాంధారపంచమి	మధ్యమగ్రామ	గాంధారాది	ప	రిప
17. ఆంధ్రీ	మధ్యమగ్రామ	మధ్యమాది	రిగపని	రిగపని
18. నంద	మధ్యమగ్రామ	పంచమాది	ప	మప

న్యాస స్వరముల విధి

1. షాడ్జి మొదలై నవానికి వానివాని మొదటిస్వరములు న్యాసములు.
2. షడ్జకై శికి, రక్తగాంధారి, గాంధారపంచమి ఆంధ్రీ నందయంతులకు గాంధారము న్యాసస్వరము
3. షడ్జోదీచ్యవ గాంధారోదీచ్యవ మధ్యమోదీచ్యవ వీనికి మధ్యమము న్యాసస్వరము.
4. కార్మారవికి పంచమము న్యాసస్వరము.
5. షడ్జమధ్యమకు సమలు న్యాసస్వరములు.
6. కై శికికి గ, ప, నిలు న్యాసస్వరములు.

జాతులలో షాడవ ఔడవలోపి స్వరముల పట్టిక

జాతి	షాడవలోపి స్వరము	ఔడవలోపి స్వరము	రసము
1. షాడ్జి	ని		వీరఅద్భుతరౌద్ర
2. అర్షభి	స	సప	వీరఅద్భుతరౌద్ర
3. గాంధారి	రి	రిధ	కరుణ
4. మధ్యమ	గ	గని	శృంగారహాస్య
5. పంచమి	గ	గని	శృంగారహాస్య
6. దైవతి	ప	సప	భీభత్సభయానక
7. నైషాది	ప	మప	
8. షడ్జకై శిక	—	—	భీభత్సభయానక
9. షడ్జోదీచ్యవ	రి	రిప	శృంగార, హాస్య
10. షడ్జమధ్యమ	ని	గని	శృంగారము, హాస్య
11. గాంధారోదీచ్యవ	రి	—	(సర్వరస) వీరరౌద్ర
12. రక్తగాంధారి	రి	రిధ	కరుణ
13. కై శిక	రి	రిధ	భీభత్సభయానక
14. మధ్యమోదీచ్యవ	—	—	వీరరౌద్ర
15. కార్మారవి	—	=	అద్భుత
16. గాంధారపంచమి	—	—	భీభత్సభయానక
17. ఆంధ్రీ	స	=	అద్భుత
18. నందయంతి	—	—	శృంగారహాస్య

ఆదికాలపు తాళములు ఆరు

1. చచ్చత్పటము	8 అక్షరములు
2. చాచపుటము	6 అక్షరములు
3. షట్పితా పుత్రకము	12 అక్షరములు
4. సంవద్వేష్టాంకము	12 అక్షరములు
5. పంచపాణి	12 అక్షరములు
6. ఉద్భట్టము	6 అక్షరములు

త్రిధాతాలః పంచపాణిరత్ర చై కకలాదికః

క్రమాన్మార్గాశ్చిత్ర వృత్తదక్షిణాః గీతయః పునః

మాగదీసంభావితా చప్యధులేతిక్రమాదిమాః

1 ఏకకల 2 ద్వికల 3 చతుష్కల 4 అని పంచపాణి అనుతాళములు మూడురకములు. దీనిలో చిత్రము వృత్తి దక్షిణ అని మార్గములు మూడు. మరల గీతులు మాగధి సంభావిత వృధుల అని మూడు. వీనివివరము తాళాధ్యాయములో తెలుపబడును.

నై ప్రష్కామిక ధ్రువాయాంచ ప్రథమేప్రేక్షణేస్మృతః

వినియోగో ద్వాదశాత్రకలా అష్టలఘుః కలాః

ఛందోవృత్తివిధానమును బట్టి ముఖ ప్రముఖాదులు అంతట గీతాంగములే. నాటకములో తత్సరూపమైనవే ధ్రువలనఁగా, వీనిలో ప్రావేశికి, నిష్క్రేపికి ప్రాసాదికి అంతరాధ్రువా నై ప్రష్కామికి అనిద్రువలు అయిదు. ప్రవేశాద్యర్థములను సూచించునవిగాన ధ్రువలని అన్వర్థకము. నాటకాదుల ప్రథమాంకమందు నై ప్రష్కామిక ధ్రువయందు వినియోగము భరతాదులచేఁ జెప్పఁబడినది. ఈషాడ్జియందు 12 కలలు ఉండును. పంచపాణి అను తాళములో 12 కలలు ఉండును. ఎనిమిది అభ్యుక్షర పరిమితకాలముకలవి కలలు.

జాతి స్వరాదులు

జాతి	స్వరము	ప్రయోగము	అశాతి	తాళము	అంక	ద్రువతో
1 పాడి	కాకలి	సగ, సధ కలిసి	గ నిలో	ప్రబంధము 1 ప్రములేధు లోపంచపాణి చిత్రవృత్తి దక్షిణ మార్గము 4?, 4, 8 మాతలు	1	నైష్ఠామిక
2 ఆర్ణభి	పంచమ	గ, నిల బహుళ	ప(అల్ప)వ అంఘనము	కళలు 12 చచ్చత్పు టము 8 గళలు 8	2	నైష్ఠామిక దేశి అధికరి చాయలు
3 గాంధారి	న్యాస, అంశము అతోతర స్వరములు	రిధలు (కలిసి)	ప(పూర్ణ, ని, స, మ, పూర్ణషాడవ	చచ్చత్పుట కళలు 16	3	గాంధారపం చమి, దేశి వేళావతి రాగ చ్చాయ
4 మధ్యమ	షడ్జమధ్య మ బహుళ	అంతర, కాలిక	గ, నిలు అల్ప స్వరములు	చచ్చత్పుట కళ 8	2	ద్రువాగానం శుద్ధ, షాడవ దేశి అంధాళి చ్చాయలు
5 వంచమి	సగ, మ అల్ప స్వరములు	రిమ, గని [కలిపి]	అంతర కాకలి ఋషభ ఆరు పూర్ణ షాడవ	చచ్చత్పుట కళలు 8	3	ద్రువాగాని లో శుద్ధపం చమ దేశి అంధాళి రాగచ్చ యలు

జాతి స్వరము ప్రయోగము అంశలు తాళము అంక ద్రువలో

6 ధై వతి ఆరోహ రిధ బహుళ మార్గగీతి పంచపాణి శుద్ధకై శికి
 ఇలో షడ్జ ప్రయోగ కళ 12 దేశి సింహళ
 పంచమలు ఆదిచ్ఛాయలు
 పర్జాలు

7 నైషాది సమపథ నిరిధ వినియోగ చచ్చత్పు శుద్ధ సాధారణ
 అల్ప బహుళ షాడ్జి కళలు 16 దేశకళావతి

8 షడ్జకై శికి రిమ అల్పత్వ ధని బహుళ చచ్చత్పుట 2 ఆది. ప్రవేశికి
 కళలు 16 గాంధారపం
 చమి హిందోళ
 దేశి కళావతి
 ఛాయలు

9 షడ్జోదీచ్యవ స,మని,గ మ, గ ని,గ,[నిఅ షాడ్జివతి 2 ద్రువాగాన
 రెండేసి బహుళ ల్పముకాదు కళలు 12
 కలిపి స,రి అతి
 బహుళ
 స్వరము

10 షడ్జమధ్యమ సరిగమ రెండేసి అంతర,కాకలి
 ధని కలిసి ని[అల్పత్వ]
 గ లేనపుడు
 షాడవ ఔడవ
 ములలో నిషాద
 లోపము. గీత,తాళ 2 ద్రువాగానం
 షాడవ ఔడవ ములు
 ములలోనిషాద షాడ్జివలె
 ము వివాది కళలు 12
 స్వరము

- 11 గాంధారో పూర్ణము అంశము షాడవములో
 దీచ్యవ గాక ని,ద,వ, గ
 మిగిలిన [అల్పత్వ రిద చచ్చత్పుట 4 ధ్రువాగానం
 స్వర లు [కలిసి] కళలు 16.
 ములుఁఅల్పము తాళగీతులు
- 12 రక్తగాం స,గలో ధ నిలు షాడ్జీవలె 2 ధ్రువాగానం
 ధారి [కలిసి] [బహుళ] కళలు 12
- 13 కై శిక నివ బహుళ నిధ అంశ వ ధ్రువాగానం
 సగమపదని రి అల్పము ప న్యాస షాడ్జీవలె
 రెండేసికలిసి ము ని,గ కళలు 12
 అంశలై తే 5 ధ్రువాగానం
 నిగవలు
 న్యాసము
 వలెను.
- 14 మధ్యమో గాంధారో చచ్చత్పుట
 దీచ్యవ దీచ్యవవలె కళలు 16 4 ధ్రువాగానం
- 15 కార్మారవి అంశములు అంతర గ బహుళ చచ్చత్పుట
 గానివి మార్గము కళలు 16 5 ధ్రువాగానం
 (బహుళ)
 రెండేసి
 కలిసి
- 16 గాంధార గాంధారి చచ్చత్పుట
 పంచమి పంచమివలె కళలు 16 4 ధ్రువాగానం
- 17 ఆంధ్ర రి,గ,గ,ధ
 నిలు కలిపి అంశమునుండి
 ప్రయోగము న్యాసము గాంధార
 వరకు క్రమ పంచమి
 సంచారము వలె
- 18 నందయంతి గాంధారం మంద్ర చచ్చత్పుట
 న్యాసము ఋషభ కళలు 22 1 ధ్రువాగానం
 బహుళము

నేటి సంప్రదాయములోని గీతములు మచ్చుకు

ర చ న :

పురందరదాసు.

మలహరిరాగము రూపకతాళము సరిమదస సదపమగరిస

మప దససరి రిస దపమప రిమ పద మప దప మగరిస

శ్రీ ఐ గణనాథ సింధు రా వర్ణ కరుణాసాగరా కరి వద - న

సా రిమగరి సరి గరిసా రిమ పదమప దప మగరిస

అంబోదర అకి మికరా అం బఅసుత అమ ర వినుత

మప దససరి రిస దపమప రిమ పదమప దప మగరిస

సిద్ధ చారణ గణ సేవిత సిద్ధి వినాయక తే నమో నమో॥ అం॥

సకతి విద్యా ఆది పూజిత స ర్వోత్తమ తే నమో నమో॥ అం॥

మలహరి రూపకము పురందరదాసు

దప మగరిస రిమపదమప దరిరీసదప ధప మగరిస

కుంద గౌ. ర గౌ. . . . వర మందిరాయ మాన మకుట

సా రీ రీ దప మగరిస సరి మాగరి సరి గరిసా

మందారా కుసు మాకర మక తందం వా - సితువా

దప మగరిస రిమపదమప ధరిరీస దపధప మగరిస

హేమ కూట సింహాసన విరుపాక్ష కరుణా కర॥ కుంద

చందమామ మందాకిని మందిరాయ మాన మకుట॥ కుంద॥

మోహనరాగము - రూపకతాళము సరిగ పదస దపగరిస

గగ పాపా దప సాసా రిసదదపా దప గగరి
 వర వీణా మృదుపాణి వన రుహలో చన రా-ణీ
 గవ దసదా దప గగరి గగ దపగా వగ గరిసా
 సురు చిత బం బర వే-ణీ సుర నుత కళ్యా అణీ
 గగ గగరిగ సగ పాపా గగ దపధా దప సాసా
 నిరు పమశుభ గుణ లోలా నిర తజయ ప్రద శీలా
 దగ రి రి స స దస దదదవ గవ దసదప దప గగరిస
 వర దాప్రియ రంగ నా యకి వాం చిత ఫల దాయకి
 సరి గాగా గరి పగరి సరి సగరిస
 సర సీజా సన జనని జయ జయజయ

హరిరాగము - వీకతాళము

సరిగమపదనిస సనిదపమగరిస

స స స ని స స స ని స మ వ మ స స స ని
 అ మరీ క బరీ భార భ్రమరీ
 సనిసరి స స సా స ని స రి మ రి స రి
 ముఖరీ కృతం ధూరీ కరోతు
 స స స ని స ని స ని ప స ని ప మమరిస
 దురితం గౌరీ చరణ పంకజం

నేటి సంప్రదాయములో వాడబడిన తాళములు, సులభముగా తెలియుటకు చెప్పబడుచున్నవి.

ధ్రువో మత్యో రూపకశ్చ యంపా త్రిపుట ఏవచః

అటతాళై క తాళేచ సప్త తాళాఃప్రకీర్తితాః

ధ్రువ మత్య రూపక, జంపె, త్రిపుట, అట, ఏకతాళము అని తాళములు నేడు ప్రచారములోనున్నవి. ఈ తాళములు ఈ క్రింది గుర్తులచే అంగసంజ్ఞలచే తెలిసికొనవలయును.

అనుద్రుతము ౮ ఇదియొక అక్షరకాలమును తెలుపును.

ధ్రుతము 0 ఇది ఇది రెండు అక్షరముల కాలమును తెలుపుట.

అఘువు 1 ఇది నాలుగు అక్షరముల కాలమును తెలుపును.

గురువు 2 ఇది ఎనిమిది అక్షరముల కాలమును తెలుపును.

ప్లుతము ౩ ఇది పన్నెండు అక్షరముల కాలమును తెలుపును.

కాకపాదము + ఇది పదునారు అక్షరములకాలము తెలుపును.

తాళజాతులు చతురస్రజాతి 4, అని, త్రిస్ర జాతి 3 అని మిశ్రజాతి 4+3-7 అని ఖండజాతి 5 సంకీర్ణజాతి 5+4-9 అని అయిదురకములుగా నున్నవి.

ముప్పది యైతాదుళముల పథకము

సప్తతాళములు	దెబ్బ	గుర్తులు	చతురస్ర	త్రిస్ర	మిశ్ర	ఖండ	సంకీర్ణ
ధ్రువ	4	1011	14	23	11	17	29
మత్య	3	101	10	8	16	12	20
రూపక	2	01	6	5	9	7	11
జంపె	3	1౮0	7	6	10	8	12
త్రిపుట	3	100	8	7	11	9	13
అట	4	1100	12	10	18	14	22
ఏక	1	1	4	3	7	5	9

అఘువున్నచోట దెబ్బ వ్రేళ్ళును, ద్రుతమున్నచోట దెబ్బ ఉసియువేడువలెను.

ఇందులో చతురస్రజాతిని ఆదితాశమందురు.

త్రిస్రజాతిని త్రిపుటతాశమందురు.

అష్టతాశములో చతురస్రజాతి, $5+5+2+2+14$ అక్షరములు.

ఏకతాశములో చతురస్రజాతికి 4 అక్షరములు.

చాపునకు $2+4-7$ హక్షరములు.

రూపకములో త్రిత్యశజాతివగు $2+2-5$ అక్షరములు.

త్రిశ్రజాతి రూపకతాశమును చాపుఅందురు.

ఇవి నేటి సంపదాయజ్ఞులు వాడుతాశములు

సంగీతరత్నాకరములో చెప్పబడిన తాశములు ముందు తాశ ప్రకరణములో వివరింపబడును.

చా పు తా శ ము లో

	దెబ్బ వేళ్ళు		దెబ్బ ఉసి	
మీశ్రచాపు	3	-	4	7 అక్షరములు.
ఖండచాపు	2	-	3	5 "
త్రిత్యచాపు	1	=	2	3 "

స్వ ర ప ల్ల వు లు

ఖమాసురాగము - ఆదితాళము

రచయిత :- శ్రీ మాన్ నలాన్ చక్రవర్తుల శ్రీరామాచార్యులు

సమగమ పదనిస సనిదప మగరిస, ని - కాకలి

మొదటి చరణములో ధ, రెండవ చరణములో స. న్యాసము

ప ల్ల వి

సా ; - ; నిద - నీపమ - గామప మా ; - ; సమ గమాప-, దాని॥

అనుపల్లవి

సా, గ - రీసని - దా, రి - సానిద మా, ని - దాపమ గమాప-, దాని॥ సా

చరణములు

1. దా ; - ; దని-దపమగ-మపమని దా ; - దగ రీసాని - నిరిసని
దా ; - ; గమ-పదాని-గరిసని దా ; - సని దా, రి-సనిదని॥ సా
2. సా ; - ; సమ-గమ రిగ- సగ రిస నీ ; - ; రీస నిదాప-మసదని
సా, మ - గరిసని-సా, రి-సనిదని సా, వ-దనిసని సా, గ - రీసని
సరిగమ - గగరిస- నిసరిగ-రిరిసని మగారి - సనీద రిసాని-దపదని॥ సా

కా ౦ భో జి ఆ ది తా శ ము

సరిగమపదస సనిదపమగరిస

ప ల్ల వి

1. ; ; - పా
2. ధాసా- ; రీ-గా ; - ; మా గారి-; సా నీ;-ధా/పా
3. ధాసా- : రీ-గా ; - ; మగ రీ/గరి-సారిస నీ;-ధా/పా
ధాసా- ; రీ-గా ; - ; మగ రిగారి-సారిస నీ;-ధా ; ॥

అనుపల్లవి

మనిద/ప-దప/మప-మ/గమగ-రిగరి గమపమ-గరిసా నీ;-ధా॥ పా
ధాసా-; రీ - గా; - ; మగ రిగరి-సారిస నీ;-ధా ॥

చరణములు

1. మా, గ - మా ; -రిగమగ-మా; పా, మ-పా; గమపద-పా;
నీ, ద-నీపద-పమగా-మా, మ్మ పాపమ - గరిసా నీ;-ధా ॥ పా
ధాసా-; రీ - గా ; - ; మగ రిగరి - సారిస నీ;- ధా ;
2. మనిదని-పదమప-గదపద-మపగమ రిపమప-గమరిస సమగమ-రిగరి
మగరిస-పమగరిస-దపమగ-నినిదప దపమగ-రిగరిస నీ; - ధా ॥ పా
ధాసా-; రీ-గా ; - ; ; ; - ; ; ; ; - ; ; ॥

జంఝాటి - ఆదితాళము

ధసరిగమపద దపమగరి సనిదపదప

పల్లవి

1. మా;-; గా-రిసా-నీధా పా ; - ; ధా సారి - ; గా
2. మా;-; గా-రిసా-నీధా పా ; - ; /ధస రీ/సరి - గా/రిగ
3. మా;-; గా-రిసా-నీధా పా ; - ; /ధస రిగా/స-రిగమప

అనుపల్లవి

మా;-పాదా-మా;-పాగా ; మా-రీ ; గాసా-, రిగా॥

చరణములు

- 1 మా;-;మప-మమగగ-రిసరిరి గా ; - ; సరి ననధవ-ధసరిగ
గా, రి-సా ; -ధా, ప-ధా ; సా, రి - గా ; మగమద-పా ;
పా, ద-నీదా-మా, ప-దాపా గా, ప-మాగా మమగగ-రిసరిగ॥ మా
2. సారిగ-మామా-పమగరి-గాగా రిసరిగ-సాసా ధసరిమ-గాగా
మనిదని-పాద/మ-, ప/గప-మగరిస రిగమప-మగమ, గరిగ-,సరిగ॥[మా]
2. మపదా-దాదా-పదనీ-నీనీ దనిదమ-; పదప గమాగ - రిసరిగ
మపదా-దా/పమ-నిదనిప-, మా/ద పాదమ -; పమ గా/మగ - రీదప
మాగరి-సానిధ-పాధస-రిగాస రిగమప-మా; మమగగ - రిసరిగ॥ మా

1. షాడ్డీ తాళము, చచ్చత్తుటము :-

దీనిలో నిరిలుగాక మిగిలినసగమవధలు అంసములు. నిలోపించిన షాడ వము. పూర్ణత్వములో ఒకపుడు కాకలి. సగలకు, సధలకు సంబంధముండును. గబహుళముగ. గాంధారాంశలోనికి లోపములేదు. ధనుండి మూర్ఛన. నాట కములో 1వ యంకములు నైఃష్కామిక ధ్రువలో వినియోగం కళలు 12. లక్షణము ఇందులో షడ్జము-న్యాసము గాంధారపంచమముల అపన్యాసములు.

వరాటి=వికృతావస్థలో కాకలీ ప్రయోగమున్నపుడు వరాటితోఁచును.

సాహిత్యము

తం భవలలాటనయనాంబుజాధికం సగసూను ప్రణయకేశి సముద్భవం
సరసకృత తిలకపంకాను లేపనం, ప్రణమామి కామదే హింధ నానలల

1 2 3 4 5 6 7 8

ప్రస్తారము సా సా సా సా పా ని ధ పా ధని

తం	భవ	ల	లా	ట				1		
రీ	గమ	గా	గా	సా	రిగ	దస	ధా			
న	య	నాం	-బు	జా	-	ధి		2		
రిగ	సా	రీ	గా	గా	సా	సా	సా	3		
కం	-	-	-	-	-	.	.			
దా	దా	నిద	ని	స	ని	ద	పా	సా	సా	4
న	గ	సూ	-	ను	ప్ర	ణ	య			
నీ	దా	వా	దని	రీ	గా	సా	గా	5		
కే	-	లి	-	స	ము	-	ద్భ			
సా	దా	దని	పా	సా	సా	సా	సా	సా	6	
వం	-	-	-	-	-	-	-			
సా	సా	గా	సా	మా	మా	మా	మా	7		
స	ర	స	కృ	త	తి	ల	క			

సా	పస	మా	దని	ద	పా	గా	రిగ	8
పం	-	-	కా	ను	లే	ప	-	
గా	గా	గా	గా	సా	సా	సా	సా	9
నం	-	-	-	-	-	-	-	
దా	సా	రి	గరి	సా	మా	మా	మా	10
ప్ర	ణ	మా	-	మి	కా	-	మ	
దా	నీ	పా	ధని	రి	గా	రి	సా	11
దే	-	హేం	-	ద	నా	-	న	
రిగ	సా	రి	గా	సా	సా	సా	సా	12
లం	-	-	-	-	-	-	-	12 కళలు.

ఆర్షభి (షడ్జగ్రామములు)

దీనిలో నిరిధలు అంశములు. గ్రహములును, గనిలకు సరిమపదలతో సంబంధము. గనిలకు బహుత్వము, సరిమపదలకు అల్పత్వము, పమ లంఘనము - అల్పతరత్వము. షడ్జలోపముచే షాడవము, సవల లోపముచే ఔడవము. ప మొదలుకొని మూర్ఛన, చచ్చత్పుటము తాళము. కళలు టి. వినయోగము పూర్వమువలె దీనిలో రి న్యాసము. అంశమువలె అపన్యాసములు. దేశిమధు కరులు కనిపించును. దేశిమధుకరులు సద్భుకరాగములు గనుక ఋషభాంగముగా ప్రసృతమైన ఆర్షభిని గానము చేయుటలో దేశిమధు కరులు ప్రతీయమానమగును.

2. ఆర్షభి :- [షడ్జగ్రామము] తాళము చచ్చత్పుటము. సాహిత్యము -

గుణలోచనాధిక మనంతమమరమజర మక్షయ మజేయం

ప్రణమామి దివ్యమణి దర్పణామలి నికేతం భవమమేయం

ప్రస్తారము

రి	గా	సా	రిగ	మా	రిమ	గా	రిరి	1
గు	ణ	లో	-	చ	నా	-	ధి	
రి	రి	నిన	నిద	గా	రిమ	మా	వని	2
క	మ	నం	-	త	మ	మ	ర	

మా	పా	నీ	దా	పా	పా	సా	గా	3
మ	జ	ర	మ	-	-	క్ష	య	
నీ	ధని	రీ	గరి	పద	గరి	రీ	రీ	4
మ	జే	-	-	-	-	యం	-	
రీ	మా	గరి	సద	సస	రిస	రిగ	మమ	5
వ	ణ	-	మా	-	-	మి	దివ్య	
నిధ	పా	రీ	రీ	రిప	గరి	సధ	సా	6
మ	జీ	ద	-	ర్ప	ణా	-	మ	
రిస	రిస	రిగ	రిగ	మా	మా	మా	గరి	7
ల	ని	కే	-	-	-	తం	-	
పా	నీ	నీ	మగ	రీ	సద	గరి	గరి	8
భ	వ	మ	మే	-	-	-	యం	

శ్రీ. గాంధారి.

[మధ్యమగ్రామము] తాళము చచ్చత్పుటము

దీనిలో రిథలు కాక సగమనిలు అంశములు గ్రహములును. న్యాస మైన గతోను, అంశములైన గమపధనిలలో ఏదోయొకదానితోను వీనికంటె నితరములైన పర్యాయముగా అంశరూపము అనంశరూపములయిన వానికి సంగతియుండును. పూర్ణావస్థలో ఒక్కపుడు దరిలకు సంగతికలుగును. రి, నిల లోపమువల్ల పాడవొడవములు క్రమముగానగును. పంచమము పాడవద్వేషి అనగా ఎప్పుడు పంచమము అంశముఅగునో అప్పుడు సంపూర్ణావస్థయై, నిస మలు ఎప్పుడు యంశముఅగునో అప్పుడు సంపూర్ణపాడవావస్థలు రెండుఅగును. దీనినిబట్టి గాంధారముయొక్క సంగమలేనపుడు ఈమూడు అవస్థలుగలుగును. దీనినిబట్టి పంచమము పాడవద్వేషి అంశలు నిససమలు అగునని భావము. అంశలు పాడవితమను ద్వేషించునన్న సంగతి రక్తగాంధారియందుఁ జెప్ప బడును. కళలు శ్రీ ధైవతము మొదలుకొని మూర్ఛన. తాళము చచ్చత్పు టము. ధ్రువాగానమునందు మూడవ యంకమందు వినియోగము. ఈ గాంధారిలో గ న్యాసము. సపలు అపన్యాసములు. గాంధారిపంచమ, దేశీ వేళావలులు కనుపట్టుచున్నవి.

ఏతం రజని వధూముఖ విభ్రమపదం, నిశామయవరోరుం
తవముఖ విలాస వపుశ్చారు మమల మృదుకిరణ మమృతభవం
రజతగిరిశిఖర మణేశకల శంఖవరయువతి

దంతపంక్తినిభం, ప్రణమామి ప్రణయరతికలహ రవ తుదం శశినం!

ప్రస్తారము :

గా	గా	సా	నీ	సా	గా	గా	గా	1
ఏ	-	-	-	తం	-	-	.	
గా	గమ	పా	పా	ధప	మా	నిధ	నిస	2
ర	జ	నీ	వ	ధూ	-	ము	ఖ	
నిధ	పని	మా	మపరి	గా	గా	గా	గా	3
వి	-	-	భ్ర	మ	-	దం	.	
గా	గమ	పా	పాదప	మా	నిధ	నిస		4
నీ	శా	మ	య	వ	రో	-	రు	
నిధ	పని	మా	మపరి	మా	గా	మాసా		5
త	వ	ము	ఖ	వి	లా	-	సం	
గా	సా	గా	గా	గా	గమ	గా	గా	6
వ	పు	శ్చా	రు	-	మ	మ	ల	
గా	గమ	పా	పా	దప	మా	నిధ	నిస	7
మృ	దు	కి	ర	ణ	-	-	-	
నిధ	పని	మ	మపరి	గా	గా	గా	గా	8
మ	మృ	త	భ	వం	-	.	.	
రీ	గా	మా	పద	రీ	గా	సా	సా	9
ర	జ	త	గి	రి	శి	ఖ	ర	
నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	10
మ	ణి	శం	క	ల	శ	-	ఖ	
గా	గమ	పా	పా	ధప	మ	నిధ	నిస	11
వ	ర	యు	వ	తి	దం	-	త	

నిధ పని మా మప రిగా గా గా గా గా	12
పం - క్తి ని భం . - . -	
నీ నీ పా నీ గా మా గా సా	13
ప్రణ మా - మి ప్రణ య	
గ గా సా గా గా గా గమ గా గా	14
ర తి క ట హ ర వ ను	
గా పా మా మా నిద నిస నిధ పని	15
దం - - - - = - -	
మా ప రిగ గా గా గా గా గా గా	16
శ శి - - - వం - -	

4 మధ్యమా. [మధ్యమగ్రామము] తాళము చచ్చత్పుటము.

దీనితో గనిలు లేవు. సరిమపదలు అంశములు గ్రహములును. సపలును బహుళము. గ స్వల్పము. గ లోపించిన షాడవము నిగల లోపముచే షాడవము. కళలు రి. రి మొదలుకొని మూర్ఛన. తాళము చచ్చత్పుటము. ధ్రువాగానమున రెండవయంకమున వినియోగము.

దీనితో మధ్యమము న్యాసము. అంశములే ఆపన్యాసములు. చోక్ష షాడవదేశి ఆంధాళులు కనిపించును.

సా హి త్య ము

పాతుభనమూర్ధ జాననం కిరీట మణిదర్పణం
గౌరీకర పల్లవాంగుళిసుతేజితం సుకిరణం

ప్ర స్తా ర ము

మా మా మా మా పాధని నీ ధప	1
పా - - - తు భ వ మూ -	
మా పమ మా సా మా గా రీ రీ	2
ర్థ జా - - = న వం - -	

గాంధర్వ వేదము

పా	మా	రిమ	గమ	మా	మా	మా	మా	3
కి	రి	టం	-	-	-	-	-	
మా	నిధ	నిస	నిధ	పమ	పధ	మా	మా	4
మ	ణి	ద	-	ర్ప	-	జం	-	
నీ	నీ	రీ	రీ	నీ	రీ	రీ	పా	5
గా	-	రీ	-	క	ర	ప	-	
నీ	మవ	మా	మా	సా	సా	సా	సా	6
ల	వాం	-	-	గు	లి	-	సు	
గా	నీ	సా	గా	ధవ	సా	ధని	సా	7
తీ	-	-	-	-	-	జి	తం	
పా	సా	పా	నిధ	పమా	మా	మా	మా	8
సు	కి	ర	-	జం	-	-	-	

5 వంచమి మధ్యమగ్రామము తాళముచచ్చత్పుటము

దీనిలో రిపలు అంశములు. సగములు అల్పములు. రిమలకు, గనిలకు పూర్ణత్వములో సంగతిచేయవలెను. గ లేకపోవుటచే పాడవము. నిగలులేక పోవుటచే ఔడువితము. ఋషభము అంశమయి ఔడువత్వమును నిషేధించును కళలు రి రినుండి మూర్ఛన. మూడవ యంకమున ధ్రువగీతి. దీనిలో ప న్యాసము. రిపనిలు అపన్యాసములు. చోక్ష - శుద్ధ పంచమాదేశి ఆంధాశులు కను పట్టుచున్నవి.

ప్రస్తారము

పా	ధని	నీ	నీ	మా	నీ	మా	పా	1
హ	ర	మూ	ర్ధ	జా	-	న		
గా	గా	సా	సా	మా	మా	పా	పా	2
నం	మ	హే	-	శ	మ	మ	ర	
పా	పా	దా	నీ	నీ	నీ	గా	సా	3
ప	తి	బా	-	హు	ప్రం	-	భ	

పా	మా	ధా	నీ	నిధ	పా	పా	పా	4
న	మ	నం	-	తం	-	-	-	
పా	సా	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	5
ప్ర	ణ	మా	-	మి	పు	రు	ష	
మా	నిగ	సా	సధ	నీ	నీ	నీ	నీ	6
ము	ఖ	వ	ద్మ	-	ల	-	క్షీ	
సా	సా	సా	మా	పా	పా	పా	పా	7
హ	ర	మం	-	బి	కా	-	ప	
ధా	మా	ధా	నీ	పా	పా	పా	పా	8
ని	మ	జే	-	యం	-	-	-	

6. దైవతి - [షడ్జగ్రామము] తాళము-మార్గము - గీతి.

రిధలు అంశములు సపలు పూర్ణావస్థలో అల్పతరములు. ఆరోహణా వరోహణలు గలవి. ఆరోహణలో అల్పములేకాని అల్పతరములుకావు. ప లోపించుటచే షాడవము. సపలు లోపించుటచే ఔడవము. రి మొదలు మూర్ఛనతాళము మార్గమును. గీతి, వినియోగము షాడ్జివలె 12 కళలు

దీనిలో ధ న్యాసము రి మధలు అవన్యాసములు. చోక్ష శుద్ధ కైశిక దేశి సేంహళులు కనుపట్టుచున్నవి.

సాహిత్యము

తరుణామలేందు మణిభూషితా మలశిరోజం
భుజగాధిపైక కుండల విలాస కృతకోభం
నగసూను లక్ష్మీదేహార్థ మ్మిత శరీరం
ప్రణమామి భూతగీతోపహార పరితుష్టం

ధా	ధా	విధ	పధ	మా	మా	మా	మా	1
త	రు	ణా	-	మ	లేం	-	దు	
ధా	ధా	నిధ	నిస	సా	సా	సా	సా	2
మ	ణి	భూ	-	షి	తా	-	మ	

సధ	ధా	పా	మధ	ధా	నిధ	ధని	ధా	3
ల	శి	రో	-	-	-	జం	-	
సా	సా	రిగ	రిగ	సా	రిగ	సా	సా	4
భు	జ	గా	-	ధి	వై	-	క	
ధా	ధా	నీ	పా	ధా	పా	మా	మా	5
కుం	-	డ	ల	వి	లా	-	స	
ధా	ధా	పా	మధ	ధా	నిద	దని	దా	6
కృ	త	జో	-	-	=	భం	-	
ధా	ధా	నిస	నిస	నిధ	పా	పా	పా	7
న	గ	సూ	-	ను	ల	-	క్షి	
రిగ	సా	సా	సా	నీ	నీ	ని	నీ	8
దీ	హ	-	-	ర్థ	మి	-	శ్రీ	
సా	రిగ	రిగ	సా	నీ	సా	ధా	ధా	9
త	శ	రి	-	-	-	రం	-	
తీ	గరి	మగ	మా	మా	మా	మా	మా	10
ప్ర	ణ	మా	-	మి	భూ	-	త	
నీ	నీ	ధా	ధా	పా	రిగ	సా	నిగ	11
నీ	-	జో		వ	హ	-	ర	
పా	ధా	పా	మా	ధా	నీ	ధా	ధా	12
ప	రి	తు	-	-	-	ష్టం	-	

7. నైషాది. [షడ్జగ్రామము.]

ఇందులో అనంశములు బహుశములునగు నిరిగలు అంశములగును. సవధలు అల్పత్వ యుక్తములు. పాడ ఔడువలంఘములు దై వతియందు వలె, చచ్చత్పుటము కళలు 16. గ నుండి మూర్ఛన

ఇందులో ని న్యాసము. చోక్ష [శుద్ధ] సాధారిత దేశీకేళావలులు కను పట్టుచున్నవి.

సాహిత్యము

తంసురవందిత మహిషమహాసుర మధన ముమావతిం భోగయుతం
నగసుత కామినీ దివ్యవిశేషక సూచక శుభనఖదర్పణకం
ఆహిముఖమణిఖచితోజ్జ్వల నూపురబాల భుజంగమరవికలితం
ద్రుతమభివ్రజామి శరణమనిందిత పాదయుగ పంకజవిలాసం

ప్రస్తావనము :

నీ	నీ	నీ	నీ	సో	ధా	నీ	నీ	1
తం	-	సు	ర	వ	ం	ది	త	
పా	మా	సా	దా	నీ	నీ	నీ	నీ	2
మ	హి	ష	మ	హ	-	సు	ర	
సో	సో	గా	గా	నీ	నీ	ధా	నీ	3
మ	ధ	న	ము	మా	-	ప	తిం	
సా	సా	ధా	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	4
భో	-	గ	యు	తం	-	-	-	
సా	సా	గా	గా	మా	మా	మా	మా	5
న	గ	సు	త	కా	-	మి	ని	
నీ	పా	ధా	పా	మా	మా	మా	మా	6
ది	-	వ్య	వి	శీ	-	ష	క	
రీ	గా	సా	సా	రీ	గా	నీ	నీ	7
సూ	-	చ	క	శు	భ	న	ఖ	
నీ	నీ	పా	ధని	నీ	నీ	నీ	నీ	8
ద	-	ర్ప	ణ	కం	-	-	-	
సా	సా	గా	సా	మా	మా	మా	మా	9
అ	హి	ము	ఖ	మ	ణి	ఖ	భి	

మా	మా	మా	మా	నీ	ధా	మా	మా	10
తో		జ్వల	ల	నూ	-	పు	ర	
ధా	ధా	నీ	నీ	రీ	గా	మా	మా	11
బా	ల	-	భు	జ	ం	గ	మ	
మా	మా	పా	దా	నీ	నీ	నీ	నీ	12
ర	వ	క	లి	-	తం	-	-	
పా	పా	నీ	నీ	రీ	రీ	రీ	రీ	13
ద్రు	త	మ	భి	వ్ర	జా	-	మి	
రీ	మా	మా	మా	రీ	గా	సా	సా	14
శ	ర	ణ	మ	నిం	-	ది	త	
ధా	మా	రీ	గా	సా	ధా	నీ	నీ	15
పా	-	ద	యు	గ	వం	-	క	
పా	మా	రీ	గా	నీ	నీ	నీ	నీ	16
జ	వి	లా	-	సం	-	-	-	

రి షడ్జకై శికి-చచ్చత్పుటము సంసర్గ వికృత జాతులు

దీనిలో సగవలు అంశములు. రిమలు అల్పము. ధనిలు కొంచెము ఎక్కువ. కళలు 16. ప్రవేశికధ్రువ. రెండవయంకము. దీనిలో గ న్యాసము, సనిపలు అవన్యాసము. గాంధారము హిందోళక దీశీకేళావలులు కన్పట్టుచున్నవి.

సాహిత్యము

దేవమసకల శశితిలకం ద్విరద గతిం

సిపుణమతిం ముగ్ధ ముఖాంబురుహ దివ్యకాంతిం

హరమంబుదోదధి నినాదమచల వరసూనుదేహార్థ

మిశ్రిత శరీరం ప్రణమామి తమహ మనుపమ ముఖ కమలం

స్వరజాతులు

ప్రస్తారము

సా సా మా పా గరి మగ మా మా	1
దే - - - . . .	2
మ మా మా మా సా సా సా పా	3
వం - - - - - = -	4
ధా ధా పా పా ధా ధా రీ రిమ	5
అ స క ల శ శి తి ల	6
రీ రీ నీ నీ నీ నీ నీ నీ నీ	7
కం - - - - - = - -	8
ధా ధా పా ధ ని మా మా పా పా	9
ద్వి ర ద గ తిం - - -	10
ధా ధా పా ద ని దా దా దా పా పా	11
ని పు జ మ తిం - - -	12
సా సా సా సా సా సా సా సా	13
ము - గ ము భాం - - - బు	14
ధా దా పా ధా ధని ధా ధా ధా	15
రు హ ది - వ్య కాం - తిం	16
సా సా సా రిగ సా రిగ ధా ధా	17
హ ర మ - బు దో - ద	18
మా దా పా పా ధా ధా నీ నీ	19
ది ని నా . . దం . . -	20
రీ రీ గా సా సా సా సా గా	21
అ చ ల వ ర సూ - ను	22
ధా . తి స రీ సరి రీ సా సా సా	23
దో - హ . - ర్ధ మి - శ్రీ	24
సా సరి రీ సరి రీ సా సా సా	25
త త రీ - రం - - -	26

మా	మా	మా	మా	నిద	పద	మా	మా	14
ప్ర	ణ	మా		మి	శ	హ	-	
నీ	నీ	పా	పమ	పా	పమ	పద	రిగ	15
మ	ను	వ	మ	ము	ఖ	క	మ	
గా	గా	గా	గా	గా	గా	గా	గా	16
అం	-	-	-	-	-	-	-	

9. షడ్జో దీచ్యవా :-

దీనిలో సమనిధలు అంశముగలు సమనిదలు పరస్పరము సంగీతము అగును. మంద గాంధారము ఎక్కువ. సరిలు భూరితరములు. రి లోపిం చుటచే షాడవము రిపలు లోపించుటచే ఔడవము. ధ అంశమైనపుడు షాడ పము. గీతతాళాదులు షాడ్జీవలె. గ నుండి మూర్ఛన రెండవయంకమున ద్రువాగానము.

దీనిలో మ న్యాసము. సధలు అవన్యాసములు 1 కళ 2వ కళ.

సాహిత్యము

శైలేశ సూనుప్రణయ ప్రసంగస విలాసభేరిన వినోదం
అధికముఖేందు నయనం నమామితవ దెవాసురేశఖ తవరుచిరం

ప్రస్తారము

సా	సా	సా	సా	మా	మా	గా	గా	1
-	-	-	-	లే	-	-	-	
మా	పా	మా	గా	మా	మా	ధా	ధా	2
-	ళా	-	-	-	-	ను		
సా	మా	గా	పా	పా	నీ	ధా	ధా	3
-	తా	-	శ	సూ	-	ను		
సా	సా	సా	ధా	నీ	పా	మా	మా	4
ణ	య	-	ప్ర	సం	-	గ		
సా	సా	సా	సా	సా	సా	గా	గా	5
వి	లా	-	స	జ్ఞ	-	ల		

ధా	ధా	పా	దా	పా	నీ	ధా	ధా	5
న	వి	నో	-	-	-	దం	-	
సా	గా	గా	గా	గా	గా	సా	సా	7
త	-	ధి	-	క	-	-	-	
నీ	ధా	పా	ధా	పా	ధా	ధా	ధా	8
ము		ఖేం	-	-	-	-	దుం	
సా	సా	మా	గా	పా	పా	నీ	ధా	9
త	ధి	క	-	ము	ఖేం	-	దు	
ధా	నీ	సా	సా	ధా	నీ	పా	మా	10
న	య	నం	-	న	మా	-	మి	
గా	సా	సా	సా	సా	సా		గా	11
దీ	-	వా	సు	రే	-	శ		
ధా	ధా	పా	ధా	మా	మా	మా	మా	12
త	వ	రు	చి	రం	-	-	-	

10. షడ్జమధ్యమా.

దీనిలో సప్తస్వరములు అంశములై. ఒకదానితో నొకదానికి పరస్పరము సంగతికలుగును. ని అల్పము. గ అంశమైనపుడు ని సంవాదియగును. గాన అల్పము ఇష్టముగాదు. అది వాద్యమైనపుడు దానికేమాత్రము అల్పత్వములేదు. ని లోపించినచో షాడపము. నిగలు లోపించినచో షాడుపము. ద్వితీయతలైన నిగలు పరస్పరము విరోధులు. గీతి, తాళము కళలు షాడ్జీకి వలెను. మనుండి మూర్ఛన. వినియోగము వెనుకటివలెనే.

దీనిలో సమలు న్యాసములు. స్వరములేడును అపన్యాసములై.

సాహిత్యము

రజని పథూముఖ విలాసలోచనం

ప్రవికసిత కుముద దళ ఫేనసంనిభం

కమిజన సయన హృదయాభినందినం

ప్రణమామిదేవం కుముదాధి ఎ సిసం

ప్రస్తారము

మా	గా	సగ	పా	దవ	మా	నిధ	నిమ	1
ర	జ	ని	వ	ధా	-	ము	ఖ	
మా	మా	సా	రిగ	మగ	నిధ	పధ	మా	2
వి	లా	-	స	లో	-	-	చ	
మా	గా	రీ	గా	మా	మా	సా	సా	3
నం	-	-	-	-	-	-	-	
మ	మగమ	మా	మా	నిధ	పధ	పమ	గమమ	4
ప్ర	వి	క	సి	త	కు	ము	ద	
ధా	పధ	పరి	రిగ	తమ	రి	సధస	సా	5
ద	లి	ఫే	న	సం	-	-	ని	
నిధ	సా	రీ	మగమ	మా	మా	మా	మా	6
భం	-	-	-	-	-	-	-	
మా	మా	మగమ	మధ	దవ	వద	పమ	గమగ	7
కా	-	మి	జ	న	న	య	న	
ధా	పధ	పరి	రిగ	మగ	రిగ	సధస	సా	8
హ్మ	ద	యా	భి	నం	-	-	ది	
మా	మా	ధని	ధన	ధవ	మన	పా	పా	9
నం	-	-	-	=	-	-	-	
మా	మగమ	మా	నిధ	పద	పమగ	గా	మా	10
ప్ర	జ	మా	-	మి	దే	వం	-	
ధా	పధ	పరి	రిగ	మగ	సధస	సా		11
కు	ము	ధా	ధి	వా	-	సి		
నిధ	సా	రీ	మగమ	మా	మా	మా		12
నం	-	-	-	-	-	-		

11 గాంధారోదీచ్యవ:- తాళము చచ్చట్పుటము.

దీనిలో సమలు అంశలు, పూర్ణత్వములో రిగమపదనిలు అల్పములు.

రి లోపించినచో పాడవము పాడవములో నిధవగలు అల్పము. రిధలకుసంగతి. ధ మొదలు మూర్ఛన. కళలు 16. నాల్గవ యంకము న ధ్రువాగానమువ వినియోగము.

దీనిలో మ న్యాపము. సదలు అపన్యాసములు.

సాహిత్యము

సౌమ్య గౌరీముఖాంబురుహ దివ్యతిలకపరిచుంబి
తార్చితసు పాదం ప్రవికసిత హేమ కమల నిభం,
అతి రుచిర కాంతినఖ దర్పణామల నికేతం
మనసిజ శరీరతాడనం ప్రణమామి గౌరీచరణయుగ మనుపమం.

ప్రస్తారము :

సా	సా	పా	మా	పా	ధవ	పా	మా	1
సా	-	-	-	-	-	-	-	
ధా	పా	మా	మా	సా	సా	సా	సా	2
మ్య	-	-	-	=	-	-	-	
ధా	నీ	సా	సా	మా	మా	పా	పా	3
గా	-	-	రి	ము	ఖాం	-	బు	
నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	4
రు	హ	ది	-	వ్య	తి	ల	క	
మా	మా	ధా	నిస	నీ	నీ	నీ	నీ	5
ప	రి	చుం	-	బి	తా		ర్చి	
మా	పా	మా	పరిగ	గా	గా	గా	సా	6
త	సు	పా	-	దం	-	-	-	
గా	మగ	పా	పధ	మా	ధని	పా	పా	7
ప్ర	వి	క	సి	త	హే	-	మ	
రీ	గా	సా	సధ	నీ	నీ	ధా	ధా	8
త	మ	ల	వి	భం	-	-	-	

గా	రిగ	సా	సని	గా	రిగ	సా	సా		9
అ	తి	రు	చి	ర	కాం	-	తి		
సా	సా	సా	మా	మని	ధని	నీ	నీ		10
న	ఖ	ద	-	ర్ప	కా	-	మ		
మా	పా	మా	ప	రీ	గ	గా	గా	సా	సా
లి	ని	కే	-	తం	-	-	-		11
గా	సా	గా	సా	మా	పా	మా	పరిగ		12
మ	న	సి	జ	శ	రీ	ర	-		
గా	మా	గా	సా	గా	గా	గా	సా		13
తా	-	-	-	-	డ	-	నం		
నీ	నీ	పా	ధా	నీ	గా	గా	గా		14
ప్ర	జ	మా	-	మి	గా	-	రీ		
నీ	నీ	ధా	పా	ధా	పా	మా	పా		15
చ	ర	జ	యు	గ	మ	ను	ప		
దా	పా	సా	సా	మా	మా	మా	మా		16
మం	-	-	-	-	-	-	-		

12 రక్త గాంధారి :-

దీనిలో రిధలు కాక మిగిలిన సగము పనిలు అంశలు. రినిదాటి సగము లకు సంనిధిని మేలనము చేయవలెను. భిన్న అఘువులు గల స్వరముల నైరంతర్యము సంనిధి. ఏక అఘువు కలము రెండింటికిని గాని మూడి టికిఁగాని నైరంతర్యము మేలనము, రక్తినిఁబట్టి రెండును జేయవలెను. రి లోపించినచో పొడవము రిధలు లోపించినచో ఔడవితము. నిధలు బహుళము. మధ్యమగ్రామములో పరిలకు సంవాదముండును. గాన పంచమము అంశము పొడవమును ద్వేషించును. అనగా పంచమము స్వయముగా అంశమగుచు నిలోపముచే నిర్వర్తింపఁదగిన పొడవమును సహింపదు. సని మపలు ఔడువితమును ద్వేషించును. అనగా సనిమపలు అంశములై రిధల లోపము నిర్వర్తింపఁదగిన ఔడువితమును సహింపవు. నిధల షడ్జాఁశము

వాదులు గాకపోయినను ఔడువితమే. కొన్నిచోట్ల అంకలోపమునల్ల కొన్ని చోట్ల చెప్పుటవలనను ఔడువాది జాతులలో ఒకప్పుడు ఔడువితము ప్రాప్తిం చినను నిషేధము. స, గలకు సంగతి. పంచపాణ్యాది తాళములు పాడ్డియందు వలెనె. రి మొదలు మూర్ఛన. వేవ అంకమున ధ్రువాగానము దీనిలో గ న్యా సము. మ అపన్యాసము.

సాహిత్యము

తంబాల రజనికర తిలకభూషణ విభూతిం
ప్రణమామి గౌరీవదనారవిందం పీఠికరం.

ప్రస్తారము

పా	నీ	సా	సా	సా	గా	పా	నీ	1
తం	-	బా		ల	ర	జ	ని	
సా	సా	పా	పా	మా	మా	గా	గా	2
క	ర	తి	ల	క	భూ	-	ష	
మా	పా	ధా	పా	మా	పా	దప	మగ	3
ణ	వి	భూ	-	-	-	-	-	
మా	మా	మా	మా	మా	మా	మా	మా	4
తిం	-	-	-	-	-	-	-	
ధా	నీ	పా	మప	ధా	నీ	పా	పా	5
-	-	-	-	-	-	-	-	
మా	పా	మా	ధని	పా	పా	పా	పా	6
-	-	-	-	-	-	-	-	
రీ	గా	మా	పా	పా	పా	మా	పా	7
ప్ర	ణ	మా	-	మి	గా	-	రీ	
రీ	గా	మా	పా	పా	పా	మా	పా	8
వ	ద	నా	-	ర	విం	-	-	
పా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	9
ధ								

రీ	గా	సా	సా	రీ	గా	గా	గా	10
పీ		తి	క	రం	-	-	-	
గా	గా	పా	ధమ	పా	నిధ	పా	పా	11
-		-		-		-	-	
గా	పా	మా	పరిగ	గా	గా	గా	గా	12
-		-		-		-	-	

13 కై శిశి

దీనిలో రి కంటె మిగిలిన సగము పధనిలు అంశములు. నిధలు అంశములై నపుడు పంచమమున్యాసము. నిగలు ద్వి త్రుతి గలవి. నిధలు అంశమై నపుడు నిగవలు న్యాసములని మతంగాదులనిరి. రి లోపమువల్ల పాడవము, రిధ లోపమువల్ల జౌడువము. రి అల్పము. నివలు బహుళము. అంశలకు పర స్పరము సంగతి. పంచమము పాడవమును దై వతము జౌడువమును ద్వేషించును. పంచపాత్యాది తాళములు పాడ్జియందువలె. గ మొదలు మూర్ఛన. అయిదవ యంకమున ధ్రువాగానము. దీనిలో గవనిలు న్యాసములు. రి గాక మిగిలినవి అలు అపన్యాసములు. ఒకప్పుడు రి కూడ అపన్యాసము అగును. అపుడు ఏడును అపన్యాసములె.

సాహిత్యము

కేళీ హతకామతను విభ్రమ విలాసం
తెలకయుతం మూర్ధోర్ధ్వబాలసోమ నిభం
మ ఖ కమల మసమ హృదక సరోజం
హృది సుఖదం ప్రణమామిలోచన విశేషం

ప్రస్తారము

పా	ధని	పా	ధని	గా	గా	గా	గా	1
కే		శీ	-	హ	-	తం	-	
పా	పా	మా	నిధ	నిధ	పా	పా	పా	2
కా		మ	త	ను	-		-	

ధా	నీ	సా	సా	రీ	రీ	రీ	రీ	3
వి	-	భ్ర	మ	వి	లా	-	సం	
సా	సా	సా	రీ	గా	మా	మా	మా	4
తి	తి	క	యు	తం	-	-	-	
మా	ధా	నీ	ధా	మా	ధా	మా	పా	5
మూ	-	ర్థో	-	ర్థ	జా		లి	
గా	రీ	సా		ధని	రీ	రీ	రీ	6
సో	-	మ		ని	భం	-	-	
గా	రీ	సా	సా	ధా	ధా	మా	మా	7
ము	ఖ	క	మ	లం	-	-	-	
గా	గా	గా	మా	మా	నిధ	ని	నీ	8
త	స	మ	-	హ	-		ట	
గా	గా	నీ	నీ	గా	గా	గా	గా	9
క	స	రో	-	జం	-		-	
గా	గా	నీ	నీ	నిధ	పా	పా	పా	10
హ్మ	ది	సు	ఖ	దం	-		-	
మా	పా	మా	పా	పా	పా	మా	మా	11
ప్ర	ణ	మా	-	మి	లో	చ	-	
పా	మా	గా	నిధ	నిదని	నీనీ	మా	మా	12
న	వి	శే	-		షం	ం	ం	

14 మధ్యమోదీచ్యవ, తాళము, చచ్చత్పుటము.

దీనిలో ప అంశము సదా పూర్ణగానే యుండును. ఎప్పుడును పాడ వేడవములుండవని భావము. గాంధారోదీచ్యవలె నుండును. మ మొదలు మూర్చన. 4 అంశమున ద్రువాగానము దీనిలో మ న్యాసము.

సాహిత్యము

సురాభిష్టుతమనిలమనోజవమంబుదోదధినినాదమతిహాసం

శివం శాంతమసురచమూమథనం వందే తై ౨లోక్యనతచరణం

ప్రస్తారము

పా	ధని	నీ	నీ	మా	పా	నీ	పా
దో	-	హ	-	ర్థ	రూ	-	ప
తి	రి	రి	గా	సా	రిగ	గా	గా
మ	తి	కాం	-	తి	మ	మ	రి
నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ
గ	మ	లేం	-	దు	కం	-	ద
నీ	నీ	ధప	మా	నిధ	నిధ	పా	పా
కు	ము	ద	ని	కం	-	-	-
పా	పా	రి	రి	రి	రి	రి	రి
చా	-	మీ	-	క	రా	-	బు
మా	రిగ	సా	సధ	నీ	నీ	నీ	నీ
రు	హ	ది	-	-	ప్య	కాం	తి
మా	పా	నీ	సా	పా	పా	గా	గా
ప్ర	వ	ర	గ	ణ	పూ	-	జి
గా	పా	మా	నిధ	నీ	నీ	పా	పా
త	మ	జా	-	యం	-	-	-
పా	పా	మా	ధని	పా	పా	పా	పా
సు	రా	భి	ప్టు	త	మ	ని	రి
మా	పా	మా	రిగ	గా	గా	గా	గా
మ	పా	జ	-	వ	-	మం	బు
గా	పా	మా	పా	నీ	నీ	నీ	నీ
దో	-	ద	ధి	ని	పా	-	ద
మా	పా	మవ	రిగ	గా	గా	గా	గా
మ	తి	హ	-	సం	-	-	-

గా	గా	గా	గా	మా	ని ధ	నీ	నీ	13
శి	వం	శా	ం	త	మ	సు	ర	
నీ	నీ	దప	మా	నిధ	నిధ	పా	పా	14
చ	మూ	మ	ధ	నం		-	-	
శి	గా	పా	సా	మా	నిధని	నీ	నీ	15
వం	-	దే	-	తై	లో	క్య	-	
నీ	నీ	దా	పా	ధా	పా	మా	మా	16
న	త	చ	ర	ణం	-		-	

15 కొర్రారవి (మధ్యమ గామము) తాళము చచ్చత్తుటము.

దీనిలో ని రిధలు అంశలు. అంతర మార్గములోని వగుటవలన చాల అనంశములుగఁ జెప్పఁబడినవి. గ మిగుల బహుళము. అన్నిటికి స్వర సం గతి. కళలు 16. స నుండి మూర్ఛన. అయిదవ అంకము ద్రువా పినియో గము, స్థాయిగా ఎక్కువగాఁ బ్రయోగము గలది. అంశము సంచారిగా బహు ప్రయోగము గలది. అంతరమార్గము. అనంశమనఁబడును. కనుక ఇందు అం తర మార్గము ప్రయోక్తవ్యము.

ఇందులో ప వ్యాసము. అంశలే అపన్యాసములు.

సాహిత్యం

తం స్థాణులలిత వామాంగస క్తమతితేజః ప్రసరసాధాఁశు కాంతి
ఫణిపతిముఖం ఉరో విపుల సాగరనికేతంసితపన్న గేంద్ర
మతికాంతం షణ్ముఖవినోదకరపల్ల వాంగుళి విలాస
కీలన వినోదం ప్రణమామి దేవయజ్ఞోపవీతకం.

ప్రస్తారము

శి	శి	శి	శి	శి	శి	శి	నీ	1
తం	-	స్థై	-	ణు	ల	లి	త	
మా	గా	సా	గా	సా	నీ	నీ	నీ	2
వా		మాం	-	గ	ప	-	ప్ర	

నో.	మా.	నో.	మా.	పో.	పో.	గా	గా	3
మ	తి	తా	-	జః	ప్ర	ప	ర	
గా	పో	మా	పో	నో	నో	నో	నో	4
పో	-	ధం	-	శ	కం	-	తి	
రే.	గా.	పో.	నో	రీ	గా	రీ	మా	5
చ	జ	చ	తి	ము	ఖం	-	-	
రా	గా	రా	సో	నో	ధని	పో	పో	6
చ	రో	లి	పు	ల	సో	-	గ	
మా	పో	మా	వరిగ	గా	గా	గా	గా	7
ర	ని	తా	-	తం	-	-	-	
రా	రా	గా	సమ	మా	మా	పో	పో	8
సి	త	పం	-	న	గేం	-	ద్ర	
మా	పో	మా	గరిగ	గా	గా	గా	గా	9
మ	తి	కం	-	తం	-	-	-	
ధ	నో	పో	మా	ధా	నో	పో	సో	10
చ	-	జ్ఞ	ఖ	లి	నో	-	ద	
నా	నో	నో	నో	నో	నో	నో	నో	11
త	ర	చ	-	ర	పాం	-	గు	
మా.	మా.	ధా.	నో.	పనిని	ధా	పో	పో	12
తి	లి	లా	-	ప	తా	-	ల	
మా	పో	మా	గరిగ	గా	గా	గా	గా	13
చ	లి	సో	-	దం	-	-	-	
నా	నా	పో	ధని	గా	గా	గా	గా	14
ద్ర	త	మా	-	మి	దా	-	పం	
పో	రా	గా	పో	నో	నో	నో	నో	15
నా	నా	ధా	ధా	చ	లా	-	త	
కం	-	-	ధా	పో	పో	పో	పో	16

16 గాంధార పంచమి. (మధ్యమ గ్రామము.) చచ్చత్పుటతాళము.

దీనిలో ప అంశము. గప లకు చాల స్వరములతో గపలకు సంగతి చేయవలెను. 16 కళలు. రి మొదలు మూర్ఛన. నాల్గవయంకమున ధ్రువాగానము. దీనిలో గ న్యాసము. రిప ఆపన్యాసములు.

సాహిత్యము

కాంతం వా మైకదేశప్రేంఖోలమానకమల నిభం
వరసుభి కుసుమగందాధి వాసితమనోజ్ఞ
నగరాజ సూనురతిరాగరభసకేశీ కుచగ్రహలీలం
తం ప్రణమామి దేవం చంద్రదార్థ మండిత

ప్రస్తారము

పా	మప	మధ	నీ	ధప	మా	ధా	నీ	1
కాం	-		-		-	-	-	
సనిని	ధా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	2
-	-	తం	-	-	-	-	-	
ధా	నీ	సా	సా	మా	మా	పా	పా	3
బా	-	మై	-	క	దే	-	క	
నా	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	4
ప్రేం	-	ఖో	-	ల	మా	-	ప	
నీ	నీ	ధప	మా	నిధ	నిధ	పా	పా	5
క	మ	ల	ని	భం	-		-	
పా	పా	రి	రి	రి	రి	రి	ర	6
ప	ర	సు	ర	భి	కు	సు	మ	
మా	రిగ	సా	సధ	నీ	నీ	నీ	నీ	7
గం	-	ధా	-	ది	పా	-	పి	
నీ	నీ	సా	రిస	రి	రి	రి	రి	8
త	మ	సా	-	జ	-		-	
నా	గా	సా	నిగ	సా	నీ	నీ	నీ	9

న	గ	రా	-	జ	నూ	-	ను	
నీ	మా	నీ	మా	పా	పా	గా	గా	10
ర	తి	రా	-	గ	ర	జ	స	
గా	పా	మా	పా	నీ	నీ	నీ	నీ	11
కే	-	తీ	-	కు	చ	-	గ్ర	
మా	పా	మా	పరిగ	గా	గా	గా	గా	12
హ	లీ	లం	-	తం	-	-	-	
నీ	నీ	పా	ధా	నీ	గా	గా	గా	13
ప్ర	జ	మా	-	మి	దీ	-	వం	
నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	14
చం	-	ద్రా	-	ర్థ	మం	-	డి	
మా	మా	ధా	నీ	సనిని	ధా	పా	పా	15
త	వి	లా	-	సకి	ల	-	-	
మా	పా	మా	పరిగ	గా	గా	గా	గా	16
న	వి	నో	-	దం	-	-	-	

17 ఆంధ్రీ (మధ్యమ గ్రామము)

దీనిలో ని రి గ ప లు అంశములు. రిగలకు నిధలకు పరస్పరము న్యాసము వఱకు అంశానుక్రమముగా సంగతి కలుగును. స లోపమువల్ల పాడ ము. మ నుండి మూర్ఛన. కల తాళములు పూర్వమువలె.

దీనిలో గ న్యాసము. అంశలె అవన్యాసములు.

సాహిత్యము

తరుణేందు కుసుమఖచితజటం త్రిదివనదీసలిల ధౌతముఖం
నగనూనుప్రణయం వేదనిధిం పరిణాహితుహినశ్చై ల గృహం
అమృతభవం గుణరహితం తమవనిరవిశశిజ్వలనజతి గగన తనుం
శరణం ప్రణామి కుభమతి కృత నిలయం

ప్రస్తారము

గా	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	
త	రు	ణం	-	దు	కు	సు	మ	1

రి	గా	రి	గా	రి	రి	రి	రి	2
ఖ	చి	త	జ	టం	-	-	-	3
రి	రి	గా	గా	రి	రి	మా	మా	
త్రి	ది	వ	వ	దీ	ప	లి	లి	
రి	గా	ఫో	ధని	నో	నో	నో	నో	4
ద్వి	-	త	ము	ఖం	-	-	-	
నో	రి	నో	రి	ధని	ధని	ఫో	ఫో	5
వ	గ	సూ	-	ను	ప్ర	ణ	యం	
ప్ర	ఫో	మా	రిగ	గా	గా	గా	గా	
రా	-	ద	ని	దిం	-	-	-	7
ప	రి	గా	సస	మా	మా	పో	పో	
ప్ర	రి	ణా	-	హి	తు	హి	వ	
ప్ర	ఫో	మా	రిగ	గా	గా	గా	గా	8
ప్ర	-	లి	గృ	హం	-	-	-	
ద్వి	నో	గా	గా	గా	గా	గా	గా	9
త	ప్ర	త	ఖ	వం	-	-	-	
ప	ఫో	మా	రిగ	గా	గా	గా	గా	10
ర	ణ	ర	హి	తం	-	-	-	
ర	నో	నో	నో	రి	రి	రి	రి	11
ర	ప్ర	వ	లి	ర	లి	లి	లి	
ర	రా	గా	నో	పో	పో	పో	పో	12
ర	రి	వ	జ	లి	ప	ప	ప	
ర	ఫో	మా	రిగ	గా	గా	గా	గా	13
ర	-	వ	త	నుం	-	-	-	
ర	సమ	మా	సమ	మా	మా	ఫో	ఫో	14
ర	-	వ	-	వ	జా	-	వి	

మా	మా	నీ	నీ	సా	తీ	గా	గా	15
శు	భ	మ	వి	కృ	త	ని	ల	
రి	గ	గా	గా	గా	గా	గా	గా	16
యం	-		-		-		-	

18 నందయంతి (మధ్యమ గ్రామము)

దీనిలో ప అంశము. గ గ్రహము. కొందఱు ప గ్రహ మనిరి. మంద్ర
రి బహుళము. స లోపమువల్ల పాడవము. హృష్యకమూర్ఛన తాళము
పూర్వమువలె. కళలు 32. మొదటి యంకమున ద్రువాగానము.
దీనిలో గ న్యాసము. మ ప లు అపన్యాసములు.

సాహిత్యము

సౌమ్యం వేదాంగ వేదకరకమల యోనిం తమో రజోవివర్జితం హరం
భవహర కమలగృహం శివం శాంతం సంనివేశనమపూర్వం
భూషణలీలమురగేశ భోగభాసుర శుభ వృధులం
అచలఘటిసూనుకరపంకజామల విలాసకీల వినోదం
స్ఫటికమణిరజతసిత నవదుకూలక్షీరోద సాగరనికాశం
అజరశిరఃకపాల వృధుభాజనం వందే సుఖదం
హరదేహమమల మధుసూదనసుతేజోధికసుగతియోనిం

ప్రస్తారము

గా	గా	గా	గా	పా	పా	ధప	మా	1
సా	-		-		-		-	
ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	నీ	సనిని	ధా	2
-		-		-			-	
పా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	3
మ్యం	-		-		-		-	

[illegible]

తం.	తం.	తం.	తం.	పా.	పా.	పా.	పా.	18
త	ర	పం	త	త	జా	త	మ	19
భ	భ	భ	భ	భ	మా	మా	మా	20
ల	లి	ల	ల	ప	ణి	ల	ల	21
నం.	నం.	నం.	గమ	గా	గా	గా	గా	22
న	లి	న	త	దం	త	త	త	23
తం.	తం.	తం.	గా	మా	మా	మా	మా	24
ప్ర	జి	త	మ	ణి	ర	జ	త	25
నం.	భ	న	భూ	నీ	భ	భ	పా	26
నం.	జ	న	వ	దు	కూ	ల	ల	27
భ	భ	దని	భ	పా	పా	పా	పా	28
జ్ఞ	త	రొద	త	సా	త	త	గ	29
ప్ర	పా	మా	పరిగ	గా	గా	గా	గా	30
ర	ని	త	త	శం	త	త	త	31
తం.	తం.	గా	గా	మా	మా	పా	పా	32
త	జ	తి	రజ	త	పా	త	ల	33
తం.	తం.	తం.	గా	మా	రిగ	మా	మా	34
ప్ర	ధు	త	త	త	జ	నం	త	35
ప్ర	నం.	భ	నం.	గా	గా	గా	గా	36
పం	త	ద	త	శు	ఖ	దం	త	37
ప్ర	మా	భ	భ	భ	దని	నిధ	మా	38
భ	ర	ద	త	భ	మ	మ	ల	39
భ	భ	భ	నం.	భ	నం.	పా	పా	40
ప్ర	ధు	ప్ర	త	ద	న	త	సు	41
తం.	తం.	తం.	తం.	మా	భ	భ	మా	42
త	త	త	త	భ	త	త	సు	43
నం.	నం.	నం.	నం.	పా	పా	పా	పా	44

మా పరిగ గా గా గా గా గా గా గా 32
- - నిం - - - - -

అనుక్తా విహ తాలః స్యాత్ త్రిచైవై కళాదీకః
మార్గాఃక్రమాచ్చిత్ర వృత్తిదక్షిణాః గీతయః పునః
మాగధీసం భావితాచ, పృథులేత్యుదితాః క్రమాత్

ఈ జాతి లక్షణములలో ఏక కల మొదలైన తాళ భేదములు మార్గ గీతులు చెప్పనప్పుడు తాళ లక్షణములలోఁ జెప్పిన చంచత్పుటము గాని, పంచపాణి గాని ఏక కళాదికము మూడు విధములుగనే యుండును. మార్గములు చిత్రము, వృత్తి, దక్షిణలు. మాగధి సంభావిత పృథుల అని గీతులు మూడు వరుసగా చెప్పబడినవి. 25200

వార్తికే ద్విగుణాజ్ఞేయా, సైవచిత్రే చతుర్గుణా 750
సర్వజాతిషు జానీయా దంస స్వరగతం రసం, 61410

మార్గమందుఁ జెప్పబడిన కలాసంఖ్యయే వార్తికము (వృత్తి మార్గము సంబంధించినది) అను మార్గములో రెట్టింపు అని తెలియవలెను. షాడ్జిలోనై తే దక్షిణలో పన్నెండుగాఁ జెప్పబడినది. అది వార్తికములో ఇరువది నాలుగు నని భావము. అష్టలఘువులుగానున్న కళలను విడిచి నాలుగు లఘురూపమగు కలను జేయవలెనని యభిప్రాయము. ఆ దక్షిణలోఁ జెప్పబడిన కళ సంఖ్యయే చిత్రమార్గములో నాలుగురెట్లు అని తెలియవలెను. షాడ్జిలోనై తే ఇరవై యెనిమిది కళలగునని భావము. భాగములుచేసి లఘువ్యయాత్మకమైన కలను జేయవలెనని దీని యభిప్రాయము. దీనిచేతనే వార్తిక వృత్తిమార్గమునకు సంబంధించిన మార్గములో రెండు కళలుగల తాళము-సంభావిత గీతి చిత్రములో ఏకకళగల తాళము, మాగధీగీతి. ఇట్లే మిగిలినవానిలోఁ దెలియనగును. సర్వ జాతులలోను అంశస్వరమును బట్టి “సరివీరే” అని యదివరలోఁ జెప్పిన ప్రకారము రసములను దెలియవలెను. ACCNO. 17200

జన్యరాగాంశములైన గ్రామరాగాదులు పదివిధములైనను జాతులకు సాక్షాత్తుగాఁగాని పరంపరగాఁగాని జన్యరాగములే వాని యవయములు.

నేడు వీనిని స్వరజాతులని వ్యవహరించిరి. స్వరజాతి కర్ణమునుండి స్వర జాతి అను రూపమేర్పడినది.

జాత్యాదుల వివరము

జాతిసంఖ్య జాతులు

అంశములు

స్వాసములు

అవస్థాసములు

మూర్చ్ఛన

హేతవద్దేహి స్వరములు
కాదువద్దేహి స్వరములు

1	షోడి జ్జ	సగమపద	స	గస	ఈ త్రాయత	స	1
2	అర్భ	రిధని	రి	రిధని	పురషజ్జ	స	స
3	గౌంధారి	సగమపని	స	స	పౌరవి	రి	రి
4	మధ్యమ	సరిగమపద	స	సరిగమపద	కళోపస	స	స
5	పంచమి	రిప	స	రిపని	కళోపస	స	స
6	ధ. నతి	రిధ	స	రిమధ	అభిరుద్రత	స	స
7	నా షోది	సగని	స	సగని	అభిరుద్రత	స	స
8	షట్క శక్తి	సగప	స	సపని		1	రి
9	షట్కటివ్యస	సమధని	స	సధ	అశ్వకాంత	రి	రి
10	షట్కమధ్యమ	సరిగమపదని	స	సరిగమపదని	మత్సరీ కృత	రి	స
11	గౌంధారోదీవ్యస	సమ	స	సధ	పౌరవి	రి	రి
12	ర కౌగౌంధారి	సగమపని	స	స	కళోపస	రి	రి
13	కై శక్తి	సగమపదని	స	సగమపదని	హరిణాశ్వ	రి	రి
14	మధ్యమోదీవ్యస	స	స	సధ	పౌరవి	రి	రి
15	కార్మారవి	రిపధని	స	రిపధని	పురషమ	రి	రి
16	గౌంధార	స	స	రిప	హరిణాశ్వ	రి	రి
17	పంచమి					స	స
18	అంధ్ర	రిగమపని	స	రిగపని	పౌరవి	స	స
	సందయంతి	స	స	మప	హరిణాశ్వ	స	స

ఎనిమిదవ గీతి ప్రకరణము

శుద్ధజాతి సముద్భూత కపాలాన్యధునాబ్రువే
రాగాజనకజాతీనాం తత్కపాలేషు సంమతాః

శుద్ధములైన షాడ్జి మొదలైన జాతులనుండి పుట్టిన కపాలములనింకఁ జెప్పెదను. సంసర్గ జాతులును కపాలములును శుద్ధజాతులనుండి పుట్టి, వి. జనకములయిన శుద్ధజాతులనుండి రాగములు పుట్టును. “షాడ్జినుండి శ్రీరాగము పుట్టును.” ఈ విధముగాఁ ముందు చెప్పఁబడును. అవి కపాలములందు సమ్మతములు. కపాలములవి కుండ మొ॥ వాని భాగములు రెంటిని అందురు. కుండ జిందె మొదలైనవానిలో ఒక భాగము కపాలము అనబడును. ఘటములోని ఏకదేశమును కపాలమన్నట్లే రాగములోని ఏకదేశమును కపాలమందురు. లేదా పూర్వము భిక్షాటన చేయు సమయములో శంకరుడు షాడ్జి అర్షభి మొదలైనవానిని గానముచేయుగా నిరతిశయమగు రసము వ్యక్తముకాఁగా రస రూపమైన శివుని మౌళిగత చంద్రకళ ద్రవింపగా దాని యమృతములచేఁ జిలుకఁబడి సజీవములై శివుని భూషణములైన బ్రహ్మ కపాలములు గానము చేసెనుట అందుచే ఆ కపాలములచేఁ బాడఁబడినవి గాన కపాలములు అని పేరు గలవి యయ్యెను. వీనిని జాతులనుండి స్వరూప భేదమయితే న్యాసాది భేదములను బట్టి తెలియఁదగును.

షాడ్జీకపాలములు

షడ్జోగ్రహఃకోఽచనానో, గోన్యాస్యోతి బహుగమౌ
అల్పారిపనిధా లంఘ్యారిః కలావ్యాదకోదితాః
యస్మిన్ షాడ్జీకపాలం తస్యదితం మార్గవేదిభిః

దీనిలో షడ్జు గ్రహము అంశము న్యాసముగను గాంధారము న్యాసముగను గమలు అతి బహుళముగను రిప వనిదలు అల్పములుగను రి లంఘ్యముగను ఉండి 12 కళలు ఉండునో అది షాడ్జీకపాలమని మార్గవేదులు చెప్పిరి.

రుం	టుం	రుం	టుం	1
ఖ	టాం	గ	ధ రం	2
దం	ప్లా	క	రా శం	3

త	డి	త్స	దృ	శ	జి	హ్వాం	4
హా	హా	హా	హా	హా	హా	హా	5
ఋ	మ	రూప	వదనం	ఘనమోర	నాదం		6
హా	హా	హా	హా	హా	హా	హా	7
ఊ	ఊ	హ్రం	రౌం	”ం	”ం	”ం	8
న్మ	ముం	డ	మం	డి	తం		9
హూం	హూం	కహ	కహ	హూం	హూం		10
కృ	త	విక	ట	ము	ఖం		11
న	మా	మి	దే	వం	భై రవం		12

ఇవి షోడ్ష జపాల పదములు.

2 ఆర్షభీ కపాలం

యత్రర్ష భోంఽశోఽపన్మాసోమోఽంతో గనిపద ధాల్పతా

సోఽత్యల్పోఽష్ట కపాలం తత్స్యాత్కపాలం త్వార్షభీ గతం

ఎందులో రి అంశము అపర్యాసముగను మ అంతమై గనిపదలు అల్పమై స అత్పల్పమై యుండి రి కళలుండును. అది ఆర్షభీ కపాలము.

రుం	టుం	రుం	టుం					1
దంష్ట్రా	క	రా	శం					2
ఊ	ఊ	హ్రం	తై	హా	హా	హా	హా	3
హా	హా	”	ఐం	”	”	”	హా	4
వ	ర	సు	రభి	కు	సుమ			5
చ	ర్చి	త	గాత్రం					6
క	పా	లి	హ	స్తం				7
న	మా	మి	దే	వం				8

3 గాంధారి కపాలము.

మధ్యమోఽంశగ్రహన్యాసాపన్మాసో దైవతోఽపహః

యత్రాల్పాః సరిగా లోపాదిపయో రౌడువంభవేత్

తద్గాంధారి కపాలంస్యాత్ కలాష్టక వినిర్మితం.

మధ్యమము అంశము గ్రహము న్యాసము అవన్యాసముగ నుండును. దైవ
తముబహుళము. సరిగలు అల్పములు. రిపలు లోపించుటచే భేదవమగును. 8
కళలు ఉన్నచో గాంధారి కపాలమగును.

చ	ల	త్తు	రం	గ	1
భం	గు	రం	అ		2
సో	క	రే	ణు		3
పిం	జ	రం	సు		4
రా	సు	రైః	సుసేవితం	పు	5
నా	తు	జా	హ్న		6
వీ	జ	లం	మాం		7
బిం		దు	భిః		8

4 మధ్యమా కపాలములు

మధ్యమోఽఞో నిరిగపాస్త్యల్పాయత్ర కళానవ
తన్మధ్యమ కపాలం స్యాదితి నిశ్చంక కీర్తితం.

మధ్యమము అంశముగను నిరిగపలు అల్పముగ నుండి ఎందు కళలు
తొమ్మిది యుండునో అది మధ్యమ కపాలమని నిశ్చంకుడు చెప్పెను.

కూ	ల	క	పా	ల		1
పా	ణి	త్రి	పుర	వినాశి		2
శ	కాం	క	ధా	రి	ణం	3
త్రి	న	య	న	త్రి	శూలం	4
ప	త	త	ముమ		యాసహితం	5
తం	న	ర	దం	హై	హై హై హై	6
హ్నిహ్నిహ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని		7
హ్నిహ్నిహ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని		8
హ్నిహ్నిహ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని	హ్నిహ్ని	వం	9

5 పంచమీ కపాలములు

ఋషభాంశం సగ్రహంచ నిధషడ్జ గమల్పకం

క పాలం పంచమీ జాత మష్టకలం విదుః

రి ఆంశముగ గ్రహముగనుండి నిధ సగమలు అల్పము ఎనిమిది కళలు కలది పంచమీ కపాలము.

జ	య	వి	ష	మ	న	య	న	1
మ	ద	న	త	ను	ద	హ	న	2
వ	ర	వృ	ష	భ	గ	మ	న	3
ప్ర	ర		ద				హన	4
న	త	స	క		ల	భు	వ	5
సి	త		క	మ	ల	వదన		6
భ	వ	మే	భ	య	హ		ర	7
భ	వ	శ	ర	జం				8

6 దైవతీ కపాలములు

అత్యల్పర్షభగాంధారం పన్యాసం మధ భూరిచ

షాడ్జ్యా ఇవ కపాలం తద్దైవత్యాః స్యాత్కలాష్టకాత్

రిగలు అల్పము, వ న్యాసముగ మధలు బహుళముగ ఉండి ఎనిమిది కళలున్నది షాడ్జీవలె దైవత కపాలము.

అ	గ్ని	జ్వ	లా	శి
భా	వ		లి	
మాం	స		శోణిత	
భో	జి	ని	స	ర్వా
ణి	ని	ర్మాం	సే	హరి
భా	వ	జి		
న	మో	స్రు	తీ	

7 నై షాదీ కపాలములు

గ్రహంశ న్యాస షడ్జంచ రిగాల్ప మతిభూరిభిః

నిధమైరష్ట కలతం స్యాన్నైషధీ కపాలకం

స గ్రహము ఆంశము న్యాసమును. రిగలు అల్పములు నిధములు అతి బహుశము, ఎనిమిది కళలు గలది నై షధీ కపాలము.

స	ర	స	గ	జ	చర్మవటం	1		
భీ	మ	భు	జం	గ	మానద్దజటం	2		
క	హ	క	హ	హ్మం	కృతి	3		
న	మ	త	శి	వం	హర	4		
చం	ద్ర	చూ			డ	మ	జేయం	5
క	పా	ల	మం	డి	త		మకుటం	6
కా	మ	ద	ర్ప	విధ్యం	స		కరంవందే	7
న	మ	త	హరం	పరమా			శివం	8

ఇతి సప్త కపాలాని గాయన్ బ్రహ్మాదితైః పదైః

స్వరైశ్చ పార్వతీ కాంతస్తుతౌ కళ్యాణభాగభవేత్.

ఇట్లు పార్వతీ పతియొక్క స్తోత్రములో బ్రహ్మచే చెప్పబడిన పదముల స్వరములతోను పాడుచున్నవాడు కళ్యాణములను పొందును.

కంబలములు

యత్రగ్రహోంఽశోఽవన్యాసః పంచమో బహుశస్తురిః

సోన్యాసోఽథ గాంధారాస్త్యల్పస్తత్ కంబలం మతం

పంచమము గ్రహముగా ఆంశముగా అవన్యాసముగా నుండి రి బహుశముగా నుండి మధగలు స్వల్పముగాను సన్యాసముగను ఉండునో అది కంబలమనిరి.

పంచమీ జాతి సంజాత మల్పతా బహుశావశాత్

స్వరాణాం బహవో భేదాస్తే పూర్వైరురీరితాః

ఈ కంబలములు పంచమీ జాతియందు పుట్టినవి. అల్పత్యము బహుత్యములను బట్టి స్వరములకు చాల భేదములు గలిగినవి. అవి పూర్వులు చెప్పిరి.

ప్రీతః కంబలదానేన కంబలాయ వరందదౌ

పురా పురారి రద్యాపి ప్రీయతే తై రతః శివః

శివుని కర్ణకుండలమైన కంబలుడనెడి సర్పరాజు గానము చేయుటచేత శివుడు కంబలుడగు సర్పరాజునకు వరమిచ్చెను, ఆ కంబల సర్పరాజు పాడుటచే కంబలములని పేరున ప్రసిద్ధములైన వానిచే పురారియైన శివుడు ఇప్పుడు గూడ ప్రీతి పొందుచున్నాడు.

కపాలానాం క్రమాద్యామో బ్రహ్మపొక్తాం పదావళీం

అవి కపాలగాన నియమములో ప్రస్తుతములై బ్రహ్మచే చెప్పబడిన పదముల స్వరూపమును యుం టుం మొదలై న స్తోభాక్షరములతో గాన సంకేతాక్షరములతోఁ గూడునట్లు ఆ కపాలములందు ఉపయోగించిన కళల సంఖ్యచే క్రమముగా చెప్పుచున్నాము. వీనికి స్వరికల్పన మాత్రము ఆయా షాడ్జ్యాది లక్షణములను బట్టి యూహింపవలయును. యుం టుం మొ.

వర్ణాద్యలం కృతాగాన క్రియా పదలయాన్వితా

గీతి రిత్యుచ్యతే సా చబుధై రుక్తా చతుర్విధా.

వర్ణాదులచే నలంకరింపఁబడిన గాన క్రియ పదలయలతోఁ గూడి గీతియనఁబడును. అది నాలుగు విధములని బుధులనిరి.

మాగధీప్రథమా జ్ఞేయా ద్వితీయా చార్థమాగధీ

సంభావితా చ పృథులే త్యేతాసాం లక్ష్యచక్ష్యకే

అందు 1 మాగధి 2 అర్థమాగధి 3 సంభావిత 4 పృథుల అని నాలుగు గాన క్రియ నాలుగు విధములు.

గీత్వా కళాయా మాద్యాయాం విలంబితలయం పరం

ద్వితీయాయాం మధ్యలయం తత్పదాంతర సంయుతం

మాత్రలు నాలుగు ఉండునట్లు కళలు కల్పింపవలెను. కళయందు (ఆవృత్తియందు) లయ విలంబిత పదముగా గానముచేసి రెండవ కళయందు మధ్యలయ గల పదము గలుగునట్లుగా గానము చేయవలెను.

సత్పతీయ పదేతే చ తృతీయ స్వాండుతేలయే

ఇతి పురావృత్త పడాం మాగధీం జగదుర్బుధాః

మూడవ కళయందు విలంబిత పదములనుబట్టి అయ్యద్రుతము కాగా తృతీయ మగు వందే అనుదానితో గూడినట్లు మూడు అవృత్తములు గలుగనట్లున్న దానిని మాగధి అందురు. ఇది మగధదేశమునఁ బుట్టినది గాన మాగధి యను పేరు గలిగినది.

ఉదా:-	మాగా	మాధా	1
	దే	వం	
	దని దని	సని ధా	2
	దే వం	రు ద్రం	
	రిగ రిగ	మగ రిసా	3
	దే వం	రుద్రం వందే	

అర్థమాగధి:-

పూర్వయోఃపదయోరధే చరమే ద్వీర్యదోది తే

దదా అర్థమాగధీం ప్రాహుః

మొదటి రెండు పదములందును 'దేవం రుద్రం' అను రెంటిలో చివరి అర్థమును అనగా 'దేవం' అను పదంలో 'వం' అనుదానిని రుద్రం అను దానిలో 'ద్రం' అను రెండుసార్లు అనగా అర్థమాగధి అగును. అనగా మొదటి కళలో దేవం అని రెండవమారు వం రుద్రం అని, మూడవదానిలో ద్రం వందే అని పలుకవలెను.

ఉదా:-	మా	రీ	గాసా		1
	దే	-	వం -		
	సా	సా	ధా	నీ	2
	వం	రు	ద్రం	-	
	పా	ధా	ధా	పా	3
	ద్రం	వం	దే	-	

ద్విరా వృత్త పదాం పరే. కొందరేమన్నారనగా మొదటి దానిలోని దేవం అనుదానిని రెండవదానిలో దేవం రుద్రం అనుదానిని మూడవదానిలో రుద్రం వందే అని అనవలెనన్నారు.

మా	మా	మా	మా	1
బే	-	వం	-	
ధా	సా	ధా	నీ	2
రీ	వం	రు	ద్రం	
పా	నిధ	మా	మా	3
రు	ద్రం	వం	దే	

సంభావితం = సంక్షేత పదా భూరిగురుః సంభావిత పదామతాః
సంక్షేపింశబడిన పదములు గలిగి ఎక్కువగా గురువులు గలది సంభావిత.

ఉదా :-	ధా	మా	రీ	గా
	భ	-	క్త్య	-
	రీ	గా	గా	సా
	రీ	-	వం	-
	నీ	ధా	సా	నీ
	రు	-	ద్రం	-
	ధా	నీ	మా	పా
	వం	-	దే	

పృథుల

భూరి లఘ్విక్షర పదా పృథులా సంమతా సతాం
ఎక్కువ లఘ్విక్షరములు గల పదములు గలది పృథుల అనబడును.

మా	గ	రీ	గా
సు	ర	న	త
సా	దని	ధా	ధా
హ	ర	ప	ద
ధా	సా	ధా	ని
యు	గ	లం	-

పా నిదప మా మా
ప్ర ణ మ త

అవతారిక :-

వదముల నాశ్రయించిన గీతుల లక్షణము చెప్పి యింక తాళముల నాశ్రయించిన గీతులు చెప్పబడుచున్నవి.

యద్వాయథాక్షరే యుగ్మే గుర్వోః ప్రథమోర్యదా
ఏకై కం చిత్రమార్గాది ప్రయుజ్యచ గణాత్మకం
మాత్రాభిరష్టభి ద్యుక్తైః డక్షిణేధ్రువకాదిభిః
ప్రయుజ్యతే తదా గీతర్మాగధీత్యభి ధీయతే

అఘు ప్లుతరూపమైన గురుద్వయము గల యక్షరమందు యతి గణములు, ద్వి మాత్రలుగల మొదటి రెండు గురువుల మధ్య ఒక్కొక్క గురువును స్వయముగనే మాత్ర ద్వయాత్మకముగాన చిత్రమార్గాధికమున కర్థముగా “ధ్రువకాపతితా”యు క్తముగా చరణాత్మకముగా (=చతుర్మాత్రికమగు మాత్రాగణ విశేషముగా) ప్రయోగించి అనగా రెండు కళలుగా చేసి నాలుగు మాత్రలు గలుగునట్లు ఒక్కొక్క గురువును వార్తిక (వృత్తికి సంబంధించిన) మార్గము నాశ్రయించుటవల్ల “ధ్రువ కాసర్పిణీ పతితా” పతాకలను పేరుగల కరక్రియలచేతఁ బ్రయోగించి పదప దక్షిణమార్గమందు ధ్రువకా, సర్పిణీ, కృష్ణా, వద్మినీ విసర్జితా విక్షిప్తా పతాకా పతితలను పేరుగలవానిలోగూడిన యొక్కొక్క గురువును ప్రత్యేకముగా నాలుగు కళలు గలుగునట్లు చేసి గురుద్వయము రెండుసార్లు ఆవృత్తి చేయుటవల్ల ప్రయోగింపఁబడినపుడు మాగధిగీతి యనఁబడును.

అర్థమాగధి :-

తృతీయం అఘు యుగ్మస్య భగణార్థయుతం యదా
అద్యాభ్యామంతికాభ్యాం చ మాత్రాభ్యాం సప్రయుజ్యతే
తతః ప్లుతం సార్థగణ యుక్తం కృత్వా ప్రయుజ్యతే
ధ్రువకాది భిరష్టభి ర్ద్విరుక్తా స్త్యద్వ యేనచ
తదా అర్థమాగధీతే ద్వౌ త దృతతాలాంతరేష్వపి

యుగ్మములోని (=చంచత్పుటములోని) మూడవ (తాళావయమగుటచే

త్రిక గణములోని మాత్రత్రయమునకు గూడిన అఘువును అనగా చతుర్థ ఘాతకముగా నై నపుడు మొదటి మాత్రలచే (ధ్రువక సర్పిణులను వానిచే) చివరి మాత్రలచే పతాక పతితలనువానిచే ప్రయోగించిన తరువాత చంచత్పు టాంతివూసయవమైన ప్లుతమును సార్థగణ యుక్తముగా సంనిహిత భగణ మును (షణ్మాత్రక) సార్థమాత్రత్రయ యుక్తము అనగా నవమాత్రలతో యోగము గలుగునట్లు చేయవలయును. ఇట్లు నవమాత్రలు ప్లుతములోని త్రి మాత్రలు గలిపిన 12 వన్నెండు మాత్రలుగనగును) ప్లుతమున ఈ విధముగాఁ జేసి ధ్రువకాదులైన యెనిమిదితోఁ గ్రమముగా ప్రయోగింపగా మిగిలిన నాలుగు మాత్రలనద్విరుక్తాంత్యద్వయముతో చివరి మాత్రలైన పతాకపతిత లను రెండింటితో ప్రయోగించినచో నపుడు అర్థమాగధి యనబడును. ఆ మాగధి అర్థమాగధులు రెండును పంచపాణి మొదలగు నితర తాళములందును చంచత్పుటమందువలెఁఁ జేయవలయును.

సంభావితా భూరి గురుర్ద్వికలే వార్తికే పథి
చతుష్కలే భూరిలఘుర్ద్విక్షే పృథులమతా

సంభావిత అన్నది ఎక్కువ గురువులు గలిగినది. రెండు కళలు గలిగి నది. వృత్తికి సంబంధించి మార్గమందుఁ బ్రయోగింపవలెను. పృథుల ఎక్కువ అఘువులు గలది. నాలుగు కళలు గల దక్షిణమార్గమందు ప్రయోగింపవల యును. ఈ గీతులు షాడ్జీ మొదలైన వానియందు చిత్రాది మార్గములను బట్టి తమ నియమముల ననుసరించి ప్రయోగింపవలయునని తెలియవలెను.

ఇది

స్వరాధ్యాయము

ఇంక

రెండవ రాగ వివేకధ్యాయము

పంచధాగ్రామ రాగాః స్యుః

పంచగీతి సమాశ్రమాత్

గీతయః పంచశుద్ధాద్యా భిన్నా గాడిచ వేసరా

సాధారణీతి, శుద్ధాస్యాదవ కైర్లలితైః స్వరైః

గీతులయిదింటిని ఆశ్రయించుటవలన గ్రామరాగములు అయిదు విధములుగా నగును. గీతులు 1 శుద్ధ 2 భిన్న 3 గాడి 4 వేసర 5 సాధారణీ అని యయిదు అవక్రములైన ఋజువులైన లలితపదములతో శుద్ధ ఉండును.

భిన్న సూక్తైః స్వరై ర్వక్తై ర్మధురై ర్గమకై ర్యతా

సూక్ష్మములు అనగా దురితముగాఁ బలుకఁబడిన వక్రములైన = (పిష మములైన) మధురములైన స్ఫురితాది గమకములు గల స్వరములు గలదై వక్ర సూక్ష్మస్వరములు గలది కాన భిన్నయగును.

గాఢై స్త్రిస్థానగమకై రోహతీలలితైః స్వరైః

గాఢములు = నిబిడములు త్రిస్థానగమకములచే = మంద్ర మధ్య తారములందుఁ బ్రయోగింపఁబడిన గమకములచేత ఓహతీ స్వరములతోఁ గూడినది. గుండెపై గడ్డము ఉంచగా గలుగు మంద్రస్వర పరంపరచే పలుకబడినది. ఆ + ఉ + హ + అ + ట + థ + ఇ + టి ఓహతీ. ఉకార హకారానుకరణ ప్రతీతి కానిది ఓహతీ. మృదువుగా ద్రుతతరముగా క్రిందుక్రిందుగా శ్రేణుముగా కంపితగమకముచే పలుకబడిన స్వరములు గలది.

అఖండిత స్థితిః స్థానత్రయే గాడిమతాసతాం

ఓహతీ కంపితై ర్మందై ర్ద్రుత ద్రుతతరైః స్వరైః

హకారో కారయోగేన హన్యతే చిబుకే భవేత్

విచ్చిన్న స్థానత్రయమాండు అవిచ్చిన్న స్థితిగలదై ఓహతీయొక్క కంపితములై మంద్రద్రుత తర స్వరములచే గొడియగును.

వేగవద్భిః స్వరై ర్వర్ణ చతుష్కైః ౭వ్యతి రక్తితః

వేగ స్వరా రాగగీతి ర్వేసరా చోచ్యతే బుధైః

రక్త్యతిశయముచే వేగముగల స్వరములచే స్థాయ్యాదివర్ణచతుష్టమున పాడబడును. వేగీనసరత్తితి వేగసర అని వేసర అని కూడ కావచ్చును.

చతుర్గీతి గతం లక్ష్యశ్రితా సాధారణీమతా
నాలుగు గీతులందలి లక్షణమును ఆశ్రయించిన ది సాధారణీయగు.

శుద్ధాది గీతి యోగేన రాగాః శుద్ధాదయోమతః
శుద్ధ భిన్న గౌడి వేసర సాధారణీ గీతముల సంబంధముచే రాగములు శుద్ధములు భిన్నములు గౌడలు వేసరలు సాధారణులు అను పేరు గలిగి యుండును.

గ్రామ రాగములు :-

షడ్జ గ్రామసముత్పన్నః శుద్ధకై శిక మధ్యమః
శుద్ధ సాధారితః షడ్జగ్రామో

శుద్ధములో - షడ్జగ్రామమునుండి పుట్టినవి.

1 శుద్ధ కై శిక మధ్యమము 2 శుద్ధ సాధారితము 3 షడ్జగ్రామము
గ్రామేతు మధ్యమే

పంచమో మధ్యమగ్రామః షాడవః శుద్ధకై శికః శుద్ధా సప్తేతి

2) మధ్యమ గ్రామములోనై తే

1 పంచమము 2 మధ్యమ గ్రామము 3 షాడవము 4 శుద్ధకై శికము

భిన్నాః స్యుః పంచకై శిక మధ్యమః

భిన్న షడ్జశ్చ షడ్జాఖ్యే మధ్యమేతానకై శికౌ

భిన్న పంచమ ఇత్యేతే

భిన్నలో - షడ్జగ్రామములు పుట్టినవి.

1 కై శిక మధ్యమము 2 భిన్న షడ్జము

2) భిన్నలో - మధ్యమగ్రామమున పుట్టినవి.

1 తానము 2 కై శికము 3 భిన్న పంచమము

గౌడకై శిక మధ్యమః గౌడ పంచమకః షడ్జే

మధ్యమేగౌడీకై శికః ఇతిగౌడాస్త్రయః షడ్జే

గౌడలో - షడ్జలో - షడ్జ గ్రామములు పుట్టినవి

1 గొడకై శిక మధ్యమము 2 గొడి పంచమము. మధ్యమ గ్రామములో
పుట్టినవి. 1 గొడి కై శికము

టక్క వేసర పొడవ

స సౌవీర; మధ్యమేతుబోట్టమాలవ కై శిక
మాలవః పంచమాంతో ఓధ.

వేసరలో షడ్జగ్రామములో

1 టక్క 2 వేసర పొడవ 3 సౌవీర

మధ్యమ గ్రామములో

1 బోట్టరాగ 2 మాలకకై శికము 3 మాలక పంచమములు

ద్విగ్రామష్టక కై శికః

హిందోళోఽష్టా వేసరాస్తే సప్త

షడ్జ మధ్యమ గ్రామములో

1 టక్క కై శికము 2 హిందోళము

సాధారణా స్తుతః

షడ్జే స్యాద్రూప సాధారః శకో భమ్మాణ పంచమః

మధ్యమే నర్తగాంధార పంచమౌ షడ్జ కై శికః

సాధారణి=షడ్జ గ్రామములో

1 రూప సాధారము 2 శకము 3 భమ్మాణ పంచమము

మధ్యమ గ్రామములో

1 నర్తము 2 గాంధార పంచమము 3 షాడ్జ కై శికము

ద్విగ్రామః కకుభస్త్రిం శత్గ్రామరాగా అమీమతాః

షడ్జ మధ్యమ గ్రామములో

1 కకుభము

ఉపరాగములు

అష్టోపరాగాస్త్రీతికః శకాదిష్టక సైంధవః

కోకిల పంచమో రేవగుప్తః పంచమ పొడవః

భావనాపంచమో నాగగాంధారో నాగ పంచమః

1 శక తిలకము 2 టక్క నైంధవము 3 కోకిల పంచమము 4 రేవ గుప్తము
5 పంచమ పాడవము 6 భావనా పంచమము 7 నాగ గాంధారము 8 నాగ
పంచమము.

రాగము లేక శుద్ధ రాగములు.

శ్రీరాగ నట్టా బంగాలౌభాస మధ్యమపాడవౌ
రక్తహంసః కోల్టాహసః ప్రసవోభైః యోధ్వనిః
మేఘరాగః సోమరాగః కామోదౌ చాత్రపంచమః
స్యాతాం కందర్పదేశాఖ్యా కకుభాంతశ్చకై శికః
నట్ట నారాయశ్చేతిరాగా వింశతీరితాః

1 శ్రీరాగము 2 నట్ట 3 బంగాళ 4 భాస

మధ్యమ పాడవ రక్తహంస కోల్టాహస ప్రసవ భైరవ ధ్వని మేఘ సోమ
కామోద కామోద ఆత్రమపంచమ కందర్ప దేశ కై శిక కకుభాంత నట్ట నారాయణ.

సౌవీరః కకుభష్టకః పంచమోభిన్న పంచమః
టక్కకై శిక హిందోళ బోట్ట మాలవ కై శికాః
గాంధార పంచమో భిన్న షడ్జ వేసర పాడవః
మాలవః పంచమాంతశ్చతానః పంచమ పాడవః
భాషాణాం జనకాః పంచదశై తే యాష్టికోదితాః

ఈ క్రింది 15 రాగములవల్ల భాషారాగములు విభాషారాగములు అం
తర భాషారాగములు పుట్టినవి అని యాష్టికుఁడు చెప్పెను.

1 సౌవీర 2 కకుభ 3 టక్క 4 పంచమము 5 భిన్న పంచమము 6 టక్క
కై శికము 7 హిందోళము 8 బోట్ట 9 మాలవ కై శిక 10 గాంధార పంచమ
11 భిన్న షడ్జ 12 వేసర పాడవ 13 మాలక పంచమ 14 తాన 15 పంచమ
పాడవ.

భాషాశ్చత్రసః సౌవీరే సౌవీరీ వేగ మధ్యమా సాధారితా చ గాంధారి

సౌవీరమందు పుట్టిన భాషారాగములు ఆరు

1 సౌవీరీ 2 వేగమధ్యమ 3 సాధారిత 4 గాంధారి

కకుభే భిన్న పంచమీ కాంభోజీ మధ్యమగ్రామారగంతీ మధురీ తథా
శకమి శ్రేతి షడ్.

2 కకుభమందు పుట్టినవి ఆరు.

1 భిన్న పంచమి 2 కాంభోజి 3 మధ్యమగ్రామ 4 రగంతి 5 మధురి
6 శక్రమిశ్ర.

త్రిసో విభాషా భోగ వర్ధనీ, ఆభీరికా మధుకరి

3 కకుభమందు పుట్టిన విభాషారాగములు మూడు

1 భోగవర్ధనీ 2 ఆభీరిక 3 మధుకరి

తద్వై కాంత భాషికా, శాలవాహనికా

కకుభమందు పుట్టిన అంతర భాషారాగములు

1 ఏకాంతభాషిక 2 శాలవాహనిక

ఓక్కేత్రవణా త్రవణోద్భవా

వై రంజీ మధ్యమగ్రామ దేహమాలవ వేసరి

భేవాటి సైంధవీ కోలాహలా పంచమ లక్ష్మితా

సారాష్ట్ర పంచమీ వేగరంజీ గాంధార పంచమీ

మాలవీ తానవలితా లలితా రవి చంద్రికా

తానాంబాహే రికా దోహ్య వేసరిత్యేక వింశతిః

3 ఓక్క రాగమునుండి పుట్టిన భాషారాగములు ఇరువది యొకటి.

1 త్రవణ 2 త్రవణోద్భవ 3 వై రంజీ 4 మధ్యమగ్రాహదేహ 5 మాలవవేసరి
6 భేవాటి 7 సైంధవి 8 కోలాహల 9 పంచమ లక్ష్మిత 10 సారాష్ట్ర 11 పంచమి
12 వేగరంజి 13 గాంధార పంచమి 14 మాలవి 15 తానవలిత 16 లలిత
17 రవి చంద్రిక 18 తాన 19 అంబాహేరిక 20 దుహారి 21 వేసరి.

అధదేవార వర్ధన్యాంధ్రీ చ గుర్జరీ

భాహనీతి విభాషాః స్యుః చత్రసః

ఓక్కరాగమందు పుట్టిన విభాషా రాగములు నాలుగు

1 దేవార వర్ధని 2 ఆంధ్రీ 3 గుర్జరీ 4 భాహని

కైశికి త్రావణీ తానోద్భవా 2 భీరిచ గుర్జరీ

సైంధవీ దాక్షిణాత్యా ఆంధ్రీ మాంగలి భావనీ దశ

4 పంచమమందు పుట్టిన ఇతి భాషారాగములు పది.

1 కైశికి 2 త్రావణీ 3 తామోద్భవ 4 ఆభీరి 5 గుర్జరీ 6 సైంధవి 7 దాక్షి
ణాత్య 8 ఆంధ్రీ 9 మాంగలి 10 భావనీ.

విభాషేద్వే భమ్మాణ్యాంధాలికేతతః

పంచమమున పుట్టిన విభాషారాగములు 2

1 భమ్మాణీ 2 ఆంధాలిక

చతస్రః పంచమే భిన్నే భాషాద్వై వతభూషితా

శుద్ధ భిన్నా చవారాణీ విశాలేతి

5 భిన్నప్రపంచమున పుట్టినవి నాలుగు

1 ద్వై వత భూషిత 2 శుద్ధ భిన్న 3 వారాణీ 4 విశాల

అథ కౌశలీ విభాషా

భిన్న ప్రపంచమున పుట్టిన విభాషా రాగము ఒకటి.

1 కౌశలీ

మాలవాభిన్న వలితే టక్క కై శికే

భాషే ద్వే ద్రావిడిత్యేకా విభాషా

6 టక్క కై శికమున పుట్టిన భాషారాగములు రెండు

1 మాలవ 2 భిన్న లలిత

టక్క కై శికములో పుట్టిన విభాషారాగము 1 ద్రావిడి.

ప్రేంఖ కేశవ

భాషాః స్యుర్వేసరి చూత మంజరి షడ్జ మధ్యమా

మధురి భిన్న పారాత్తి గొడి మాలవ వేసరి

చేనాటి పింజరితి

7 ప్రేంఖకమున (=హిందోళలో) పుట్టిన భాషారాగములు తొమ్మిది

1 వేసరి 2 చూతమంజరి 3 షడ్జ మధ్యమ 4 మధురి 5 భిన్న పారాత్తి 6 గొడి

7 మాలవ వేసరి 8 చేనాటి 9 పింజరి.

ఏకాబోట్టే భాషాతు మాంగలీ.

8 బోట్టమున పుట్టిన భాషారాగము ఒకటి.

1 మాంగలీ.

బాంగలీ మాంగలీ హర్షపురి మాలవ వేసరి

ఖంజనీ గుర్జరి గొడి పారాలీ చార్ద వేసరి

శుద్ధమాలవ రూపాచ సైందవ్యాభీరి కేత్యమూః
భాషాస్త్రయోదశ జ్ఞేయా విజ్ఞేర్కాలవకై శికే

9 మాలవ కై శికమున పుట్టిన భాషారాగములు పదమూడు

1 బంగాలి 2 మాంగలి 3 హర్షపురి 4 మాలవ వేసరి 5 ఖంజని 6 గుర్జరి
7 గాడి 8 సారాతి 9 అర్ధవేసరి 10 శుద్ధ 11 మాలరూప 12 సైంధవి 13 ఆభీరి.

విభాషే ద్వేతు కాంభోజీ తద్వ ద్వేవారవర్ధని

మాలవకై శికమునుండి పుట్టిన విభాషారాగములు రెండు

1 కాంభోజి 2 దేవార వర్ధని

గాంధార పంచమే భాషా గాంధారి

10 గాంధార పంచమమున పుట్టిన భాషాంశము ఒకటి. 1 గాంధారి

భిన్న షడ్జకే

గాంధారవల్లి కచ్చేల్లి స్వరవల్లి నిషాదిని

త్రవణా మధ్యమా శుద్ధ దాక్షిణాత్య పులిందకా

తుంబురా షడ్జ భాషాచ కాలింది లలితా తతః

శ్రీకంఠికాచ బంగాలి గాంధారి సైంధవీత్యమూః

భాషా సప్తజ్ఞేయా

11 భిన్న షడ్జమున పుట్టిన భాషారాగములు పదునేడు

1 గాంధారవల్లి 2 కచ్చేల్లి 3 స్వరవల్లి 4 నిషాదిని 5 త్రవణ 6 మధ్యమా
7 శుద్ధ 8 దాక్షిణాత్య 9 పులిందక 10 తుంబుర 11 షడ్జభాష 12 కాలింది
13 లలిత 14 శ్రీకంఠిక 15 బంగాలి 16 గాంధారి 17 సైంధవి.

చత్రసస్తు విభాషికాః

సారాలీ మాలవా కాళింద్యపి దేవార వర్ధని

భిన్న షడ్జమునందు పుట్టిన విభాషారాగములు నాలుగు.

1 సారాలి 2 మాలవ 3 కాళింది 4 దేవార వర్ధని

వేసరే షాడవే భాషేద్వే నాద్యా బాహ్య షాడవా

12 వేషరషాడవమున పుట్టిన భాషారాగములు రెండు

1 నాద్య 2 బాహ్య షాడవ.

విభాషే పార్వతీ శ్రీకంఠీ

వేసర షాడవమున పుట్టిన విభాషారాగములు రెండు

1 పార్వతి 2 శ్రీకంఠీ

అథమా శవ పంచమే

భాషాస్త్రీసోవేదవతి భావనీ చ విభావనీ

13 మాశవ పంచమున పుట్టిన భాషారాగములు మూడు

1 వేదవతి 2 భావనీ 3 విభావనీ

తానేతానోద్భవా భాషా

14 తానమందు పుట్టిన భాషారాగము ఒకటి

1 తానోద్భవ

భాషా పంచమ షాడవే, పోతా

15 పంచమ షాడవమున పుట్టిన భాషారాగము ఒకటి. 1 పోత

భాషాం శకామేకే రేవగుప్తే విదుర్విదః

పైవేగాక రేవగుప్తలో శక అన్నది పుట్టినదని కొందరు చెప్పిరి.

విభాషా పల్లవీ, బాగవలితా కిరణావళీ

శకాద్యా వలితే త్యేతాస్త్రీ స్రస్త్వంతర బాషికాః తాః

చత్రసో 2నుక్త జనకబృహద్దేశ్యా మిమాః స్మృతాః

పల్లవి అనునది విభాషారాగము అంతర బాషారాగములు మూడు

1 బాసవలిత 2 కిరణావళి 3 శకవలిత.

పై నాల్గు వేగినుండి పుట్టినో చెప్పబడలేదు. ఇవి బృహద్దేశిలో చెప్పబడినవి.

ఏవం షణ్ణవతిర్భాషా విభాషా వింశతి స్తథా

చత్రసో అంతర బాషాః స్యుః శార్ఙ్గదేవస్య సంమతాః

ఇట్లు 96 బాషారాగములు 20 విభాషారాగములు నాలుగు అంతర బాషారాగములు శార్ఙ్గదేవునిచే చెప్పబడినవి.

భాషాముఖ్యాస్వరాఖ్యా చదేశా ఖ్యాచోపరాగజా

చతుర్విధా మతం గోక్తా మ. ఖ్యా 2 సన్యోపజీవనీ

1 ముఖ్య 2 స్వరాఖ్య 3 దేశాఖ్య 4 ఉపరాగజ అని భాషారాగములు నాలుగు రకములు. ఇవి మతంగ మునిచే చెప్పబడినవి. ముఖ్య అనగా ఇతర రాగముచే ఉపజీవింపబడక స్వతంత్రముగా నున్నది.

స్వరదేశాఖ్యయా ఖ్యాతా స్వరాఖ్యా దేశజాత్రమాత్
అన్యోప రాగజా తాభ్యో యాష్టికేనో దితాః పునః

గాంధారి మొదలగునవి స్వరము లనుపేరుతో పుట్టిన స్వరాఖ్య దేశ నామముతో పుట్టిన ఆంధ్ర మొదలగునవి దేశజలు. ఆ మూడిటివల్ల పుట్టినవి ఉపరాగజములు అని యాష్టికుడు చెప్పెను.

సంకీర్ణ దేశజామూలా ఛాయామాత్రేతి నామభిః
శుద్ధా రి రగంతీచ త్రిధామాలవ వేసరి

ఇవే 1 సంకీర్ణ 2 దేశజ 3 మూల 4 ఛాయామాత్ర అని పేర్లతో యాష్టికునిచే చెప్పబడినవి. వీనిలో 1 శుద్ధ 2 ఆభీరి 3 రగంతి అని మూడు విధములుగా మాలవ కేసరి ఉన్నది.

ముఖ్యాః షడితి శేషాః స్యుర్విజ్ఞేయాః స్ఫుటలక్షణాః
నామ సామ్యంతు కాసాంచిత్ భిన్నానామపి లక్ష్యతః

పై వి మూడు ఇందులో ముఖ్యములు. మిగిలినవి స్పష్టమైన లక్షణములు గలవి. లక్షణములను బట్టి భిన్నములై నను కొన్నిటికి నామసామ్య ముండును.

ఇది

రాగ వివేకధ్యాయములో గ్రామరా, గోపరాగ రాగభాషా విభాషాంతర భాషా వివేకమను మొదటి ప్రకరణము.

ఇంక

ప్రసిద్ధ రాగభాషాది లక్షణమను పేరుగలి

రెండవ ప్రకరణము.

అథ రాగాంగ భాషాంగ క్రియాంగోపాంగ నిర్ణయః

శేషాంచి నృతమాశ్రిత్య కురుతే సోధ లాత్మజః

మరి యిప్పుడు రాగాంగములు భాషాంగములు క్రియాంగములు ఉపాంగముల నిర్ణయమును కొందరి మతము నాశ్రయించి సోడలాత్మజుడగు శార్ఙ్గదేవుడు చెప్పెను. షడ్జ మధ్యమగ్రామములలోఁ జెప్పబడిన రాగములకు రాగచాయలుండును. కాన రాగాంగములనఁబడెను. భాషాచ్ఛాయ నాశ్రయించుటచే భాషాంగరాగములని పేరు.

శోకోత్సాహ కరుణాది దీపకాత్మ క్రియాదితః

జాయంతే చ యతో నామక్రియాంగాస్తేన హేతునా

కరుణోత్సాహ శోకాదిప్రబలక్రియల వలన పుట్టినవి గాన 1 క్రియాంగరాగములని ఆంగములకంగములుగా నుండుటచే ఉపాంగములని పిలువఁబడెను.

రంజనా ద్రాగతా భాషారాగాంగాదే రపిష్యతే

దేశీ రాగ తయాప్రోక్తం రాగాంగాది చతుష్టయం

భాషారాగాంగాదులు రంజింపఁజేయునవి గాన అవి కూడ రాగములని యనఁబడెను. రాగాంగాదులు నాలుగును. ఊమ చారముగా ప్రవర్తించునవి గాన దేశీరాగము అనఁబడెను.

ప్రసిద్ధా గ్రామ రాగాద్యాః కేచిద్దేశీత్యపీరితాః

తత్ర పూర్వప్రసిద్ధానా ముద్దేశః క్రియత్యేధునా

ప్రసిద్ధములైన కొన్ని గ్రామ రాగాదులు దేశీ అని కూడ చెప్పఁబడినవి. అందు పూర్వము ప్రసిద్ధములైన రాగముల పేర్లు ఇప్పుడు చెప్పఁబడుచున్నవి.

శంకరాభరణో ఘంటారవో హంసక దీపకౌ

రీతిః కర్ణాటికా లాటీపాంచలీతి బభాషిరే

రాగాంగాన్యష్ట

¹ గ్రామ రాగమునుండి పుట్టిన దేశీరాగములు లేక రాగాంగములు అని చెప్పిరి.

1 శంకరాభరణము 2 ఘంటారవము 3 హంసకము 4 దీపకము 5 రీతి 6 కర్ణాటిక 7 లాటి 8 పాంచాలి.

గాంభీరీ బేహరీ శ్వసి తోత్పలీ

గోలీ నాదాంతరీ నీలోత్పలీ చాయా తరంగిణీ

గాంధార గీతికావేరంజీత్యే కాదశమేరే

భాషాంగాని

2 భాషారాగములనుండి పుట్టిన దేశాంగములు లేక భాషాంగములు అని పిలిచిరి.

1 గాంభీరి 2 బేహరి 3 శ్వసితా 4 ఉత్పలీ 5 గోలీ 6 నాదాంతరి 7 నీలోత్పలి 8 చాయ 9 తరంగిణి 10 గాంధార అతిక 1 వేరంజి

అథ భావక్రి స్వభావ కీ శిత కియః

జాజిక్రింద్రక్రియే నాగకృతిర్థస్య కృతిస్తథా

విజయక్రిః క్రియాంగాణి ద్వాదశేతి జగుర్బుధాః

3 క్రియారాగములు పన్నెండు అని ఋధులనిరి.

1 భావక్రి 2 స్వభావక్రి 3 శివక్రి 4 మకరక్రి 5 త్రినేత్రక్రి 6 కుముదక్రి 7 దనుక్రి 8 జాజిక్రి 9 ఇంద్రక్రి 10 నాగకృతి 11 ధన్యకృతి 12 విజయక్రి

తీర్ణ్యుపాంగాని పూర్ణాణి దేవాతిశ్చ గురుంజికా

4 ఉపాంగరాగములు 1 పూర్ణాణి 2 దేవాలము 3 గురుంజికా

చతుష్త్రింశ దిమే రాగాః ప్రాకృప్రసిద్ధాః ప్రకీర్తితాః

ఇవి 34 రాగములు పూర్వము ప్రసిద్ధముగాఁ జెప్పబడెను.

అథాధునా ప్రసిద్ధానా ముద్దేశః ప్రతి పాద్యతే

మధ్యాది ర్మాలవ శ్రీస్తోడి బంగాల భైరవే

వరాణి గుర్జరి గౌడా కోలాహల వసంతకాః

ధన్యాసీదేశి దేశాఖ్యా రాగాంగాని త్రయోదశ.

ఇప్పుడు ప్రసిద్ధములైన రాగములు చెప్పబడుచున్నవి.

గ్రామరాగములనుండి పుట్టిన రాగములు పదమూడు.

1 మధ్యాది 2 మాలవశ్రీ 3 తోడి 4 బంగాల 5 భైరవము 6 వరాణి 7 గుర్జరి 8 గౌడ 9 కోలాహల 10 వసంతక 11 ధన్యాసి 12 దేశి 13 దేశాఖ్య.

డోంబక్రి సాబరి వేలావతి ప్రథమ మంజరి

ఆదికామోదికా నాదధ్వనిః శుద్ధ వరాణికా

నట్టా కర్ణాట బంగాళా భాషాంగాని నవాబువన్

2 భాషారాగములనుండి పుట్టిన భాషాంగరాగములు తొమ్మిది

1 డోంబక్రి 2 సాబరి 3 వేలావతి 4 ప్రథమ మంజరి 5 ఆదికామోదిక 6 నాగధ్వని 7 శుద్ధవరాణిక 8 నట్ట 9 కర్ణాట బంగాళి

క్రియాంగ త్రితయం రామకృతిగౌడ కృతి స్తథా
దేవక్రీరితి

3 క్రియాంగ రాగములు మూడు

1 రామకృతి 2 గౌడకృతి 3 దేవక్రీ.

ఉధోపాంగ సప్తవింశతి రుచ్యతే

కౌంతలీద్రావడి సైంధవ్య పస్థాన వరాధికా

వరాట్యః షడితి

4 ఉపాంగరాగములు వరాటిలోనివి

1 కుంతల వరాటి 2 ద్రావిడ 3 సైంధవ వరాటి 4 ఉపస్థాన వరాటి 5 మహాస్వర వరాటి 6 ప్రతాప వరాటి

ఛాయా తురుష్కా ద్యేతు తోడికే

తోడినుండి పుట్టిన ఉపాంగములు

1 ఛాయాతోడి 2 తురుష్క తోడి=మాలవ గౌడ

మహారాష్ట్ర చ సారాష్ట్ర దక్షిణా ద్రావిడీత్యముః

ఉక్తా శ్చతస్రో గుర్జర్యః

గుర్జరిలోనివి నాలుగు

1 మహారాష్ట్ర గుర్జరి 2 సారాష్ట్ర గుర్జరి 3 దక్షిణ గుర్జరి 4 ద్రావిడ గుర్జరి.

భుంజికా స్తంభ తీర్థికా

ఛాయాప్రతాపాపవదేవేలావత్యో చ భైరవి

వేలావతిలోనివి.

1 భుంజిక 2 స్తంభతీర్థిక 3 ఛాయా వేలావతి 4 ప్రతాప వేలావతి.

భైరవలోగిది 1 భైరవి.

కామోద సింహలీ ఛాయానట్టా రామకృతి స్తథా

కామోదలోనిది కామోద సంహలి. నట్టలో గిది ఛాయానట్ట. రామకృతి అనగా జాలి.

భల్లాతికా చ మహారీ మహారో గౌడకా స్తతః

కర్ణాటో దేశవాలశ్చ తోరుష్క ద్రావిడావిజ్ఞి.

1 హిందోళలోనివి

1 భల్లాతిక 2 మహ్లరి 3 మహ్లర 4 కర్ణాటగౌడ 5 దేశవాలగౌడ=కేవాలగౌడ
6 తురుష్క గౌడ 7 ద్రావిడ గౌడ.

ఏతే ధృ నాప్రసిద్ధాః స్యుర్ద్వా పంచాశన్న నోఢమాః
సర్వేషామపి రాగాణాం మిశితానాం శతద్వయం
చతుష్షష్ఠ్యధి కంబూతే శార్ఙ్గీ శ్రీ కరణాగ్రణీః

ఇట్లు ఇప్పుడు ప్రసిద్ధముగానుండి మనోహరములై నవి 52 (ఏబది రెండు)
అన్ని రాగములు కలిపినవి మొత్తం రెండువందల అరవై నాలుగు అని
శార్ఙ్గ దేవుడు

తతాదౌ గ్రామరాగాణాం కేషాం చిల్లక్షు వక్షుహే
దేశీరాగాది హేతూనాం శేషాణాం తత్ర తత్ర హి.

అందు మొదట కొన్ని గ్రామరాగముల లక్షణము చెప్పుదుము:- దేశీరాగము
లకు కారణములై న మిగిలిన రాగముల లక్షణములు దేశీరాగ ప్రకరణములో
అక్కడక్కడ చెప్పుదుము.

శుద్ధ సాధారిత లక్షణము

షడ్జమధ్యమయా జాతస్తార షడ్జగ్రహంశకః
నిగాల్పో మధ్యమన్యాసః పూర్ణః షడ్జాదిమూర్చనః

ఇదివరలో చెప్పబడిన షడ్జమధ్యమ జాతిచే పుట్టిన తార స్థానమందున్న
షడ్జము గ్రహము అంశము కలదియు నిగలు అల్పములుగా గలదియు మధ్య
మము న్యాసముగాఁ గలిగి సప్త స్వరములు పూర్ణముగాఁ గలిగి షడ్జాది
మూర్చనలు గలది శుద్ధ సాధారితము.

అవరోహి ప్రసన్నాం తాలంకృతో రవిదై వతః
వీరే రాదే రసేగేయః ప్రహరే వాసరాదిమే
వినియుక్తో గర్భసంధౌ శుద్ధ సాధారితో బుద్ధైః

ప్రసన్నాంతాలంకారము అవరోహిగా నుండి సూర్యదేవతగా గణింపబడి
శుద్ధ సాధారితము వీరరాధ రసములనిది పాడదగినది. దినమునకు మొదటి
జామున పాడఁదగును. నాటకములలో పంచసందులలోని గర్భసంధిలో విసి
యోగింపఁబడును.

రీ	పా	పా	పా	ధా	నీ	పా	మా	3
ర		క్ష	త	వి	భి		న్న	
ధా	మా	ధా	సా	సా	సా	సా	సా	4
మ	న	తి	మి	రః				
ధా	ధా	సా	ధా	సా	రీ	గా	గా	5
గ	గ	న	త	లి	స	క	లి	
రీ	గా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	6
వి	లు	లి	త	స	హ	స	స	
ధా	మా	ధా	మా	సా	సా	సా	సా	7
కి	ర		ణో	జయ	తు			
పా	దా	నిధ	పామా	పా	మా	మా		8
ఖా			నుః					

2 షడ్జ గ్రామము

2

షడ్జ మధ్యమయా పృష్ఠస్తార షడ్జ గ్రహాంశకః
సంపూర్ణో మధ్యమన్యాసః షడ్జావన్యాస భూషితః

షడ్జ మధ్యమజాతిచేఁ గలిగి తారములై షడ్జము గ్రహము అంశలు
గలిగి మధ్యమము న్యాసముగా గలిగి షడ్జము అవన్యాసముచే భూషితమైనది
సంపూర్ణమైనది షడ్జగ్రామము.

అవరోహి వ్రసన్నాంతర్భాషః షడ్జాది మూర్ఛనః

కాకల్యంతర సంయుక్తో వీరేరాదే ఽద్భుతే రసే

వినియుక్తః వ్రతిముఖేవర్షాను గురు దైవతః

గేయో ఽహ్నః ప్రథమేయామే షడ్జగ్రామా బిభోబుధైః

వ్రసన్నాంతాలంకారము అవరోహియై షడ్జాది మూర్ఛనలు గలిగి కాకలి
నిషాద అంతర గాంధారము గూడి వీర రౌద్రాద్భుతములందు వినియో
గింపఁబడి వ్రతి ముఖ సంధియందు వర్షాకాలమున దీనుముయొక్క మొదటి
జామున పొడఁదగి బృహస్పతి దైవతము గలిగినది షడ్జగ్రామము.

అల్పము-1

స పరి గధ గరిస పని ధా పా ధా ధా రీ గా సా
రీ రీగాసా పగ పని ధనిస సా సా గ స రి గ వ ధ ని ప మా మ్మా

కరణము-2

రీ రీ గా ధా గరి సా సా నీ ధపాపా రీరీ గధ పర్తి
పా సా సా సా సా సా గా వి ధా రీరీ గా
ధా గా రీ సా సా ని ధ పా పా రీ రీ పా పా
ని ధ ని సా సా సరి సరి వధ నిధ ప మా మ్మా మ్మా మ్మా

అక్షిప్తిక పి సజయతు భూతాధిపతిః పరికర భోగీంద్ర కుండలాభరణః
గజ చర్మ పట నివసనః శశాంక చూడామణిః శంభుః

రీ రీ గా సా గా రీ గా సా	1
స జ య తు భూ - తా	
నీ ధా పా పా రీ రీ గా ధా	2
ధి ప తిః ప రి క ర	
గా రీ సా సా సా సా సా సా	3
భో గీంద్ర కుం డ	
సా సా గా ధని నీనీ నీనీ	4
లా భ ర ణః	
గా రిగ ధా ధా గా గరి సా సా	5
గ జ చ ర్మ ప ట ని	
నీ ధా పా పా రీ రీ పా పా	6
వ స నః శ శాం క	
నీ ధా నీ సా సా సా సా రి సరి	7
చూ డా మ ణిః	
సా ధా ని ధ పా మా మా మా మా	8
శం భుః	

3 శుద్ధ కై శికము :-

కర్మారవ్యాశ్చ కై శిక్యాః సంజాతః శుద్ధకై శికః
తాఃషడ్జ గ్రహంశశ్చ పంచమాంతః స కాకలి
సావరోహి ప్రసన్నాంతః పూర్ణః షడ్జాది మూర్ఛనః
వీరరాద్రాద్భుత రసః శిశిరే భౌమ వల్లభః
గేయో నిర్వహణేయామే ప్రథమే అహ్నో మనీషిభిః

కర్మా రవినుండి కై శికినుండి పుట్టినది శుద్ధ కై శికము. తారకములై షడ్జ గ్రహంశలు గలది పంచమము అంతమునందున్నది కాకలి నిషాదము న్నది. ప్రసన్నాంతాలంకారము అవరోహిగా గలది. పూర్ణరాగము షడ్జాది మూర్ఛములు గలది. వీర రాద్రాద్భుత రసములందు శిశిర ఋతువు దినపు మొదటి యామమున నిర్వహణ సంధిలో పాడదగినది. భౌమ (శశి) దైవత ముగాఁ గలది.

ఆలాపము

సా సా గా మా గా రీ గా మా సా నీ సా ధా మా ధా
మా ధా నీ ధా పా మా గా మా పా పా

వర్తని (కరణమువలె రాగవర్తని గూర్చునది)

సా సా సా సా రీ రీ సా సా రీ రీ గా గా సా సా సా సా
మా మా గా రీ గా రీ సా సా రీ రీ పని సా సా సా సా
రీరీ మా మా పా పా ధా మా పా పా ధా మా
మా మా ధా నీ సా సా సా సా రీ రీ గా మా పా పా పా పా
ధామా గామా పామా పా పా పా పా

ఆక్షిప్తిక. అగ్నిజ్వాలా శిఖా కేశిమాంస శోణిత భోజిని
సర్వ హరిణి నిర్మాంసే చర్మముండే నమోస్తుతే

సా సా సా సా సా సా నీధా
అ గ్ని జ్వాలా శి
సా సా రీ మా సా రీ గా మా
ఖా కే శి

సా	గా	రీ	సా	సా	సా	సా	సా	3
మాం			స	కో		ణి		
సా	సా	సా	సా	నీ	సా	నీ	నీ	4
త	భో					జి	ని	
మా	మా	గా	రీ	మా	మా	పా	పా	5
స		ర్వా		హ		రి	ణి	
ధా	నీ	పా	మా	ధా	మా	ధా	వా	6
ని		ర్మాం		సే				
సా	సా	సా	సా	నీ	ధా	పా	పా	7
చ		ర్మ		ముండే		న		
ధా	నీ	గా	మా	పా	పా	పా	పా	8
మో		స్తు		తే				

4 భిన్న కై శిక మధ్యమము

షడ్జ మధ్యమకోత్పన్నో భిన్న కై శిక మధ్యమః
 షడ్జగ్రహంకో మన్యాసో మంద్రసాంతో ఽధవా
 షడ్జాది మూర్ఛనః పూర్ణః సంచారిణి సకాకలీ భవేత్
 ప్రసన్నాదియుతో దానవీరే రాద్రే ఽద్భుతే రసే
 దినస్య ప్రథమే యామ్యే ప్రయోజ్యః సోమదై వతః

షడ్జ మధ్యమిక జాతియందు భిన్న కై శిక మధ్యమము పుట్టినది. షడ్జము గ్రహంసలుగా గలది మన్యాసముగా గల మంద్రయైన స అంతమునఁ గలది గాని అగును. షడ్జాది మూర్ఛన గలది పూర్ణరాగము. సంచారియందు కాకలి నిషాదమున్నది. ప్రసన్నాది అలంకారముండును. దానవీర రాద్రాద్భుత రసములందు దినము మొదటి జామున బ్రయోగింపబడును. సోముడు దేవతగ గలది.

అలాపము

సాని దా సామా మమధమ మమధమ గా మా ధా దా
 నీధా సస గాగా మాధానీ ధాసా సాసా ద మామగా సగా స
 సాధా మామా సాగామా ధానీ ధాసాసా మధా పమా ప మామా

వర్తనిక (కరణమువలె ఠాగవర్ధని కరణము)

సస నిధ సస మమ మధ మగ మధ నిమ నిదని

స స స స స థ థ మమ గస సగమా సా గగ థాథా థథ

మమ థమ గమ థ సస సస దమ దప మాపా మామా

ఆక్షిప్తిక. బృహ దుదర వికట గమన జరత విభక్తం సువిపుల పీనాంగం
అరిదమన విషమ లోచనం సురనమితం వినాయకం (వందే)

సా సా నీధా సాసా మా మా 1

బృ హ దు ద ర వి క ట
మా థా మా గా మా థా నీ మా 2

గ మ న జ ర త వి
మా నీ థా నీ మా థా నీ నీ 3

భ క్తం సు వి పు ల
నీ థా నీ సా సా సా సా సా 4

పీ నాం గం
మా మస సాసా నీధా పాపా 5

అ రి దమ న వి ష మ
థా నీ మా మా గా రీ మా మా 6

లో చ నం సు ర న మి
మా మా మా మా థా నీ మా మా 7

తం వి నా య కం
సా సా థా నీ మా మా మా మా 8

వం దే

మధ్యమా పంచమీ జాతః పంచమాంశగ్రహా అల్పరిః

రిహినోవా మధ్యమాంతో మధ్యమాల్పః సకకలీ

సంచారిణి ప్రసన్నాది మండితోంతిమ మూర్ఛనః

ప్రాగ్యామే కరుణే గేయో భిన్నతానః శివప్రియః

మధ్యమా పంచమీ జాతులనుండి పుట్టి పంచమము అంశముగాను
గ్రహముగాను గలిగిరి తక్కువగాఁ గాని ౬ లేకుండాఁ గాని ఉండి మధ్యమము

చివరఁగలిగి మధ్యమము అల్పమై కాకలి నిషాదము గలిగి సంచారియందు ప్రసన్నాది అలంకారముచే అలంకరింపబడి ఋషభాది మూర్చనలు గలిగి మొదటి జామున కర్పణరసమున పాడఁదగినది భిన్నతానము. ఇది శివునికి ప్రేయము.

ఆలాపము

పానీ సాగా మాపా దాపా మగా మామా మమధ్య
మమగ సా సా సస మా గమ పాపా పానీ సాగామా
ధపామ గ మదా మమ ధవ సస పాపా స సస
మాగమ పాపా మమ పప దద నిని పద మద మగ
గసా సా గ స గ స పమ పాపాపా నీ సా గా పా పా
ధా పా మ గ మా మా

వర్తన

పా పా నీ నీ స స గ గ పా పా నీ పా నీ సా గ గ
సా గా మా పా ధా పా మ గామా పా పా (పంచమ)
పాపా సా సా ధామా పా పా పా (షడ్జ) సస గమ (పంచమ)
నీ సా గా మా పా ధా మా గా మా షా

హరవరముకుట జటాలులితం అమర వధూకుచ పరిమళితం
బహువిధ కుసుమరజోరుణితం విజయతే గంగా విమలజలం

పాపా	నీనీ	సాసా	గాగా	1
హర	వర	ముకు	టజ	
సా	గా	మ	ప మగ సా సా సా సా	2
టా	లు	లి	తం	
సా	గా	మా	పా ధా పా మప మగ	3
అ	మ	ర	వ ధూ కు చ	
సా	గా	మా	పా పా పా పా పా	4
ప	రి	మ	ళి తం	

ధా పా సా మా పా పా ధా ధా 5
 బ హు వి ధ కు సు మ ర
 సా సా పా పా ధా పా మ గా 6
 జో రు ణీ తం
 ధా పా ప మ మపగ సా గా మాపా 7
 వి జ య తే గం గా
 ధా పా మగ మా మా మా మా
 వి మ ల జ లం

6 భిన్న కై శికము

కై శికీ కార్మారవీ భ్యాముద్భూతో భిన్నకై శికః
 షడ్జ గ్రహాంశాపన్యాసః సంపూర్ణః కాకలీయుతః
 మంద్రభూరిః స సంచారి ప్రసన్నాది విభూషణః
 షడ్జాది మూర్ఛనో దానవీరే రాద్రాదే అద్భుతే రసే
 గేయో అహ్నుః ప్రథమేయామే శిశిరే శివవల్లభః

కై శికీ కార్మారపులనుండి పుట్టినది భిన్న కై శికము. షడ్జము గ్రహము
 అంశము అపన్యాసములుగఁ గలది. సంపూర్ణము కాకలి నిషాదము మంద్ర
 ములు బహుళములు గలది. సంచారియైనది ప్రసన్నాది అలంకారము గలది.
 షడ్జాది మూర్ఛనలు గలిగినది దానవీర రాద్రాద్భుత రసములందు పాడదగి
 నది. దినపు మొదటి జామున శిశిర ఋతువున పాడవలసినది, శివునికి
 ప్రేయమైనది.

ఆలాపము

సా ధా మాధా సా నిధన నీసా సా సా రీ
 మా పా ధామా ధాసా నిదసని సాసా సారీ
 సా మా ధానీ సాధాసా మా పా మా పా పా

వర్తని

సా సా ధా మా ధాపా మారి మాపా ధామా ధాసా
 సా సా సా సా రీ రీ గా గా సా రీ సా సా మాధా

పా పా సా రీ మా పా ధాసా ధాపా మా పాపాపా

ఇంద్రనీల సప్రభం మదాంధగంధవాసితం
వీకదంత శోభితం నమామి తం వినాయకం

ఆక్షిప్తిక.

సా సా సా సా రీ రీ మా మా 1

ఇం ద్ర నీ ల
మా మా ప మ పా పా పా పా పా 2

స ప్రభం మ
మా సా పా ధా రీ సా 3

దాం ద గం ధ
మామా సని సాసా సా సాసా 4

వా సీ తం
సా సా సా సా సా సా సా సా
వీ క దం త
నీ గా సా సా ధా పా మా పా
శో భి తం న
మా ధా సా పా ధా మాగీ మా
మా మి తం వి
మా మా ప మ పా పా పా పా పా
నా య కం

7 గొడ కై శిక మధ్యమము :-

షడ్జ మధ్యమయా స్పష్టో గొడకై శిక మధ్యమః
షడ్జగ్రహం శో మన్యాసః పూర్ణః కాకలినా యుతః
ప్రసన్నమధ్యే నారోహి వర్ణః షడ్జాది మూర్ఛనః
భయానకే వీరాదౌ రసే శీతాంశు దైవతః
యామ మధ్యే అహ్నోగేయో నిశ్శంక కీర్తితః

షడ్జ మధ్యమ జాతినుండి పుట్టిన గొడ కై శిక మధ్యమము షడ్జము
గ్రహముగా అంశగా గలది. మన్యాసము. పూర్ణ రాగము కాకలి నిషాదము

గలది. ప్రసన్న మధ్య అను అలంకారము ఆ రోహి వర్ణము పజ్జాది మూర్ఖ
నలు గలది. భయానక పీరాది రసములలో వాడవచ్చును చంద్రుఁడు దేవత
తీనపు మధ్యజామున పొడదగునని శార్ఙ్గ దేవుఁడనెను.

ఆలాపము

సా సా సధస సదసా సదస్ రిమాగ మామా మమ

ధమధరి ధధ ధధ ధని ధని ధమా ధమా గధరి ధని ధ
(షడ్జ) ససధ దససస దసరిసా సదదస సససరి గరిమర్ది
గసగస ధసస (మధ్యమ) మమ మధమధ (ఋ
షభ) రిరిరి ధరి ధధ నిధధధ సప ధ మామా
రిరి రిరి గరిగ గధా సాసా ధధ సధరి ధర్ది

మమ ధాధి రిధాని ధని మ ధామా గధార్ది
ధానిధా (షడ్జ) సస ధధ సససస రిగరిమరిగస
గసా ధససా (మధ్యమ) మమమధ మధ (ఋ
షభ) రిరిరి ధరి ధధ నిధ ధధ సపధ మామా రీ
రీ రిరి గరిగ గధా - సాసా ధధ సససస రి గరి గజ
గసానినిని సని సససససససససస ధన ధసారిమ
మమమమ ధాధాధా గస గసా ధాధా ధమ పధ మామా

కరణము

ధాధా ధ (షడ్జ) సధా సాసా ధధ దస ధామ
మధ మా(మధ్యమ) మమ ధమగ నిధ ధధ రిధ ధా
రిధధా నిధధసా సాధ ధధస సస ధధసామధరి
మరిగ సాస సధససా (షడ్జ) సమామా మమధా
మధా ధాని ధాధా ధనిధ గధా స గధా ధధధస
పప మ ధమా రీ గాగ (ధై వత) ధసా ధాధ రిరిరి
(ఋషభ) రిగా మామ ధమ ధాని ధని ధధా (శై
వత) రిధ ధాధాధా ధనిసాసా ధధద
ససససా సగ (షడ్జ) సదా ససధ సరి రిమ మధ

ధమదా మద దద రిదదా దని (దై వత) దద
దగ సస సగ దద దస పద దద మామా మరిగ
గమామ (షడ్జ) పదమా మదమా మామదా (దై వ
త) రీరీ దాదా రిదా (షడ్జ మధ్యమ దై వత) దాస
పధ మా మమగా మామా

తరుణ రవి సదృశ భాసుర వికట జటాజూట శిఖర పరిరచితా
హిమశిఖరి శిఖరమా లశరణాగతా సాతువః సదా గంగా

సాసా దాసా సాసా సాసా	1
త రు ణ ర వి స దృ శ	
మా మా సా సా దా సా రీ మా	2
భా సు ర వి క ట జ	
మ మ రీ సా సా సా సా గరి సమ	3
టా జూ డా శి ఖ ర	
మా మా మా మా సా సా సా సా	4
ప రి ర చి తా	
మా ధా మా గా మా ధా మా గా	5
హి మ శి ఖ రి శి ఖ ర	
మా దా సా సా నీ ధా సా సా	
మా ల శ ర ణ గ	
సా సా మా మగ రీగా సా సని	
తా పా తు వః స	
ధా సా పా ధా మ గ మా మా మా	
దా గం గా	

8 గౌడ పంచమము

ధగ్రహో దై వతీ షడ్జ మధ్యమా జాతి సంభవః
ధాంకో మాంశ స్తథా గౌడ పంచమః పంచమోజ్జితః
కాకల్యంతర సంయుక్తో దై వతాదిక మూర్ఛనః
వ్రసన్న మధ్యే న రోహివర్ణః శౌరి స్మరప్రియః

భయానకే చ భీభత్సే విప్రలంభే రసే భవేత్

ఉద్భటే నటనేగేయో గ్రీష్మే అహ్నో మధ్య యామ యోః

షడ్జమధ్యమా జాతియందు పుట్టి గొడ పంచమము ధగ్రహమున ధమలు అంశలుగా నుండి పంచమములేనిదై కాకలి నిషాదము అంతరగాంధారము దై వతాది మూర్ఛనలు గలదై ప్రసన్న మధ్యామికారముతో ఆరోహివర్గములు గలిగి శౌరికి స్మరునికి ప్రేయమైనది. భయానక భీభత్స విప్రలంభ రసము లందు పాడదగినది. ఉద్భటనటన మందు గ్రీష్మమున దిన మధ్యయామలు రెంటియందు పాడగగినది.

ఆలాపము

ధామా ధధమ ధధ ధని ధనిధ ధధ నిధ నిధ
సరిగ గరి గరి గధ ధని ధని ధధమ గమ మగా
మామ (చై వత) ధధ ధధ ధని ధని ధని ధధ ధధస ధని
ధ సరిగ ధని ధధని మమ నిదగ సస మగ (మధ్య
మ) మమమ ధధధ ధని ధని ధమా ధధ మా ధధ
నిధ నిధ ధధధ మమధా మధద దని దని మద
మగా గస సగసా దదని మమని దని సాధాధా
(చై వత) దద దదద నిద నిద దద దస దనీ దసరి
గద నిద ద దని మమ నిద గస గమ (మధ్యమ)
మమమ ద మమద మమద దని దనిద మామద
నిద నిద నిద దస దద దస దద నిద నిద నిద
మద మగా గస గమ గమ దద దద దనిద గసస
మగమ మ దసరిమ దమ గధా దమ దధా ధా ద
దని దద సద దని దద స దదని దద దద దని దద
దమద సరి గమగా మామామా దద దమ దదద
దద దద దద దద నిద నిమ దమ గా మామా

కరణము

మద మద ధా దని ధాస దని ధా ద సరిగా దనిదా
మగా మామా దమ దమా దమ దమా (మధ్యమ)

ప్రసిద్ధ కాగములు

మని దద రిద థామ మమ థా గమ థా నిద దని
 థా మమ మస గమ థా దని దని దని థా దదద
 స థానిథా దస రిగ దని థామ దసరి మదమ
 దధా దద దని దని దని దని మదమా మాగా
 మాగా మామా

అక్షిప్తిక.

ఘన చలన భిన్న వన్నగ విషమ వినిః శ్వాతధూమ ధూమ శశి
 విరచిత కపాల మాలం జయతి జటామండలం శంభోః

థా థా మా థా సా సా సా సా
 మ న చ ల న భి న్న
 థా థా థా థా థా థా సా థా
 వ న్న గ వి ష మ వి
 సా సా మా మా మా థా థా థా
 నిః శ్వా స ధూ మ
 థా థా మా గా మా మా మా మా
 ధూ మ శ శి
 మా మా మా గా మా థా థా థా
 వి ర చి త క పా ల
 థా నీ థా మా మా మా మా మా
 మా లం జ య త్రి జ
 మా థా థా థా మా మా మా మా
 టా మండ లం
 థా థా థా ద ని గా మా మా మా
 శం భోః

౩ గాడ కైశికము

ఉద్భూతః కైశికీ షడ్జ మధ్యమాఖ్యాం గ్రహంశసః
 స కాకలీ పంచమాంతః పూర్ణః షడ్జాది మూర్చనః
 ఆరోహిణీ ప్రసన్నాది భూషితః కిరుణే రపే

వీరే రాదే అద్భుతే గేయః శిశిరే శంకర ప్రేయః
దినస్య మధ్యమే యామే ద్వితీయే గౌడ కై శికః

కై శికి షడ్జమ జాతులనుండి పుట్టినది గౌడ కై శికము. దీనిలో స గ్ర హము అంశములుగా కాకలి నిషాదము గలిగి పంచమము చివర వ్యాసము ఉండునది. పూర్ణ రాగము. షడ్జాది మూర్చనలు గలిగినది. ఆరోహియందు ప్రసన్నాది అలంకారముచేఁ గూడినది. కరుణవీర రౌద్రాద్భుతములందు శిశిర ఋతువు దినములో మధ్యమ ద్వితీయ యామమున పాడదగినది. శం కరునికి ప్రేయమైనది.

ఆలాపము

సా సా స గ సని సరి మగ గస మమ పమ నిప పగమ
గరి రిగ మస గసా సని సరిమ గపమ ప పరిమ సాధా
రి మా పా ధా ని రి మాపా ధాస నిసాసాసా సాసా
(గడ్డ) సస సస సస సమ గస గస నిసా సాసా సాస సగ
ససస మగమరి గసగ సదస పదప మాప మా పాపా
పమ పాపా పద పదపాపప పద రిరిరి మతి మసరిమ
దా సని సాసా సాసా (షడ్జ) స స స స స స స స గ స
నిపా పా సాసా సస గస సమగ మరిగ సగ పద సప
ద పమా పాపా దమ పాపా గమ గగమ (పంచమ) ప
పగ గమమ గగ గమగ నిని పనిపా గమ గస స
ని పనిప గమ గపమ మగ మగ గరిరి రిగ మమ (షడ్జ)
స స స స స స స స స గని దసా
గధ సరి మ్మా మ్మా ప మ్మా పా మ్మా

కరణము

నిప నిధ సస రిమ రిగమ మమ గప పనిగా వమగారి
సరిరి రిమ రిమ సమరి మరి గస మ పద పరిమ పమా
పాపా రిమ రిమ రిమ పాపా రిమ పని రీరిరి మసా
పద సస సని సా సమరిగా సగసని నీ నిని నిని సదచ్చ
సద మమ పప పాగానగని పప దని గగగప గమ ణా

రీరీ రిగా మామ (షడ్జ) ససనీ నిసా గాతీ తిమ
 గమ సాగా మాపా పని ధని గమ గధ ధమ తిసగా
 సగ సని ధసా ధసరి మా పమ పాపా పమ ధ మా రిమా
 రీ సధ సాతీ రిమ మమ మగ సా ధధ సస మమ ప
 ప మమ పాపా పప గగ మమ పా పా పా

భస్మాభ్యంగ విభూషితదేహం సురవరముని సహితం (భీమ భు
 జంగమ వేష్టిత భాహుం సురవర నమిత పదం చంద్ర కరాకర
 సంతతి ధవళ సురసరి దంబుధరం ప్రణమత సతత నిష్క్రలం
 సకల పరమ శివ ముజీయం

ధ్రువాక్షిప్తిక

సా సా సా సా నీ నీ నీ నీ	1
భ స్మా భ్యం గ వి	
నీ నీ సా తి రి గా సా సా	2
భూ షి త దే హం	
సా సా రి సా రి సా రి సా	3
సుర వర ముని సహి	
రి రి రి రి మా మా మా మా	4
తం భీ మ భు	
సా సా సా సా రి రి రి రి	5
జం గ మ వేష్టిత	
సా సా సా సా మా మా రి మా	6
బా హుం సు ర వ ర	
రి మా మా మా పా పా పా పా	7
న మి త ప దం	
రి రి రి రి పా పా పా పా	8
చం ద్ర క రా క ర	
సా రి రి రి సా సా నీ నీ	9
సం త తి ధ వ శ	

నీ	నీ	సా	సా	రీ	మా	రీ	గా			10			
సు	ర		స	రి		దం		బు	ధ				
సా	సా		స	మ	గ	రి	సా	సా	స	ధ	ధ	ని	11
రం			ప్ర		ణ		మ		త				
ప	ధ		ప	ధ	ప	ప	మ	ప	పా	పా			12
స		త		త			ని	ష్క	లం				
ప	ధ		ప	ధ	రి	మ	ప	మ	ధా	సా	సా	సా	13
స		క		ల				వ	ర	మ			
ధా	నీ		ప	ధ	మా	పా	పా	పా	పా				14
శి		వ		మ		జే		యం					

10 వేసర షాడవము

వేషర షాడవః షడ్జ మధ్యమాజాతి సంభవః
 మధ్యమాంశ గ్రహన్యాసః కాకల్యంతర రాజితః
 సారోహి ప్రసన్నాది ర్మధ్య మాదిక మూర్ఛనః
 సంపూర్ణః శాంత శృంగారహాస్యేషా శనసః ప్రేయః
 దినస్య పశ్చిమే యామే గేయః శ్రీ శార్ఙ్గణో దితః

వేసర షాడవము షడ్జ మధ్యమ జాతియందు పుట్టినది. మధ్యమము
 ఆంశ గ్రహన్యాసములుగాఁ గలది. కాకలి నిషాదము అంతర గాంధారము
 లతో గూడినది. ఆరోహి కలది ప్రసన్నాది అలంకారమున్నది. మధ్యమాది
 మూర్ఛనలు గలది. సంపూర్ణరాగము శాంత శృంగారహాస్య రసములందు
 దినపు చివరిజామున పాడదగినది. శుక్రునికి ప్రేయము అని శార్ఙ్గదేవు
 డనియెను.

అలాపము

మా మా రీ గా సా రీ గా మా మా గా మా సా
 మా మా రీ మా పా ధానీ వనీ ధామా నీధా పాపా
 సాధా సారి గాధా సనీ ధానీధ (పంచమ) పాపా
 సధా సగా మరీ గారి మా మా మరీగా రీ ధామా

ప్రసిద్ధ రాగములు

మరి మగా గమా సాసా సరిగమా మగ సని ధ
 ని ధస ధస నిధ నిధా (పంచమ) పస ధగ సమగ
 రీ మగా మా మా మా మా సా మధా నీ సారీ
 గా మమ గసా నీ ధని ధసనిధా నీధ (పంచ
 మ) పాపా పపని ధధని పాపా పపని ధధని
 మామా మమ నిధా ధధ గసా సస మరీ రీగామా
 మా మరి రిగ సాసా సరి రిగ మామా మరి రిగ
 రిరి ధామా మిరిరి గరి రిధ సరిరిసా రిగ సగా
 సధని ధసన ధని దగ గధని ధధప ధని ద
 మమ మస సమధ మిరిరి మిరిగ సగసా ధని
 ధ సని ధాని ధా (పంచమ) పాపా పప పపని
 ధని ధ దని ధని మమని ధధస ససగ ధ దస
 ధధమా రిగ సగస ధసరిగమ రిగ మామా మ
 రి గరి ధరి రిరి ధరి మామా గమ మగధ ధధ
 మ ధమ రిరిమ రిగ సగస ధని ధ సని దని ధా (పంచ
 మ) పాపా పప పప పప పప నిద నిద దని ద
 ని మమని నిద నిద దమా గస దని దసని దనీ
 దసరి గగరి సని ధాసా పధాసరీ మగా మమా

కరణము

మదా మమ గమామా మమ గమమా సస మరి
 మామ మమరి మమా దధాని దనిధా దస ధాద
 స దనిధా ధాధా మిరిగ మగ మామా (ఋషభ) రి
 దరీ రీరీరీ ద రిరి రిరిగ రిగ మామానీ పధా మా
 రిగ రిగ రిగసా సమ (ఛై వత) నిద దస దని ధాపా
 పా పప (ధై వత) దునీ మామా మారి మిరిగ
 మని ధాధాధా (ధై వత) దని దగ [షడ్జ] సానీ
 ధా సారీ గా మామ మధారి రిరి గగ మమ
 రిగ రిని వధ మమ రిగ రిమ రగా సాసా దని

దస దని దద (పంచమ) పా (ధై వత) దగ ససమ
గ రిగ మామా గామ మామా

ఇందగో మమణిదారు సంచి అంపుళ్ళ కందళ సిశింద సాహిఅం
మత మద్దురణిణా అసోహి అంకాణం నురహిగందసి అళం

అక్షిప్తిక :-

మా గా రీ సా రీ గా రీ సా
ఇం ద గో వ మ ణి
రీ సా రీ గా మా మా మా మా
దా రు సం చి అం
మా రీ గా సా నీ ధా సా సా
పు ళ్ళ కం ద ళ సి
పా ధా సా రీ గా మా మా మా
శిం ద సా హి అం
రీ రీ పా పా మా పా ధా నీ
మ త్రద ద్దు ర ణి
పా ధా మా గా రీ గా రీ సా
జా ఆ సో హి అం
మా రీ గా సా నీ ధా సా సా
కా ణ ణం ను ర హి
పా ధా సా రీ గా మా మా మా
గం ద నీ అళం

1 బొట్ట

బొట్టః స్యా త్పంచమీ షడ్జ మధ్యమాభ్యాం గ్రహాంశవః
మాంతో అల్పగః కాకలిమాన్ పంచమాదిక మూర్చనః
ఆరోహిణి ప్రసన్నాంతా లంకృతః సకల స్వరః
అంత్యే ఽహ్నః ప్రహరేగేయో హస్య శృంగారయోః స్మృతః
ఉత్సవే వినియోక్తవ్యో భవానీ పతి వల్లభః

బొట్ట పంచమీ షడ్జ మధ్యమ జాతులందు పుట్టినది. ప గ్రహముగా అంశముగా మ అంతము (న్యాసము)గా గలది గ తక్కువ. కాకలి నిషాదము కలది పూర్ణ రాగము. పంచమాది మూర్చ్ఛనలు గలది. ఆరోహి ప్రసన్నాంతాలంకారము కలది. దినము చివరి జామున హాస్య శృంగారముల ఉత్సవమున పాడదగినది. శివునికి ప్రేయము.

ఆలాపము

పన్ని సాసా దగారి పానీ ధా పామా గరి మమా
మామా మ పాపా పనిని మామ ధాసా సని ధా దమ
గా మగా రిరి సారి పమా పాపా ప సా సస పమ
ప ప మ పమ పమా పదని పదమ దస గరి రిరి ప
రిప పప (షడ్జ) సా సస గరిపా (పంచమ) పప పప
పపమగరి మగా మామామ దాదా దద నిద
నిసా మమ దద సస రిరి గగ రిగాగ [పంచ
మ] పప స పద పనిద దద దమ సమా మగారి
రిద రిరిద రిరి [ఋషభ] రిరి పరి రిప పా పని దా
పా మాగా రి మగా మామా గామ మ గ మమగా
మమ గప మమగా గరి రిరిరి ద దగ గాగారి
రిస మమ గగ పమ పప మప పాపా పమప దని
దని మా మామ దా దమా మదా సారి గాగపా
పరి పా పమ పదని పదమ దమాగారి రిగ మపా
దాపా మామా గారి వగామామ [మధ్యమ] మగా
మమ గమ మగ మప మగా గపమా గామా పాపా
పని దద నిని పాని దద ససస దద గరి గరిరి గపా
పప దద నిని పాని దద ససస దద గరి గరిరి గపా
పప దప దా పద సస దద గసగ సా సస మరి రిప
మమ పాపా పమ మప పద దస సపా సస సమ స
మ రిరి గాగ సస పప పప దదని పదమ దమగారి
మగాగ సగ సదస పప దద సస రిరి పప పప పమగ

రీ మగా గగా మఱ మఱ గ మమ [మధ్యమ] సాప నిద
 నిరిధా ధని పపప ధమ మరి గరి మరిగ ససా సస
 సగధ ధగ ససస మ రిరిరి పరి పాప పాప సధ
 సాస పాప (షడ్జ) రిస రిరి పాప పమ మప పధ
 ధధని పద మామ రిరి మమ రిరి గరి పరి పప పప
 స (షడ్జ) స సా స ధ ధ గ ధ మగరిపా పాపా ధాధా
 పాపా సాసా పాపా ధధ పపమ మగ గాగా రిధారి
 రిధ రిరి (ఋషభ) రిరిపా (వంచమ) పధా పామా
 గా రీ గా రీ గా మా మా

కరణము

ధా మ మ గ మ మా మ మ గ మ మఱ (వంచమ) పగ
 మ మఱ మ మ గ మ సా ధ ధధనిప ధమఱ ధని పధా
 సా రి గ రి మ రి మ సా మ మ గ రి సా రిగ రిగ (వంచ
 మ) పప పప నిని ధా మఱ మఱ మఱ మ మ ధ ధా ధ
 మ మ ధ ధా స రి ధ గా ధ గ గ ధ రి గ (వంచమ) పా
 ప ప ప ని ధ స స ధ గ స మఱ గా రీ మఱ రి మఱ (మధ్య
 మ) ని ధా ధా ధ ధ ధ ని పా మఱ గా రీ రి పా రీ ని ధా
 (షడ్జ) స స స మ మఱ రిరిరిరి పమ మ మని ధాపా
 మఱ గా రీ రి మఱ గా మఱ మఱ ధరిరి ధరీ రిధ రిరి రిప
 పరి పప రిప పరి పప రిప పరి పప మ నిని ధని ధానిని ధాధా
 ధా ధా ని ధా ధమ ధమా మఱ మమ ధధ (షడ్జ) స
 (ఋషభ) రి (వంచమ) పనిని ధధ పప మగ మగ
 గరిరిగ మామా నిధ నిధా ధధ ధని పపప దగ
 మరీ గరిరి పరిపా మగాగా మఱ మా

పవన విలులిత భ్రమిత మధుకర జలజరేణు పరిపింజరితే
 మదమంద గతిహంస వధూర్విచరతి వికసిత కుముదవనే

ఆక్షిప్తిక :-

సా ధా సా సా సా సా సా సా
 ప ప న వి లు లి త
 ధా పా మా పా ధా పా మా మా
 భ్ర మి త మ ధు క ర
 ధా పా మా గా రి గా సా ని ధ
 జ ల జ రే ఋ ప రి
 సా రి మా పా పా పా పా పా
 పిం జ రి తే
 సా రి మా పా పా పా పా ధా
 మ ద మం ద గ తి
 సా సా పా పా ధా పా మా గా
 హం స ప ధూ
 ధా పా మా గా రి గా సా ని ధా
 ర్వి చ ర తి వి క సి త
 పా పా ప మ గ మ మా మా మా మా
 కు ము ద ప నే

12 మాలవ పంచమము

మధ్యమా పంచమీజాతి జాతోమాలవ పంచమః
 పంచమాంశగ్రహన్యాసో హృష్యకామూర్ఛనాన్వితః
 సారోహి సప్రసన్నాంతో గాంధారో లల్పః సకాకలీ
 విప్రలంభే కంచుకినః ప్రవేశేకేతు దై వతః
 గేయో లహ్నః పశ్చిమే యామే హాస్య శృంగార వర్ధవః

మధ్యమా పంచమీజాతి నుండి పుట్టినది మాలవ పంచమము. పంచమము అంశ గ్రహన్యాసములుగా గలది మధ్యమ గ్రామములోని యేడవది యగు హృష్యకా మూర్ఛనతో గూడినది. ఆరోహిలో ప్రసన్నాంత అలంకారమున్నది. గ తక్కువ. కాకలి నిషాదము గలది. కంచుకి ప్రవేశములో విప్రలంభహాస, శృంగారములలో దినపు చివరి జామున పొడదగినది. కేతువు దేవతగాఁ గలది.

ఆలాపము

ప మా రి గా సా థాని ధ పా ధ థా ని స రీ మా గా
 గపా థా మారిగా సాని ధని మా మా ధనిపా
 రిగామ మగ ససా థానీ ధపా పథా నీ సారీ
 మా మా గగపా థామరీగా సాని ధని మామా
 ధనిసా రిగామ గగ సని ధనిపా పాపా సథా
 థా స గ సా స మ గా రిరి రిమా మా పమా
 సా రీ మా పా ధ నీ థా పా ధ మా సా థా నీ థా
 పా రి రి రిగా మా పా రీ రీగా మా పా రీ రీ రి గా
 మా పా పా ని థా మా పా ని థా మా రీ రీరిగ
 మా మమా స రి గ మా మగ సని థా నిపా పాపా
 పప సధ ధగ ససగ గరిప మమప మవ పాపా
 థమ మవ దామా మా దా నీని మా మపా దా సా
 స మా మా పాదా గా సా థాని థాపా ధ మా స
 ధని దాపా మామా (మధ్యమ) గా గ మ గ మ రీ రి
 రీరి రిమ సా సస సస మరీ రిరిరి వ మా ప మా
 మ పా పా ప పప దామా మమ నిని ధధ వప వ ధమా
 మమ సస దాద నిని దద పపమ మగ గరిరీ నినీ దద
 రీరీ దరిరిగా మా పారి రీద రిరిగ మాపా రీరీ
 దరీ దరి రిగా మా పారి గమ రిగమ పదని దమా
 మరి రిరి గగ సస సస దసరి గగరి సని దమ పప
 రిమమ సద నిదా పాదా మాగా సా దానీ దా పాదా
 మ నద నిద పా

కరణము

మా పా దా మా మరిగసా దని మా దని సారిగ మా
 దని దద సద నిదా పాపా వద దని దని రిమాప
 దని దగ సదా నీ దాసా థానీ (పంచమ) పా పద
 స దా ద ద గ సా సస సామ గారీ రీవ మామా వని
 దని ద సని దపాపా రిగమత పా దని దస దనిప పవ దమ మమ
 మదస దని మమ నిని దద పా పద మ నిద పా పా

ధ్యానమయం నవిముంచతి దీనం వ్యాహరతి విశతి సరః సలితే
విధునోతి పక్షయుగలం నరేంద్ర హంసో నిజప్రియావిరహే

ఆక్షిప్తిక

గా రీ స ని సా మ గ రి గ సా ప మ
ధ్యా న మ యం న వి
పా పా సా మా గ మ గా ని ధ నీ
ముం చ తి దీ నం
రీ మ గ పా పమ పా పా ధ ప మా
వ్యా హ ర తి వి శ తి
రి మ గ స ధా మ ధని పా పా పా పా
స రః స లి తే
పమ ధమ సా సా సా గా సా ని ద
వి ధు నో తి ప క్ష
ని ధ సా సా సా సా రి గా మా
యు గలం న రేం ద్ర
ధా మా రి గ సా ని ధ సా పా మా
హం సో ని జ
మరి గమ ధప నిధ పాపా పాపా
ప్రి యా వి ర హే

13 రూప సాధారము

జాతోనై పాదినీ షడ్జ మధ్యమాఖ్యాం గ్రహంశసః
మన్యాసో రూప సాధారో ల్పరిపః కాకలీయుతః
ప్రసన్నమధ్యామికారః పూర్గః షడ్జాది మూర్చనః
అవరోహిణీ వర్ణస్యా ద్వీరే రాదే ల్దుభితే రసే
ప్రయోజ్యా వీర కరుణే సవితుః ప్రీతయే సదా

వై పాదినీ షడ్జమధ్యమా జాతులనుండి పుట్టినది రూప సాధారము. స
గ్రహముగా అంశముగాను మన్యాసముగాను రిపలు అల్పముగాను కాకలి

నిషాదము గలది. ప్రసన్న మధ్యాలంకారముగలది. ఆవరోహి వర్గమందుండును. వీరరౌద్రాద్భుత వీర కరుణములందు సూర్యప్రీతికై సదా గానము చేయఁదగినది.

ఆలాపము

సా ని ధా స ని సా సా మా పా మా పా పా మా పా
మగా మనీ నిధా ధదా సధని ధాసనీ ససపా
ధాసా రీ గా ధా సా పా ధ మా మా ధా
ని ధా నీ నీ మా గా మా గా మ సా

కరణము

సా ధా స ని ధ నీ సా సా పా మా ప మ మా గ స
నీ ధా ధా ధ స ధ ని ధధ (షడ్జ) సా సా ధా ధా
సారీ గమ గరి సధా ధప సాధ ధనిసా (మధ్యమ)
మ గమసా సగమ ధమ నిధా సగస సధ నిధ
ధమా మగా మా మామా (మధ్యమ) (పంచమ)
పగ గమ మాగ మమని నిధ పప మపా గమ
మమ (షడ్జ) సధ సససా నిధమ పప ధధ సరి
రి మరి గ సా ధధ ధధ గసా (చై వత్) నిధ మా
(మధ్యమ) మసా సగ గధ మమ సగ సగ సస
ధని ధధ మా మగ మామా

ఆలాపము ఇంకొక రకము

సాధా సాధా పా పధా సాసా సగా మగా స
గాధా పాధా సాసా సాగామ నిధా సా సస
ని సా సమా సగా గసా ధాపా ప ధప ధసా
సా సా గా మా నీ (షడ్జ) స సగా సగా గ సా సా
దా పా ధా ప మా మా

సద్యో జాతం నామ మమోఽరంతత్పురుషమీశానం

విశ్వం విష్ణుం వేదపదం సూక్ష్మమచింత్య మజనకజ మజాతం

ప్రణమామి హరం సద్గురుం శరణమభవ మహం పరమం

ప్రసిద్ధ రాగములు

మా మా నీనీ ధాధా సాసా	1
స ద్యో జా తం	
నీనీ ధా సాసా సా సా సా	2
వా మ మమ రం	
సా సా నీ ధా పా మా మా మా	3
త త్పు రు ష మీ	
సా రీ సా నీ నీ ధా సా సా	4
శా నం	
మా మా మా మా నీ నీ ధా ధా	5
వి శ్వం వి ఘ్నం	
సా సా పా పా మ్మా మా మా మా	
వే ద ప దం	
మా మా నీ నీ నీ ధా సా సా	
సూ క్ష మ చిం త్య మ	
నీ నీ ధా సా సా సా సా సా	
జ న క మ జా తం	
మా మా మా మా సా సా సా సా	
ప్ర ణ మా మి హ రం	
సా సా నీ ధా సా సా సా సా	
స గ్ధు రం	
మా మా నీ నీ నీ ధా సా సా	
శ ర ణ మ భ వ మ	
సా సా పా ధా మా మా మా మా	
హం ప ర మం	

14 శకము

షాడ్జీ ధై వత కోత్పన్నోగ్రహంశన్యాస షడ్జకః
 కాకల్యంతర సంయుక్తః పూర్ణః షడ్జాది మూర్చనః
 ప్రసన్న మధ్యే నారోహివర్ణే వీరాదికే రసే
 వీరహస్యే నిర్భహణే గేయోరుద్ర ప్రియః శకః

షాడ్జీ దై వత జాతులనుండి పుట్టినది శకము. షడ్జము గ్రహంశన్యాసములుగాఁ గలది. కాకలి నిషాదము అంతరగాంధారము గలది పూర్వరాగము షడ్జాది మూర్చనలు గలది. ఆరోహి వర్గములో ప్రసన్న మధ్యాంకారముతో గూడినది. వీరహాస్య రసములందు నిర్వహణ సంధిలో పొడదగినది. రుద్రునికి ప్రేయమైనది.

ఆలాపము

సా ని ధ నీ పా పా ధ నీ సా రీ గా సా సా రీ గా ధా
ధా నీ సా సా నిధా సా సా నిధ సా నీ ధా పా ని సా
గ మా ధ ధ ని ని రి గా సా సా

కరణము

(షడ్జ) ససని మమ మమ వప ధధ గగా స రిరీ
రీ గ మ గ మ మా ధ ధ ధస గగ సస గా సనిపా
సస ని రి రి రి రి ని రి రి ధా ని మప ధా మా (గాం
ధార) గ (షడ్జ) స నిని వని సా సా స స స ని రి రి గ
రి రి ధా పా వ ని ని ధా సా సా సరి రిరి ధ ధ ధ మ ధ
మ ధా ధ స రి మ మ రి మ ధ ధ వ ప మమ గగ (షడ్జ)
సస ని సా సా

రెండవ రకపు ఆలాపము

సా స ని మా మ ప ధమ స గగా మమ మగ మా
ధ సామ సగ నమా సని సస సమ విరి నిరి
రిరి ధని మా మ మా ధా మా గా సా సా సనిసా
సనీ సా సా రిరి రిరి గా రిధా దా పా నిని నిని
దా సా సా సరి రిరి ధ ధ ధ మ ధ మా ధ
స రిమ మరి మా దా పా మా మా గా సా
సరీ సా సా

రెండవ రకపు కరణము

(షడ్జ) సని ధని సా సా సా సస సా సరి రిరి రిమ

(షడ్జ) దై వత) ధధ (షడ్జ) ససమా గా గగగ
మా గ గ ని స షడ్జ) సని నిని సరి రిగ గమా।

(దీనికి ఉదాహరణము ఈయలేదు)

15 భమ్మాణ పంచమము

శుద్ధ మధ్యమయా సృష్టోరాగో భమ్మాణ పంచమః
గ్రహంస న్యాస షడ్జశ్చ మన్యాసః కాకలీయుతః
గాల్పః పూర్ణః సషడ్జాది మూర్ఛనా రోహివర్గకః
ప్రసన్న మధ్యాంకారో వీరే రాదే ఽద్భుతే రసే
పథిభ్రష్టో వనభ్రాంతే వినియు క్తః శివప్రియః

భమ్మాణ పంచమము శుద్ధమధ్యమ జాతిచే సృజింపఁబడినది. షడ్జము గ్రహంస న్యాసములుగా గలది మ న్యాసము. కాకలి నిషాదముగ తక్కువ పూర్ణ రాగము. షడ్జాది మూర్ఛనలు గలది. ఆరోహి వర్గము కలిగి ప్రసన్న మధ్యాంకారము గలిగి వీరరాదాద్భుత రసములందు పద భ్రష్టుడై నపుడు వనభ్రాంతునియందు ఉపయోగింపవలెను. ఇది శివునికి ప్రియము.

ఆలాపము

సా రిరి స రిరి సారీ రిపా ధాధ దధ దపా ధపా
పధప ధపమ మా మమ మా। గారీ రిధా ధప
ధాసా ధాసా సారీ రిసా సస మగ రిసా సని
ని (దై వత) (పంచమ) పప ధప ధప పప మమ
మప మప మా మగ మా మా।

కరణము

సస రిరిరి సరీరీ రీ। పాపాపా ధప ధధా ధ
ధ ప ధ ధా। పాపా ప మప మప పా పా పా
ధ ధ ధ మా మా మా మ ధ రీరీ రీరీరీ ధరిరి
రిధా। ధాపా పాపా పాప పప పధా ధధా సధ
ధసా సాసా। స రిరిరి సస సమ సమ రిగ

స వ ధ ధ ధా పమ పని పపాప పాప పధ
మధ పధ పాధ పధ పాధ పపా పప మగసా

రెండవ రకపు ఆలాపము

సాసా సధా సరి మా పాప (పంచమ) పా
పా సా సా స రీ పా పా మప ధస నిధ పా మా
పమా పాపా మాధా సానీ ధాపా మా
ప మా పా మా మమ వమప (మధ్యమ) మా।

రెండవ రకపు కరణము

సస రిరి సాసా ధధ రిరి సాసా ధధధ సరి మమ
గసా సరి గరి స రిరి మప ధస సని ధాస రిగా మా
(పంచమ) పమ ధమ మమ పగ పాపా మామా।

గురుజఘన లలితం మృదు చరణ పతనం
గతి సుభగ గమనం మదయతి
ప్రియముదితా మధుర మధు మద పరవశ
హృదయా భృశం తన్వీ

ఆక్షిప్తిక

రిగా మాసా రిగ సాధా మా
గు రు జ ఘ న ల లి తం
పాధా పధ పమ పాపా ధాపమ
మృ దు చ ర ణ ప త నం
సా రీ ; మా పా పాధా పమ మప
గ తి సు భ గ గ మ నం
పా ధని పమ ధస సాసా సాసా
మ ద య తి
రి రి మా పమ రిగ సాధా మా
ప్రి య ము ది తా మ ధు ర
పా, పా పధ పధ పా పా పా పా
మ ధు మ ద ప ర వ శ

మా మా పా ధస రిగ సా ధని పమ
హృ ద యా భృ శం
పా ధా పా ధ ప మా మా మా మా
త న్వి

16 నర్తము

మధ్యమా పంచమీజాతో నర్తో అంశగ్రహ పంచమః
మన్యాసః కాకలీ యుక్తః పంచమాదిక మూర్చ్ఛనః
గాల్పః ప్రసన్న మధ్యే నభూష్యః సంచారి వర్ణభాక్
ధీరై రుద్భట చారీ కమండలాజౌ ప్రయుజ్యతే
హాస్య శృంగారయోరేషరసయోః కశ్యసోదితః
ధై వతీ సస తద్దేతుం దుర్గాశక్తి రభాషత

మధ్యమా పంచమీ జాతినుండి పుట్టినది నర్తరాగము. పంచమము అంశ గ్రహములుగాఁ గలది. మన్యాసము. కాకలీ నిషాదము పంచమాది మూర్చ్ఛనలు గలది. గ శక్కువ. ప్రసన్న మధ్యానికారము సంచారి వర్ణము గలది ధీరులచే ఉద్భటమైన చారులు (చారి) మండలములుగల యుద్ధమందు ప్రయోగింపఁబడును. హాస్య శృంగారములందు ప్రయోగింపఁబడునని కశ్య పుడు చెప్పెను. ధై వతీ కూడా దానికి హేతువుగా దుర్గాశక్తి చెప్పెను.

అలాపము

పాపసా మగామా పాప గామా నీధా పాప మా
నీనీ సాసా సాగా సాని ధనీ నీనీ ని నిధ ధమ
వధ మమగా గసా మగా గనీ నిని ధధ పప
ద మ మ గా మా

కరణము

పాపమ గాపా (పంచమ) సస గగ నిని ధా
పా (పంచమ) నీ నీ ధా (షడ్జ) స ని ని ధ స
నీ ధా పా మా పా పమగా గనిని వధవి
గమ గమ పామ ధామ మామా

రెండవ రకము-అలాపము

పామా గమ మాపా వగ పాపా పగా పానీ
 ధాధా నీనీ సా గా సా స దా నీనీ నీనీ నిని
 మసా ససస ధానీ నీనీ నినిని వధని వపధ
 మా మగా గసా సమా గగా గరి నినీ
 నిధ వదనీ వ (వంచమ) మగా మామా

రెండవ రకపు కరణము

వవవ మాప వవ మవవ మగ సమగ మామా
 గసా మగా మపా వనీ నిధని (షడ్జ) సని సని
 నిధా నిధా నిని ధధ ధనివ ధపా పప ధపా ధా
 మమ గమసా సస మగసా (వంచమ) ధమా
 నీ ధాపా మా మానీ ధధ సా ధధ ధధ నిపా
 ధా పామా గా గమసా సాసా గపమా ధని ధాధని
 (వంచమ) వధప మమ మని ధని వద మమ (షడ్జ) సగా మామా

ఇంకొక కరణము

పాపా (షడ్జము) సమాగా (వంచమ) పా పా పా
 వదమా మగమా (మద్యమ) మామా మమమ
 విధా ధధ నిధమా పప ధమా గమా గమా మా
 (షడ్జ) స మాప పాధవ మామ మని ధరి ధన (షడ్జ)
 స ధానీ నిని నీ ధద దని పావ వద పామా
 పామా గా (వంచమ) దదమ మని దని వ
 ద వమా మా గా మా మా మా

అనవరత గళిత మదజల దుర్దినధారౌ షుసిక్త (భువన తల
 మధుకర కులాంద కారితదినదిజ్మఖ గజ ముఖనమస్తే

అక్షిప్త

పా పా మా గా పాపా గాసా
 అ న వ ర త గ ళి త

సా సా సా సా సామాగా సా	2
మ ద జ ల దు ర్మి న	
గా మా పా మా గా మా మా మా	3
ధా రౌ పు సి క్త	
మా గా మా పా మా పా పా పా	4
భు వ న త ల	
నీ సా నీ సా సా సా సా సా	5
మ ధు క ర కు లాం ధ	
సా గా నీ ధా పా పా పా పా	6
కా రి త ది న ది	
నీ సా నీ సా మా ధా పా పా	7
జ్ఞా ఖ గ జ ము ఖ	
మా పా గా గా మా మా మా మా	8
వ మ స్త్రీ.	

17 షడ్జ కై శికము

షడ్జర్ష బాంశగ్రహః స్యాత్కై శికీ జాతి సంభవః
ఋషభో ఒల్పో నిగన్యాసోమంద్ర గాంధార షడ్జకః
ప్రసన్నాద్యవరోహిఖ్యాం యుక్తః షడ్జాది మూర్చనః
వీర రౌద్రాద్భుత రసః శాంభవః షడ్జ కై శికః

షడ్జ కై శికము కై శికీజాతినుండి పుట్టినది. షడ్జము రిషభము అంశ గ్రహములు రి. తక్కువ. నిగలు న్యాసము మంద్రగాంధార షడ్జములు గలది. ప్రసన్నాది అంకారావరోహులతో గూడినది. షడ్జాది మూర్చనలు గలది వీర రౌద్రాద్భుత రసములందు ప్రయోగింపఁబడును. శంభు ప్రేమము.

అలాపము

సా సా ని రి సా మా పామా పాస మమగా మ
నిని ధా ధా మా మధా ధ మమ ధాసా సమా
మ ధా గ సా సా ధమా మసా సమా మ ధా సా
స ధా ధ మ ధ నీ నీ

కరణము

(షడ్జ) స ని ధ స మా స స ని సా సా ని ని స ని రి సా
 మ మ ప మ మ ప పా ప ప మ ప పా (మధ్యమ)
 మ మ గ గా మ మ మ గ మ గా (గాంధార) గ గ గ ని ధ
 మ ని ధ మ మా మా మా ధా మ ధ మా మా ధా
 గ గ స గ ప గ సా (వడ్జ) సస ధధ ని సమమ ని
 ధా నీని (నిషాద) ని ధని నీ ని ని (షడ్జ) స
 ధని నీ నిని ధనిగా మమ పమ పాప ప (మధ్యమ)
 మగ మగా (షడ్జ) స స స స స గ ధ రి గ
 గ ని ధ ని ని ని ధ మా మ మ ధ ధ గ గ రిగ (షడ్జ)
 స స ధ ని ధ మా పధా నీ నీ నీ (నిషాద) ని వి

ఇంకొక ఆలాపము

సా సా స నీ నీ స నీ నీ మ పా నీ నీ పా పా
 రి రిగ రి రి గ గ రిరి పా పా మ ప ప మ గ మ
 గ రి గా గ రి సా స నీ మప నీనీ ధధ
 మ ప ని రి రి గ సా (షడ్జ) స నిరి సా
 నీ సా (షడ్జ) స నిరి సానీ

ఇంకొక కరణము

సా (షడ్జ) స ని రి సా ని సా (షడ్జ) స మా
 పా నీ పా నీ ధా (పంచమ) పా పా రి ధ రి
 రి ప మా మారి రిగరిగ (షడ్జ) సరిస నిధ ప ని నని స నీనీ

దీహర ఫణీందనా లేమహి హరకేసర దిసాముహదలిర్గే
 వి ఆ ఇ కాలభమరో జణమ అరందంపు హరప ఉమే॥

సారి సా రి సా సా సా సా

1

ది హర ప ద ణి

సానీ నీ నీ నీ సా నీ రి

2

నా లే సు హి హ ర

రి రి రి రి రి గా సా సా	3
కే స రి ది సా ము	
నీ సా నీ రి రి రి రి రి	4
హ ద లి లే	
మా మా పా పా మామా సగరి	5
వ అ ఇ కా ల	
రి స సా నీ నీ పా పా నీ నీ	6
భ మ రో జ జ మ అ	
సా సా సా సా సా నీ నీ నీ	7
రం దం పు హ ర	
రి రి రి స నీ నీ నీ నీ నీ	8
ప ఉ మే	

18 మధ్యమ గ్రామము

అక్కొధునా ప్రసిద్ధానాం సహితూనాం బ్రహ్మే ఽధునా
 గాంధారి మధ్యమా పంచమ్యుద్భవః కాకలి యుతః
 మన్యాసో మంద్రషడ్జాంశగ్రహః సౌవీర మూర్ఛనః
 ప్రసన్నాద్యవరోహిభ్యాం ముఖసంధౌ నియుజ్యతే
 మధ్యమగ్రామ రాగో ఽయం హాస్యశృంగారకారకః
 గ్రీష్మే ఽహ్నః ప్రథమేయామేధ్రువ ప్రీత్యైవ దుర్భవా
 మధ్యమాది ర్మగ్రహంశాహి

ఇప్పుడు సహితుకమైన ప్రసిద్ధరాగముల లక్షణమును చెప్పుదుము. గాం
 ధారి మధ్యమా పంచమీ జాతినుండి పుట్టినది. మధ్యమ గ్రామరాగము. కాకలి
 నిషాదము మన్యాసము మంద్ర షడ్జము అంశగ్రహములుగా నుండి సౌవీర
 మూర్ఛనలు గలిగి ప్రసన్నాది అలంకారము అవరోహాలతో గూడి ముఖ సం
 ధిలో నుపయోగించును. హాస్య శృంగారములను జేయునది. గ్రీష్మమున
 దిసపు మధ్యయామమున ద్రువప్రీతికై పాడఁబడును. మధ్యమున ఆది
 యందు గలది మ గ్రహంశములుగా నున్నది.

జలాపము

సా నీ ధా పాధా ధా ధరి రిగా నీసా సగ పావ వవ నిని పని
 సాసా గవ సా నిదనిని నిరిగా సాపా మవ

కరణము

నిని పప గగ సస రిగి నిస సాసా సస
 గగ పప ధధ మధ నిస నిధ పాపా పాపా
 పనీ పనీ సా సా సా గా గా సా గా స నీ
 ధనినీ నిని రిగా సాసా పాపా మాపా నిధపా మామా

అమరగురు మమధపతిమ జయం, జిత మదనం సకల్
 శశితలకం! గణశతపరివృత సుశుభహరం
 ప్రణమత సిత వృష రథ గమనం!

అక్షిప్తిక

సా సా గా గా పా పా మా మా
 అ మ ర గు రు మ మ ర
 గా మా మా మా ధానీ సా సా
 ప తి మ జ యం
 సా సా మా మా పా పా సా సా
 జి త మ ద నం స క ల
 రి గా నీ సా సా సా సా సా
 శ శి తి ల కం
 నీ నీ నీ నీ ధా పా మా మా
 గ ణ శ త ప రి వృ త్త
 గా మా గా మా ధానీ సా సా
 మ శు భ హ రం
 నీ రి గా నీ సా సా పా పా
 ప్ర ణ మ త స త వృ ష
 సా సా ని ధ పా మా మా మా మా
 ర ధ గ మ నం

19 మాలవ కైశికము

కై శికే జాతిజః షడ్జ గ్రహాంశాంతో ల్పధై వతః
 సకాకలీః షడ్జాది మూర్ఛనారోహి వర్గవాన్
 ప్రసన్న మధ్యాంకారో వీరే రాద్రే ల్దుతే రసే
 వివ్రంభే ప్రయోక్తవ్యః శిశిరే పృహరే ల్ఘ్రిమే
 దినస్య కేశవ ప్రీత్యై!

మూలవక్తై శికము కై శికిజాతినుండి పుట్టినది. షడ్జము గ్రహము అంశము న్యాసముగాఁ గలది. ధ తక్కువ. కాకలి నిషాదము షడ్జాది మూర్చనలు ఆరోహి వర్ణము ప్రసన్న మధ్యాంకారము గలది. వీరరౌద్రాద్భుత రసములందు దినపు చివరి జామున కేశవప్రీతికై పాడఁదగినది.

సాస పా మా మా మా ధీ స నీ సా సరీ మా పా
సా నీ నీ రీ రి సారి పామా సని సా స ని రీ రి
సా స నీ సా మ గా మా పా స నీ సా స ని పా ప నీ స
ధ నీ పా ప నీ నీ రి పా ప నీ మా మా గా గ రీ రీ సా
స ని న్ని పా ప గా మా పా ధ ని సస ని ప మా మ
గ మ ప ప మ గా గ రి రి రి మ స స స ప మ రీ రి రి స మ
మ మ మ ని పా ప ప స ని సా పా పా ని స ప ని
ప ప ప ని సానీ స స ని సని సని సప పనీ పనిగ
గనీ పప ని గగ గ మరిరి మసస మగ గరిరి పరి ప
ప నీ ప ప స ని సాసా నీనీ సస నీ పని స సనిస
సపా పానీ సస ని సని సస ని రీరీ పా పానీ సస
సని మమ గ రి రి స న స ని ప ని ప మ గ మగ మగరి
సస రిమ పని పాప సని సాసా గామా మాగా
మమ గమ గమ మగమా గపప గప గని నిగమగ
పపగమ గసా సస సధని పమా సస గామా మాగా
మమ గమ గమ గమ మగమా గపమగ గరి మా
సస ధనీ పాని పగమగ పగమమ గరి మా స మ
గరి ప పని పప సని పమ గమ గపమగ మగ
రిమా సరి మ పనీ పపసనీ రీరీరీ పప సనీసా

కరణము

నాగప మగ పాపని మా పాప మనీ గ పాసమ
నీ గ పా పమని స సనీసా (షడ్జ) ససా నీ రిరి
[ఋషభ] రిమమ పప నీని నిరీ సనీసా [షడ్జ]
ససా నిని రిరి నిపాని [వంచమ] గగగ సస ధచి ప

పగమ గపగమగా రీరి గమా మరీరి [షడ్జ] స
 ససమ గారిరి సాపాప పనీని [పంచమ] నిరిరి
 [పంచమ] ని మామా మరిగస సధని పపగ
 మ గరి సరి మపాని రిసనీ సాసనీ రిసనిసా

చంద్రాభరణం హరనీలకంఠ మహివలయ త్రిపురహరం
 మృగాంక నయనం గిరినిలయం నమతసదామదనాంగహరం

ఆక్షిప్తిక

సా	సా	పా	పా	గా	మా	గా	పా	1
చం		ద్రా		భ	ర	ణం		
ధా	నీ	పా	పా	ధా	నీ	గా	గా	2
హ	ర	నీ		ల	కం	ఠ		
సా	పా	సా	సా	సా	సా	నీ	పా	3
మ		హి	వ	ల	య			
రీ	ధా	సని	సా	సా	సా	సా	సా	4
త్రి		పు	ర	హ	రం			
పా	నీ	రీ	పా	నీ	రీ	రీ	స	5
మృ	గాం			క	న	య	నం	
పా	నీ	రీ	రీ	గ	మ	రీ	గా	6
గి	రి	ని		ల	యం			
సా	సా	పా	పా	నీ	నీ	ప	మ	7
న	మ		త	స	దా	మ	ద	
సా	సా	సా	సా	సా	సా	సా	సా	8
నాం				గ	హ	రం		

20 షాడవము

మాలవశ్రీస్త్రదుద్భవా

సమస్వరా తారమంద్ర షడ్జాంశన్యాస షడ్జభాక్
 వికారి మధ్యమోద్భూతః షాడవోగవ దుర్బలః
 న్యాసాంశ మధ్యమస్తారమధ్యమ గ్రహ సంయుతః
 కాకల్యంతర సంయుక్తో మధ్యమాదిక మూర్ఛనః
 ఆరోహ్యాది వర్గేన ప్రసన్నాంతేన భూషితః
 పూర్వరంగే ప్రయోక్త వ్యోహస్య శృంగారదీపకః
 శుక్రప్రియః పూర్వయామే

దానినుండి పుట్టిన మాలకశ్రీ సమస్వరములుగల దై తారముగాను మం
ద్రముగానున్న షడ్జముగలదై అంశశ్యాసములుగా షడ్జముతో పొందినదై తోడి
కవికారి మధ్యమనుండి పుట్టినది. గవలు తక్కువగానుండి మధ్యమము న్యాసాం
సములుగా నుండి తారమధ్యమము గ్రహము గలదై యుండవలసినది. కాకలి
నిషాదము అంతర గాంధారము. ఆరోహి వర్గము ప్రసన్నాంతాలంకారము
గలిగినది. పూర్వ రంగమున ప్రయోగించవలెను. హాస్య శృంగారదీపకము,
మొదటిజామున పాడదగినది. శుక్రప్రియము.

ఆలాపము

మా సారి నీధా సాధానీ మాధా సారి గాధా
సాధా మారి గామా మాధా మా దీ గారి
నీ ధా సా ధా నీ మా మా

కరణము

మమరిగ మమ సస ధని సస ధని మా మా ప
పపని ధమ మధ ధససరి గాగా మారి గా మా మా

వర్తనిక

సాధ ని పపమారి మాని దధా ధధ స స రి
మసా సా ధనీ ధ పమా మా గారి గారి గాసా
మా ధ మా గా రి గా గ మా రి గా సా సా ధనీ
మా ధని ధగ సా ధని మా మా మా

ప్యధుగండగళిత మదజనమతి సారభలగ్న షట్పదసమూహం
ముఖమింద్రనీలశక వై ద్భూషిత మివ గణపతేర్జయతు

ఆక్షిప్తక

మా	మా	ధా	ధా	సా	ధా	నీ	పా	1	
ప్య	ధు	గం	డ	గ	ళి	త			
ధా	నీ	మా	మా	మా	రి	మా	రి	2	
మ	ద	జ	న	మ	తి	సా			
ధా	నీ	సా	సా	గా	రి	గ	ధా	ధా	3
ర	భ	ల	న్న			ష	టి	ప	

సా ధా సా మ గ మా మా మా మా	4
ద స మూ హం	
మగ రి గా మా మామా పమగా	5
ము ఖ మం ద్ర నీ లి	
రి గా సా సా మా మా మా మా	6
శ క లై ర్భూ షీ త	
నీ ధా నీ ధా సా సా సా సా	7
మి వ గ ణ ప తే	
గా రి రి గా మా మా మా మా	8
ర్జ య తు	

21 భిన్న షడ్జము

త్రోడికాస్యాత్తదుద్భవా, మధ్యమాంశగ్రహన్యాసా నతారా కంప పంచమా

సమేతర స్వరామంద్ర గాంధారా హర్షకరిణీ

షాడవాదేవ బంగాలోగ్రహంశన్యాస మధ్యమః

ప్రహర్షే వినియోక్తవ్యః ప్రోక్తః పోథలసూనునా

షడ్జో దీచ్యవతీజాతో భిన్న షడ్జో రిపోజ్ఞితః

ధాంశగ్రహో మధ్యమాంత ఉత్తరాయతయా యుతః

సంచారివర్గ రుచిరః ప్రసన్నాంత విభూషితః

కాకల్యంతర సంయుక్త శ్చతురాశన ధైవతః

హేమంతే ప్రథమేయామే భీభత్సే సభయానకే

సార్వభౌమాత్సవేగేయో భైరవస్తత్సముద్భవః

ధాంశో మాంతో రివత్యక్త ప్రార్థనాయాంసమస్వరః

తోడి దాని జన్యము. మధ్యమము అంశగ్రహన్యాసములుగాఁ గలది. తార షడ్జము కంపించు పంచమము మధ్య పంచషములకంటె నితర స్వరములు సమముగా నుండి హర్షము గూర్చునది. మంద్ర గాంధారము గలది. బంగా లము షాడవరాగమునుండియే పుట్టినది. మధ్యమము గ్రహంశన్యాసములుగాఁ గలది. ప్రహర్షమున ఉపయోగించవలెను. భిన్న షడ్జము షడ్జోదీచ్యవతీ జాతి నుండి పుట్టినది. రి పలు ఉండవు. ధ అంశగ్రహములుగాఁ గలది. మధ్య మము న్యాసము ఉత్తరాయత మూర్ఛనగలది. సంచారివర్గము ప్రసన్నాంత తా

అంకారము కాకలి నిషాదము అంతర గాంధారము గలది బ్రహ్మదేవత.
హేమంత ఋతువులో మొదటిజామున భీభత్స భయానకముల సార్వభౌమోత్స
వమున పాడదగినది. బై రవరాగము దానినుండి పుట్టినది. ధ అంశము మ
న్యాసము రి వ లు లేనిది. ప్రార్థనలో పాడదగిన సమస్వరము గలది.

ధా ధా మా మ గా సా సా స గ మ ధ ధా ధా ని ద
మ గ గ మా మమ మధ మగ సాసా సస గస! గమ
ధా ధా ధా సని స సా సాని గని సని ధా ధా! సని
సా సా స స స స గ మధా ధాని ధమ గమా మా
ధా! ధని నీ నీ గామ గా మా షా

వర్తని

ధా ధ గా మా మధ మమ సాసా! స గమ ధధా
ధా ధ ని ధ పా మా మా మా మా మమ ధమగ
సా సా సా మప మధ గసాసా గస గధ దా దా
ధని పధ మా గా మా మా! మగ సా సా స గ ధ
మ ధ ధా ధా ధ నిధ పమగా మా మా!

చలత్తరంగ భంగురం అనేకరేణు పింజరం సు
రాసురైః సుసేవితం పునాతు జాహ్నువీ జలం

ఆక్షిప్తిక

ధా	ధా	ధా	నీ	దా	పా	మా	గా	1
చ	ల		త	రం			గ	
సా	గా	మా	నీ	ధా	ధా	ధా	నీ	2
భం			గు	రం			అ	
ధా	పా	మా	గా	సా	గా	సా	ధా	3
లే			క	రే			ణు	
ధా	ధా	నీ	గా	మా	మా	మా	మా	
పిం			జ	రం			సు	
మా	నీ	ధా	నీ	సా	సా	సా	సా	
రా			సు	రైః			సు	

నీ గా సా నీ ధా ధా ధా నీ
 సే వి తం పు
 ధా పా మా గా సా గా మా ధా
 నా తు జా హ్న
 ధా ధా నీ గా మా మా మా మా
 వీ జ లం

23 భిన్న పంచమము

మధ్యమా పంచమీజాతోః సంజాతో భిన్న పంచమః
 ధగ్రహంశః పంచమాంతః పౌరవీమూర్ఛనాయుతః
 కాకల్యా కలితః క్వాపి నిషాదేనాభ్యలంకృతః
 ప్రసన్నాద్యేన సంచారి కర్ణైః శౌరి ప్రియోరసే
 భయానకే భీభత్సే సూత్రధార ప్రవేశనే
 గ్రీష్మప్రాగ్గృహరే గేయో వరాటే స్యాత్తదుద్భవా
 ధాంశా షడ్జగహన్యాసా మమంద్రా తార ధై వతా
 సమే తరస్వరా గేయా శృంగారే శార్ఙ్గిసంమతా

మధ్యమా పంచమీజాతులనుండి పుట్టినది భిన్న పంచమము. ధ గ్రహం
 శములు, పంచమము న్యాసము పౌరవీమూర్ఛన కాకలి నిషాదము. ఎక్కడో
 ఒక్కచోట కై శిక నిషాదము. ప్రసన్నాది అలంకారము. సంచారివర్ణము గలది
 శౌరికి ప్రియము. సూత్రధారి ప్రవేశమున గ్రీష్మమున మొదటిజామున పాడ
 దగినది. వరాటి దీనినుండి పుట్టినది. ధ అంశముగ షడ్జము గ్రహన్యాసములుగ
 మ మంద్రముగ ధ తారముగ ఇతర స్వరములు సమముగ గలది. శృంగార
 మున పాడదగినది అని శార్ఙ్గి అనెను.

ఆలాపము

ధా పా ధా మా నీ ధా పా నీ ధా మా గా
 మా పా పా పమ మగ పమ మగస మగా గా
 రీరీ రీ మా ధా పా ధా మా నీ ధా ధవ ధానీ
 (ధై వత) ధా ధా మా ధా సా (షడ్జ) సా మా

రి గ సా సా గా గ సా మ నీన్ని (దైవత)
పా నిధ పధా ధామ ధా మా గా మా పా పా

వర్తని

(దైవత షడ్జ) సా గారి (ఋషభ) మనిధ పప ధ పని (చైవత) ధా దప ధనీ
ప ధ మ పరి గరి నిధా ధా పా మా గా మా పా (పంచమ) (ఋషభ)
రి మ ధ మ మ మధా పా (దైవత) ధప పనీ ధనీ (షడ్జ) సమా రీరి
నిధా (దైవత) ధధ మధ మధా మా మా గా మా మా మగనీ ధా
(పంచమ) నీ ధా పా మా గా మా పా సా.

విమలశశిః డ ధారిణ మమరగణనమితమభవభయం
వందే త్రిలోకనాథం గంగా సరిత్సలిలధౌతజటం

శ్లోకపీఠ

ధా మా ధ ప దా దా దని దప మా
వి మ ల శ శి ఖం డ
దా సా సీ దా పా ని ధ మా మా
దా రి ణ
మా రీ మా దా ధ ప దా ధ ప మా
మ మ ర గ ణ న మి త
నీ దా ప ధ ధ ని దా దా దా దా
మ భ వ భ యం
రీ మా దా మా నీ గా మా నీ
వం దే త్రి లో క
దా పని దా దా దా మా రీ గా
చా ధం గం గా
దా పమ గరి మా దప దా ధ ప మా
ప రి త్స లి లి
నీ దా ధ ప ధ ని దా మా పా పా
భృ త జ టం

23 పంచమ షాడవము.

మధ్యమగ్రామ సంబంధో దై వత్సార్ష భికోద్భవః
రిన్యాసాంశగ్రహః క్వాపిమాంతః పంచమషాడవః
విలసత్కాలీకోఽపి కలోపనితయాన్వితః
ప్రసన్నాద్యంత కవితారోహివర్ణః శిషప్రియః
వీరరాద్రాద్భుత రసో నారీహస్యే నియుజ్యతే
తజ్జాగుర్జరికామాంతారిగ్రహంశామీ మధ్యభాక్
రితారా రిధభూయిష్ఠా శృంగారే తాడితామతాః

మధ్యమ గ్రామమునకు సంబంధించి దై వత్సార్షభిక్ జాతులనుండి పుట్టి నది. పంచమ షాడవము రిన్యాసాంశగ్రహములుగా నున్నచో ఎక్కడనో మన్యాసము కాకలి నిషాదముగూడ నుండును. కలోపనిత అను మూర్ఛన గలది ప్రసన్నాద్యంతాలంకారములతో ఆరోహివర్ణముండును. శిషునికి ప్రేయము వీరరాద్రాద్భుత రసములలో నారీ హస్యమందు నియోగింపబడును. గుర్జరి దానినుండి పుట్టి మన్యాసము రిగ్రహంశములుగా మధ్యమముండి రి తాదస్థాయిలో రిధలు ఎక్కువగా నుండి శృంగారము కంపన కలుగును.

రీరీ రిగారి సానీ రీరీరీ రిని రిరిరి మగా మా మ దా మా మ మా మా
మా మ మ మరి మగ పప గమ మగా మమ గమ మప పగ మమ గా
గరి రి గరి మమ రి గమమ సథ నిధ సని ధన నిదా ధ (పంచమ) నిపా
వని సనీ రీరీ రిసీ నీమగ మా మ ధ మమ మా మ గా గమ గమ గప
ప గ మమ నీన్ని దా ద పాప మా మ గాగ రీరీ రిమ సరిగ సగ సథ
నినిధ సనిధ ధని దాధ [పంచమ] నిపా సరి రి రిగమా పాధ నీరీ రీరీ
నీరి మ మా మా మ గరి సగా మాగ రీరీ మగా మా మా.

కరణము

రీ మా మా మ మ గా రి [ఋషభ] రిమా పానీ నీ నిమ మ దా
మపా గా మగా మరీరీ గారి మ గారిగా [షడ్జ] సనిదా [పంచమ]
పన్నీ [పంచమ] మా దా మీ మా [ఋషభ] రీ మా పానీ పసాస
మారి [ఋషభ] రి [షడ్జ] సనీ ప రిరి గాగ సా మ గా రి రీ!

సకలసుర నమిత విమలమృదుచరణ ద్వయసరోజ యుగళమమరగురుం
శరణమమలముపయామిదయాళుమసురసురజయిన మజేయం

ఆక్షిప్తిక

రీ గా మా మా గా రీ రీ రీ 1

స క ల సు ర న మి త

మా గా రీ మా గా రీ రీ రీ 2

వి మ ల మృ దు చ ర ణ

రీ గా రీ ధా నీ మా నీ నీ

ద్వ య స రో జయు

ధా మా ధానీ గా రీ రీ రీ 4

గ శ మమ ర గు రుం శ

రీ రీ రీ గా రీ రీ రీ రీ

ర ణ మ మ ల ము ప

రీ రీ రీ గా నీ నీ నీ నీ

యా మి ద యా శు

మా నీ మా మా నీ మా మారీ

మ సు ర సు ర జ యి

మా గా మా మా రీ రీ రీ రీ

న మ జే యం

24 టక్కము.

షడ్జ మధ్యమయా సృష్టో పంపమః దై వత్యాచాల్ప

టక్కః సాంశగ్రహన్యాసః కాకల్యంతర రాజితః

ప్రసన్నాంతాన్వితశ్చారు సంచారి చాద్యమూర్చ్ఛః

మదే రుద్రస్యవర్షాసుప్రవరే అహ్నశ్చ పశ్చిమే

వీర రౌద్రాద్భుతరసే యుద్ధవీరే నియుజ్యతే

గౌడ స్తదంగం నిన్యాసగ్రహంశః పంచమోజ్ఞితః

టక్కంగటక్క వత్తారైః కోలాహలో అఖిలైః

టక్కరాగము షడ్జమధ్యమాదై షణ్ణి జాతులనుండి పుట్టింది. వ అల్పము. స అంశ గ్రహన్యాసములు గాదె. కాకలి నిషాదము. అంతర గాఢారము

ప్రసన్నాంతాలంకారము. సంచారి మొదటి మూర్ఛన గలిగి రుద్రుని ప్రీతికై
యగును. వర్షా ఋతువులో దినపు చివరి జామ వీర రౌద్రాద్భుత రసముల
యుద్ధ వీరమున పొడదగును. గౌడము దీనియంగము ని గ్రహన్యాసాంశ
ములుగా నుండును. పంచమము లేనిది కోలాహలరాగము. టక్క రాగమువలె
అఖిలతార స్వరములు గలది.

అలాపము

సాధా మారీ మాగా గస గధ ని సారీ గసారీ గమ
మాస నిధ మధ మరీరీ రిమా గా గసా సా సగ
మధ నిధా సాధ మారి గసా గధ నిసా సాసా
సస గసా ససస మగరి సా సస గధా ధధ గసా సస
ధధ నిధా ధమ ధమన్నిమ రిగ రిరిరి నిధమమ
ధ మరీ గరి మరి గసా ససగ సా సరిగ గధా
ధని నిపాపా సస సగ సస మమగధ మమ
ని ధధ సా సధా ధమా మధా మరిగసా గధని
స మా మా మధా మామ ధాని ధాని మా మధా
ధని ధమగా మరిగ సాధ దని సాసా సా సస
ధా గమ మని గగమ ధ మరీరీ మగా గసా సా
సా సస మగమ సగమ గని ధాసా సా సా [షడ్జ]
సస సరి ధమ గగ సని ధాధమా మా మా ధాధమ
మ మమమ ధమ ధమా ధని సరి గమ గమ గరి మ
గాగ సా గగన్ని సా మ. మ గమ గమమ గగమ మ
గగ నిని మమ సస మమ గగ గమ స సమమ రిరి
గ సస గగ సస ధనిని మమమ ధ ధ ధ ధ ధ ధ
నిధ నిధ మధ ధధధ నిధా మధ ధమ ధధ ధధ ధధ
మ సగ స ధని ధా మమ మమ మమ మధ సగారి
మా గా గమగ ధ నీ సా సా.

కరణము

(షడ్జ) మధా మా రిగరి నిధామ మధమా రిగ సాస

గధా ధ [షడ్జ] సధా ధా సా ధగరి గరి రీరి నిరి
 మా మా మమమ ధనిధా మమధ ధసస ధధ గరి
 మా స గగ సని మని మాధా సాధా నీ సాసా మాస
 నిధని ధానీ సాగా ధానీ సామా సాధా మాగా
 రీరి [ఋషభ] రిగామా నిధానీ సాసా సగమధ
 ధనిగా ధాసా సాస మరిగ సగ సనిధా నీ ధాధా
 ధ సా సాసా సాసా మగా మ గాగ నిగ ప మాగా
 సా మా మామా ధా మరి గసా సగ సాగ నీ గాసా
 మా మా గానీ [షడ్జ] స సాసా గాగా గామా సా
 సా సగా సాసా గామ గా మమ గమ మామా
 గాసా గారి మారి మారి మారి గసాగని [షడ్జ] సాసా

సురముకుట మణి గణార్చిత చరణం.

సురవృక్ష కుసుమ వాసిత ముకుటం

శశిశకలకిరణ విచ్ఛురిత జాటం

ప్రణ మత పశుపతి మజమమరం

ఆక్షిప్తిక

సా సా ధా ధా మా మా మా మా	1
సు ర ము కు ట మ ణి గ	
సా సని ధా సా సా సా సా సా	2
ణా ర్చి త చ ర ణం	
సా సా గా గా సా మా గా మా	3
సుర వృక్ష కు సు మ	
ధా సా నిధ సా సా సా సా సా	4
వా సి త ము కు టం	
ధా నీ సా గా మా ధా మా గా	5
శ శి శ క ల కి ర ణ	
సా సా ధా నీ స ని ధా ధా ధా	6
వి చ్ఛు రి త జ టం	

సా సా పా నీ మా గా మా గా =

7

ప్ర ణ మ త ప శు వ తి

గా గా ధా నీ సా సా సా సా

మ జ మ మ రం

25 హిందోళము

దై వత్యార్థభికావర్ణ స్వరనామక జాతిజః
హిందోళకో రిధత్యక్తః షడ్జన్యాస గ్రహాంశకః
ఆరోహిణి ప్రసన్నాద్యై శుద్ధమధ్యాఖ్య మూర్చ్ఛనః
కాకలి కలితోగేయో వీరేర్ద్రాదే అద్భుతే రసే
సంభోగే వినియోక్తవ్యో వసంత స్తదుద్భవః
వసంతే ప్రహరే తుర్యే మకర ధ్వజ వల్లభః
పూర్ణ స్తలక్షణో దేశీహిందోళో అప్యేషకద్యతే

దై వత్యార్థభికలు లేని స్వరనామకలు అను అయిదు శుద్ధముల నుండి షడ్జ కై శికాదులు వికృతము లు నుండి పుట్టినది హిందోళము. రిధలు లేనిది షడ్జము న్యాసగ్రహాంశలుగా గలది. ఆరోహిలో ప్రసన్నాద్యాఅంకారము లో శుద్ధమధ్య అను మధ్యమ గ్రామములో నాల్గవ మూర్చ్ఛన] మూర్చ్ఛన గలది కాకలి నిషాదము. వీర రోద్రాద్భుత రశములలో నాల్గవ జమున సంభోగ శృంగారమున పాడదగు దీనినుండి వసంతరాగము పూర్ణరాగము లు పుట్టినవి. దీనిని దేశ హిందోళ అని కూడా అందురు

అలావము

సా నీ పా ప మా గా గ పా ప సా గ నీ సాసా సాసా గామా సా ప నీనీ
సగా సాసా మా మగ గస సని గసా సనీ సనీ పప సమ మా మ
గ స ని సా స గా మ మా సా స నీ సా మనీ మగా మపా సనీ స నీ స
ని గసా సని సా గానీ సా గా సా స మ గ మా గ సా స నిస నిని
పా ప మ గా మా. స స గ గ మ మ ప ప ని ని స ని మగా గపా
పనిసా. గా స గ స నీ సనీ సాగా మమ గమ మగ మగమ పమగా
పాప సగా సామా మగ మమనీ పా పా ప మమగా గస గపా పనిసా.
సని మగా గపా సస. నీపా మాగా గమా పాప నీసా. సని మగా గపా
పనీ సా గా మమ సనీ సనీ స. ఖి సస నీసా. సా సా సా గసా సనీ సాస

స గమ స గ వ మా గ పా వ స గ గ మ గ నీ పా వ మ మ గా. గ స
స మ గ గ పా. మమ నీ ప స స నిని మగా పా వ నీ సా గా స గ స నీ
స నీ సా [షడ్జ] స సా. పా పా నీ సా సా వ వ నీ ప ని పా వ నీ సా సా
వ పని పనీ పని సగా సమ మగ సగ సనీ సనీ పనీ మ గ మగా సా సనీ.
వనీ పమ గమ గమా గస గసా ని సనీ పనీ పమ గమ గామా. మగ మగ
సా గా సస నిని పవ మమ గమ పనీ నివ మ. గామ మ ప నీని పమ గామ
మ పనీ సప నిమగా సస గాస గామ పనీ పా పనీ మగా గ వ నీ సనీ సనీ గ
సానీ సా వ నీమ పాగ మమ గాగ స ససని సా [షడ్జ] సస సగ సస. మ
గామ గమ మగనీపా పావస నిని గసా. సస మా [గాంధార] సా [పం
చమ] పవ నిని గాగస గసనీ స నీసా [షడ్జ] సస గస సమ గమా ససగా
నిని సపానీ మ మా పగ మాస సస గగ సస గస గమ పాపా సని మగా
గపా పనీ సగాసగా సని సనీ సా [పంచమ] పజగి పని పా పనీ సస నీ
సస పా పనీ పగనీ గగ పా పనీ మ మమ గగగ నిగిని పజపనినిని సస.
పాగ గమ సస గ స గస గమ పని పస నిమగా గాపా పన్ని సా సా స స
మగ సగ సనీసా.

కరణము

సగా సమ గాపా [పంచమ] [షడ్జ] సమా గసా గనీ నిపా ని పవ గగ
పమ గ గాగాగా [షడ్జ] సస గా గమ పా ధ మమ [పంచమ] పానిని సని
సాస. నినిని సాసాసనిసా సా నిగ పానీ. సా సా సా సస ని సస నిమ గగస
సస ని సస నిమ గగస సస ని సగమ నివని నివనీ నిపా నీ పవ గగ పగ
మామా గాగ [షడ్జ] సస సస మ పమ. పాని సని మా. మామా [పం
చమ] నిస నిని సని సా. సస నిస సనీ సాసా పనీ. పనిపా పవని సని
సస సస పవప పనీ. నీ మమ నివ నివ పగపగ గమ గామా స సని మమ
గమ గావ వ గమగానీ గాగా [షడ్జ] సస మగ మగా గమ గా గమ ససగ
సని సనీ పాగ పాగ మామా సస గగ పా వస [షడ్జ] సస గగ మమ పవ
ని స నీ సస గగ సగ సని సాసా.

సముపనత వకల మభినుతజనౌమ వరితృష్టమానస హంసం
ప్రియతమ సహచరి సహితం మదనాఽగ వినాశనం నౌమి.

ఆక్షిప్తిక

సా సా మా గా సా గా మా పా
 స ము ప న త స క ల
 పమ గా సా సాసా గామా మా
 మ భి ను త జ నౌ ఘ
 నీ సా పా నీ పా నీ గా పా
 ప రి తు ప్త మా నీ
 నీ సా సా సా సని గా సప నీ
 స హం సం
 నీ నీ సా గా సా నీ పా పా
 ప్రి య త మ స హ చ ర
 పమ గా సాసా గమ గా మా పా
 స హి తం మ ద నాం
 నీ సా పా నీ పా నీ గా పా
 గ వి నా శ నం
 నిస నిస సాగా సా సా సా సా
 నా . . . మి.

22 శుద్ధ కైశిక మధ్యమము

షడ్జ మధ్యమయాస్పష్టః కైశిక్యాచ రిపోజ్ఞితః
 తార సాంశగ్రహోమాంతః శుద్ధ కైశికమధ్యమః
 ప్రసన్నాంతావరోహిఖ్యామాద్యమూర్ఛనయాయుతః
 గాంధారాల్పః కాకలీయుగ వీరే రాద్రే అద్భుతేరసే
 చంద్రప్రియఃపూర్వయామే సంధౌ నిర్వహణేభవేత్
 తజ్జాధన్నాసికాషడ్జగ్రహంశ న్యాస మధ్యమా
 రివర్జితా గపాల్పాచవీరేధీరైః ప్రయుజ్యతే

షడ్జమధ్యమ జాతిచే కైశికి జాతిచేతను పుట్టినది శుద్ధ కైశికి మధ్య మము. రిపలులేనిది. తారషడ్జము ఆంశగ్రహముగాఁగలది. గ న్యాసము ప్రస న్నాంతా లంకారము ఆరోహివర్ణము మొదటి మూర్ఛనగలది గ తక్కువ. క క వీ నిషాదము. వీరరౌద్రాద్భుత రసములలో పొడదగినది. చంద్రప్రియము మొదటిజామున నిర్వహణ సంధిలో పొడదగినది. దానినుండి పుట్టినది ధన్యాసే షడ్జగ్రహాంశములుగా గలది మన్యాసముగాఁగలది రిలేదు. గవలు తక్కువ ఇది వీర రసములో ధీరులచే ప్రయుక్తము

ఓంకారమూర్తిసంస్థం మాత్రత్రయభూషితం కళాతీతం
వరదం వరం వరేణ్యంగోవిందక సంస్తుతంవందే

అక్షిప్తిక

1 సాసా ధాపా మా ధా పామా

ఓం క ర మూర్తి

2 ధాపా మాపా రిరి మామా

సం స్థం మా త్రా

3 నీ ధా మా నీ ధా నీ సా సా

త్ర య భూ షిత క

4 నీధా నీ సాసా సాసా

లా తీ తం

5 ధాధా మామా రిరి సాసా

వ ర దం వరం వ

ధా ధా మా మా గా గా గా గా

రే ణ్యం గో విం

నీ ధా మా నీ ధా నీ సాసా

ద క సం స్తు తం

ధా సా ధా నీ మా మా మా మా

వం . . . దే

27 రేవ గుప్తము

షడ్జగ్రామేరేవగుప్తో మధ్యమార్షభికోద్భవః

రిగ్రహంశోమధ్యమాంతః ప్రసన్నాద్యంత భూషితః

బుధై రుద్భటచారీ కమండలాభౌ నియుజ్యతే

వీరరౌద్రాద్భుతరసః పార్వతీ పతి వల్లభః

జజ్ఞా దేశీరిగ్రహంశన్యాసా పంచమ వర్జితా

గాంధారమంద్రా కరుణేగేయా మనిస భూయసీ,

షడ్జగ్రామమందు మధ్యమార్షభిక జాతినుండి పుట్టినది. రేవగుప్తము రిగ్రహంశములుగాఁగలిది. మన్యాసము ప్రసన్నాది అలంకారము ఉద్భట చారిక మండలాజియందు నియుక్తము. వీరరౌద్రాద్భుత రసములలో ఉపయుక్తము. శివప్రియము. దానినుండి పుట్టినదిదేశి. రిగ్రహంశన్యాసములుగాఁగలిది. పంచమములేదు. మంద్రగాంధారమ గలది కరుణములో పాడదగినది. మనిసలు ఎక్కువ

అలాపము

రీస నీరిస మగా మామా గా మా మా మా గ మమగ ప ప గ మమగా రీరి
రిగామమగాధ రీరినినిధాధ[పంచమ] పపనిషని మమమని పా ప ప స ని
నిని రీరీరి సనీ నిరిమ (గాంధార) రిరి ని ని ని రిని రిరిమ గామధా మామా
(మధ్యమ) గమ ధమ మగా గరిరి గామ మగా గరి రి గా మ మగా గరి
రినిని ధనీ సారీ మగామా

క ర జ ము

రి (ఋషభ) రి నిధా [పంచమ] నిధధా [మధ్యమ] మవరీ [ఋషభ]
రీధాపా [పంచమ] నీ నీ సానీ రీ సా ని రి[ఋషభ]రీరీగ సనిధని పంచమ
ధనిమా[మధ్యమ] మ [పంచమ] ప ప ప స నీ నిని గరి రిగ రిగ సారిరి
సా నీ [గాంధార] రిగా సారీ సానీ నిరి ఐగమామారి మగరీ సమగారి సని
[ఋషభ] రీరీరి మా [మధ్యము] గమన్మి పా [పంచము] నీ నీ రీ రీ
గామా మమ మధ మగగమ రీరీ నీనీ గప [షడ్జ] స [పంచమ] మా ప మధ
ధసమాస మరి పాప మగ సరీరి గసనీ నిని మరిరి గమ గరీ రి మసానీ పమమ

మగ మరీరీ గరి ని నిగ మ మరి మగ గరిరి మా మాధ నిధా, ధమధని పా
పాపాపా, పసనీ ని సనీ నిగ రిరిగరి నీరి రిస నిని రి గారి గరీ రిరి గారి సనీ
నిరీ మారి సనీ నిరి ని నిధ పమ మస గరీ మమ గమా నిరి గమ గార్తీ మానీ
నిఘ్నగామగామ్మ.

రెండవ కర్తణము

[ఋషభ] రిగమా [మధ్య] గారీని పాపని పాపని పాపమా పానిపాపని రీరి
గాపా ప నిస నిరిగ నిరి రీరీ రిరి ని మగా రీరీరీ రిరి మాపాధామా గారీరీరీ
మాపామరిగని ధధని పాప నిగారి గలిధ సధని పదమ పమ మరీరీ గమపని
పధ సని రీధధామ పగరి మగపామా సామాగామమ పాసామా గామావ మమ
పమాధ పాధ ధపమ రీరీ నీరీ గామరిగమ రిగమామా [మధ్యమ] గాధారీరీ
సస రిరి మానీ నిని సస రిరి నిని నిస సగ గనీ నిని ససరి సనీని ససస రి
ధరిని పగమ మర్తి గ సర్తి ని సని ధపధని సని మధాగరి మగరి మ్మామార్తీ సనీరి
మధామ మ్మా

మూడవ కర్తణము

రీరీ [షడ్జ] స రీరీ మమ మాగామవ గమమామ మగ మనీ గమ గప గమ
మగ రీగ రీరి రిగ (మధ్యమ) మ(గాంధార) గ (ఋషభ) రీ నిధ ధని
[వంచమ] మపధని [మధ్యమ] మమ ని ధనిపా పపని ని సనీని రిరి సనీ
నిని ని రి రి ని ని రి రి రి రి రి మమ [మధ్యమ] [గాంధార] గమగాగ
[మధ్యమ] గగగ మమ రిధమ మధ మగ గరీరీ రిరి గ గ గ మగరి మగగ
రిరి నిని ధ ధ ని ని ని స రి రి గ గ మగమ గగమా మ్మామా।

గరుఅణిఅంబ మణోహం అవణు అంగీపీణ వఙ్మహరి ఆ

మ అణ విళాసిణి రక్షణఅష్టాఉగోరీ మహిస విఆరణ్ణిఆ

అక్షిప్తిక

నీ ధా పా సా నీ నీ నీ నీ

1

గ రు అ ణి అం బమ

సా నీ సా రీ రీ రీ రీ

2

ణో హ రి ఆ త ణ్ణు

సా గా రీ మా గా రీ రీ	3
అం గీ పీ ఐ వ	
గా రీ సా సా నీ సా నీ నీ	4
ఓ హ రి ఆ	
మా మా గా గా సా పా నీ ధా	5
మ ఆ ఐ వి శా సి ణి	
పా మా గా రీ గా రీ సా నీ	6
ఠ ఙ్గ ఊ ఆ ఘ్న ఊ	
సా సా రీ నీ సా నీ సా రీ	7
గో రీ మ హి స వి	
గా రీ గా మ గ మా మా మా మా	8
ఆ ర ణి ఆ	

25 గాంధారపంచమము.

గాంధారీ రక్తగాంధారీ జన్యో గాంధార పంచమః
 గాంధారాంశ గ్రహన్యాసోహరిణాశ్వాఖ్య మూర్ఛనః
 ప్రసన్న మధ్యాలంకారః సంచారిణి సకాకలీ
 రాహుప్రియో అద్భుతే హాస్యే విస్మయే కరుణే భవేత్
 తజ్ఞా స్ఫురిత గాంధారాదేశాఖ్యావర్జితర్షభా
 గ్రహాంశన్యాస గాంధారానిమంద్రాచసమస్వరా

గాంధార పంచమము గాంధారీ రక్తగాంధారీ జాతులనుండిపుట్టినది గ అంశగ్రహన్యాసములుగలది. హరిణాశ్వాఅను మధ్యమగ్రామములోని రెండవ మూర్ఛన గలది. ప్రసన్నమధ్యాలంకారము సంచారివర్ణముగలది. కాకలినిపాదముగలది. రాహుప్రియము. అద్భుత హాస్య విస్మయ కరుణ రసముల పాడదగినది. దానినుండి పుట్టినది దేశాఖ్యరాగము. ఇందు రి ఉండదు. గఅంశన్యాసములు గలది. నిమంద్రము సమస్వరములు గలది.

ఆలాపము

గా సా సాని సని స గమ గా గా. పా మా గా

సా సా ని స ని స స మ మ గా గా నీ ధ నీ సా
నీ ధా పా నీ మా పా మా గా స ని స ని ప గ మ గా

కరణము

గ మ మ గ ని గ మా వ ప వ ని మ మ పా మ వ పా పా నీ ని
మధా మ మ ధ మ మ మా గా గా గ మ మ మ గా మా (షడ్జ) ప ని
స స గ గ మ గ మ మ మ మ మ గా గా రీ గా నీ స స నీ పా నీ నీ మవ
మా గ పా ప గ మా మ గ ని ధ ని స మ వ ప ప మా మ గా స [షడ్జ]
స ని సా సా స మ గ ప గ మ

రెండవ ఆలాపము.

గా గా రీ రీ స నీ స వ నీ స గా గా (వంచమ) స గా మా మ గ
పా ధా ని ధా ని వ మ ని ధ ని స ప ని ని ధ ని ధ పా వ మ గా గా మ సా
స సా మ గ మ ధ గ మ గా గా గ రీ స ని వ ని స గా వ మ ప స గా గా

రెండవ కరణము

మ గ రి రి స స ని ని స స గా గా గ మ మ గ మ మ స గ స గా గ మ
మ గ మ ని ధ ధ ధ ని మ ధ మ మా వ ప ధ ని నీ ధా (వంచమ) పా
మ మ పా మ మ ని ధ పా మ మ మ పా మ ప ప మ మా మా స స స
స స గా గ.

పింగళ జటాకలాపే నివతంత్రీ జయతి జాహ్నవీ సతతం

పూర్ణాహుతిరివ హుత భుజిసుసమిధ పయసః కవర్ధిన్ పనుదే

ఆక్షిప్తిక

సా నీ సా గా సా గా గా గా

1

పింగళ జటాక

మా పా మా పా గా గా గా గా

2

లా పీ ని ప తం

గా పా సా గా గా గా గ ని

3

తీ	జ	య	తి	జా	హ్న						
నీ	పా	మా	వ	మ	గా	గా	గా	గా			4
వీ		స		త	తం						
గా	గా	గా	గ	నీ	నీ	నీ	నీ	ని	ప		5
పూ	ర్ణా			హు	తి	రి	వ				
ని	పా	మా	స	మ	గా	గా	గా	గా			6
హు	త	భు	జి	ను	స	మి	ధి				
మా	పా	సా	గా	గా	గా	మా	గ	ని			7
ఫ	య	సః		క	ప	ర్ది					
నీ	పా	మా	వ	మ	గా	గా	గా	గా			8
నో		ప	ను	దే							

త్రవణ

త్రవణాభిన్న షడ్జస్యభాషా ధనిసభూయసీ
 ధనిసైర్వలితా ధాంశగ్రహన్యాసా రిపోజ్ఞితా
 గమద్విగుణితా మంద్రదై వతావిజయేమతా!

భిన్నషడ్జయొక్కభాషా రాగము త్రవణ అన్నది ధనిసలు ఎక్కువ. ధనిసలతో వలితమను గమకము ధ అంశగ్రహన్యాసములుగాగలది. రిపలు తేనిది. గమలు రెట్టింపుగా నుండవలెను. మంద్ర చై వతము విజయమందు పాడవలసినది.

అలాపము

ధా ధా ధా మా నీ సా నీ సా స నీ సా సా స నీ
 ధా ధ సా స స ని సా స ని, ధా నీ ని ధా నీ
 సా సా స ని స నీ ని ధా ధా మా గా గ సా స
 స ని ధా ధా మా గా మా మా నీ ధా మా మ
 గా గ సా స స ని ధా నీ ధా నీ నిధ నిధ గా
 గ మా స స నీ నీ ని ధా నీ ని ధా ని
 స ని ధా ధ మా ధా ధా

రూపకము

ధని ధా గగ సానీనీ ని ని స ని స ని ధ నీ ని ధా ధా స మ
నీనిధా నిధా ధా ధ స గ మా మ గ మ గా సా సా ని ని ని గ ప ని దని
ని ధా ధా గా ధ ని స ని ధ ని ధ గ స గ స ని ధ ని మ మ ధ ని ధా

దోఁబకృతి

తజ్జాదోఁబకృతిః సాంశా ధా తాదై న్నే రిపోజ్ఞితా
త్రవణ నుండి పుట్టినది దోఁబకృతి. స అంశగా ధ న్యాసము గా రి ప
లు లేకుండ ఉండును.

31 కకుభము

మధ్యమా పంచమీ ధై వత్పుర్ణవః కకుభో భవేత్
ధాంతగ్రహః పంచమాంతో ధై వతాదికమూర్ఛనః
ప్రసన్న మధ్యారోహిభ్యాం కరుణే యమదై వతః
అంగేయపి శరది తజ్జాతాభవేద్భాషా రగతికా

మధ్యమా పంచమీ ధై వతీ జాతుల నుండి పుట్టినది కకుభము. ధ
అంశగ్రహములు పన్యాసము ధై వతాది మూర్ఛన గలది. ప్రసన్న మధ్య
అంకారము అరోహివర్ణము కలది. కరుణ మందు పొడ దగినది. యముడు
దేవత శరద్భతువులో పొడదగినది. దానినుండి రగంతిక పుట్టింది.

ధన్యాసాంశ గ్రహ భూరిధై వత్తైః స్ఫురితై ర్యుతా
అతార మధ్యమాపాపన్యాసా శ్రీశార్ఙ్గజ్ఞోదితా

ఈ రంగతిక ధ న్యాస అంశగ్రహములుగాఁగలది. ధ లు ఎక్కువ ధ
స్ఫురితములతో గూడినది. మధ్యమాము తారముగా నుండ వ అవన్యాసము
గలది. అనిశార్ఙ్గదేవుడనెను.

తద్భవా సావరీ ధాంతా గతారా మంజ్ర మధ్యమా
మగ్రహంశా స్వల్పషడ్జా కరుణే పంచమోజ్ఞితా

దానినుండి పుట్టినది సో వరి [సోవేరి]థ న్యాసముగ తారము మంద్ర మధ్య మము మగ్రహంశమును షడ్జము స్వల్పము పంచమము లేనిది. కరుణలో పొడవైనది.

ఆలాపము

ధ మా మా గా రీ రి రి స స ని ని ధా గా మా పా ప గా మా ధా ధ
గా మా మ నీ స ని ని ధా ని ధ ని ని గా ధా సో రి సో స ని మ గా గ రి
రి స ని ని ధ ధ ధ పా ధ పా

కరిణము

దా [ధైవత] నీ ధా (పంచమ) గామా (ఋషభ) రి రి రి గా రి (షడ్జ)
స ధ నీ నీ [చైవత] దా ధా ధా రీ రీ రి సో ని రి స ని స ని స దా
నీ నీ [ధైవత] ధా ధా ధా నీ రి రి సో ని రి సో ని ధా నీ మ మ గ మ
గా రీ రి సో నీ రి సో నీ ధా ని ప ప మ గ ప మ ధా ధా నీ ని స ని
ని ధ ధ (షడ్జ) స గ ధ రి గ [మధ్యమ] మ నీ ని మా ని ని ధ ధ [పం
చమ] మ ప ని మ గా గ రి మ మ ప మ గ మ ధా ధా గా ధా మ గ
మ రి మా గా [ఋషభ] రి మ గ [షడ్జ] సో ధా నీ ని [ధైవత] ధా
ధా మా ధ స రి గ మ గ ప గ మ ని ధా నీ ప ధా ప ని ప ధ మ గ రి
మ మ ప గ రి గా మా రి [ఋషభ] రి మా గ [షడ్జ] స ధా నీ మ
[ధైవత] ధా మా ధ స రి గ మ గ ప గ మ ని ని ధా ని ప ధా ప ని ప
ధ మ గ రి మ మ ప గ రి గా మా మా [ఋషభ] స ధ ని మ [ధైవత]
గా ప మా ప మా [షడ్జ] స ధ ని ధ ని స ని ధా ధ పా

రెండవ ఆలాపము

ధా ధా ధ ప స స స స ధా ధ సో ధా సో ధ స స ధా రీ రి మ మ రి గ
సో స ధా ధా ధ ప ద ప ధ ప ధ ధ మ మా మా మారి మారి మా
మా ధా ధా ధా ప ద ని ధ ప ధా మా మ ధా పా ధా పా రి మ రి
స గ సో గ సో గ గా ధ ప ధ ప మ పా పా

రెండవ కరిణము

ధ ధ సో స మ ధ ధ ధ స రి గా సో ధా సో ధా పా పా మా మా పా మా

పా ధా పా మా మా స రి మ రి మ మా ధ వ ధ ప ప మా మా వ ధ స రి
మ రి గా సా ధా మా పా రి మా పా పా

యోనామ యత్ర నివసతి కరోతి పరి రక్షణం సఖలు తస్య
ముగ్ధే వససిచ హృదయే దహసిచ సతతం నృశంసాసి

ధా ధా సా సా ధా ధా రి రి	1
యో సా మ య త్ర	
ధా ధా ధా ధా పా ధా పా మా	2
ప రి ర క్షణం స	
రి రి మా మా పా ధా పా మా	3
ప రి ర క్షణం స	
పా ధా పా మా మా మా మా మా	4
ఖ లు త స్య	
రి రి మా మా ధా ధా పా మా	5
ము గ్ధే వ స సి చ	
పా మా పా పా ధా ధా పా మా	6
హృ ద యే ద హ సి చ	
పా ధా పా మా సా రి సా రి	7
స త తం నృశం	
సా సా సా పా పా పా పా పా	8
సా సి	

భోగ వర్ధనీ-

విభాషా కకుభే భోగవర్ధనీ తారమంద్రగా
దై వతాంశ గ్రహన్యాసా గాఽవన్యాసారివర్జితా
ధనిత్యాం గమపైర్భూరి వై రాగ్యే వినియుజ్యతే

కకుభ మందు పుట్టినది భోగవర్ధనీ విభాషా రాగము. గ తార మంద్ర
ములు ధ అంశ గ్రహన్యాసములుగా గ అవన్యాసముగ రిలేకుండ ధని
గ మ పలుఎక్కువగా ఉన్నది. వై రాగ్యములో బాడదగినది.

అలాపము

ధా ధా ధా ధ గా మా పా స ప మ మ పా పా ప మ మా గా మా నీ
 ధా స నీ గా స నీ ధా పా మా గా మా నీ ధా పా మా ధా ధ ప మ ధ ప
 మ మ ధా ధా గా పా మా గా మా పా పా ప గా మ ప గ మ నీ ధా స నీ
 గా స నీ ధ ప మా గా మా నీ ధా ధా ధ ప మ ధ న మ ధా ధా

రూపకము

గా మా ధా పా మ గా మ గ మ ధ ధ ని ని ని [షడ్జ] ధ ప ధ ని
 ప ప ప గ గా మ ధా పా మ ధా పా మ ధ ని ధా ధా నీ సా ధ ధ ని
 ద మ ప ప మ మ ధ గా గా మ గ మ మ మ ధ ని ని ని [షడ్జ] ప ధ ధ
 నీ ని ని ధ మ ప ప ప గ గా మ ధా పా మ ధా ప మ ధ స ధా

వేలావతి

తజ్ఞా వేలాశతీ తారధాగమంద్రా సమస్వరా
 ధాద్యంతాంశా కంపషడ్జా విప్రలం భేహరి ప్రేయా
 పంచమాంశ గ్రహన్యాసా

దానినుండి ట్టినది వేలావతి గ తారముగ మంద్రము సమ స్వరములు దా
 దులు న్యాసాంశములుగ షడ్జ మకంసము హరికి ప్రేయము. విప్రలంభమున
 పాడదగినది.

ప్రథమంజరి

పంచమాంశ గ్రహన్యాసా ధరి తారగమోత్కటా
 గమంద్రాచోత్స వేగేయాతజ్ఞైః ప్రథమామంజరీ

పంచమము అంశగ్రహన్యాసములుగ ధరి తారము గమలు ఎక్కువగ
 గ మంద్రము గనున్నది. ప్రథమా మంజరి ఉత్సవమున పాడదగినది.

బంగాలీ

ధన్యాసాంశ గ్రహభాషా బాంగలీ భిన్న షడ్జా
 గాఽపన్యాసాదీర్ఘ రిమా ధమంద్రోద్ధీపనే భ వేత్

ధన్యాసాంశగ్రహములు గ నున్నది. భిన్నషడ్జమున పుట్టినది. గ అపన్యాసముగ గలది. రిమలు ధీర్ఘములుగా ధ మంద్రముగా నున్నది. బాంగలి ఉద్దీపమున పొడదగినది.

ఆలాపము

ధా గా గా ధ ధ నిగా ధ గా గా గ మ సా మామా మామ మా ధా మాగా
నా గా స సరీ గా మా పమ గరి సనీ రీ మరీ గా స నీ పాసా । ద సధా
నీ నీ ధా ధమా ధా ధా ధ ధ స మా ధా నీ గా । గా గా గ మమా సస మా
సా సా సా పమా ధా మా మ గాగా ససరీ గా మా ప మగరీ సనీ రిగరీ సని
సాసా । సధా నీ నీ ధా ధా ధమా ధాధా ।

రూపకము

ధ మ గమ మ ధ ధామా మా గామా షడ్జ సస ధా ధా ధాని సనీ సా మమ
ధ మధా ధా ధా ధనీ నీ గా ధమా సస రీరీ గగమ మపప మమ పపరీ రీస
ప రీ రీ గ గ రీ రీ [షడ్జ] స స నీ నీ స ని సా సా ధమ గమ ధగమ
స నీ ధా ధా ధా నీ సా నీ సా మ మధ మ ధా ధా ।

ఆడి కామోదిక

ఆడికామోదికా శ్చజ్ఞాగ్రహాంశన్యాసదైవ్రతా

మమంద్రాతారగాంధారా గుర్వాజ్ఞాయాంసమస్వరా

వానినుండి పుట్టినది ఆడికామోదిక ధ గ్రహాం శన్యాసములు గ గలది మ మం
ద్రము గ తారము సమస్వరములు గలది గుర్వాజ్ఞాయందు పొడ దగినది.

వేగరంజీ

టక్క భాషా వేగరంజీ నిమంద్రా ధ ప వర్జితా

సాంశ గ్రహంతా మానేస్యాన్ని షడ్జరిగమైబ్రహుః

టక్కభాషలోనిది వేగరంజీ. నిమంద్రము ధ ప లు లేనిది స అంశ గ్రహ
న్యాసములు నిసరిగ మలు ఎక్కువగా నున్నది మానమందు పొడదగినది.

ఆలాపము

సా సా స నీ సా రి గా నీ గా గ మ స నీ గా స గ సా స నీ సా రి నీ
సా రి నీ సా రి స స గ సా స నీ సా రి నీ స రి నీ సా రి స నీ సా సా
మా మా గా గా గా రి స ని సా నీ సా రి సా రి సా రి సా రి స నీ
స నీ సమా గా రి స నీ నీ స రి గా నీ గా గ మా స నీ సా సా

రూపకము

మ మ మ గ గ రి రి స స నీ నీ స నీ (షడ్జ) స నీ స రి గ రి గ గ గ నీ
స గ రి మా సా మా గా గా రి రి సా రి స నీ నీ నీ నీ నీ (షడ్జ) స స
(ఋషభ) రి గ మ రి స రి గ మ మ రి గ రి నీ సా మ మ రి గా సా సా

నా గధ్వని

నాగధ్వనిం తదుద్భూతం షడ్జన్య స గ్రహాంశకం
ధవత్య క్తం రసేవీరే శార్ఙ్గదేవః సమాదిశత్

దానినుండి పుట్టినది నాగధ్వని. షడ్జము న్యా స గ్రహాంశములుగాఁ గలది.
ధవలులేవు వీరరసమున పాడదగునని శార్ఙ్గదేవుడనెను.

సారి సావీరము

షడ్జమధ్వమయా స్పృష్టః సావీరః కాకలీయతః
గాల్పః షడ్జగ్రహన్యసాంశకః షడ్జాది మూర్ఛనః
ప్రసన్నాద్యవరోహిఖ్యాం ఘంయతానాంతపస్వినాం
గృహిదాంత ప్రవేశా దౌ రసే శాంతే శివప్రియః
ప్రయోజ్యః పశ్చిమయా మేవీరేరద్భేత్తద్భు తేరసే

షడ్జమధ్వమచే పుట్టినది సావీరము. కాకలి నిషాదము. గ తక్కువ. షడ్జ
గ్రహన్యసాంశములుగాఁ గలది. షడ్జాది మూర్ఛనలు గలది. తాపస్సులు

గృహస్థులు ప్రవేశించునపుడు శాంత వీరరాధాద్భుత రసములందు చివరి జాముని పొడదగినది. శివప్రియము.

ఆలాపము

సా స పా వ ధా నీ ధా పా వ ధా సా స పా వ ధా సా స పా వ ధా
గా రి మా గా రి స ని స పా ధా స ని సా మా మా మ గా రి రి మా
మ పా వ ధ ని ధా పా వ ధా సా స పా వ ధా ధ గా రి మా గా గా రి
స ని ధా ధా పా సా స ని సా సా

మమ సమమ [షడ్జ] స స సా గ గ రి గ సా స స స ధ ధ ని ని ధ స ని
ధ ని ధా ధ ప ప వ వ ధ ధ ధ స ని సా సా స స స స మ [షడ్జ] స స
స స గ స స మ రి రి గ స స గ ధ ధ ని ధ ధ గ స స స ధ ని ధ
స ని ధ ని ధ ధ [పంచమ] పా వ వ రి వ వ ని ధ ధ స సా స స ధ మ
రి రి ధ మ రి రి ధ స స స ధ ధ ని గ ధ ధ స స ని ధ స ని ధ ని
ధ ధ పా పా వ వ ప [గాంధార] గా గ గ మ రి స గ స ని ధ స స వ ప
ధ ధ స ని సా స స స వ వ వ ని ని ని [షడ్జ] స స స రి రి రి రి వ రి
పా ధ ధ స ని సా స ధ మ రి రి ధ మ మా రి రి గ స స గ ధ ధ ని ధ
ధ గ స స స ధ ధ ని ధ స ని ధ ని ధ ద వ ధ ర రి ని ధ ధ ధ గ రి మ గ రి స
ని ధ స ని ధ ని ధ ప వ ధ రి ని ధ స ధ గ రి మ గ రి మ గ రి స ని ధ
స మా వ వ ధ ధ స ని సా

కరణము

[షడ్జ] స [పంచమ] నీ ధా ధా నీ [పంచమ] ని ధా ధా ధ నీ [షడ్జ] స
సా రి రి రి వ వ ని ధా ధా ధ ధ ధ స స ధ ని ధ పా వ వ ని ధ ప వ
ని రి రి గ రి మ రి సా సా మ మ రి గ సా స స స స రి గ సా స స ని
ధ [పంచమ] ధాని [షడ్జ] స స మ మ స స స స మ స సా స స రి గ
గ స గ సా గ స గా స స గ ప ని ధ ని ధా ధ ధ ని పా ప గా ధ గా స
స రి స గ స గ సా గ స గా స స గ స ని ధ ని ధా ధ ధ ధ ని పా వ గ
ధ గా వ గా గ గ గ స మ రి [షడ్జ] స ని ధా పా పా పా ధా పా ధ ని
ని [షడ్జ] స మా మా మా గ గ రి [ఋషభ] రి రి మ మ మ ధ మ మ

మా సా స [పంచమ] ధా సా ధ ని ని పా నీ ధ పా రీ ప వ ప ధ ధ ధ స
 స స స ధ ధ ధ ధ ధ మ మ మ రి రి రి రి గ రి గ రి గ స స ధ ని
 ధసా ధని ధ ధ రి వ ప ప ప ప పధ ధ ధ ద ని ని [పంచమ] పమదధ
 ధని [షడ్జ] సా సా।

తరుణ తరు శిఖరకుసుమ భరనమిత మృదు సురభి వవన
 ధృతవిటపేకాననే కుంజరో భ్రమతి మదలలిత భీలాగతిః

అక్షిప్తిక

సా	సా	సా	సా	సా	సా	సా	సా
త	రు	ణ	త	రు	శి	ఖ	ర
నీ	నీ	ధా	ధా	పా	పా	పా	మా
కు	సు	మ	భ	ర	న	మి	త
నీ	ధా	సా	ధా	నీ	ధా	పా	పా
మృ	దు	సు	ర	భి	ప	వ	న
ధా	గా	ధా	సా	సా	సా	సా	సా
ధు	త	వి	ట	పీ			
సా	సా	సా	నీ	సా	సా	రీ	గా
శా			న	శా			
నీ	ధా	సా	ధా	నీ	ధా	పా	పా
కుం			జ	రో			
నీ	ధా	సా	ధా	నీ	ధా	పా	పా
త్ర	మ	తి	మ	ద	లి	లి	త
గా	గా	ధా	సా	సా	సా	సా	సా
లీ		లా	గ	తిః			

37 సావీరి

సా వీరీవా తద్భవా మూల భాషాబహుళమధ్యమా
 షడ్జాద్యంతాత్ర సంవాదఃసంధయోరిధయోరపి

సావీరి సావీరమునుండి పుట్టినది. మూల భాషారాగములోనున్నది. మధ్య
 మము ఎక్కువ షడ్జముగ్రహన్యాయములుగా గలది. స ధ లకు సంవాదము

రి ధ అకు వికల్ప సంవాదము

సా సా సా పా నీ ధా సా సా మా ధా నీ ధా పా పా ధా మా ధా
స మ ధా ని ధా ని రి గా రి మా గా రి సా సా మా ధా నీ ధా సా సా

వరాటిక

తజ్జావరాటికాస్మై వ వటుకి ధనిపాధికా
సన్యాసాంశగ్రహ తారసధా శాంతే నియుజ్యతే
హిందోశే పింజరీ భాషా గాంశాసాంతానివర్జితా

సావీరమునుండి వరాటి పుట్టినది. వటుకి అనికూడా పేరు. ధనివలు ఎక్కువ
సన్యాసాంశగ్రహములుగాఁ గలది. తారములైన సధలు గలది. శాంత
మున నుపయోగింప దగినది. హిందోశము నందుపుట్టినది పింజరి. భాషా
రాగము గ అంశము సన్యాసము ని లేనిది పింజరి

గా గా రి సా ధా రి సా సా రీ గా గా మా మా రీ రి సా ధా సాపా మా గా
పా ధా సా రీ గా పా మా గా రీ సా సా ని సా ధా సా సా రీ గా సా రీగా
గా మా మా గా రీ సా రీ రి గ రి రీ స రి మా పా ధా పా పా రి గా
మారి రీసా

నట్ట:- తజ్జా సమస్వరానట్టా తారగాంధారపంచమా
సన్యాసాంశగ్రహ మంద్రనిషాదా తారధై వతా

దానినుండి పుట్టి సమ స్వరములు గలది నట్ట. గ ప లు తారములు. సన్యా
సాంశగ్రహములు నిషాద మంద్రము ధ తారము

కర్ణాట బంగాళము

అంగం కర్ణాట బంగాళం వేగరంజ్యాః పవర్జితం
గాంశం సాంతం చ శృంగారే వక్తి శ్రీకరణేశ్వరః

వేగరంజికి అంగము కర్ణాట బంగాళము ప లేనిది. గ అంశము. సన్యా
సమున శృంగారమున పొడవలెనని శారజ్ఞదేవుడనెను.

ఇ వి భాషాంగములు

* * *

ఇంక క్రియాంగములు

రామకృతి

అవనిచమంతారమంద్రా షడ్జ న్యాసాంశకగ్రహ
రిషడ్జాభ్యధికా ధీరై రేషా రామకృతిర్మతా

పంచమము వరకు తార మంద్రస్వరములు కలిగి షడ్జము వ్యాసాంశ గ్రహము
లు గలదై రిసలు అధికమై యున్నది రామకృతియని ధీరులనిరి.

గౌడకృతి

షడ్జాంశ గ్రహణన్యాసా మతారాం మప భూయసీం
రిధత్యక్తాం పమంద్రాంచతజ్ఞాం గౌడకృతిం విదుః

షడ్జము అంశగ్రహన్యాసములు గ మ తారముగా మఱులు ఎక్కువగా
రిధలు లేకుండ ప మంద్రముగానున్న దానిని, దానిని తెలిసినవారు గౌడ
కృతియనిరి.

నిమంద్రా మధ్యమ వ్యాప్తా రిపత్యక్తా సమస్వరా
సన్యాసాంసా ధ గ్రహచవీరే దేవకృతిర్భవేత్

నిమంద్రము మధ్యమము ఎక్కువ రిపలు లేకుండ మిగిలినవి సమస్వరాలు.
సన్యాసాంశములు ధ గ్రహము గలది. దేవకృతి. ఇది వీరమున పొడదగినది.

ఇవి క్రియాంగములు

* * *

వరాట్యు పాంగములు కౌంతలీ వరాటి

స్వర్యరాట్యా ఉపాంగాని సన్యాసాంశగ్రహణి షట్
సమంద్రా కౌంతలీ తత్ర నిభూరిః కంపధా రతౌ

వరాట్యు పాంగములు సన్యాసాంశగ్రహములు గలవి స మంద్రము ని ఎక్కువ
ద ధ కంపము రతి యందు పొడ దగును.

వరాటి ద్రావిడి భూరి నిమంద్రా స్ఫురితర్షభా
వరాటి సైంధవీ భూరి గాంధారో స ధ కంపతా
తార్జ్యదేవేన గదితా శృంగారే మంద్రమధ్యమా

మంద్రమై నీలు ఎక్కువ రి కంపము గలది ద్రావిడ వరాటి గలు ఎక్కువ
స ధ కంపములు గలది సైంధవ వరాటి మంద్ర మధ్యమము శృంగారము న
పాడ గగినదని శార్ఙ్గ దేవుడనెను.

మండితా ధనిధై ర్మందై గ్రసస్థాన వరాటికా
హితస్వరా ధమంద్రా కంప వ పసాహత పంచమా
స్యాత్ప్రతాప వరాటి తు ధ మంద్రా కంపసోరుపా

మ ని ధ లు మంద్రముగా నున్నది. అవస్థాన వరాటి ధ మంద్రము కంపించు
వ స లు కొట్టబడిన పగలది వత స్వర వరాటి ధ మంద్రము స కంపము నే
ఎక్కువ గలది ప్రతాపవరాటి.

ఇవి వరాటి ఉపాంగములు

* * * *

తోడియుపాంగములు

రివత్యక్తాతు తోడ్యేవ ఛాయా తోడితిక్రితా
తోడ్యే ప తాడితా గాల్పా తౌరుష్కి నిధ భూయసి

రివలు లేని తోడియె ఛాయా తోడి. తాడిత స్వరములుగ తోడియె గలు తక్కువ
గాను ని ధలు ఎక్కువగానున్నచో తురుష్క తోడియగును.

గుర్జరియుపాంగములు

పంచమేనోజ్ఞితా మంద్ర నిషాదా తాడి తోత్సవే
గీయతా మృషభాం తాంశా మహారాష్ట్రీతు గుర్జరి

పంచమము లేనిది మంద్రనిషాదము. రిన్యాసాంశము గలది తాడితోత్సవము
న పాడదగినది. అది మహారాష్ట్ర గుర్జరి.

సౌరాష్ట్రగుర్జరి

గుర్జరౌ రికంపా స్యాత్సౌరాష్ట్రీ గుర్జరీ భవేత్
దక్షిణగుర్జరీ కంప మధ్యమా తాడితేతరా!

రి కంపము గలది సౌరాష్ట్ర గుర్జరి. మ కంపముగలిగి ఇతరములు తాడితము
లు గలది దక్షిణగుర్జరి.

వేలావతి యుపాంగముతుచ్చీ
మత్య క్తాందోశిత సషా ధన్యా సాంశ గ్రహన్వితా
విప్రలంభే భవేత్ తుచ్చీతేత్య వోచత్ సోడలాత్మజః

మలేనిది సవలు ఆందోశితములు ధన్యాసాంశ గ్రహములుగ విప్రలంభమున
పాడదగినది తుచ్చీల అని శార్ఙ్గదేవుడనెను.

ఖంభా ఇతి

మధ్యమేన నిషాదే నాందోశితా త్యక్త పంచమా
ఖంభా ఇతి స్త దంశాంతా శృంగారే వినియుజ్యతే

మనిలు ఆందోశితములు. వ లేనిది. ని అంశన్యాసములు గలది. ఖంభా ఇతి
అన్నది శృంగారము న పాడదగును.

ఛాయా వేలావలి

ఛాయా వేలావలి వేలావలివ త్కంప్రమంద్రమా
సైవ ప్రతాప పూర్వా స్యాదాహతా రి ప షర్జితా
వేలావలి వలెకంపించు మంద్ర మధ్యమము గలది ఛాయా వేలావలి అదే రిప
లు లేకుండ అహితమైనచో ప్రతాప ఛాయా వేలావలియగును.

భై రవి

ధంశ న్యాసగ్రహతారమంద్ర గాంధారశోభితా
భై రవీ భై రవో పాంగం సమశేషస్వరాభవేత్
ధ అంశ న్యాసగ్రహములు గలది. తార మంద్రమై గ గలది. శేష స్వరములు
సమముగా నున్నది భై రవి. భై రవోపాంగము

కామోదాసింహలి

కామోదోపాంగమాఖ్యాతా కామోద సింహలి ఋచ్చైః
కామోదలక్షణోపేతా మమంద్రా కంప్ర దైవతా
ఛాయా నట్టాతు న దైవ మంద్ర పంచమ భూషితా
నట్టోపాంగము నిషాదేన గాంధారేణచ కంపితా

మమంద్రముగా గల దైవము కంపితముగల కామోద లక్షణము గలది కామో
దోపాంగము కామోద సింహలి. మంద్ర పంచమ ము గలది నట్టయే ఛాయా
నట్ట అది నిగలు కంపనములు గలది. ఇదినట్టో పాంగము.

కోలాహల- కోలాహలా టక్కభాషా సగ్రహంశాపవర్జితా
సధమంద్రా మభూయిష్టా కలహేగమ కాన్వితా

కోలాహల టక్క భాష సగ్రహంశములుగలది ప లేనిది స ధ లు మంద్రము
మ ఎక్కువ కలహమున పొడదగినది గమకముతో గూడినది.

ఆలాపము

సా సా సా సా మా సా సా స సా రీ గా మా మా మ గా రీ స రీ రీ ధ
మా రీ గ రీ ధ మ మ గ మా మా రీ ధా సా ధా సా గా రీ మా ధ గా
మ రీ గ సా సా సా సా స ని గ సా రీ మా మా మా మా రీ గ రీ ధ మ
ధమమారీధ సా గా నీ ధా సా మా రీమాధాగాసా।

రూపకము

రీగ సధ సరీ మమ దమ గమ గామ సరీ సనీ ధా సా రీగ రీగ మా ధ ధ సా
స స స గ రీ మ మ ధ మ గ రి స నీ ధా స రీ గా మా ధ మ రీ గమ
సా ధ నీ ధ స రీ గా మా మ గ మ ధ మ గా రీ స ని ధా స రీ గా సా
మాగరీ మా రీ సా సా।

రామకృతి-

తజ్జారామకృతి ర్వీరే మాంశా సాంతాపవర్జితా
భాషాంగత్వే అస్య పాంగత్వమతి సామీప్యతోత్త్రచ
శార్ఙ్గదేవేన నిర్ణితమన్యతాఽ ప్యూహ్యతాంబుధైః

అకోలాహలమునుండినది రామకృతి. వీరమున పొడదగు మ అంశము సన్యా
సము ప లేనిది భాషాంగమైన మ అలసాలీమీప్యమును బట్టి ఇక్కడ ఉపాంగ
మైనది. శార్ఙ్గదేవుడిట్లు నిర్ణయించెను. ఇట్టి ఇతరములు బుధులూహింపవలెను

చేవాటి- హిందోళ భాషా చేవాటి గా వన్యాసా ధభూయసీ
రిహి నాంశ గ్రహన్యాస షడ్జా సగమ మంద్రభాక్
సగతారోత్సవేహస్యే గేయా గమక సంయుతా

చేవాటి హిందోళభాషారాగను గ అపన్యాసను ధ లు ఎక్కువ రి లేనిది షడ్జ
ము అంశగ్రహన్యాసములు సగమలు మంద్రము సగలు తాళము ఉత్స
వమున హాస్యమున పొడదగినది గమకముగలది.

వల్లాతాత-

వల్లాతాత దుపాంగంస్యాద్రి హీనా మంద్రదైవ
సన్యాసాంశగ్రహకోగేయాశ్చంగారే శార్ఙ్గజీరితా

వల్లాత ఛేపాటికి ఉపాంగము. రి లేనిది ధమంద్రము సన్యాసాంశగ్రహము
లుగ గలది. శ్చంగారమున పొడదగునని శార్ఙ్గదేవుడనెను.

21 పంచమము

మధ్యమా పంచమీ జాతః కాకల్యంతర సంయుతః
పంచ మాంశ గ్రహన్యాసోమధ్య సప్తకపంచమః
హృష్యకా మూర్ఛనో సేతుగేయః కామోదితై పతః
చారు సంచారి వర్ణశ్చగ్రీష్మీ అహ్నఃప్రహరే అగ్నిమే
శ్చంగార హాస్యయోః సంధావ వమర్శే ప్రయుజ్యతే

మధ్యమా పంచమీ జాతి నుండి పుట్టినది పంచమము. కాకలి నిషాదము
అంతర గాంధారము పంచమము అంశగ్రహన్యాసములుగలది. మధ్యస్థాన
మందున్న పంచము గలది. హృష్యక అను మూర్ఛన గలది. కామాదులు
దైవతములు సంచారి వర్ణము గ్రీష్మమున దినపు చివరి జామున శ్చంగార
హాస్యములందు అవమర్శ సంధితో ప్రయోగింపబడును.

ఆలాపము

సా ధా మా ధా నీ ధా పా పా ప ద నీ రి మ వ ధ మా ధ ని ధ పాపా
రీగా సా సా మా వ మా గా రి రి రి మా ప ధా మా ప ని ధ పా పా
సా గా నీ ధా ప ప ని రి మా పా ధా మా ధా పా పా

కరణము

పా వ ధ ప ధ మ ధ ధ ని ధ పాపా పా పా ధ ని రి గ పా పా మ ధ
ని ధ పా పా ధ ని రి రి గ గ స స గ గ రి రి రి రి మ మ ప ప ధ మ
ధ మ ధ ధ ని ధ పా

జయని విషమ నయన మదన తను దహనవర వృషభగమనపురదహన
నతకలభువనసిత కమల వదన భవ మమభయ హరభవశరణం

ఆక్షిప్తక

సా సా సా సా రి రి గా సా

1

జ య వి ష మ న య న

మా గా స మ గా రి రి రి రి

2

మ ద న త ను ద హ న

మా సా సా సా రి రి గా సా

3

వ ర వృ ష భ గ మ న

మా గా ప మ గా రి రి రి రి

4

ప ర ద హ ప

రి రి మా మా పా మా ధా మా

5

న త స క ల భు వ న

మా ధా సా సా నీ ధా పా మా

6

సి త క మ ల వ ద న

ధా నీ రి మా రి మా పా పా

7

భ వ మ మ భ య హ ర

ధా మా ధా నీ పా పా పా పా

8

భ వ శ ర ణం

దక్షిణాత్యాభాషా,

తద్భాషా దాక్షిణాత్యాస్యోద్గ్రహంశన్యాసపై వతా

ఋషభోఽస్య మవన్యాసస్తారా నివమధై వతాః

ప్రియస్మృతానియోగో అస్య విభాషాంధాశి కామతా

వంచమాంశగ్రహన్యా సాభూరితరస్వరా

తారధామంద్రషడ్జాచ ధాపన్యాసాగవర్జితా

వియు క్తబంధనేగేయాశార్ఙ్గదేవేనకీర్తితా

నిభాషారాగము దాక్షిణాత్య ధగ్రహంశన్యాసములుగ రి అవన్యాస ని ప

మధలుతారములు ప్రియస్మృతియందు పాడబడును.

అంధాశిక-విభాషారాగము

స, అంశగ్రహన్యాసములు గలది ఇతర స్వరములు ఎక్కువ ధతాదులు షడ్య

ము. మంద్రము ధ అచన్యాసము గ లేనిది వియక్త బంధన మందు పొడదగినది.

అలాపము

పా పా ధా పా ని రి రి రి గ రి మ రి గ వ గ గ నీ సా నీ మా నీ ధా
పా పా పా ధా స నీ రి రి రి రి గ రి స గా రి స నీ రి రి రి నీ నీ
గవనీ-ధ నీ నీ సా నీ సా నీ మా గ రి రి రి రి మ రి స నీ నీ ధని ధాపానీ
ని ధా పా వ మ ధా పా సా పా ధా స నీ రి రి రి రి రి రి గ రి - గ గ
పా పా నీ ధా పా పా పా

రూపకము

వప ధధ సనీ రిరి గరి సనీ ధనీ నీవ వధ ధధ ధస నీరి రిగ నీస నీరి
రిగ నీ స నీ ధా నీస పాపా

మల్లారి- మల్లారి తదుపాంగంసాద్గహీనామంద్ర మధ్యమా
పంచమాంశగ్రహన్యాసా శృంగారే తాడితామతా

మల్లారి అంధాళి కుపాంగము. గ లేనిది మంద్రమధ్యమము గ
మ రి స అంశగ్రహన్యాసములుగా గలది. శృంగారమున తాడిత యగును.

ఆంధ్యాశ్య పాంగం మల్వారః షడ్జపంచమర్జితః
ధన్యాసాంశ గ్రహో మంద్ర గాంధారస్తార సప్తమః

ఆంధాళికి ఉపాంగము మల్వారము. షడ్జ పంచమములు లేనిది. ధన్యాస
అంశముగా. గలది మంద్రముగాంధారము. సప్తమమగు నిషాదము తారము

కర్ణాట గౌడము

గేయః కర్ణాట గౌడస్తు షడ్జన్యాపగ్రహంశకః
స ఏవాందోళితః షడ్జే దేశవాలోరిపోజ్జితః

షడ్జమున్యాస గ్రహంశములుగాఁబాడదగినది కర్ణాటగౌడము

దేశవాళ గౌడము

షడ్జమున అదే ఆందోళితమై రి వ లు లేనిది దేశవాళ గౌడము

తురుష్క గౌడము

గాంధార బహుళో మంద్రతాడితోరి ఫవర్జితః

నిషాదాంశగ్రహన్యాస స్తురుష్కో గౌడ ఉచతే

గలు ఎక్కువ మంద్ర స్వరములు తాడితములు రి వ లు లేనిది. ని అంశ గ్రహన్యాసములుగలది తురుష్క గౌడము.

ద్రావిడగౌడ

గాంధార తిరిపోపేతః ప్రస్పృరత్నడవంచమః

గేయోద్రావిడగౌడోయం గ్రహాంశన్యాస సప్తమః

గరితిరివ = (వక్రోచ్చారణ) మాలుగలది. స్ఫురించు సవలు గలది నిగ్రహాంశ న్యాసములుగలది ద్రావిడగౌడము

శ్రీరాగము

షడ్జే షాడ్జి సముద్భూతం శ్రీ రాగం స్వల్పపంచమం

సన్యాసాంశగ్రహంమంద్ర గాంధారం తారమధ్యమం

సమశేషస్వరావీరే శాస్తి శీకరణాగ్రధీః

షాడ్జినుండి పుట్టినది శ్రీరాగము వ స్వల్పము సన్యా సాంశ గ్రహములు గలది. మంద్ర గమతారము మిగిలిన స్వరము సమమువీరమందు పాడవలెను.

బంగాలము

షడ్జ గ్రామే మంద్రహీనః షడ్జమధ్యమయాకృతః

బంగాలో అంశగ్రహన్యాస షడ్జమృత్యాఖిల స్వరః

షడ్జ గ్రామమున మంద్రములేదు. షడ్జ మధ్యమచే చేయబడినది స అంశ గ్రహన్యాసములు మిగిలినవి సమము. అది బంగాళము.

రెండవ బంగాళము

మధ్యమేకై శికి జాతః షడ్జన్యాసాంశకగ్రహః

బంగాళ స్తార మధ్యస్థ పంచమఃస్యాత్సమస్వరః

మధ్యమ గ్రామమున కై శికి నుండి పుట్టినది రెండవ బంగాళము. సన్యా సాంశ గ్రహములు తార మధ్య లందు పంచమము స మ స్వరము

మధ్యమషాడవము

ఋషభాంశ వంచమాంతః స్యాదవన్యాసధై వతః

వీర రౌద్రాద్భుతరసః పాల్వో మధ్యమషాడవః

రి అంశము పన్యాసము ధ అవన్యాసము వ తక్కువ. వీర రౌద్రాద్భుత రసములు దలది మధ్యమ షాడవము

శుద్ధభై రవము

ధై వతాంశ గ్రహన్యాస సంయుతః స్యాత్పమస్వరః

తారమంద్రోఽయమాషడ్జగాంధారః శుద్ధభై రవః

ధ అంశ గ్రహన్యాసములు గలది. సమస్వర స రి గలు తార మంద్రమము. గలది శుద్ధభై రవములు

మేఘరాగము

షడ్జే ధై వత కోద్భూతః షడ్జ తారసమస్వరః

మేఘ రాగో మంద్రహినోగ్రహాంశ న్యాసధై వతః

షడ్జ గ్రామమున ధై వతీ జాతి నుండి పుట్టినది మేఘ రాగము. మంద్రము లేదు ధ గ్రహాంశన్యా స ములు గ గలది.

షడ్జే షాడ్జీభవః షడ్జగ్రహాంశాంతోనిగోత్కటః

సోమరాగః స్మృతో వీరే తార మధ్యమఃమధ్యస్థ

షడ్జగ్రామమున షాడ్జీనుండి పుట్టినది సోమ రాగము. సగ్రహాంశ న్యాసములు గలది. నిగలు ఎక్కువ మతారమధ్యస్థాయితందున్నది వీరము సఃబాడఁదగును.

కామోదః-

తార షడ్జగ్రహః షడ్జే షడ్జే మాధ్యమి కోద్భుః

గతారమంద్రఃకామోదోధాంశఃసాంతః సమస్వరః

తారషడ్జముగ్రహము. షడ్జగ్రామమున షడ్జ మాధ్యమిక జాతినుండి పుట్టినది కామోదము. గతారమంద్రము ధ అంశసన్యాసము మిగిలినవి సమస్వరములు

రెండవ కామోదము

షడ్జే షాడ్జీభవః షడ్జ గ్రహాంశన్యాససంయుతః
సమస్వరో ఆన్యః కామోదో మంద్రగాంధారసుందరః

షడ్జగ్రామమున షాడ్జీ జాతి నుండి పుట్టినది. సగ్రహాంశన్యాసములు గలిగి సమస్వరమై మంద గాంధారము గల్గినది రెండవ కామోదము.

ఆమ్ర పంచమము

గాంధాంశగ్రహన్యా సోమంద్ర మధ్య సముద్భవః
నిగతారో మంద్రహినోరాగః స్యాదామ్రపంచమః
ఛార్జ్జ దేవేన గదితోహస్యాద్భుతరసాశ్రయః

గ అంశ గ్రహన్యాసములు గలిగినది మంద్ర మధ్యనుండి పుట్టినది. నిగలు తారము మంద్రము లేనిది ఆమ్ర పంచమము. ఇది ఛార్జ్జ దేవుడు చెప్పెను. హాస్యాద్భుతములకు అశ్రయము

కై శికి

శుద్ధ పంచమ భాషాస్యాత్ కై శికి మపభూయసీ
వన్యాసాంశగ్రహమావన్యాసాసగమతారభాక్
ఈర్ష్యాయాం వినియోక్తవ్యా భాషాంగంకే చిదూచిరే
సమస్వరారితారా సామ మంద్రాచోత్పభవేత్

శుద్ధ పంచమ భాషారాగముకై శికి మపలు ఎక్కువ. వన్యాసాంశ గ్రహములు గ మ అవన్యాసము తారస్థాయిలో సగములు గలిగినది. ఈర్ష్యలో ఉపయోగించవలెను. దీనిని భాషాంగమని అన్నారు. సమస్వరములు గలది తార రి గలది సామ మంద్రమైనది ఉత్పవములో ఉపయోగింపవలెను.

సారాష్ట్ర

పంచమా దేవ సారాష్ట్రీ భాషాపాంత గ్రహాంశకా
రిహినా సగధైస్తారా మమంద్రా సపభూయసి

నియుక్తాసర్వభావేషు మునిభిర్గమకాన్వితా

పంచమము నుండి పుట్టినది సారాష్ట్రీ పన్న్యాసగ్రహాంశములుగా గలది
రి లేనిది. సగధలు తారము. మ మంద్రము. స పలు ఎక్కువగలిగినది.
నిర్వేదాది వర్వభావములలో పాడదగినదని మునులనిరి. గమకముగలది.

ఆలాపము

పాపా పాపమధనీ సాసాసనీగ సాసాసని గానీ గానీ ధా
ధా ధధ సాస పాసాపపధాపాధా పామాపా మధనీ మాధానీ
సాసా సనీ గానీ గాసాసాసనీ గానీ ధాధాధధసా ధమమపా
వపధాపాధాపామామా మధనీ మధనీ మాధని సాసాపమానీ నిధా
వమ ధావ మధపాపా

రూపకము

పా వ మ స నీ సా సనీ సద గసనీ గగనీ నీగ మగ నీధా ధావ ధధ మధ
సస పాధా పాధా పామామామా మమ ధమ ధధనీ సా సని గగ సాస నిధ
ధవ నిధమపా వమ ధధ వమ ధసవమ ధధ దగ్గమనీ ధధపా వమ నీనీనీ
ధా వమ ధధ వమ ధధ వమ ధధపా

రెండవ సారాష్ట్ర

సాంశగ్రహంతా సారాష్ట్రీటక్కరాగే ౭ భూరినిః

భూరితారా మమంద్రాచ వహినా కరుణేభవేత్

స సాంశగ్రహన్యాసములు గలది సారాష్ట్రీ టక్కరాగ మందలిది. నిలు ఎక్కువ
తారములు ఎక్కువ మమంద్రము ప లేనిది కరుణలో పాడవలెను.

ఆలాపము

సాసా సానీ ధనీ నీధ నీనీ మానీ ధనీ ధనీ ధానీ నీమా నీధా నీపా సాధ
నీధ మధ నీధ నీధ మాధనీ ధమ గా గా గ మ గా సగా సనీ ధనీ నీధ
నీ నీ ధనీ నీనీ మా నీధా నీసా సా।

రూపకము

సని ధని నీనీ మానీ ధనీ సాసా ధనీ నీమా నీధ నీసా ధస సధ రీరీ రీధ
మమ ధమమ (మధ్యమ) మ (గాంధార) గ [షడ్జ] ససా గాసాగా ధనీనీ
నీధనీ మధాస నీసా గానీ ధధ సాసా।

లలిత

టక్క భాషైవ లలితా లలితై రుత్కటైః స్వరైః
షడ్జాంశ గ్రహణన్యాసా షడ్జమంద్రా రిపోజ్ఞితా
ధీరై ర్వీరోత్సవే ప్రోక్తా తారగాంధార ధైవతా

టక్కభాషలోనిదే లలిత లలితములు ఉత్కటములైన స్వరములతో గూడినది.
స ఆంశగ్రహణన్యాసములు స మంద్రము. రిపలులేనిది తారములైన గధలు
గలది. ధీమంతులచే వీరోత్సవమందు పాడదగినదని చెప్పబడెను.

ఆలాపము

సాసా సాస మమ ధధా ధధ మధా మామ గాగ మసా సగ సస గమ ధధా
ధాధా ధమ ధనీ నీధామామ గమా సా సధనీ నీ ధనీ నీధ నీగ గస సగా సనీ
ధనీ సాసా సాస మమసా మసగమ ధధ ధాదమధా నీనీ ధామా మగా గమ
సాస ధానీ నీధ నీనీ ధధ నీగా ససా సాగా సనీ ధానీ సాసా।

రూపకము

సమ మధ ధాధా మధ ధమా మా [గాంధార] గసాసా సగ మధ ధనీ నీధా
మా ధాధామధగా గా గ స సాససస గగ సగ మస గమ ధాధా ధనీ ధధ
నీమ మ ప ధ మా గ స స మ స గసా సాససస నీధ ధనీ గా గా గ సా
గధానీ సాసా।

రెండవలలిత

భిన్న షడ్జే ౭పి లలితా గ్రహాంశన్యాసపై వతా
రిగపైర్ల లితై స్తారమందై ౧ర్యుక్తాధమంద౧భాక్
ప్రయోజ్యాలలితేస్నేహే మతంగముని సమ్మతా

భిన్న షడ్జమందు పుట్టినది రెండవ లలిత, ధ గ్రహాంశన్యాసములు గరి గమలు
లలితము గా తార మంద్రములుగా గలది. ధ మంద్రము. లలిత స్నేహమున
పొడదగునని మతంగముని యనెను.

ఆలాపము

ధాధా ధాధ సనీ ధాధా ధధ నీరీ గా స నీ సా నీధా ధధ సనీ రీగామా। గరి
మాగా రీరీరీ రీరీరీ గమ పధ ధవ నీధా పా మా గా రీ మగరి రీగ రీగ మగ
మరీ గామ గారి ధనీ రీగా సనీ। ధాధా ధమ ధాధా ధధ నీరీ రీధా నీరీ ధానీ
రీగా సనీ సనీ ధాధా ధధ సరిగ మగరి మామా రీరీ రీరీరీ మగా పధా పధ
నీధా పామా గారి మాగా రీరీ రీగా మాగా రీధా నీరీమా సనీ ధాధా

రూపకము

[దై వత] సని గనిస రిగ రిమ సని ధని ధమ ధాధ ధమ నిని ధధ ధధ రీరీ
రీరీ గమ। మమ గారి ధాపామ గరి మాగారి సనీ ధధనీ గగమా। సనీ సనీ
ధానీ మాధా సనీ సనీ ధాధా.

సైంధవి

చతుర్థా సైంధవీ తత్ర టక్కభాషారిపోజ్ఞితా
సన్యాసాంశగ్రహ సాంద్రా గమకైర్లంఘితః స్వరైః
సగతారా షడ్జ మంద్రాగేయా సర్వరసేష్వసౌ

టక్కభాషలోని నాల్గవది సైంధవి. రి వలు లేనిది మన్యాసాంశగ్రహములు గమ
కములతో సాంద్రమై స్వరములచే అంఘింపఁబడి సగలు తారమై షడ్జము మం
ద్రమై యుండును. ఇది అన్ని రసములలో పొడదగినది.

అలాపము

సాసా సాసా మసాసా। మ స గామా గాసాసా గాసామా సాస మమ గామా
గమ మస నీగ ససా సనీ మాస నీగా నీధాధా। ధమా ధా ధా ధ మానీ నీనీ
ధమా ధాధా ధాధ మనీ నీనీ ధనీ ధనీ సాసా।

రూపకము

[మధ్యమ] మ [షడ్జ] ససాగా ససా నీనీ నీనీ సధనీ సనీ ధాధా ధమా ధమ
మనీ ధాధా ధమ మనీ నీనీ నీనీ నీనీ నీసనీ సనీ గగ సాసా మమ గమ మమ
ధగ గగ సమ నీనీ ధధ మమ ధమా ధనీ నీనీ మధ నీనీ నీధనీ సగమధ ధ గధ
మగ సనీ సనీ సస నీధ నీనీనీ సనీ ధమమ ధధ నీనీ సమ మగ నీనీ నీమ నీధ
మమధ ధనీ నీగగసా।

రెండవపై ంధవి

పైంధవీ పంచమే ఓష్యస్తి. గ్రహాంశ న్యాస పంచమా
రిషాపన్యాససంయుక్తారమ్యా సగమకైః స్వరైః
నీతరై రిజహుస్తారపా పూర్వవినియోగినీ

పంచమందుఁగూడపైంధవి గలదు. ప అంశ న్యాసగ్రహములుగాఁగలది.
ప మి అపన్యాసము ని లేని గమక స్వరమువే రమ్యమైనది. రి ఎక్కువ
తార ప చేత అపూర్వమైనది.

అలాపము

పాపా పాస పధ సరి రీరీ రీరీ పమధ పమ ధపా పాస పధ సరి రీరీరీ సరి
గా రీ మారీ పాధా సారి గాసా రీరీ రీరీ గాపా రీరీ గాస సరి రీమాధా పమ
ధపా పా సప ధమ పధమ పధమ పధ సనీ రీరీ మరి సరి రీప మధ పమధ
పాపా। రీసప-ధసరి। రీరీ రీస రీగా రీమా ధాపా ధాసారి గాసా రీరీ ధరీరీ
గాపా రీరీ మాస సరి రీసా ధాపమధా పమధాపాపా

రూపకము

పద పద సరి గసరి గరి సరి। గరి సద మద దస పస రీరీ రీరీ పారి పప పారి

రిమ మామా మాస సారి సరిరీ రిస సధా ధప దద సగ వద సరి సరి గమ దద
పాధా పమ దద పమ దద పామా।

మూఁడవ సైంధవీ

మాలవే కై శికిఽప్య స్తి సైంధవీ మృదుపంచమా
సమంద్రా నిగనిర్ముక్తాః షడ్జన్యాసగ్రహంశకా
ప్రయోజ్యా సర్వభావేషు శ్రీసోడల సుతోదితా

మాలవకై శికమందుఁగూడ సైంధవిగలదు. స మృదువు స మంద్రము నిగలు
లేనిది. షడ్జన్యాసగ్రహంశములుగా సర్వ భావము లందును పాడదగునని
శార్ఙ్గ దేవుడనెను.

ఆలాపము

సాసా సాసా సమ రిమా పాపా పప ధావధా పామా రిరీ సాసా సమ రిమా
పాపా పప దపామా। పాపా పప దసా పప ధాసాధారి। రిమ పధా పమ రిరీ
మరిరీ సరి సారి ససా సారి మా సారి మామా రిమా పాపా పపధా పాధావధా
పామా ధాపా మాపా సప పద సాప పధా సమ రిరీ మపా ధాప మరి మారి
రిసాసా।

రూపకము

సమ రిరి మమ రిరి పప రిప పపా దావ మరిరి సమ మమరి సప సప దద
(షడ్జ) సపా దాపా మారి మరి మరి సరి సాద ద సద (షడ్జ) సస మమ రిరి
పప రిరి స రిస రిసాస దస సస మ రిరి పాదపమ రిరి సరిసా మరి రిరిసా।

నాల్గవ సైంధవీ

సైంధవీ భిన్న, షడ్జే 2పి న్యాసాంశగ్రహద్వై వతా
ఉద్ధీపనే నియోక్తవ్యా దమంద్రా రిప పర్జితా

భిన్న షడ్జ మందును పైందవి గలదు. ద న్యాసాంశ గ్రహములు. ద
మంద్రము. రిపలులేవు ఉద్ధీపనమందు ఉపయోగింప దగినది.

ఆలాపము

దాదా దద గమ దని నిని దానీ సానీ సనీ సదా నీదా నీనీ దా దమా మగమా
సానీ దాదా పమా దాదా దగ సద గమగద మదనీనీ। నీనీ నీ దని సదా నీనీ

మీదా సానీ దాదమ దాదా

రూపకము

దాద గమ దనీ నీనీ సనీ దనీ నిని నిద (షడ్జ) సస నిని సని దద గమ దగమ
ద నిని మని దని నిద గా సమ గాని సని దని దగమ దగమ దని నిద నిద
నిని ద దాసా ద మని సని ద నిద గమ ద గమదని నిమ నిదని నిదని దాదా

గొడి

హిందోళభాషా గొడిస్యాత్ షడ్జన్యాసగ్రహంశకా
వంచమోత్పన్నగమక బహుళాధరివర్జితా
షడ్జ మంద్రావ్రయోక్తవ్యాప్రియ సంఖాషణే బుద్ధే :

గొడి హిందోళభాషలోనిది. సన్యాసగ్రహంశములు స లో గమకములు ఎక్కువ.
ద రి లులేవు. షడ్జము మంద్రముగా ప్రియసంఖాషణలో పాడ దగును.

సా సా సా సమ గామా పాపామ పానూపా మాగామ సాసా సస సగామా
పాపా పమగా మగా వ గామ పాపా మాగాగసాసని సాగా మామగా సని సాని
సామాస మాపా మాపా పావమగా వమాగమ వగావమా గమ వగా పమా
వగా పాసా సావగ సామాగా వని సాసా

రూపకము

(షడ్జ) సగ మగ వమ మగ గసా (షడ్జ) స సా గామా మామా పావ మగా
వమ వగా గగసా పాని సనిస మగమ గమవమ సమగమ మమ గనిసా గగసగ
సని సామగాగసాసా

రెండవగొడి

గ్రహంశన్యాస షడ్జన్యా గొడి మాలకై శికే
మతంగోక్త తారమంద్ర షడ్జ భూరి నిషాదభాక్
వ్రయోజ్యారణరణకే వీరేత్వన్యైః ప్రయుజ్యతే

మాలవకై శికము నందు పుట్టినది యింకొక గొడి షడ్జము గ్రహంశన్యాసము
లుగ, షడ్జ తారమంద్రముగ నిలు ఎక్కువగా గలిది వీరమున నుపయోగించ
వలెను.

ఆలాపము

సాసా సాని ధాసా వమా గామానీ నీధనీ ధధ మప మమ గమ మగా గసా
 సగారి సాగామ గమ నీనీ ధవ పమ పావ మమ మగ రీమ సా సనీ నీరీపా
 సనీరీ సనీ సాసా మగ మనీ గామా నీగా మానీ నీధ సాసా మాగా మనీ
 నీధ ధనీ ధమ పమ గమ గామ పామ గరి రీమ పగ మనీ ధనీస పామ గమా
 పావ సామమగా రీరీసా సనీరీ రీరీ పాస నీరీ సనీరీ సనీ సాసా

త్రావణీ

యాష్టికే త్రావణీ భాషా పంచమస్య గ్రహాంశసా
 పాంతా సరిమపై రూపిరి సంగత ద్విశ్రుతిర్మతా

యాష్టికుని మతమున పంచమ భాషా రాగము త్రావణీ. స గ్రహాంశము
 ప న్యాసము సరి మలు ఎక్కువ. నిగలు ద్విశ్రుతిగా గలవు

సాసాసా పాపాపా ధాధా నీనీ సానిధా నిధా సారి సాసా నీధ నీధ సారి గారి
 మా సనీ పాపా ధనీ సా సనీమ ధధస సని మధ సని ధా మాగామా సానీస
 సాస స సని సాసా నిగా సని ధామా మామా సరి సాసా సాధా నిధా పాపా

ఏషా భాషాంగమన్యేషాం ధగ్రహాంశానివోజ్ఞితా
 అతారాప్రార్థనే మంద్ర ధగవ్యాప్తోరు మధ్యమా

ఇది భాష అన్నములకు అంగము ధ గ్రహాంశములో నివలు లేవు. తారము
 లేదు. ప్రార్థనలో ధగలు మంద్రముగా వ్యాపించును మధ్యములు ఎక్కువ.

ఇవి భాషాంగములు

హర్ష

భాషాహర్షపురీ షడ్జ మంద్రా మాలవకై శికి
 సన్యాసాంశగ్రహ తారమపా హర్షే ధ వర్జితా

మాలవ కై శికిమందు పుట్టినది. హర్షపురీ భాషారాగము. షడ్జము మంద్రము.
 ధ న్యాసాంశ గ్రహములు. మవలు తారము ధ లేదు. హర్షమున పాడదగును.

అలావము

సాసా సా సని సనిస రిస నీ సాసా. మగమా. పాపామా. సమ పాపా సమ
మామ మగాగరి. రీసా సనీ నిపా సని మమ గారి నీనీ పా సనీ సాసా సరి
రీరీ పా సనిరీ సనిరీ సని సాసా. పని సారి నిసా నీనీ నిసారి. సనిసా. మగా
మా పాపా సమ పావమగా గమ మారి రీసా మనీ సనీ సాసా గరి నీనీ పాసనీ
సాసా. సని రీరీ పాసనిరీ సనిరీ సనీసాసా

రూపకము

సానీ రీసా నీనీ గరిసా. నిరీ రీగ నీరీ గరి నీస(మధ్యమ) మ (గాంధార) గారి
గాగరి సారి గరి పాగరి సనీ రీగ రీనీ సాసా.

భమ్మాణి

వంచమస్య విభాషాస్యాద్భమ్మాణి మంద్ర షడ్జభాక్

పాంతాంశాదిఃసమనిపై స్తైరాత్యక్తరిరుత్పవే

భమ్మాణి వంచమ భాష. మంద్ర షడ్జముగలది సన్యాసాదులు గలది. సమని
వలుతార ములు రిలేనిది. ఉత్పవమున పాడదగును.

అలావము

పాపా పామ గామా పాపా. మామా నీధా మామా గమా పాపా. వగాగమా
సనిధ సాపా పమనీ నీధ నీసా సా గమా మాపా పావ మవ మనీ సనీ ధాపా
పావమ పమనీ సనిధా పాపాపా పమ నిని ధాగా మా వమని నిధా పసధా
వమ ధవ మధా సాపా.

రూపకము

జా (వంచమ) వగగమ పామమ గగ మమ గగ మ మని ధధ మగా పాపా
వవ గమ సమ సనిధ సనిధ పాపా మని నినీ ధని నిస మమ గసమ పమని
సాని మనిధ పాపా పమని పాని నిధనీ సన పమమ మాధా ధమ ధధమ మధ
ధ సమ ధధ పాపా.

ః7 టక్క కై శిక

ధై వత్యా మధ్యమాయాశ్చ సంభూత స్టక్కకై శికః
 ధై వతాంశ గ్రహన్యాసః కాకల్వంతర రాజితః
 సారోహిసప్రసన్నాది రుత్తరాయతయాన్వితః
 ఉద్భటి నటనే కామగ్రస్తే కంచుకి కర్తృకే
 ప్రవేశే తుర్యయామే హ్నో భీభత్సే సభయానకే
 ప్రయోక్తవ్యో మహాకాల మన్మథ ప్రీతయేబుధై :

ధై వతీ మధ్యమా జాతులనుండి పుట్టినది టక్కకై శిక. ధ ఆంశ గ్రహన్యాస ములు గలది. కాకలి నిషాదము అంత ర గాంధారము. ఆరోహివర్ణము ప్రసన్నాది అలంకారము ఉత్తరాయతమూర్ధ్న కంచుకి కర్తృగాఁ గల కామగ్రస్త మైన యుద్భట నటనలోపాడదగును.

ధాసా దపా ధమా మగారి మగాగ సాస నీమ గరి గసా ధాదా ధసా గరి రీమా
 మా ధధ దరి రీరి గాగ మామ ధాధా ధసా గరిరి ధాధా ధాస సాదమ మగరి
 గసా సధ ధస సరి రిగ గమ మధ ధరి గగ సస స సమామ ధాగసా సస నిసా
 ధాధా ధాధాధా స ససస మరీ ధమ మమమ సరి మరి మధ సమ సా ధాసా
 సాసా సాగ ధసగధ సధ సధ వరి రిమ మసరి మమధ పమధా ధాధా ధస సధస
 స సస ససారిమ ధా సనిగా సాసా నినిధా

కరణము

సాగ రిమ మారి మమా ధాపా ధాపా మామా ధాధ ధధ సాస ధాసామా ధా
 పామా వ ధమ ధధ సామా రిమా ధవధాసమా మధా ధా సాగారి మమ గగ
 ధధ వమ ధాధా ధధ సా ధససాధ వసా స గధ రీరి రీరి మమ మమ రిమ
 మమ మామ మమ రిమ ధవ మధ మధ మధ వధాధా రీధధ రిధాధారి ధాధా
 ధపా పామా రిస రిరి మమ మమధ వ ధాధాసధా సాసా గమ మధ మధ
 సధవమ మవధమ ధాధా

శ్రీమత్కటతట విగళిత మద మది రామోద మత్తమధుపకుళం
 కువిశధరకమలయోనిప్రభృతి నుతం గణపతింవందే

ఊర్జిప్రిక

ధా	ధ	ధ	ధా	ధా	మా	పా	పా	1
త్రీ		మ		త్క	ట	త	ట	
ధా	ధా	రీ	గా	సా	సా	రీ	గా	2
వి	గ	శి	త	మ	ద	మ	ది	
ధా	ధా	మా	ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	3
రా		మో		ద		మ	త్త	
ధా	ధా	మా	ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	4
మ	ధు	ప	కు	లం				
ధా	ధా	సా	సా	గా	రీ	మా	మా	5
కు	లి	శ	ధ	ర	క	మ	లి	
రీ	రీ	మా	మా	ధా	రీ	మా	మా	6
యో	ని			ప్ర	భృ	తి	ను	
ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	సా	7
తం			గ	ణ		వ		
ధా	సా	మా	ధా	ధా	ధా	ధా		8
తిం		వం		దే.				

మాలవ

మాలవాతస్యభాషాస్యాద్ గ్రహాంశన్యాసద్వై వతా
షడ్జ ధౌ సంగతౌ తత్ర స్యాతామృషభ పంచమౌ.

దాని భాషా రాగము మాలవ ధ గ్రహం శ న్యాసములుగా గలది. రి ధలు
రిపలు సంగముతలై యుండును.

అలాపము

ధాధా సారి సామా పామా గారి మాధా పాధా ధాని ధాసా ధా

దావడి విభాషా

గాంధారాంశగ్రహ ధాంతాద్రావిడీతద్వి భాషికా
ద్విశ్రుతీ సంగతౌ తత్ర భవేతాం షడ్జద్వై వతౌ

గ అంశ గ్రహములుగా ధ న్యాసము సధలు ద్విశుములై నచో అది
ద్రావిడి విభాషిక

గాసాగామా ధాధా పామా ధాధా గాస నిధా ధా వ గాసని ధావని మాగా
మనిధా

రాగములు శుద్ధములు ఛాయాలగములు సంకీర్ణములని మూడు విధ
ములు. శాస్త్ర నియమము నత్రిక్ర మింపని విశుద్ధములు. అన్యరాగచ్ఛాయ
లను (లగించినవి అనుసరించినవి) అనుసరించినవి ఛాయాలగములు రెండింటి
మిశ్రమములు సంకీర్ణములు.

శ్లో॥ అధవక్ష్యామి హేతాత కాల రాగమనుక్రమాత్
దేశాక్షి దేవగాంధారి ఖాండి ధన్యాసీమారువాః
దేవక్రియా చ మందాళీ గౌరీ భూపాలవీవచ
సస్వరై శ్చ ప్రవర్తంతే ప్రాతఃకాలే దినే దినే

శ్లో॥ కురంజీ సాహుళీ ఘంటారావ రామక్రియా
బిలహరి మలహరి ముఖారి యమునా తథా
రేగుప్రీతైః వశైః చ ప్రవర్తంతే సంగమేదినే

శ్లో॥ మేఘరంజీచ సారంగాభల్లాతీమధ్యమావతీ
దేశీ నీలాంబరీచై వ తథా మంగళకేశికా
శ్రీరాగశ్చితు మధ్యాహ్ని వర్తంతే హిదినే దినే

శ్లో॥ మోహనా చై వ కళ్యాణీ కాఫీ పూర్ణరీ తథా
శంకరాభరణా పూర్వీవసంత శ్చావరే దినే

శ్లో॥ నారాయణీ చ హిందోళీసారాప్రహ్లాతోడి రామళీ
గౌరీ వరాళి కావంతు హుసేని మాళవస్తధా
సాయంకాలే ప్రవర్తంతే లలితాచ తథేవచ

శ్లో॥ వేళావళీచ కాంభోజీ సావేరీ బేగడస్తధా
పూర్వరాత్రౌ ప్రవర్తంతే పున్నాగోనాడికద్వయః

గో॥ గుండక్రియామనోహరి తథా మంగళకై శిక్
కేదార్యాపి ర్యసావేర్యః బంగాళో భాళికాతథా
వీతేరాగాః ప్రవర్తంతే మధ్య రాత్రౌ దినే దినే

గో॥ జోగినీ చిత్రవేళా చ కర్ణాట సురటాతథా
మంజరీచ ప్రవర్తంతే వరవాత్రౌ దినే దినే.

సాయంగేయోరసే వీరే శృంగారే చౌతికి ర్తితం
సంగ్రామే వీర తారూపం లాయనగుణ కీర్తనం
దానేషాడ వరాగాణాంగద తంపూర్యసూతిభిః
శ్యాధి నాశే శత్రునాశే భయకోకవినాశనే
జడవాస్తు ప్రగాతవ్యాగ్రహకాస్తర్థకర్మణీ
ఈ మై కాలాది విషయములు నేడు పాటించ బడుటలేదు.

ఇది రాగవివేకధ్యాయము

కీర్తనలు పాడవలసిన తీరులు

నేడు చాల మంది వాగ్గేయ కారకులు సంగీతమునకే ప్రాధాన్యముచూపి
ఆర్థమునకు ఏమాత్రమును దృష్టిలో నుంచుకొనుట లేదు. అసలు ఈ కీర్త
నలో ఈ భావము ఉన్నది అను నాశయమే ఉన్నట్లు చాలమందికి తోచుట
లేదు. పూర్వులుగాని త్యాగరాజు మొదలగువారు గాని ఆర్థమునకు భావము
నకు గూడ ప్రాధాన్యమిచ్చి ఆ కీర్తనలోని భావములనుబట్టి తమజీవితముల
ను వడపించు కొనుచున్నట్లు వారి జీవితములను దెలిసికొన్నపుడు మనకు
దెలియకపోదు. కీర్తనలు తెలుగులోను సంస్కృతములోను ఉండుటచే
ఆ తెలుగు సంస్కృతము సరిగరాని వారికి ఆభావము తెలియుటలేదు. తెలిసి
కొనవలెననునుద్దేశములేదు కీర్తనలు పాడినపుడు విన్నవారికే కాకుండ పాడు
చున్నవారికిగూడతన్మయత్వము. ఆనందము. భక్తిభావములు కలుగుట
లేదు. అపుడు ఆకీర్తనలు ఏఉద్దేశముతో ఏభావముతో పాడబడినవో ఎట్లు
పాడవలెనో అను ఆశయము పూర్తిగ పోవుచున్నది. కేవలము సంగీతము కల్ప
నలు గమకాదులలో కొంతు హాయి ఆనందము ఉన్నను అది పూర్తియైనది

కాదు. అదియొక రకమైన సంగీతవ్యాయామమునకే పనికివచ్చును. నాదము లోఁగూడ హాయిఁజేయును అది సంపూర్ణ స్థితిగాదు నాదము నాదముతోపాటు భావము భావముతోపాటు భక్తి తన్మయత్వము కలిగినపుడే సంపూర్ణత యేర్పడును ఆపుడుజీవితమునకుఁగాని సంగీతమునకుఁగాని లక్ష్యము సిద్ధించును.

తెలుగు సంస్కృతము రాకపోయినను బాగుగ పాటలలో ఫీట్లు చేయు వారిని అనుసరించి మనము తెలుగు సంస్కృతము వచ్చిన వారు గూడ అట్లే పాడుట సంభవించుచున్నది.

పూర్వులైన శార్ఙ్గదేవులు మొదలగు వారి రచనలను గూడ ఇప్పటి వారు పాడుటలేదు. నేడు దీక్షతులు, త్యాగరాజు మొదలగు వారి కీర్తనలు తఱచుగాఁబాడఁబడుచున్నవి ఆ కీర్తనలలో పల్లవి, అనుపల్లవి చరణము అను మూడు భాగములు కలవు. కొన్నిటితో పల్లవిలో అర్థము భావము పూర్తి అగును కొన్నిటిలో పల్లవి పాడి అనుపల్లవిపాడినఁగాని అర్థము భావముపూర్తి గాదు. కొన్నిటిలో చరణము వఱకుఁబాడిన గాని అర్థము పూర్తిగాదు పల్లవి పాడినపుడు అర్థము భావముపూర్తిగానపుడు పల్లవితోపాటు అనుపల్లవిపాడి నపుడుగూడ భావము పూర్తిగానిచో చరణము వరకు ఒకసారిపాడి పదవపల్లవి లోను అనుపల్లవిలోను గల భిన్న భిన్న సంగతులు పాడుచున్నచో అభావ మునకు సరిపోవు భావములను ఆ భిన్న భిన్న సంగతులలో స్ఫురించి యర్థ గాంభీర్యమునకు పూర్తిగా తోడ్పడుటకు వీలగును మచ్చునకు సీతాపతే నా మనసున సిద్ధాంతమనియున్నానురా, అని పాడి సీతాపతే నామనసున అని దానిలోని భిన్నభిన్న సంగతులు పాడి చూపించినచో భావముపూర్తియగును. ఇట్లే చక్కని రాజ మార్గము ఉండగా సందుల దూరనేల మనసా అని పాడిన తరువాత చక్కని రాజమార్గముయొక్క సొగసును తెలుపునట్లు చక్కనిరాజ మార్గము ఉండగా చక్కని రాజమార్గము ఉండగా అని చాల సార్లు పాడ వచ్చును. ఇట్లేకోభిల్లు సప్తస్వర, సుందరుల భజింపవే మనసా, అని ఇట్లు అర్థభావము తెలియునట్లు పాడుట మంచిది. ఇంకను, నిదిచాలసుఖమా రాముని సన్నిధి చాలసుఖమా ననిపాడుచు రాముని సన్నిధి చాలాసుఖము అనుటకు బదులు నిధియే చాలసుఖమనునట్లు మనజీవితములున్నవి పరలోక భయములేక భవపాశమున పడెదము కరివాజి శృంగారా రామ శిబిక

శీబిక ఆదులుచూచి కులుకుచున్నాము. అను భావము గ్రహించుటలేదు. సం గీత జ్ఞానముభక్తి వినానన్నార్థము గలదేమనసా. తెలియలేదు రామ భక్తి పార్థ మును రాజస తామస గుణముల గలవారి గలిసిమెలసి తిరుగుచున్నాము అట్లు తిరగక నామనవి వినవేల గుణవిహీన మనసా, ఇత్యాది కీర్తనల భావములు వట్టక పాడుటయే గాక దుర్వ్యసనములలోఁబడుచు వడునట్లు చేయుచు అసలు ఉద్దేశమునకే భంగము కలిగించుచున్నాము ఇది జ్ఞానదాయక సాహిత్యము చదువుచు భక్తిజ్ఞాన సాహిత్యము చదివి అది మనసుకు వట్టని వారివిషయ ములోగూడ ఇంతే అగుచున్నది.

రాగము-తానము-వల్లవి-

మరి రాగము తానము వల్లవి అను ప్రక్రియకూడ మనకు ఎక్కువ వాడు కలో నున్నది. పూర్వవాగ్గేయకారకులు పాడు కీర్తనలు రాగ నామములు సం స్కృతములో నున్నవి. వాని యర్థముగూడ తెలిసికొని పాడుటమంచిది. నాదము సగుణమునిర్గుణము అని ఉపాసనలోవలె రెండువిధములుగనున్నది. కీర్తనలు సగుణములు, రాగములు తానము నిర్గుణములుగా ఉండును.

త ద రి న అనువాని భావము

రాగములలో నేడు తదరిన, అని నన, అని అక్షరములతోఁగలిసి పాడు ట వినుచున్నాము. ఇవికేవలము అర్థములేని యక్షరములా? వడి కట్టురాళ్ళు అనుచు నుందురు అవా? అని ఆలోచింపఁగా అది తదితరం న తత ఆనాదము కంటె ఇతరము అన్యమేదియులేదు. న లేదు న లేదు ఇది నిశ్చయము అను వర్థము గలిగినది. వ్యాకరణకర్తలు శబ్దము బ్రహ్మమని వేదాంతులు సర్వము బ్రహ్మమని అన్నట్లు నాదోపాసకులై న వాగ్గేయకారులు ఆ నాదముకంటె వేరు లేదనిదియు, క్రమముగ తదితరం న అనునది త ద రి న అను నక్షరము లుగా మారి యుండ వచ్చును అనగా మాకిదితెలియదు అదే కావచ్చును అనికొందరన్నారు. తదితరంన అని గాని త్వదితరం, నాదమా? నీ కంటె నిత రము న లేదు అను నర్థముండునట్లు పాడుటగాని మంచిది ఇది సంగీతమునకు అక్ష్యము. మఱియు మనము పాడెడితానము అనునది కూడ అనంతం

రాగము నాదము, అనంతం-ఎంతగా చెప్పుదుము. ఎంతగా పాడుదుము. ఎంతగా రాగము నాదము భావము చెప్పుదుము అనంతం అనంతం అనుచున్న వదము. క్రమముగా తం, తం, తం, అని తానము అను పేరుతో వ్రసిద్ధి పొందినట్లు ఉన్నది అని సంగీతజ్ఞులు చెప్పుదురు. అందుచేత తం తంతర అనుచు మధ్య గా అనంతం అనంతం అని ఆభావము తోచునట్లు పాడుటమంచిది.

ఇంక వల్లవి సంగతి ఇది సంగీత పాండిత్యమును తెలుపు ప్రక్రియ ఏదో చరణము తీసికొని ఆచరణమునకే అనేక పద్ధతులుగా అర్థము రామారక్షించు రామా రక్షించు రామారక్షింపవేమిరా రామా రామా అని యనేక భావములు తోచునట్లుగా పాడుట మంచివది. అక్ష్యము. సరే ఆచరణముపాడి దానికి స్వరములు వేయుట జరుగుచున్నది. ఇది పాండిత్య ప్రకర్షను తెలుపునది. యెనను భావము తన్మయత్వమును తెలుపు ప్రక్రియకాదు. కేవల వల్లవిలో నేగాక ప్రతికీర్తనలోను వల్లవి అందు కొనియో అను వల్లవి అందుకొనియో లేక చరణము నుండియో వీలునుబట్టి ఏదోదానిని అందుకొని లయకు అనుక్రూపముగా స్వరములు వివిధ రకములుగ వేయుట చూచుచున్నాము, వాగ్గేయకారులు క్షమించినచో నిక్కడ ఒక మాట.

భావముల తన్మయత్వముతో పాడుచు పరిగమలలో సంగీత పాండిత్యమును చూపుట పానకములో పుడకలా ఉండునేమో అని పించుచున్నది. పెద్ద పెద్ద వాగ్గేయకారులుగూడ ఇట్లు పాడుట వినుట తటస్థించుచున్నది. కాన ఆ పాడెడ వారికి వినెడి వారికట్లు అనుపించక పోవచ్చును కాని అది తన్మయత్వకు అడ్డుగలిగించునట్టి కాకపోదు దీనివిషయములో గూడ పెద్దలు ఆలోచించుతురు గాక

పంచరత్నకీర్తనలు

త్యాగరాజు వ్రాసిన పంచరత్నకీర్తనల చరణములో స్వరముపాడి సాహిత్యము పాడుట సర్వోపర్యత జరుగుచున్నది. త్యాగరాజుకూడ అట్లే స్వరము పాడి పదవ సాహిత్యము పాడెనందురు. మరియు కొన్నికీర్తనల మధ్య చివరగూడి చిట్టస్వరములు త్యాగరాజే రచించెననియు అట్లు పాడెననియు నుండును. కాని ఇది సర్దికాదేమో అనియు అనిపించుచున్నది. స్వరముకూడ

బాడుటతో సాహిత్యము వరుసమార్గము చూపించుటకే కానిమరొకటికాదు. అట్లు గానిచో భావస్ఫూర్తికి ఆనందమునకు, తన్మయత్వాదులకుస్వరము అడ్డువడు వనుకొందును. ఇదియు విజ్ఞులు ఆలోచింతురుగాక.

కీర్తనలలో అన్ని సంగతులును అర్థభావగాంభీర్యములకు సహాయ బడునట్లే యుండవలెను గాని నెఱవ విఱపులను ఎక్కువచూపి భావమునకు అడ్డునవిగాచేయరాదు.

మచ్చుకు కొన్ని కీర్తనలు

చక్కని రాజమార్గము అది (త్వత్) ఖరహరప్రియన్

సరిగమ పదానిస సనిదప ముగారిస

ఇందులో గా గాక మిగిలిన కీర్తనస్వరములు శుద్ధ ములుగానివి.

|| రి గరిసా || నిదదా నీసరి రి సనీ || సరి

చక్కనిరా జలల మార్గము ఉండ గల

రిగమప రిగమపద నిదాననీద పాదనిదనీ పాదమమరిన

సందుల దుఉఉర నేవివివి ఓబబబ మనఅస

అని 1-15 సంగతులతో పాటు సందుల దూకనీలమనన అని సాహిత్యము పాడవలెను.

పాదనిద మాపమాప పాదపాద దనిదప దపమగా

చక్కని పా లు ఉ ఉ

1 పాదనిద దానిదానిసా దానిసా

మీ గడ యుండ గ

రిగరి సారిససనీ సనిదా దనిసానిసరి సనిరీసనిద

చీయనుగం గలల అ సాగర

పాదస మాపమ రిగా గారిరీ

మే ఎ ఎ ఏ ఏ ఏ ఏ లే

అనిపాడి తర్వాత 1-2,-3, సంగతులు పాడవలెను.

పాదనిదా పమగపమరి రిగమాప గాగామాపమమారి గగంరీ

కం దీకి నుం దర తరమగు రూ పమె

గరిరిస రివమామా పాదప మావదా దవవమమ గగరి గరిరి ససనిసా
ముక్కం టి నో టా చె లగె

రిగమవ రిగమవ దానీనిదరా
నామమే త్యాగరాజు

దానిద పాదా సదనిదనీ నిదదవమా పాదనీదనిన దనిసానిసా
ఇంట నే జా గుగా నెల కొన్న దై వమేళిటు
రిగరి రిసరిస సనిదా దానిసానిదా నిదాసాదా పాదవమస
వంటి శ్రీ సాకేత రాముని భక్తి అను ||చక్కనిరాజ||

* * *
కోభిల్లు సప్తస్వర మాజగన్మోహిని రూపకం
సగామవని ససనీ వమగరిసా యగున్
వ॥ గా ||| గరి రిసనీ సాగామవ

కో భి ల్లు స ప్త స్వ ర
సనిసరి సాని వవమ గమవని సనిమమ గతి సని
సుం ం దరుల భజి జింంవ వె మతి నతి సతి
1-5 స్వరములతోపాటు సుందరుల భజింవవేమనసా
అని పాడవలెను.

అ॥ మవసా మననీ వనిసాని వగా
ధరఋ ణా మతితి దులలో
మగమవ మగారి సాని గమావమ వమగమ
వర రతి గాయ త్రి హృదయమున
మవనీ వనిసా సనిరిస
సురభూ సుర మానసమున
మగరిసని సని సని సనిగమ వమగరి సగమాసనీ
శుభ త్యా గతి రతి జతి నుతి తా

* * *
వరలోకభయమాది, తాళము మందర రాగము
సరిగామావనీససయు నీవమాగరీసయు
అ॥ వనిసామ గమగా గరిసారి గామ
వరలోక భయతి ముతేక భవ

సా ని పా మ గ మ గా ప మ గ రి సా
 పా శ బ ధ్రు ల య్యో ద రు
 అ॥ ప ని సా రి సా రీ రీ రీ రి స రి స
 కరి వాఅజి శృంగారారామ శిబిక
 రి సా ని ప నీ ని సా ని స ని పా మ గా మ
 ఆదు లెల్ల మనకె గల్గె నని
 ప ప పా ప మ గ మా స మ గ రీ సారీసాసా
 కొన్నకాంతలను కొన్నబిడ్డలను
 పమసారిసా రిసాసారిసా సా సరిగరి గమపామసారి
 వన్నె చీరలను వాన గుడిసెలను
 ప ని సా రి రీ రీ రీ రి స రి
 తిన్నగా కని దేవలోక మని
 దా సా నీ సనీ పానిసని పామగామ
 త అన్ను కొను టలో త్యాగరాజనుత

॥వ॥

ఇట్లే సింహేంద్రమధ్యమము త్రిపుట

నీదు చరణములే నిరతమును రామ నమ్మితిని (అనిపాడి)

1-4 సంగతులుపాడి పదవ

వేదవేదాంత విది తుండయివెలయుశ్రీ సర్వేశ రామ

పావకర్మపు తనువురా ఇందు బాధచెందగజాలరా

వీవగిదిన్నె న నన్నేలుకో త్యాగరాజనుత

వాగ్గేయ కారులు మొదట కీర్తనకు అర్థము తెలిసికొని పదవ అర్థము చెడనట్లు విడదీసికొని పాడవలెను. వాగ్గేయకారులిది దృష్టిలో నుంచికొన్నచో సులభముగానే పాడగలరు. ఆసామర్థ్యమువారిలో నున్నది. ఇది పెద్దవిషయము కాదు కాని అర్థము తమకు విను వారికి కలుగవలెనను దృష్టితో నున్నచో వారికిది పెద్దసమస్యకాదు. కనుక వాగ్గేయకారులు దీనిని గుర్తుంచుకొని తమకు నాదానందముతో పాటు సాహిత్య భావము తన్మయత కలుగునట్లు పాడి వారు తన్మయత్వముపొంది తమ జీవితములను తిన్ననిమార్గములలో నడపు

కొనుచు వ్యామోహము పడక యితరులను పడనీయక తన్మయ త్వముగూర్చి సంగీత లక్ష్యముతో పాటు జీవిత లక్ష్యమును పొందుదురుగాక.

ప్రబంధా ధ్యాయము

గానము నిబద్ధము అని బద్ధము అని రెండువిధములు. ధాతు (గేయ) వుల చేతను బద్ధమైనది నిబద్ధము. ఆలాపము బంధహీనముగాన అనిబద్ధమనఁబడును.

ప్రబంధములో నాలుగు ఖండిక లుండును. ప్రతిఖండికలో ఒక్కొక్కరాగము ఒక్కొక్క తాళము ఉండును. ఖండిక చివర పదము. రెండు ఖండికలు ఒకపగము ఉద్గాహము. చివరి భాగము ధ్రువము. ఇందు ఆలాప ఆభోగములు ఉండవు. ఆభోగము లేక పోయినను గాత్య నేత్య నామములుండవచ్చును. ఇది ద్విధాతువు అనిర్ముక్తముగానుండును.

నిబద్ధమునకు ప్రబంధము పస్తువు రూపకము అని మూడు పేర్లు. ధాతువు (గేయము) ప్రబంధావయవము అది నాలుగు విధములు 1 ఉద్గాహము (వల్లవి వంటిది) 2 మేలాపకము (అనువల్లవి=ఉద్గాహ ధ్రువములను కలుపు నటువంటిది) 3 ధ్రువము (=చరణము వంటిది) 4 ఆభోగము (అంతిమ భోగము) కొన్ని చోట్ల మేలాపకము ఆభోగములు ఉండవు. గేయము ద్విధాతువుగల త్రిధాతువు గను చతుర్ధాతువుగను ఉండును.

ప్రబంధమునకు అంగములు ఆరు. 1 స్వరము 2 బిరుదము 3 పదము 4 తేనకము 5 పాటము (చేతులతో కొట్టుట) 6 తాళము. స్వరములు=సప్తస్వరములు. బిరుదము నాయకాది వీర్యాది గుణవాచకము. అన్యవాచకము పదము. తేనకము = మంగళ వాచకము. ఓంతత్సత్ అను దానిలో తత్తేన = బహుచే లక్షితము తేనకము. పాటము = వాద్యాక్షరోక్తరూపము తాళము = ఆది తాళాదికము.

ప్రబంధ జాతులయిదు.

1 మేదిని ఆరంగములతో బద్ధమైనది. 2 ఆ నందిని అయిదంగములతో బద్ధమైనది. 3 దీపని నాలుగు అంగములతో బద్ధమైనది. 4 భావని మూడు

అంగములతో బద్ధమైనది 5 తారావళి రెండు అంగములతో బద్ధమైనది వీనినే ప్రతి నీతి సేన కవిత చంపులని కొందఱుందురు.

ప్రబంధము మరల అనిర్యుక్తము 2 నిర్యుక్తము అని రెండు విధములు. చందస్సు తాళములు మొదలగు నియమములు లేనిది అనిర్యుక్తము. చందస్సు తాళాది నియమిత మనిర్యుక్తము. ప్రబంధము మరల 1 సూడస్థములు 2 ఆశిసంశ్రయములు 3 విప్రకీర్ణములు అని మూడు రకములు. సూడము 1 ఏల 2 కరణము 3 ఢేంకి 4 వర్తనిక 5 ఘోంబడము 6 అంభము 7 రాసకము 8 ఏకతాళ అని యెనిమిది రకములు.

ఆశిసంశ్రయ 1 వర్ణము 2 వర్ణస్వరము 3 గద్యము 4 కై పాడము 5 అంక చారిణి 6 కందము 7 తురగలీల 8 గజలీల 9 ద్విపది 10 చక్రవాకము 11 క్రౌంచపదము 12 స్వరార్థము 13 ధ్వని కుట్టని 14 అర్య 15 గాధ 16 ద్విపదకము 17 కలహంసకము 18 తోలుకము 19 మటము 20 వృత్తము 21 మాతృక 22 రాగ కదంబము 23 పంచతాళేశ్వరము 24 తాలార్థవము.

ప్రకీర్ణములు. ముప్పైయారు (ఇందు 2వరకు మేది సేజాతి వికరణ సింహమూలకములును) 1 శ్రీరంగము 2 శ్రీవిలాసము 3 పంచభంగి 4 పంచాననము 5 ఉమాతిలకము 6 త్రిపది 7 చతుష్పది షట్పది 8 వస్తుసంజ్ఞము 9 విజయము 10 త్రిపదము 11 చతుర్ముఖము 12 సింహలీల 13 హంసలీల 14 దండకము 15 త్రిభంగి 16 హర విలాసకము 17 సుదర్శనము 18 స్వరాంకము 19 శ్రీ వర్ణనము 20 హర్షవర్ణనము 21 వరము 22 చచ్చరి 23 చర్య 24 పద్మడి 25 రాహడి 26 వీరశ్రీ 27 మంగళా చారము 28 ధావళము 29 మంగళము 30 పిలి 31 లోలి 32 డోల్లరి 33 దంధి.

ఇవి ప్రబంధములో సూడస్థము ఆశిసంశ్రయము ప్రకీర్ణములు.

అంక సూడములోనివి

ఏల-దీనిలో వదునారు పాదములుండును. మొదటి పాదములో ఒకే ధాతువు (గేయములో) సాను ప్రాసమైన రెండు ఖండములుండును. దీనిలో మాతు (వాక్) భేదము చేయవలెను. దీనిపేరు కామము ఖండద్వయము తరువాత అక్షర వర్జితమై గమకాలాప ప్రయోగము చేయవలెను. ఇది రెండవ పదము దీనిపేరు మన్మథ వంతము. దీని పదవ పల్లవములు అను పేరు గల మూడు

పాదములుండును. ఈమూడు పాదములలో కాంతము జీతము అను పేరు గల ఒకటి రెండుపాదములు విలంబితమానములుగా పాడవలెను. మూడు మిత్రమును పేరు గల పదము. ధ్రుతమానములో పాడవలెను. ఇది శివ పాదము. ద్రుతాది మానములు తాళాధ్యాయములో చెప్పబడెను. ఇట్లు ఉద్గాహములో తుల్య ధాతువులు (=గేయము)గల పాదత్రయము పాడవలెను. మూడవ పాదములో కేవలము సంబోధన పదములతో గూడిన ప్రయోగము చేయవలెను గాని ఇట్లు మూడవ పాదములో వల్లవ పదము చేయరాదు దీనినే సోమేశ్వరాదులు మేలాపకమనిరి. ఇట్లు ఉద్గాహమైన పదవ ధ్రువము స్తుత్యనాయకాది నామాంకితముగా చేయవలెను. ఇది మధ్యవిలంబిత పద త్రయముగలదై యుండవలెను. ఒకటి రెండు ఏకధాతువు గలవి. మూడు భిన్నధాతువుగా (విసృశగేయముగా) నుండవలెను. ఇట్లు ధ్రువము మూడు పదములు గలది. విచిత్రవాసవ మృదువు అని వానిపేర్లు. దీని పదవ ఆభోగము. ఇందులో వాగ్గేయకారుని పేరు ఉండవలెను. దీనికి సుచిత్రక మని పేరు ఇది వదునాటవది. ఇవి రెండుసార్లు పాడి ధ్రువములో పదమూడవదానికి మొదట(త్యాగము ముగింపు)న్యాసము చేయవలెను. గ్రహము బేసిగా చేయవలెను. ఇది ఏలా సామాన్య లక్షణము

ఏలలో 1 ఉద్గాహము 2 ధ్రువము 3 ఆభోగము ఉద్గాహములో మూడుపాదములలోని మొదటి పాదములో

ఖండద్వయము	పాదములు	2
వల్లవ పదములు	పాదము	3
రెండవ పాదములో - పై విధముగా పదములు		5
మూడవ పాదములో వల్లవ పదములు లేవు గాన		2
ధ్రువములో	పదములు	1
ఆభోగములో	పదము	-----
		16 పదములు

పై పదములకు 1 కామ 2 మన్మథము 3 కాంత 4 జిత 5 మిత్ర 6 వికారి 7 మాంధావ 8 సుమతి 9 శో 10 సుకోభి 11 గీతక 12 ఉంచిత 13 విచిత్ర 14 వాసవ 15 మృదు 16 సుచిత్ర అని పేరు.

రాగము గణము రాగము తాళము వృత్తి రీతి ప్రీతి వర్ణని
 నాదావతి భభభభభన టక్క మంత కై శికి పొంచాలి భారతి శృంగార
 హంసావతి రరరరరస హిందోళ ద్వితీయ ఆరభటి లాటి చంద్రిక రౌద్ర
 నందావతి తతతతతజ మాలపకై శికి ప్రతితాళ-సాత్వతి -గౌడి శృంగారాణి వీర
 భద్రావతి మమమమమయ కతుభ కంకాళ- భారతి- వై దర్శివారాహి భీభత్స
 వీని సంకీర్ణములు చాల గలవు. అవి అప్రసిద్ధము.

వికృతములు-గణవికారములనుబట్టి

1 వాసవి 2 సంగత 3 త్రేత 4 చతుర 5 బాణ

ఏకగణవికార ద్విగణవికార-త్రిగణవికార పంచగణవికార

1 వాసవి రామ 2 మనోరమ 3 ఉన్నత 4 శాంతి 5 నాగర

అని అయిదు విధములు. నాదావతిలో

మొదటి భగణము వికారము పొందినచో రామ

రెండవ భగణము వికారము పొందిన మనోరమ

మూడవ భగణము వికారము పొందిన ఉన్నత

నాల్గవ భగణము వికారము పొందిన శాంత

అయిదవ భగణము వికారము పొందిన నాగర

అగును. చివరిగణము వికారము పొందరాదు.

సంగత 1 రమణీయ (= అద్యద్వితీయభగణవికృత)

2 విషమ (= అద్య తృతీయ భగణ వికృత) 3 సమ (= అద్యచతుర్థభగణ

వికృత) 4 లక్ష్మి (= అద్య పంచమ భగణ వికృత) 5 కౌముది (= ద్వితీయ

తృతీయ గణ వికృత) 6 కామోత్సవ (= ద్వితీయ చతుర్థగణవికృత) 7 నం

దిని (= ద్వితీయ పంచమ గణ వికృత) 8 గౌరి (తృతీయ చతుర్థగణ వికృత)

9 సౌమ్య (= తృతీయ పంచమ గణ వికృత) 10 రతిదేహ (= తుర్యపంచమ

గణవికృత) ఇట్లు సంగత పది విధములు.

త్రేత-1 మంగళ (= ప్రథమ ద్వితీయ గణవికృత) 2 రతిమంగళ

(= ప్రథమ ద్వితీయ చతుర్థగణవికృత) 3 కళిక (= ప్రథమ చతుర్థ తృతీయ

గణవికృత) 4 తనుమధ్య (= ప్రథమ చతుర్థతృతీయగణ వికృత) 5 వీరశ్రీ

(= ప్రథమతృతీయ గణవికృత) 6 జయమంగళ (= ప్రథమచతుర్థ పంచమ

గణవికృత) 7 విజయ (=ద్వితీయ తృయ గణవికృత) 8 రత్నమాల (=ద్వితీయ పంచమ తృతీయ గణవికృత) 9 గురుమధ్య (=ద్వితీయచతుర్థ పంచమ గణ వికృత) 10 రతిప్రభ = తృతీయ చతుర్థ పంచమ గణ వికృత)

చతుర 1 ఉత్సవప్రియ (= ఆద్యగణము తరువాత నాల్గుగణముల వికారము వల్ల నగును) 2 మహానంద [= రెండుగణము తక్కు మిగిలిన గణముల వికారమువల్ల] కుసుమావతి [= ఐదవగణము తక్కు మిగిలిన గణముల వికారమువల్ల] బాణ-1 పార్యతీప్రియ [= ఆద్యగణముతక్కు మిగిలిన అయిదు గణముల వికారమువల్ల నేర్పడును] చ గణవికారము వల్ల 31 వగణ వికారమువల్ల మొత్తము 93

అతరములు పదునైదు.

నాదావతిలో భగణద్వయస్థానమున జగణద్వయము ఉంచినచో సావిత్రి (సంగతా భేదముసగణద్వయము ఉంచిన పావని సంగతాభేదము] భగణమునకు బదులు సగణము రెండవ భగణమునకుబదులు రగణము ఉంచినచో వాత సావిత్రి [సంగతాభేదము] వాసవి-ఒక గణవికారముగల వాసవి భగణ వికారము గలిగియుండుటచే జగణవతియగునో అప్పుడు సావిత్రి. వాసవీ భేదము లో సగణవతియైనచో పావని అనువాసవి భేదము ద్వీప్రకార.

హంసావతిలో గూడ సంగత త్రివిధము

1 వ్యోమజ [= తగణముంచినచో] 2 వారుణి [= యగణము ఉంచినచో] 3 వోమ వారుణి [= తగణముఉంచినచో] వాసవి ఏకగణ వికారవతియైనను తగణముంచినచో వ్యోమ. జయగణముంచినచో వారుణి. అవి ద్వీవిధము. సంగతి 1వహ్నిజ 2 వారుణి 3 వహ్నివారుణి అని ప్రసిద్ధము. వాసవి ద్వీ విధము. రగణముంచినచో వహ్నిజ యగణముంచినచో వారుణి రెండు గణములుంచినచో వహ్నివారుణి.

ఇదివరకటివి 93 ఇవి 15 మొత్తం 108 అగును.

ఇది గజైల

మాత్రైల

మాత్రైల మాత్రా గణములచే నేర్పడును. !రతిరేఖ, 2 కామరేఖ, బాణలేఖ 4 చంద్రలేఖ అని ఆది నాలుగు విధములు.

రతిరేఖ-ఏలకు ఉద్గాహములో మూడు పాదములుండును. ఇది సామాన్య లక్షణము. మొదటి పాదము 11 మాత్రలు ద్వితీయ పాదములో 11 మాత్రలు మూడవ పాదములో 10 మాత్రలు

కామలేఖ- మొదటి పాదమున 22 మాత్రలు

రెండవ పాదమున 22 మాత్రలు

మూడవపాదమున 20 మాత్రలు

ఇట్లు పూర్వోక్త గణములచేతనే మాత్రాసంఖ్యపూర్తి.

బాణలేఖ-1పాదములో 33 మాత్రలు 2 పాద 33 మాత్రలు 3 పాద 30 ఇట్లు పూర్వోక్త మగణముల చేతనే మాత్రా సంఖ్య పూర్తి

చంద్రలేఖ- మిశ్రిత రతి గణకామ గణ బాణ గణములచే నాలుగు రెట్లు మాత్రలచే చంద్రలేఖ 1పాద 44 మాత్రలు 2 పాద 40 మాత్రలు

ఇందు మత్యాదులు నాలుగును మాత్రైలలే.

ఇందుమతి- 1పాద 5 ఛగణాలు 2 పాద 5 ఛగణములు చివర తగణము ఇట్లు ఖండవ్యయము.

జ్యోతిష్మతి- 1 పాద 5 ఛగణములు 2 పాద వంచమాత్రాగణము ఇట్లు ఖండ ద్వయము.

నభస్వతి- 1ఛగణము ఛగణములు మూడు, 1 ఛగణము, చివర ఛగణము ఇట్లు ఖండ ద్వయము.

వసుమతి- ఒకదగణము 1 ఛగణము 1 ఛగణము 3 ఛగణములు 1 ఛగణము తగణము ఇట్లు ఖండవ్యయము.

ఇవి నంది మతమున మాత్రైల

ఇంక అర్జున మతమున మాత్రైళలు

నాదావతి- ఇయిదు ఛగణములు, చివర త్రిమాత్రకగణము పాదమున ఖండ ద్వయము. దీనిగణములలో గురువులు రెండు అఘువులుగాఁ జేయవలెను.

హంసావతి- ఏడు ఛగణములు చివరఅఘువులు రెండు అఘువులు చేయవలెను సగణాంతమున రగణములు గురువులు రెండేసి అఘువులు.

నందావతి- ఏడు ఛగణములు [జగణాంతములు] అయిన తగణములు చివర అఘువు.

భద్రావతి- ఎనిమిది ఛగణములు చివర త్రిమాత్రక గణము గురువులు రెండేసి అఘువులుగా చేయవలెను.

ఇతర మతమున మాత్రైళలు

నందిని- అనియత గణముతోఁగూడిన పూర్వోక్త రతిరేఖ నందిని అనబడును. నందినిలోప్రథమ తృతీయ పాదములు వ్యత్యస్తముగా పాడవలెను.

చిత్రిణి- అనియత గణముతోఁగూడిన కామలేఖ చిత్రిణి. ప్రథమ తృతీయ పాదముల వ్యత్యస్తముగా పాడవలెను.

చిత్ర- బాణలేనిది చిత్ర

అట్లుమాత్రైళలు ఇరువది

వర్ణైళలు-గణమాత్రాది నియమములేక వర్ణసంఖ్యా నియమమున్నవి.

వర్ణైళలో ఆరక్షరములు గల పాదఖండము మొదలు 29 అక్షరములుగల పాదఖండము వరకు గల 4 వర్ణైళలు గలవు.

మధుకరి-ఆరక్షరములుగల పాదఖండము గలది 7 అక్షరములుగలది సుస్వర 8 అక్షరములు గలది కరిణీ. 9 అక్షరములు గలది సురస 10 అక్షరములు గలది ప్రభంజని 11 అక్షరాలుగలది మదనవతి. 12 అక్షరాలుగలది శశిని. 13 అక్షరాలు గలది ప్రభావతి. 14 అక్షరాలుగలది మాలతి. 15 అక్షరములు గలది లలిత. 16 అక్షరాలు గలది భోగవతి 17 అక్షరాలు గలది కుసుమ వతి 18 అక్షరాలుగలది కాంతిమతి. 19 అక్షరాలుగలది కుముది. 20 అక్షరాలు

గలది కలిక 21 అక్షరాలు గలది కమల 22 అక్షరాలుగలది విమల 23 అక్షరాలు
గలది నలిన 24 అక్షరాలు గలది కాళింది 25 అక్షరాలు గలది విపుల 26 అక్ష
రాలు గలది విద్యుల్లత 27 అక్షరాలుగలది విశాలి 28 అక్షరాలు గలది సరల
29 అక్షరాలుగలది తరల

ఇందులో 18 అక్షరములు మొదలుకొని 29 అక్షరముల వరకుగల 12వల
లు మాత్రైలలతో నగును. కనుక వర్ణ మాత్రైలలు అని కొందఱు. వీనిలో
మంతద్వితీయ, కంకాల, ప్రతితాళములలో ఏదోయొకతాళము వేయవలెను.
రాగాది నియమము లేదు.

దేశభైలలు అయిదు విధములు దేశభాషా నామములను బట్టి
యయినవి.

కర్ణాటైల గౌడైల ఆంధ్రైల ద్రావిడైల మంత ద్వితీయ కంకాల ప్రతి
తాళములతో పాడవలెను. వీనిలో మొదట మధ్య చివర అను ప్రాసలున్న
చో నాదావతినామములు గలవగును.

నాదావతి ఆరు రకములు.

సులేఖ- బ్రహ్మయొక్క పూర్వముఖమునుండి పుట్టుక-శంభుగణాధిపుడు.
మొదటి రెండు పాదములు అను ప్రాసయుక్తములు. ఆ రెండు పాదములకు
చివర రెండు మగణములు మూడవ పాదము రతిగణముతోఁగూడినది ఎక్కువ.
అదియందై తే మధ్య అను ప్రాస గూడినదై నాలుగు కామగణములతో ఒకరతి
గణము ఎక్కువగా నుండి కూడినది. అపుడా నాదావతి సులేఖ అనబడును.

కామలేఖ-బ్రహ్మయొక్క దక్షిణ ముఖమునుండి జన్మ. సావిత్రి దేవత విష్ణుడు
గణాధిపుడు. ఇందు కామగణములు నాలుగుమొదటి రెండు పాదములందు
మొదట మధ్యను అనుప్రాస. మూడవ పాదము అది మధ్యావసాసములందు
అనుప్రాసయుక్తము. ఎనిమిది కామగణములతోఁగూడినదై నపుడు పూర్వపు
హంసావతి కామలేఖ అనబడును.

సర్వలేఖ- బ్రహ్మవర్చిమ ముఖమునుండి పుట్టినది. బ్రహ్మగణాధిపుడు గాయ
త్రి దేవత మూడుపాదములందు మొదట మధ్యమ అనుప్రాసప్రతి పాదము
లోను నాలుగు కామగణములు అపుడు పూర్వనందావతి స్వరలేఖ అనబడును.

భద్రతేజ-బ్రహ్మయు త్తరముఖమునుండి పుట్టినది. గంధర్వుడు దేవత, గణేశుడు గణాధిపతి మొదటి రెండు పాదములలో ఆరుకామ గణములు చివరబాణగణము మూడవపాదమున ఎనిమిది కామగణములు మూడు పాదము దందును అది మధ్యావసానములందును అనుప్రాస ఉన్నపుడు పూర్వోక్త భద్రావతి భద్ర తేజ అనమడును.

చందస్వతి-కర్ణాటై లలో మూడు పాదములలో అయిదు కామ గణములు ఒక రతిగణము చివర మరలకామగణము అపుడవి చందస్వతులనబడును. పూర్వోక్త గణములు తక్కువగానున్నను హెచ్చుగానున్నను వీలాభాసలనబడును. శిఖాపదము-ఒకపాదమునకు లేక రెండుపాదములకు మూడుపదములకుగాని చివర అన్యపాదములు రెండింటికి అగ్రపూర్తికై మూడవపాదమున ప్రమాణ పదము చేయఁచ బడినచో శిఖా పదమనఁబడును. అదైతే మూడవ పాద మున ప్రయోగించుటవలన తరువాత మేలాప కాదులు మొదట చేయవలెను.

ఇవి కర్ణాటైలలు

దేశాత్మైల-లాటై లయందు ప్రాంతమందు అను ప్రాసము బహురసములు.

గౌడై లయందు గమకాను ప్రాసలుండవు. ఒకటి రసము. ఆంధ్రైల యందు రసములు భావములు ఎక్కువ. అను ప్రాసలేదు. ఇది వరలో చెప్పిన వీలలలో ఆయాక్షణములు గలనాలుగవ పాదము నిబంధించినచో ఇవి భంధ స్వతులనబడును.

వస్త్యైల-రెండుపాదములు అనుప్రాసలేనివి. మూడవ పాదము అను ప్రాసముగలది. ధ్రువాభోగములుకూడ అను పాసయుక్తములు. అన్నిటి యందు ముందు చెప్పఁబోవు నాలుగు యతులు (=యతి=పదమువిడుట) వేటువేటుగా నుండును. అదివస్త్యైల.

శుద్ధైలలు నాలుగు వికృతైలలు 108 మాత్రైలలు 20 వస్త్యైలలు 24. వానిలో మాత్రైలలు 12 కర్ణాటైలలు 6 ఇతర దేశాత్మైలలు మొత్తము 178 వీలలు. చందస్వతులును ఇన్నే కలిపి మొత్తము 356 వీలలు. సంకీర్ణములు అనంత ములగును గాన శార్ఙ్గదేవుఁడింక లెక్కింపలేదు.

కరణము

సూడములోని కరణము చెప్పబడుచున్నది. ఉద్గ్రాహధ్రువములుండి అవి పదములచే సాంద్రస్వర బద్ధములందు ఆభోగము గలిగి గాతృనేతృ నామములు గలిగి ఇష్టస్వరమందు గ్రహము అంశము రాగతాళము గ్రుతములయి ఉన్నదికరణము. ఇది సామాన్య లక్షణము.

కరణము

కరణము— 1 స్వరకరణము 2 పాటకరణము 3 బంధకరణము 4 పదకరణము 5 తేనకరణము 6 బిరుద కరణము 7 చిత్రకరణము 8 మిశ్రకరణము అని యెనిమిదిరకములు

స్వరకరణము

ఉద్గ్రాహము ధ్రువమును సాంద్రములు నిబడములునగు స్వరములచే బద్ధములు కావలయును. ఆభోగము పదములచేఁగూర్చబడెను. ఇందుగాతృ నాయకాదుల నామములుండవలెను. ఇష్టమైన స్వరమందు గ్రహము అంశ స్వరమందు న్యాసము. రాసమను తాళము గ్రుతము ఇది స్వరకరణము ఇట్లే పాటకరణాదులు విధింపదగును. వానిలో స్వరభేదముండును.

పాటకరణము

హస్తపాట సహితములైన స్వరములచే నిబంధింపఁబడునది పాట కరణము. మొదట స్వరములు పదప హస్తపాటములు ఒక రకము. క్రమపాట కరణము మొదట పాటకరణము పదప స్వరములనునది రెండవరకము ఇది వ్యత్య ప్రాస పాటకరణము

బంధకరణము:- స్వరములచే మురజ పాటములచే నిబద్ధము బంధకరణము.

పదకరణము:- స్వరములచే పదములనిబంధింపఁబడునది.

బిరుద కరణము:- స్వరములు బిరుదముకూడ కూర్చబడినది.

తేనకకరణము:- స్వరములు తేనకములు కూర్చునది.

చిత్రకరణము:- స్వరములు హస్తపాటములు మురజాక్షరములు గలది.

మిశ్రకరణము:- స్వరములు హస్తపాటములు తేనకములు గలది ఇవి మరల ఒక్కొక్కటి మూడేసి రకములు.

మంగళారంభము:- ఉద్గ్రాహము మొదట రెండుసార్లు పిదప ద్రువాభోగములు ఒకసారి పాడి మరల ద్రువోద్గ్రాహములు చివర పాడవలెను.

ఆనందవర్ధనము- ఉద్గ్రాహము మంగళారంభమువలె ఒకసారిపాడి పిదప ద్రువము పిదప ద్రువములో చివరి సగము పిదప ఆభోగద్రువములు ఒక్కొక్కసారి పాడవలెను.

కీర్తిలహరి:- ద్రువములోని సగమునకు బదులు ఉద్గ్రాహములోని రెండవ సగము పాడవలెను. మిగిలినది ఆనందవర్ధనమువలె.

ఇదికరణము

డేంకి- ఉద్గ్రాహములోని పూర్వార్థము రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదప గమక సందర్భముగల మేలాపకము చేయవచ్చును మానవచ్చును. ఆరెండు ఉద్గ్రాహ మేలాపకములు తాళములు లేకుండ కంకాళతాళములో గాని విలంబ తాళముగాఁజేయవలయును. పిదప విలంబితముకాక మిగిలిన అయితో, కంకాళ తాళముతో ద్రువాభోగము చేయవలెను. పిదప ఖండ త్రయముగల ద్రువము. ఆఖండములలో సమధాతువులుగా సమగేయములుగా పాడవలెను. మూడవ ఖండము వానికంటె ఉచ్చమానముతో చేయవలెను. ఈ ద్రువము రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదప ఆభోగము ఒకసారి. మరలను ద్రువముపాడి సమాప్తిచేయవలయును ఇది డేంకి. ఆ డేంకి 1 ముక్తావళి 2 వృత్త బంధి 3 యుగ్మిని 4 వృత్తమాల అని నాలుగు రకములు. చందస్సు లేనిది ముక్తావళి, ఒకేవృత్తబంధిని వృత్తద్వయము గలది యుగ్మిని. బహు వృత్తములు గలది వృత్తబంధి న్యాదులు మరల మూడురకములు 1 వర్ణిక (వర్ణజగణవృత్తములు గలది) 2 గణిక (గణజన్యవృత్తములు గలది) 3 మాత్రిక మాత్రజన్యవృత్తములు గలది మరి ఇట్లు వదిలిధములైన యది మరల మూడువిధములు. 1 సమాలంకరణ= (ఉపమాదులు గలది) 2 విషమాలంకరణ (=త్ర్యాది సంఖ్యా యుక్త విషమాలంకారములు గలది) 3 చిత్రాలంకృతి (సమవిషమాలంకారములుగలది) ఇట్లు మొత్తం 30

ఇదిడేంకి

* * *

ఇంకవర్తని

వర్తని-స్వరకరణమునకు వలె వర్తని లక్షణము తెలియునది ఇది విశేషము. రాసకతాళము కంటె తక్కిన తాళము. విలంబితము ఉద్గాహముల పాట రెండుసార్లు. ధ్రువాభోగములు ఒకసారి ధ్రువమునందున్యాసము.

వివర్తని-వర్తన విశేషమే వివర్తని కంకాళతాళముతోగాని ప్రతిపాళముతోగాని రచించినచో వర్తనియే వివర్తని యగును.

డోంబడము-ఉద్గాహములోని పూర్వార్థము రెండుసార్లు. ఉత్తరార్థము ఒకసారి పిదప గమకముగల మేలాపకము. అదియైనను వికల్పము పిదప ధ్రువము రెండుసార్లు పిదప ఒకసారి ఆభోగము పాడి ధ్రువములోన మ్రాపి చేసినచో డోంబడము. దానిలో నిస్సారుకము మొదలు ఏకతాళివరకు పది తాళములు చేయవచ్చును. కాని యుదాహరణములు గనిపించుటలేదుగాన అది చేయరాదు. అది రెండువిధములు తారజము అతారజము. అని ఉద్గాహధ్రువ మేలాపకా భోగములందు తారధ్వనియుంచుటను బట్టి అది నాలుగు విధములు. తారధ్వని లేనిది అతారజము. ఇట్లు మొత్తము అయిగురకములు. ఇవి త్రిధా తువులు చతుర్ధాతువులు అని రెండు విధములు. ఈ తొమ్మిది ప్రభూత గమకములు స్తోకగమకములు అని 2విధములు. ఇవి ప్రాయోగికములు. 1 నాల్గుగణములుగలది 2 క్రమాఖ్యము (అయిదుగణములు గలది) 3 క్రమ విలాసము (ఆరు గణములు గలది) 4 చిత్రము (ఏడుగణములుగలది) 5 విచిత్రలీల (ఎనిమిది గణములు గలది) అని అయిదు విధములు. ఇట్లు మొత్తము 90 మాతృకాది భేదములు అవ్రసిద్ధములుగాన చెప్పబడలేదు. ఇవన్నియు ఉపమారూపక శ్రేణిలంకారములుగూడిన వైనచో అప్పుడు బ్రహ్మ అనుపేరుగల యోంబడమగు వీరము రసము. స్త్రీల విలాసయున్నచో విష్ణువు, వీరమున్నచో చక్రేశ్వరులు భీభత్సమున్నచో చండికేశ్వరుడు అద్భుతమున నరసింహము భయానకము భైరవము. హాస్యశృంగారములందు పుష్పసారము, రౌద్ర ఘండు ప్రచండాంశువు శాంతమున నందీశము. ఇట్లు 13 తోగుణించినచో $90 \times 13 = 1170$ అగును గద్య పద్యోభయ భేదముచే నివి 3510 అగును.

ఇది యోంబడము

* * *

లంభకము :- ఉద్గ్రాహము అంతయు రెండుసార్లు గాని ఒకసారిగాని, ధ్రువము ఏకఖండముగాఁగాని ద్విఖండముగాఁగాని. ఇట్లే ఆభోగముకూడా ఒకసారి గాని రెండు సార్లుగాని చేయఁబడి ధ్రువమందు సమాప్తియున్నచో లంభకమగును. ఈలంభకమందును యోంబడమందును ఖండతాళము తరువాత ఉద్గ్రాహ సమానమైన భాగము ప్రబంధావయవము చేయవలెను. తరువాత ధ్రువము ఆభోగము, మరల ధ్రువముగాని పొడవలెను.

పూర్వోక్త లంభము యొక్క ఉద్గ్రాహమును తాళములేకుండ నిబంధించినచో అలావలంభకమగును. ధ్రువస్థానమున అన్యధాతుకముగా విసదృశగేయము, ఉద్గ్రాహము నిబంధింపబడినచో ప్రలంభము, మతాంతరమున చెప్పబడిన భాగముగ నిబంధించినచో భాగలంభకము. భిన్నమైన యుద్గ్రాహములతో ధ్రువములను మూడుసార్లు గాని నాలుగు సార్లుగాని అయిదుసార్లుగాని పొడిచివో వదలంభమనబడును. ఉద్గ్రాహముగాని ధ్రువముగాని భిన్నమైనచో ఉపలంభము. వదలంభానులఁభోవలంభములు మూడును ఆభోగశూన్యములై ధ్రువాభోగములు లేకుండ ఉద్గ్రాహములు ఎక్కువగా ఉన్నచో అది విలంభము. ఈ ఎనిమిది లంభకములు ముందు చెప్పబోవు సాలగసూడస్థ తాళములతోఁ గూడినట్లు చేయవలెను. ఇవి ఎనిమిది లంబకములు.

రాసకము :- గమకస్థానములులేని యోంబడలక్షణము. రాసతాళముతో పొడిచినచో రాసకమగును. రాస వలయము-గణబద్ధము, వర్ణ నిబద్ధము హంస తిలకము మాత్రాబద్ధము రతి రంగకము. ఛగణము ఎక్కువగా నున్నచో మదనావతారము. అరక్షరములు గల చరణము మొదలు కొని 31 అక్షరముల వరకు గల చరణము వరకు ఒక్కొక్క అక్షరము హెచ్చు చేసినచో 25 రాసము అగును. ఒకటి ఆరు, ఇంకొకటి ఏడు ఇంకొకటి ఎనిమిది అక్షరములు గలది ఇట్లు 31 అక్షరములవరకు తెలియునది అట్లే ఎనిమిది మాత్రలుగ చరణము మొదలుకొని అరవై మాత్రలుగల చరణము వఱకు ఒక్కొక్క మాత్ర చొప్పున పెంచినచో అవి 53 మాత్రలో మాత్రాగణ భేదములు గల రాసములగును.

ఇది రాసక ప్రబంధము

ఏకతాళి-ఉద్గాహమును రెండుసార్లు పాడవలెను. ఆభోగగ్రధువములు సగము వరకు ఒకసారి పాడి ఆభోగగ్రధువములకంటె వేరుచోట సమాప్తి ఏకతాళముగ చేసినచో ఏకతాళిక ఇందు అలాపమాత్రముచేతనే అని కొందఱు మతము

ఇదిసూడత్రకము

ఆశ్రితములలోని ప్రబంధము

వర్ణప్రబంధము-వర్ణతాళము (త్యక్తమిత్ర చతురశ్ర) అను తాళముతోకర్ణాట తాళముచే బిరుదములచే ఉద్గాహగ్రధువములు నిబద్ధమానము లయి వర్ణమనఁబడును. ఇట్లుపదములచే ఆభోగము కూర్చవలెను.

వర్ణస్వరము-స్వరములచే పాటములచే పదములచే తేనములచేతను రచింపఁబడి స్వాభిల పిత్రకమముగాన్యాసముచేయుటవర్ణస్వరము. అది నాలుగు విధములు. స్వరములు మొదట నిబంధించుట నిబంధించుటచే ఒకటి, పాటముల మొదటకూర్చుటచే రెండవది. పదములు మొదటకూర్చుటచే మూడవది. తేనకములు మొదటకూర్చిన నాల్గవ రకము అగును.

గద్యము-ఛందస్సులేనిపదసమూహముగద్యము. అది ఆరు విధములు. 1 ఉత్కలిక=(వీరమున పాడదగు, రక్తవర్ణరుద్ర దేవతాళముగొడియరీతి, ఆరభటి వృత్తిగలది) ద్రుతగతి బహులఘువులు.

చూర్ణకము-1 శాంతరసమున సీతవర్ణము బ్రహ్మదేవత, వైదర్భిరీతి సాత్త్విక వృత్తిగలది) విలంబితగతి, అల్పలఘువులు.

లలితము-(సీతవర్ణము, మదనుడు దేవత, శృంగార రసము- కైశికి వృత్తి, పాంచాలిరీతి) మధ్యగతి, సమలఘువులు.

వృత్తగంధి-1 శాంతమురసము, పీతవర్ణము మునిదేవత, పాంచాలిరీతి, భారతి వృత్తి పద్యభాగ మిశితము) ద్రుతమధ్యగతి వృధక్స్థిత లఘువులు

ఖండము-గ్రణేశుడు దేవత సాత్త్విక వృత్తిశ్వేతవర్ణము హాస్యము. తో ఆరంభము. వైదర్భిరీతి, ద్రుతవిలంబితగతి, వృధక స్థిత గురువులు

చిత్రము-(శృంగారము రసము విష్ణువు దేవత, కైశికివృత్తి వైదర్భిరీతి) లఘుగురుమిశితము, లఘుగురుభేదములచే 6×6=36 భేదములు. వేడి మిత్రము అకూడఅని కొందఱుచెప్పిరి అన్ని కలిసినది వేడి ఈచూర్ణక

వృత్తగంధులున్నది మిశ్రము. ఈ గద్యలన్నిటి యందు ఓంకారము తాళరహితముగా పంచదళగమకయుతముగా స్థాయ్యాది సకల వర్ణయుతముగా మధ్యమధ్యపద్యావసానముల స్వరయుతముతగా రువాత ప్రభంభనామాంకితముగా పదద్వయముపాడి విలంబిత ప్రయోగముగా గమకముగా పాడబడును. పదవనతాళముగా వాగ్గేయకారుని వర్ణనామము విలంబితముగా నాయకుల నామము అవి లంబితముగా పాడి మరల విలంబితముగా సమాప్తి చేయుట గద్యము అనబడును.

కై వాడము- ఉద్గ్రాహధ్రువములు పాటములచేఁ జీయవలెసిన ఉద్గ్రాహమునందు సమాప్తి అదిరెండు విధములు. సార్థక పాటములచే నొకటి అనర్థములచే నొకటి మరలఅది శుద్ధము మిశ్రమునని రెండు రకములు. కేవల పాటములచే శుద్ధము పదస్వరాది మిశ్రముములచే మిశ్రము అంక చారిణి-బిరుదములు ఏదోయొక తాళముచే నిబంధింపబడినది. ఆభోగమున వర్ణనాయకుని పేరుండవలెను. అది వాసవి మొదలుగా ఆరు విధములు.

2 వాసవి-వాసవి మొదలైన యైదులోను ఏకతాళ నియమము. అష్ట బిరుదములు ఏకతాళముచే పాడబడునవి.

2 కళిక-రెండు తాళములచే పదునారు బిరుదములు పాడబడునది

3 వృత్త-మూడుతాళములచేముపై రెండు బిరుదములుపాడబడినది

4 వీరవతి-నాలుగు తాళములచే 52 బిరుదములు పాడబడునది.

5 వేదోత్తర-అయిదు తాళములచే 104 బిరుదములు పాడునది

6 జాతిమతి-తాళబిరుదములు లేనిది.

కందము-కణ్ణాటాది దేశభాషా పదములతో పాటములతో వాద్యా క్షరములతో బిరుదములతోగూడి తాళము లేకుండ ఆర్యాగీతియును ఛందస్సునందు వీరరసమున గూర్చబడినది కందమనబడును. 1 పాదమునకు ఏడు గణములు ఒక గురువుతో కలిపి ఉండవలెను. విషమ పాదమున జగణముండరాదు. ఆరవ గణము నలముగాని ఉండవలెను ఇది ఆర్య ప్రథమ దళము రెండు దళముల నున్నచో యతి సహితమైనది. ఆ కందము 24 రకములు.

30 గురువులున్నది ప వనము. 29 గురువులున్నది రవి 28 గురువులున్నది ధనదము, 27 ఉన్నది హవ్యవాహనము 26 ఉన్నది సురనాదము 25 ఉన్నది సముద్రము 24 ఉన్నది పరుణము 23 ఉన్నది శశి. 22 ఉన్నది శైలము. 21 ఉన్నది మధువు. 20 ఉన్నది మాధవము 19 ఉన్నది మకర ధ్వజము. 18 ఉన్నది జయంతము 17 ఉన్నది మధువము 16 ఉన్నది శుకము 15 ఉన్నది సారసము 14 ఉన్నది కేకి 13 ఉన్నది హరి 12 ఉన్నది హరిణము 11 ఉన్నది హస్తి 10 ఉన్నదికాదంబము 9 ఉన్నది కూర్మకము 8 ఉన్నది నయము 7 ఉన్నది వినయము 6 ఉన్నది విక్రమము 5 ఉన్నది ఉత్సాహము 4 ఉన్నది ధర్మము 3 ఉన్నది అర్థము 2 ఉన్నది కామము.

తురగలీల- హయలీల అనునది తాళము గలది తురగలీల. అది పద్యజ గద్యజ అని రెండు రకములు. అందు పద్యజ నాలుగు రకములు. పూర్వార్థమే తాళయు క్తమైనచో ఒకరకము ఉత్తరార్థమే తాళయు క్తమైనచో ఒక రకము. పూర్వార్థోత్తరార్థములు తాళయు క్తమైనచో ఒకరకము. ఇవన్నియు ఆర్యా ఛందస్సులో ఉండవలెను.

నాల్గవది తురగలీల- మొదట సగము స్వరములతోను, పరార్థము సమాన బిరుదములతోను రెండు సగములు తాళముతో గలిగినచో నాల్గవది తురగలీల. ఇట్లుపద్యజ ఎనిమిది రకములు గద్యజ ఒకటి ఇట్లు తొమ్మిది.

గజలీల- ఛందస్సు లేకుండ గజలీల తాళము గలది మిగతా లక్షణము హయలీలవలె గద్యపద్యజాది లక్షణములు వెనుకటి వలెనె.

ద్విపది-కరుణాఖ్య తాళము గలది ద్విపది అది నాలుగు రకములు 1 శుద్ధ ఒక ఛగణము 1 జగణము 5 భగణములు జగణము ఇది ఒకపాదము ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో ద్విపది. కొందరి మతమున సగములో చివరస్వరములు వేయవలెను.

ఖండ- ద్విపది అర్థ భాగముతో ఖండ అగును. ఇందు రెండు ఖండములే యుండును.

మాత్రాద్విపది- 1 ఛగణము 1 జగణము 3 థగణములు జగణస్థానమున గురువు చివర గురువు సంపూర్ణ శుద్ధ ద్విపదికి చివర ఒకేగురువు ఎక్కువగా ఉన్నచో నగును. మరల ద్విపదినాలుగు విధములు. మానవి ఛగణము 2 తగణములు పాదము. ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో అగును. 2 చంద్రిక 2 పగణములు 1 తగణము చివర లఘు గురువు పాదము ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో నగును.

విధృతి-1 ఛగణము నాలుగమాత్రలుగల గణములు మూడు ఇది ఒక పాదము. ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో నగును. 4 తార-1 ఛగణము 4 యగణములు చివర గురువులు ఇది ఒక పాదము. ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో నగును. చక్రకవాళము

పూర్వ పూర్వాక్షరముల ప్రాంతమందున్న వర్ణ సమూహము ఉత్తరోత్తరవర్ణ సమూహమునకు ఆద్యమైనచో చక్రకవాళమగును.

అదిగద్యజము వద్యజము అని రెండు విధములు.

క్రొంచ పదము అను ఛందస్సు (5 గణములు 5 గణ 7 గణములకు యతి భ, మ, స, థ, నగణములు 4 గురువు వ్రతి తాళముతో (1 లఘువుద్రుతము) పాడిన క్రొంచపదమగు, స్వరములవదముతో ఉద్గాహములతో ద్రువము స్వరములతో న్యాసము. ఛందోహీనముగాఁగూడ నుండవచ్చును. ఉదా:- యాక పిలాక్షి పింగళ కేశీ కలిరుచి రనుదినమను నయకరినా

స్వరార్థము- సరిగమాది స్వరములతోనే స్వాభిలషితార్థము నిబద్ధమైనచో స్వరార్థము, 1 శుద్ధము 2 మిశ్రము, గ్రహమున న్యాసమున శుద్ధస్వరములైన శుద్ధము. గ్రహము న్యాసమున శుద్ధవికృతములచే మిశ్రము, మరల ఏకస్వర, ద్విస్వర, త్రిస్వర, చతుస్వర పంచస్వర షట్స్వర, సప్తస్వరము అని ఏడు విధములు.

ధ్వనికుట్టని:- ద్రువము ఉద్గాహము భిన్న తాళములుగా నుండవలెను. మంతకం కాళ తాళములు మాత్రము చేయరాదు. సమమాత్రలలోయతి

మేలాపకముండరాను. భిన్నతాళ ద్వయములో ఢేంకి వలెనున్నచో అది ధ్వని కుట్టని

ఆర్య- మొదటి దళము చివరగాని పాదాంతమునఁగాని స్వరములను ఉంచి మొదటి దళమును పాడవలెను. రెండవ దళమును అన్యగీతి సదృశ ధాతువు గల దానిని సగము చొప్పున ఒకసారి పాడినచో అది అర్థగీతి అనఁబడుచు చున్నది. మొదటి సగము ఉద్గ్రాహము రెండవ సగముధ్రువము. ఆ భోగ ములో గాతృ నేతృనామము. ఇట్లు ఉద్గ్రాహ న్యాసములు గలది ఆర్య, లక్ష్మి మొదలై నవి దాని భేదములు.

లక్ష్మి- అరవగణముకంటె అన్నిగణములందుఁగల సర్వగురువులచేత లక్ష్మి అగును. ఇతరములు ఏకైక గురు భంగములచేత అవగా అఘుద్వయవృద్ధి చేతఁదెలియవలెను. ఏక గురు భంగముచేవృద్ధి గురు ద్వయభంగముచే లీల మొదలై నవి. ఇట్లే పంచవింశతి గురు భంగముచే వధు 1 లక్ష్మి 2 వృద్ధి 3 బుద్ధి 4 లీల 5 లజ్జ అక్షమ 7 దీర్ఘ 8 గారి 9 వాజి 10 జ్యోత్స్ 11 ఛాయ 12 కాంతిక 13 మహి 15 కీర్తి 16 మనోరమ 17 రోహిణి 18 విశాల 19 వసుధ 20 శివ 21 హరి 22 చక్ర 23 సారసి 24 కురరి 25 హంస 26 వధువు. ఆర్యకు చతుర్మాతృకగణములు ఏడు. ఒకగురువు అరవగణమున అఘువులో చే నలము. అనగా జగణము గాని నలము గాని ఉండవలెను. ఇట్లు రెండవ దాని యందును

గాధ-ఆర్యయే ప్రాకృత పదమును విషయముగాఁ జేసికొన్నచో గాధ అగును. అదిమూడు పాదములున్నచో త్రిపది. ఆరుపాదములున్నచో షట్పది అగునని కొందఱు.

ద్విపదకము- ద్విపదక ఛందస్సు చే నిబద్ధమైనది ద్విపదము. స్వరములందు ముగింపు గలది స్వరము క్తకము. అది తాళముతో గాని, తాళము లేకుండ గాని చేయవలెను. అదిస్వరములతోగా నిబంధించినచో ఒక్కొక్కరకము.

ప్రయోగ గమకములతో గూర్చినచో ఇంకొకరకము. రెండింటితో గూడినచో ఇంకొకరకము, రెండులేనిచో ఇంకొక రకము అగును. ఇట్లు నాల్గు రకములు అది భాషావిశేషముచే ఇతరనామములను పొందును. ఇదే పాకృతమున దోహ అనబడును. ఒకటి మూడుపాదములలో 13 మాత్రలును రెండు నాల్గు పాదములలో 12 మాత్రలున్నచో సారసము. బేసిపాదములలో 2 మాత్రలున్నచో భ్రమరము. బేసిపాదములలో 15, సరిపాదములలో 13 ఉన్నచో హంసము బేసిలో 13 సరిలో 14 మాత్రలున్నచో కురరము. బేసిలో 13 కళలు సరిలో 15 మాత్రలు ఉన్నచో కుంజరము. బేసిలో 15 కళలు సరిలో 13 మాత్రలున్నచో తిలకము బేసిలో 13 కళలు సరిలో 16 కళలున్నచో హంసక్రీడ. పూర్వోక్త దోహలలో పంచ లఘునిర్మితములుగాని షడాది లఘు నిర్మితములుగాని శిఖలున్నచో ఆ దోహను కొందఱు శిఖద్విపథ మని కొందఱు మయూరమనియు అందురు. వీనిలో వ్యత్యయముగా చేసినచో చాలభేదములు గలుగును.

కలహంసము— కలహంస ఛందస్సు చివర స్వరాశ్రితమై పాదాదులుంచినచో కలహంసము. స్వరములతో ముగింపు ఝంపాది తాళములతో పాడవలెను. అదివర్గజము (వర్గగణనిర్మితము) మాత్రకము (మాత్రాగణనిర్మితము) అని రెండు రకములు. గద్యలోగూర్చినచో మొదట స్వరములను పిదప పదములు ఉంచవలెను.

తోటకము— తోటక ఛందస్సు గలది తోటకము. చివర స్వరము లుండవలెను. తోటకవృత్త నామక ఛందో విశేషముండ వలెను.

ఘటము—తేనకములతో సగము ద్విపదితో సగము చేసినచో ఘటమనబడును. వృత్తము—ఏదో ఛందస్సులో మనోజ్ఞమైన తాళముతో పాడినది వృత్తము. చివర స్వరములనుంచవలెను. స్వరములులేకుండ గూడ పాడవచ్చునని కొందఱు.

మాతృక—52 అక్షరములు వరుసగా ఒక్కొక్క అక్షరముతో మొదలు పెట్టి పాడినచో మాతృక అగును. అది దివ్య మానుషి, దివ్య మానిషి అని మూడు విధములు. సంస్కృతములో చచ్చత్పుటాది తాళములతో పాడబడునది దివ్య దేశ భాషలలో దేశీ తాళములతో పాడబడునది మానుషి మిశ్ర గద్యలో గూర్చినది అనిబద్ధ పద్యములతో గూర్చినది నిబద్ధ.

రాగకదంబము-ఇది నంద్యా వర్తకము స్వస్తికము అని రెండు విధములు. నాలుగు వృత్తములు నాలుగు తాళములతో గూడినది, అనేక భాగములతో గూర్చినది నంద్యా వర్తము. ఇది తాళమాన ద్వయముచే తాళము. వృత్తి ద్వయముచేగాని ఉద్గాహముచేగాని సమాప్తి చేయవలెను. కొందఱు రాగ కదంబకమును గద్యల చేతనే చేయవలెనందురు. కొందఱు ఒక తాళముచే గూర్చవలెనందురు.

స్వస్తికము-పూర్వముతో ద్విగుణాష్టక వృత్తము అష్టతాళకము స్వస్తికలు షోడశ వృత్తము షోడశ తాళము గలది అష్ట పత్రము. అష్టపత్రాంతర్గతము అష్ట గర్భము. ద్వాంత్రీశద్వృత్తము ద్వాత్రీంశతాళము గలది భ్రమరా మ్రేడితము.

పంచతాళేశ్వరము:- తాళహీనమైనచో ఆలాపము పిదప చచ్చ త్పుట తాళముతో పంచ పదములు వేఱుగా పాడవలెను. ఆతాళముతోనే స్వరములు పాటములు చేయవలెను. చచ్చత్పుట ద్వయమానముతో పటహ సంభవము లైన పాటాక్షరములచే అంతరము చేయవలెను. పిదప చచ్చ త్పుటముతో పంచ పదములు చేయవలెను. పిదప వేఱుగా గేయములు వెనుకటి వలెనే ఆ చచ్చత్పుట పాటద్వయముతో హడుక్కపాటములతో అంతరము చేయవలెను. పిదప షట్పితాపుత్రతాళముతో పంచ పదములు వేఱుగా రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదపట్పితాపుత్రతాళమున ద్వయముచే శంఖ పాటములచే అంతరము చేయవలెను. పిదప సంపక్కిష్టక తాళముతో కాంస్యతాళ పాటములచే అంతరము పిదప ఉద్భుట్టముతో షట్పదములు స్వరములు పాటములు అంతరమును పూర్వము వలె మానద్వయముచేత పిదప అవిలంబితమానముచేత ఆభోగములో పూర్వమానము ప్రబంధనామముచే చేయవలెను. పిదప నాయకుని పేరు పిదప కళ్యాణము ఆశీర్వచస్సులు. పిదప వాక్యరూపముగా మేలాపకమున బహుళ ప్రయోగమున న్యాసము. అది రెండు విధములు. వీరరసమున వీరావతరము శృంగారమున శృంగార తిలకము. అపంచతాళేశ్వరగీతము పొడబడగా, సర్వదేవతాపీతి ఫలము.

తాళార్థవము-అనేక తాళములచే నిబంధింపబడినది తాళార్థవము.

ఇది ఆశీక్రమప్రబంధములు

ఇంక విప్రకీర్ణములు

శ్రీరంగము— నాలుగు రాగములతో నాలుగు గీతములతో విరచింపఁబడినది శ్రీరంగము. దానిచివర పదములతోఁగూడినది చేయవలెను. ఉద్గాహాది విభాగము ప్రబంధాది నామారకము రాగ కదంబమువలె.

శ్రీవిలాసము— అయిదు తాళములతో అయిదు రాగములతో చివర స్వరములతో గూడినది శ్రీవిలాసము. మిగిలినది శ్రీరంగమువలె.

పంచ భంగి— రెండు రాగములతో రెండు తాళములతోను గూర్చబడి చివర తేన=వానిచేత రాజుచేత దేవునిచేతను అని చెప్పు తేనపదములతో గూడినది పంచభంగి.

పంచాననము— పంచ భంగివలెనుండి చివర పాటములతో గూడినది. ఉమాతిలకము— మూడు తాళములతో మూడు రాగములతో గూడినది ఉమాతిలకము. ఈ అయిదు సర్వాగయుక్తములు.

త్రివది— మొదటి రెండు చరణములు గణద్యయ యుతములు. మూడవది నాలుగు గణములు గలది. నాల్గవది మూడుగణములు గలది. వానిలో ఎనిమిది రతి గణములు. ఆరవది పదవది ఇతరములు కామగణయుతము. అందు మొదటి రెండు పాదములు పాడి పదవ మూడవపాదము కొంచెము తక్కువగాను సమగ్రముగాను రెండుసార్లు పాడవలెను. పదవ నాల్గవ పాదముపాడి కర్ణాటభాషతో గూర్చబడి తాళము లేనిదై నచో త్రివది అగును

చతుష్పది— సరిపాదములతో రెకడునాల్గు పాదములలో 16 మాత్రలు. ఒకటి మూడుపాదములలో 15 మాత్రలు, రెండు పాదములందును భిన్న యమకములు చేసినచో చతుష్పది. దీనిలో స్వరతేనకయుత న్యాసము.

షట్పది— ఆరవపాదము మూడవపాదము త్రిగణములు గలిగి ఒకటి రెండు నాలుగైదు పాదములు వేరుగా ప్రత్యేకముగా రెండేసి గణములు ఉండవలెను. ఆరవ మూడవ పాదములలో బాణగణములు. మిగిలిన పాదములలో కామగణములు ఉండవలెను. అది కర్ణాటభాషలోఁ గూర్చినచో షట్పది అగును.

వస్తువు— 1, 3, 5 పాదములలో 15 మాత్రలు, 2, 4 పాదములలో 12 మాత్రలు, మొదటి సగములో స్వరములు పాటములు. రెండవ సగములో

స్వరములు తేనకములు. పిదప ఇదివరలో చెప్పిన దోహ, తేనకములతో సమాప్తి చేయవలెను. ఇది వస్తువు.

విజయము— తేనకములు స్వరములు పాటములు పదములు విజయ తాళము గలిగి తేనకములతో ముగింపు అయినచో విజయము.

త్రివధము— పాటములతో బిరుదములతో స్వరత్రయముతో పాదములో పాడబడినచో అది త్రివధము.

చతుర్ముఖము— స్థాయి వర్ణమందు స్వరములతో ఒక పాదము, ఆరోహి వర్ణమందు పాటములతో రెండవ పాదము. సంచారి వర్ణములో తేనకములతో నాల్గవ పాదము గ్రహముతో సమాప్తి అది చతుర్ముఖము.

సింహలీల— సింహలీల తాళముతో స్వర పాటాదులతో, గూడినది.

హంసలీల— హంసలీల తాళముతో పదములతో ఒక పాదము పాటలతో రెండవ పాదము గూర్చినది.

దండకము— దండక ఛందస్సుతో పదములతో స్వరములతోను దండకము చేయవలెను. (రెండు సగణములు ఏడు రగణములు గలది) చండ వృష్టి ప్రపాత ప్రచితాదులు దండక భేదములు, పదములతో గూర్చిన దండక పూర్వార్థము ఉద్గాహము. స్వరములతో నిర్మింపబడిన ఉత్తరార్థము ధ్రువము పదాంతరములచే ఆభోగము. అందుచే ఇది త్రిధాతువు. ఛందో నియమముచే నిర్యుక్తము. స్వర పద తాళ బద్ధమగుటచే త్ర్యంగము. భావనీ జాతి గలది.

ఝుంపటము— ఝుంపట ఛందస్సుతో క్రిడా తాళముతో పాడబడునది.

కందుకము— పదములతో మొదటి పాదము, పాటలతో రెండవది బిరుదములతో మూడవది ఉద్గాహాది భేదము పూర్వము వలె తాళాది నియమము లేనిది. స్వర తేనకములు లేక పోవుటచే చతురంగము దవనీ జాతి గలది. సింహలీలాదులు అయిదింటి యందు వ్యాసము చేయవలెను.

1 త్రిభంగి తాళముతో పాడబడునది. 2 త్రిభంగి ఛందస్సుతో పాడబడునది. 3 తాళముల రాగములతోను పాడబడునది. 4 మూడు ఛందస్సు గలది. ముగ్గురు దేవతల మ్రతి గలది.

హరవిలాసము— 1 ఖండము బిరుదములతో గూడిన పదములతోను 2వ ఖండము పాటములతోను 3వ ఖండము తేనకములతో పాడబడునది. మొదటి ఖండము ఉద్గాహము. రెండు మూడు ఖండములు ధ్రువములు. పదాంతరములచే ఆ భోగము. ఇది త్రిధాతువు తాళాదినీయమము లేవుగాన ఆనిర్వృత్తము. స్వరములు లేవు కనుక పంచాంగము. ఆనందినీజాతిగలది.

సుదర్శనము—పదములతో బిరుదములతో తేనకములతో పాడునది.

స్వరాంకము—పదములతో ఒక తాళముతో ఉద్గాహము స్వరములచే తాళద్వయముచే ధ్రువము. బిరుదములచే తాళత్రయముచే ఆభోగము. స్వరములచే ముగింపు ఇది స్వరాంకము.

శ్రీవర్ధనము—బిరుదపాటములచేత ఉద్గాహము, పదస్వరములచేత ధ్రువము తాళావృత్తి ద్వయముచే న్యాసము గలది.

హర్షవర్ధనము—పద బిరుదస్వరపాటకములచేత హర్షవర్ధనము.

వదనము—1 ఛగణము రెండు పగణములు దగణములు ఈస్వరములతో పాటములతో మధ్య దేశము గలది వదనము. అదే ఛగణ చగణ దగణ తగణములతో గూడినది ఉపవదనము. అట్లే స్వరపాటరచితము ఛగణద్వయముతో దగణ చగణ తగణములతో గూడినచో వస్తువదనము.

చచ్చరి—రాగము హిందోళము (విరామాంతద్రుత ద్వంద్వా న్యష్టైలిఘు చ చచ్చరి) చచ్చరితాళము 16 మాత్రలు. చాలపాదములు. వానిలో రెండు పాదములు అనుప్రాస గలవి. ప్రాకృతములైన పదములచే చేయబడినది. చసంతోత్సవమున పాడవలెను. చచ్చరి ఛందస్సుతో పాడవలెనని కొందఱు. క్రిడాతాళమున నని కొందఱు ధత్తానత్యాది ఛందస్సులతో పాడవచ్చును. అపుడా ఛందస్సునుబట్టి ఆయాపేర్లు కలుగును.

చర్య—వద్దడి మొదలైన ఛందస్సులు గలిగి పాదాంతమున అనుప్రాస గలిగి ఆధ్యాత్మ వాచక పదములతో గూర్చినది చర్య. అది ద్వితీయాది తాళములతో నుండవలెను. ఛందస్సు పూర్తియైనచో పూర్ణము. అపూర్తియైనచో అపూర్ణము. మరల అది రెండు విధములు. సర్వపాదము ఆవృత్తమైనచో సమధ్రువ, ధ్రువము ఆవృత్తమైనచో విషమధ్రువ.

పద్ధతి- రెండు నాల్గు పాదముల చివర అను ప్రాస యుండి పద్ధతి ఛందస్సుతో తొటాంతములచే స్వరసహిత బిరుదములచే చేయబడినది పద్ధతి.

రాహడి- చాలపాదములచే సంగ్రామమును వర్ణించినచో రాహడి.

వీరశ్రీ- పదములచే ఉద్గాహము, బిరుదములచే ధ్రువము, ఆభోగము వేరు చేయవలెను. ఇది త్రిధాతువు. తాళాదులు లేవుగాన అనిర్యుక్తము. పద తాళబిరుద బద్ధముగాన త్ర్యంగము ఖావనీజాతిగలది.

మంగళాచారము- కై శికి రాగములో నిస్సారుతాళముతో స్వర సహితముగా పాడబడునది మంగళా చారము. అది గద్యజము పద్యజము గద్య పద్యజము అని త్రివిధము.

ధవళము- ఇది 1 కీర్తి ధవళము (నాల్గుగణములున్నచో) 2 విజయధవళము (6 గణములున్నచో) 3 విక్రమధవళము (ఎనిమిది గణములున్నచో) నగును.

ఒకటి మూడు పాదములలో ఛగణయుగము రెండునాల్గు పాదములలో తగణము, దగణము గాని ఎక్కువ. అప్పుడు కీర్తిధవళము ఒకటి నాల్గు ఆరు రెండు పాదములలో రెండేసి దగణములు మూడు అయిదు పాదములు ఛగణముతో గాని, వగణముతోగాని అధికము. అప్పుడు విజయ ధవళము. మొదటి పాదములో ఛగణ త్రయము దగణమును ఏడవపాదములో అశీర్వాదములతో పాడవలెను. యద్భుచ్చచేగాని లోకప్రసిద్ధిని బట్టిగాని పాడవలెను.

మంగళము- కై శికిరాగములోగాని బొట్ట రాగములోగాని కళ్యాణ వాచక పదములతో విలంబితలయతో మంగళము పాడవలెను. మంగళనామ క ఛందస్సుతోగాని పాడవలెను.

ఇవి 36 ప్రకీర్ణ ప్రబంధములు

* * *

ఓవి- దేశభాషచే అనుప్రాసచేతను ఖండత్రయముతోగూడ చివర ఓవి పదము పాడినచో ఓవి అగును. దీనికిని చరణావృత్తి భేదము చేత పదమున అది మద్యావ పానములందు అనుప్రాస భేదములచేతను చాలా భేదములు అగును ఇవియు బహుఛందస్సులతో పాడవలెను.

లోలి-ఓవి వదమునకులోలి వదమువేసినచో లోలి అగును.

ఢోల్లరి- పూర్వము చెప్పబడిన దోహదమందు ప్రాంతమున ఢోల్లరి వదము పొడినచో ఢోల్లరి అగును. అది లాట భాషచే పొడవలెను.

దంతి- అను ప్రాస ప్రాయముగా ఖండత్రయమునకు పాంతమున దంతి వదమున్నచో దంతి. ఏవదములలో ఆభోగము చెప్పబడలేదో అక్కడ వదములచే ఆ భోగము తెలియ నగును. ఓవి మొదలగు నాల్గింటిలో ఆభోగములేదు. సాలగసూడము- సూడము 1 శుద్ధము 2 ఛాయాలగము అని రెండువిధములు ఏలాదులు శుద్ధములు, ధ్రువాదులు సాలగములు సాలగము=ఛాయాలగము ఛాయాలగములు శుద్ధసాదృశ్యమును బట్టి శుద్ధములని భరతాదులనిరి. శ్రుత ప్రకరణము మొదలుకొని అంతర భాషవరకు చెప్పబడిన ప్రకరణమువలె తాళాధ్యయములో చెప్పబోవు 14 గీతములు ఇవి శుద్ధము. దీనితో ఏలాదులకు సాదృశ్యము అనియతత్వము సమ్యక్ప్రయోగములో ఫలము అసమ్యక్ప్రయోగములో దోషము అని తెలియనగును. ధ్రువమంతప్రతి మంత నిఃసారు కొడ్డ తాళరాస ఏకతాళగీతములతో సాలగ సూడ ప్రబంధము అగును ధ్రువము- మొదట సదృశగేయ ఖండద్వయ యుక్తమైన ఉద్గాహము చేయవలెను. పిదప కొంచెము ఉచ్చమైన అంతరాఖ్యము, ఈమూడును రెండుసార్లు పొడవలెను. పిదప ఖండద్వయ యుక్త మైన ఆభోగము. దాని మొదటి రెండు ఖండములు ఏక ధాతుకములు. సదృశగేయ ఖండద్వయ యుక్తము, రెండవఖండము ఇంకను ఉచ్చముగా పొడవలెను. ఈ ఆభోగము స్తుత్యనాయక నామముతో గూడినట్లు చేయవలెను. ఒక చోట కొందఱు మతమున ఇది ఉచ్చైక ఖండము పొడవలెను. ఉద్గాహము యొక్క మొదటి ఖండమునందును సమాప్తి. అది ధ్రువము.

జయంతాది షోడశ ధ్రువము

పదకొండు అక్షరముల ఖండము మొదలు 21 అక్షరముల ఖండము వరకు ఒక్కొక్క అక్షరము పెంచుటచే జయంతము మొదలు అలితము వరకు వదునారుధ్రువలగును.

జయంతధ్రువ-అది తాళముతో ఏకాదశాక్షరముల ఖండము. శృంగారము సనేత్యశ్శోత్యగాతల కాయశ్రీవర్ధనము. శేఖరము-నిఃసారు పాళముతో ద్వాదశాక్షర ఖండము వీరమున బుధ సౌభాగ్యదము.

ఉత్సాహము- ప్రతిమంఠతాశముతో త్రయోదశాక్షర ఖండము హాస్యమున వంశవృద్ధికరము.

మధురము-హయలీలాతాశముతో చతుర్దశాక్షర ఖండమున భోగదము.

నిర్మలము-క్రిడాతాశముతో పంచదశాక్షర ఖండము శృంగారమున నగు.

కుంతలము-లఘు శేఖర తాశముతో షోడశాక్షర ఖండము అభీష్టదము అద్భుతమున. నగు

కామలము-యుంపాతాశముతో సప్తాదశాక్షర ఖండము విప్రలంభమున-సిద్ధిదము.

చారము- నిఃసారు తాశముతో అష్టాదశాక్షర ఖండము వీరమున హర్షప్రదము నందనము-ఏకతాశితో 19 అక్షరముల ఖండము వీరశృంగారముల ఇష్టసిద్ధిదము చంద్రశేఖరము- ప్రతిమంఠతాశముతో 20 అక్షరముల ఖండము వీరమున అభీష్టదము.

కామోదము- ప్రతి మంఠతాశముతో 21 అక్షరముల ఖండము హాస్యమున విజయకరము

కందర్పము- ఆదితాశముతో 22 అక్షరముల ఖండము. హాస్యశృంగార కరుణములందు భోగదము సవాశివసమ్మతము

జయమంగళము-క్రిడాతాశముతో 24 అక్షరముల ఖండము శృంగారవీరముల తిలకము- ఏకతాశితో 25 అక్షరముల ఖండము జయోత్సాహ ప్రదము.

లలితము- ప్రతిమంఠ తాశముతో 26 అక్షరముల ఖండము వీరశృంగారము సర్వసిద్ధికరము.

మఠము- ఉద్గ్రాహ ఖండమున రెండు యతులు. ఒక యతియైనను సరే పిదప ధ్రువ రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదప ధ్రువ పాడినను సరే పాడకున్నను సరే పక్షమున దానిని పాడి ధ్రువము పాడవలెను, పిదప ఆభోగము ధ్రువలో ముగింపు. ఇట్లు మంఠతాశమున పాడునది. మంఠమనబడును.

అది ఆరు విధములు.

జయ ప్రేయము-జగణ రూపమంతముతో పాడబడునది. వీరరసము. భగణము తోమంగళము. శృంగారరసము. సగణముతో సుందరము. రగణముతో వల్లభము. సగణతో ముగింపైనచో కలాపము. ద్రుతద్వంద్వముతో ముగింపిన ద్రువ చివర లఘువున్నచో కమలము.

ప్రతి మంతము-ప్రతిమంత తాళముతో పాడబడునది ప్రతి మంతము. అది నాలుగు రకములు.

అమరము-ఒక గురువుతో పాడబడునది శృంగారము

తారము-విరామము చివర ద్రువ తరువాత లఘువుల ద్వయముతో పాడబడునది.

విచారము-విరామాంతలఘుత్రయముతో పాడబడునది.

కుందము-విరామ మధ్యగా లఘుత్రయముతో పాడునది.

నిః సారము-నిఃసారతాళముతో రచింప బడునది నిఃసారము. అది ఆరురకములు.

1 వై కుందము-ద్రుతద్వయ లఘుద్వయములచేతగూర్చునది.

2 ఆనందము-విరామాంతమున ద్రుతద్వయముచేత గూర్చునది దీనిని రూపక మందురు.

3 కాంతారము-లఘుగురువులచేత నగును,

4 సమరము-విరామాంతలఘుద్వయముచేత నగును. దీనిని జంబునాల మందురు.

5 వాంఛితము-లఘుత్రయ ద్రుతద్వయముచేత పాడబడునది.

6 విశాలము-లఘుద్రుతద్వయలఘువులచేత పాడబడునది.

అడ్డతాళము-అడ్డతమను తాళముతో పాడబడునది అడ్డతాళము. అది ఆరు రకములు.

1 నిశ్శంకము-లఘుగురువుల తర్వాత ద్రుత ద్వయముతో పాడబడునది.

2 శంకము-లఘుతర్వాత ద్రుతద్వయముతో పాడ బడునది.

3 శీలము-విరామాంతముతో ద్రుతద్వయము పిదప

4 చారము-ద్రుతద్వయము తరువాత లఘుగురువులతో పాడునది.

5

6 మకరందము-ద్రుతద్వయము పిదప గురువుతో పాడునది.

విజయము- ద్రుతద్వయము పిదప లఘువుతో పాడునది.

రాపకము- రాసతాళముతో పాడునది. అదినాలుగురకములు.

1 వినోదము-ద్రువ పదమునకు చివర ఆలాపము కూర్చినచో నగును.

2 వరదము-ద్రువమధ్య ఆలాపమున్నచోనగును.

3 నందము-ఖండ ద్వయయు క్తమైన యుద్గాహమునకు మొదటి ఖండము ఆలాప నిర్మితమైనచో నగును.

4 కంబుజము- ద్రువమునకు మొదలు ఆలాపమున్నచో నగును.

అన్ని రాసకములలోను ఉద్గాహముద్వి ఖండముగా చేయవలెను.

ఏకతాళి-ఏకతాళినామ కతాళముతో గూర్చునది. అదిమూడురకములు,

1 రమ-ఒకయతి గల ఉద్గాహము అంతరము అక్షరనిర్మితమైనచో రమ అగును. అది శ్రీనిగూర్చును.

2 చంద్రిక- ద్విఖండములుగల ఉద్గాహము. అంతరము ఆలాపము రచితమైనచో నగును.

3 విపుల-ఉద్గాహమునకు ముందుఆలాపము చేసినచో విపుల. అక్షర వర్జిత గమకాల ప్రియే ఆలాపము దానినే ప్రయోగమందురు.

రూపకము-ముందు చెప్పబోవు గుణములు గలిగి దోషములు లేని రూప పంచకము ఉత్తమము, నూతన రాగముతో ధాతుమత్వాదులైన తానములచే రూపకము నూతన మగును. రూపకాంశభేదముచే ధాతువు నూతనమగును. రసాలంకార భేదముచే మాతువు నూతన మగును. అయగ్రహ భేదముచేత తాళము నూతనమగును. తాళము విశ్రామము యొక్క సామ్యముచే విశ్రామముచే గాని అయ నూతన మగును. క్రొత్త వగుచందోగణ గ్రహన్యాస ప్రబంధావయములచే రచన నూతన మగును.

జౌడు వావర వర్ణాయమగు రచననూతనమగును.

ఈ యుత్తమరూపకము మూడు విధములు.

1. పరివృత్తము- పూర్వసిద్ధమైన స్వస్థానకమమున నూత్నరాగముతో గాని చేయబడునది పరివృత్తము. రూపకమున స్థానము పూర్వము. అస్థాయి యందెరాగతాళ పరివర్తముతో స్వస్థానా వృత్తి ఉన్నచో అది పరివర్తనము

2. పటాంతరము- మాతు స్థాయువై చిత్ర్యమువల్ల గుణాదారమైనది. పటాంతరము తనకంటె అన్యమైన ధాతువుతో పాడబడునది.

భంజని-దానికంటె అన్యధాతువుగలదిగాన భంజనీ సంక్రితమగును. అధమ
రూపకము 1 ఖల్లాత్తారము 2 అనుసారము అని రెండు రకములు.

1 ఖల్లాత్తారము-రూపకాంతర మందున్నస్థాయిమాత్రాంతరమున నివేశించినచో
ఖల్లాత్తారము.

అనుసారము-అదేకొంత ధాతువిలక్షణమున్నచో అనుసారము.

ఇది వంచ విధరూపకలక్షణము.

గీతగుణములు పది.

1 వ్యక్తము 2 పూర్ణము 3 ప్రసన్నము 4 సుకుమారము 5 అలంకృతము
6 సమము 7 సురక్తము 8 శ్లక్షణము 9 వికృష్టము 10 మధురము.

గీతదోషములు పది.

లోక శాస్త్రదుష్టము 2 దుష్టము 3 శ్రుతివిరోధి 4 కాల విరోధి : క్తము
6 కళాభాష్యము 7 గతక్రమము 8 అపార్థకము 9 గ్రామ్యము 10 సందిగ్ధము

నేడు వాడుకలోఁగల వ్రజబంధములు

1 కీర్తనలు లేక కృతులు

ఇవి కన్నడ, తెలుగు తమిళ సంస్కృత భాషలలో నున్నవి, వీనిలో
ఇష్టదేవతలనుగూర్చిన వర్ణనలుండును, వీనికి ధ్రువ, అంతర, భోగములకు
అంగములు గలవు. వీనిని మనము వేరు పేర్లతో పిలుచు చున్నాము. ధ్రువ
అనగా వల్లవి, అంతర అనగా అనువల్లవి. ఆభోగము అనగా చరణము
అని అనుచున్నాము కొన్ని కీర్తనలలో అనువల్లవి యుండదు. ఇవికన్నడ
రాగములలో నున్నవి. పదము బిరుదము అను రెండు అంగములే ఉండును.
ఇటువంటివి పురందరదాసు పదములలో గలవు.

వల్లవి అనువల్లవి చరణముల సంవదాయములను పురందరదాసు రామ
దాసు త్యాగరాజు శ్రీ ముత్తు స్వామి దీక్షతులు శ్యామశాస్త్రి స్వాతి తిరునాళ్ళు
పట్టణంసుబ్రహ్మణ్యము మొదలగు వారుప్రవర్తించజేసిరి.

2 గీతములు-

ఇవి సాలగడ వ్రజబంధమును అనుసరించి వానిరాగ తాళములలో రచింప
బడినవి.

వీనిలో స్వరము పదము బిరుదము అనుమూడు అంగములు కలవు.
ఇవిఆరంభదశలో రాగవరిచయమునకై నేర్పబడుచున్నవి

3 వర్ణములు—

ఇవిమూడు వందలయేండ్లకుపూర్వము రచింపబడినవి. రాగమునకు యోగ్యముగా ఆరోహి అవరోహి సంచారి స్థాయిలలో రాగమును తెలుపుటకు ఉపయోగించునట్లుపర్ణింపబడినవి. కాన వర్ణములనబడెను. ఉద్గాహము అభోగము అని రెండు అవయములు పదము స్వరము బిరుదము అనునంగములును ఉండును. ప్రతియవయములోను పదము, పదముతరువాత చిట్టస్వరము వానికి సంబంధించినదియుండును వీనిని వెంకటమఖి సుబ్బరామదీక్షతులు వీణకుప్పయ్యరు కులశేఖరులు పల్లవి గోపాలయ్యరు మొదలగు వారు రచించిరి.

వర్ణములు తానవర్ణములు, పదవర్ణములు అని రెండు రకములు తానవర్ణములు రాగప్రధానములు. పదవర్ణములో నృత్యములు ఉపయోగింపబడును 3 పదములు.

వీనిలో ఎక్కువగా నీతి, భక్తి, శృంగారములు ప్రధానముగానుండును వీనిలో పల్లవి అనుపల్లవి చరణములుండును చిట్ట స్వరములు జాతులు చేర్పబడును. వీనిని క్షేత్రయ్య సుబ్బరామయ్యరు ముత్తతాండవరు చిన్నయ్య పొన్నయ్య మొదలగువారు రచించిరి.

ఇవి విశేషించి నృత్యములో ఉపయోగింపబడును.

4 జావళులు—

ఇవి ముఖ్యముగా శృంగారరసయుక్తములు. వీనిగతి మధ్యము ద్రుతములలో నుండును.

దరువు—పదమువలెనే శృంగార రసములో నువయుక్తము. ఒకచరణముతో పాడబడును కొన్నిటికి రెండు మూడు ఉండును.

5 చిందు—

ఇవి మధ్యద్రుతగతులలో నుండును. వీనిలో కావడిచిందు, నోడిచిందు ఈడచిందు వలినై చిందు మొదలగునవి కలవు ఇవిశృంగార ప్రధానములు తిల్లాన, ఇది అన్యదేశీయములైన తిరి తిల్లానా అనుగ్రామ్యపాటములలో దేశీయ రాగాలలో వర్ణక్రమముతో తాళబద్ధమై యుండును మంగళము—చివర మంగళముతో ముగింతురు.

ఇది

ప్రబంధాధ్యాయము.

* * *

తాళములు

కాలో మార్గః క్రియాంగానిగ్రహజాతి కళా లయః

యతః ప్రస్తారకం చేతి తాళప్రాణా దశ స్మృతాః

* తాళములోని దశప్రాణములు

1 కాల, 2 మార్గ, 3 క్రియ, 4 అంగ, 5 గ్రహ, 6 జాతి, 7 కళ, 8 లయ, 9 యతి 10 ప్రాసలు.

కాలప్రాణములోని అంగములు--.

• క్షణము, 2 లవము, 3 కాష్ఠ, 4 కళ 5 త్రుటి (అనుద్రుతము) 6 ద్రుతము, 7 లఘువు, 8 గురువు, 9 పుతము, 10 కాకపదము.

కాలమానము--

1 ఎనిమిది క్షణములు - ఒకలవము

2 ఎనిమిది లవములు - ఒకకాష్ఠ

3 ఎనిమిది కాష్ఠాలు - ఒకనిమేషము

4 ఎనిమిది నిమేషములు - ఒకకళ

5 రెండుకళలు - ఒక త్రుటి లేక అనుద్రుతము

6 రెండు త్రుటలు ద్రుతము, 2 అనుద్రుతములు

7 రెండుద్రుతములు ఒకద్రుతము ఒకలఘువు

8 రెండు లఘువులు - ఒక గురువు

9 మూడులఘువులు - పుతము

ద్రుతవిరామము

లఘు విరామము

గుర్తులు = పేర్లు

౦ - అర్ధ చంద్రుడు

౦ - పూర్ణ చంద్రుడు

1 - బాణము

౩ - వంగినధనస్సు

5 - మెఱుపు

౭

9

10 నాలుగు లఘువులు - ఒకకాకపాదము + - కాకి లేక హంసపాదము.

దశప్రాణముల వివరము.

1 కాలప్రాణము క్షణలవాదికాలము 2 మార్గము షడ్మార్గములు. దక్షిణమార్గములు 1 అక్షర - 3 మాత్రలు, వార్తీకమార్గములు 1 అక్షర - 2 మాత్రలు. చిత్రమార్గ 1 అక్షర - 2 మాత్ర చిత్రతరు 1 అక్షర - 1 మాత్ర. చిత్రితము 1 అక్షర - అరమాత్ర. అతిచిత్రతమ మార్గ 1 అక్షర. పావు మాత్రలు 1 మాత్ర 4 అక్షరముల (ప్రహస్య).

క్రియ - హస్తక్రియలు దెబ్బ వ్రేళ్ళు. మొ అంగ - లవ ద్రుతాదులు.

గ్రహ - తాళములో అవర్తనములో పాట ప్రారంభించు స్థలము - ఎడుపు

తాళము పాట సమకాలములో మొదలు పెట్టుట. తాళము ముందు తర్వాత

పాట, పాట ముందు తర్వాత తాళము (జాగాలు) జాతి త్రిజాతి, కళ లఘు

వలె అక్షరములో చిన్న భాగము, లయ, యతి, ప్రస్తారము.

* 108 తాళములు, లఘువులు

1	చచ్చత్పుటము -	ఁ ఁ ట	8
2	చాచపుటము -	ఁ ఁ	6
3	షట్పితాపుత్రకము -	ఠ ఁ ఁ ఠ	12
4	సంపక్ష్యేష్టాకము -	ఠ ఁ ఁ ఁ ఠ	12
5	ఉద్ధుటము -	ఁ ఁ ఁ	6
6	ఆదితాళము -		1
7	దర్పణ తాళము -	౦ ౦ ఁ	3
8	చచ్చరి	౦ రి ౦ రి ౦ రి ౦ రి ౦ రి ౦ రి ౦ రి	18
9	సింహలీల	౦ ౦ ౦	3 అర
10	కందర్పము	౦ ౦ ఁ ఁ	6
11	సింహవిక్రమము	ఁ ఁ ఁ ఠ ఠ	16
12	శ్రీరంగము	ఁ ఠ	8
13	రతిలీలము	ఁ ఁ	6
14	రంగతాళము	౦ ౦ ౦ ౦ ఁ	4
15	పరిక్రమము	౦ ౦ ఁ	5
16	ప్రత్యంగము	ఁ ఁ ఁ	8
17	గజలీల	ఠ	4 పావు
18	త్రిభిన్నము	s s	6
19	వీర విక్రమము	౦ ౦ s	5
20	హంసలీల	ఠ ఠ	2 అర
21	వర్ణ భిన్నము	s ౦ ౦	4
22	రాజచూడామణి	౦ ౦ ౦ ౦ s	8
23	రంగద్యోతనము	s s s s	10
24	రాజతాళము	౦ ఠ ౦ ౦ s ఠ	19
25	సింహవిక్రీడితము	ఠ s ఠ s ఠ ఠ	19
26	వనమాలి	౦ ౦ ౦ ౦ ౦ ౦ s	7
27	చతురశ్రవర్ణము	s ౦ ౦ s	7

86	లఘుశేఖర	T	1 పావు
87	ద్రుతశేఖర	ఠ	ముప్పావు
88	వృతాపశేఖర	$\overline{s} \circ \overline{s}$	4 పావు
89	గజర్లుంప	$s \circ \theta$	3 పావు
90	చతుర్ముఖతాళ	$ s \overline{s}$	7
91	ఝంపితాళ	$\circ \theta $	2 పావు
92	ప్రతిమర్త్య	$ s s $	8
93	తృతీయ తాళ	$ \circ \circ \theta$	3 ముప్పావు
94	వసంత	$ s s s$	9
95	లలిత	$\circ \circ s$	4
96	రతితాళ	$ s$	3
97	కరణతాళ	$\circ \circ \circ \circ$	2
98	షట్తాళ	$\circ \circ \circ \circ \circ \circ$	3
99	వర్ధన	$\circ \circ \overline{s}$	5
100	వర్గతాళ	$ \overline{s} \overline{s}$	8
101	రాజనారాయణ	$\circ \circ \cdot s$	7
102	మదనతాళ	$\circ \circ s$	3
103	పార్వతీలోచన	$\circ \circ \circ \circ s s s 61$	2 పావు
104	గారుగి	$\circ \circ \circ \theta$	7
105	శ్రీనందన	$s s \circ \circ \overline{s}$	9
106	జయతాళ	$ s \circ \circ \overline{s}$	4 అర
107	లీలతాళ	$\circ \overline{s}$	12
108	విలోకిత	$ s s \circ \circ \overline{s} \overline{s}$	7
109	లలితప్రియ	$ s s$	14
110	జనక	$ s s s s$	9 పావు
111	లక్ష్మీశ	$\circ \circ \theta \overline{s} \overline{s}$	2 అర
112	భద్రబాణ	$ \circ $	

నేటివాడుకలోని తాళములు

1 ద్రువతాళము | $\circ | |$ లఘు, ద్రుత, లఘు, లఘు 3 న్నరమాత్రలు

తాళములు

త్ర్యశజాతి తాళము అక్షరము	3 2 3 3= 11
చతురశ్ర	4 2 4 4= 14
ఖండజాతి	5 2 5 5= 17
మిశ్ర	7 2 7 7= 23
సంకీర్ణ	9 2 9 9= 29

2 మర్యతాళము	! 0 !	అఘు ద్రుత, అఘు	2న్నరమాత్రలు
త్ర్యశ		3 2 3= 8	
చతురశ్ర		4 2 4=10	
ఖండ		5 2 5= 12	
మిశ్ర		7 2 7= 16	
సంకీర్ణ		9 2 9 20	

3 రూపకతాళము	0 !	1 న్నరమాత్రలు
త్ర్యశ		2 4 6
చతురశ్ర		2 4 6
ఖండ		2 5 7
మిశ్ర		2 7 9
సంకీర్ణ		2 9 11

4 ఝంప	! T 0	అఘు, అనుద్రుత, ద్రుత,	1 ముప్పావు
త్ర్యశ		3 3 6	
చతురశ్ర		4 3 7	

వీనిని 108 తాళములందురు ఇందులో నాలుగు ఎక్కువగా ఇవ్వబడినవి. 112 నందికేశ్వరుని భరతార్ణవములోఁ జెప్పబడిను.

ఖండ	5 3 8
మిశ్ర	7 3 10
సంకీర్ణ	9 3 12

5 త్రిపుట	! 0 0	అఘుద్రుత, ద్రుత
త్ర్యశజాల		3 2 2 7
చతురశ్ర		4 2 2 8

తాళధములు

28	త్యక్తవర్ణము	1 0 0 1 1 s	6
30	మిత్రవర్ణము	0 0 రి 0 0 రి 0 0 రి 0 0 రి	7
31	వర్ణతాళము	రి 0 0 0 0 0 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 0 0 రి	
32	ఖండవర్ణతాళము	s s s 0 s s s	15 అర
33	రంగప్రదీపము	1 1 s s s	9
34	హంస నాదము	1 s 0 0 s	8
35	సింహ నాదము	1 s s 1 s	8
36	మల్లికామోదము	1 1 0 0 0 0	4
36	శరభలీలము	1 0 1 0 1 0 1 1	8
37	రంగాభరణము	s s 1 1 s	9
38	తురంగలీలము	0 0 1	2
39	సింహనందనము	s s 1 s 1 s 0 0 s s 1 s 1 s s 1 1	32
40	జయశ్రీ	s 1 s 1 s	8
41	విజయానందము	1 1 s s s	8
42	ప్రతితాళము	1 1 0 0	3
43	ద్వితీయకము	0 0 1	2
44	మకరందము	0 0 1 1 1 s	6
45	కీర్తితాళము	1 s s s 1 s	12
46	విజయతాళము	s s s s	10
47	జగముంగళము	1 1 s 1 1 s	8
48	రాజవిద్యాధరము	1 s 0 0	4
49	మంత్ర (మత్య) తాళము	1 1 s 1 1 1 1	8
50	నేత్రమంతము	s s 1 s s	13
51	ప్రతిమంత	1 1 1 1 s 1 1 1	8
52	జయతాళము	1 s 1 1 0 0 s	10
53	కుడుక్కము	0 0 1 1	3
54	నిస్సారుకము	1 1	2 పావు
55	నిస్సానుకము	1 1 s s 1 1	8

56	క్రీడాతాళము	o r	1 పావు
57	త్రిభంగి	s s	6
58	కోకిలప్రియ	s s	6
59	శ్రీకీర్తితాళము	ss s	6
60	బిందుమాలి	s o o o o s	6
61	నందన	o o s	6
62	శ్రీనందన	s o o s	5
63	ఉద్విక్షణ	s	4
64	మంతికాతాళ	s c s	5 కర
65	ఆదిమఠ్య	T T	4 అర
66	వర్ణమఠ్య	o o o o	5
67	ఢేంకితాళ	s s	5
68	ఆభినందన	o o s	3
69	నవక్రిడ	o r	1 పావు
70	మల్లతాళ	o r	
71	దీపక	o o s s	7
72	అనంగ	s s s	11
73	విషమతాళ	o o o r o o o r	4 అర
74	విషమనాందీ తాళ	o o s s	8
75	ముకుంద తాళ	o o s (5) o o c s	5
76	కర్ణుక	s	6
77	సకతాళ	o	అర
78	పూర్ణకం కాళ	o o o o s	5
79	ఖండ కంకాళ	o o s s	5
80	సమకంకాళ	s s	5
81	అసమకంకాళ	s s	
81	యోంబడ	T	6 పావు
83	పణతాళ	o	2 అర
84	అభంగ తాళ	s	4
85	రాయరంగ తాళ	s s o o	7

ఖండ	5	2	2	9
మిశ్ర	7	2	2	11
సంకీర్ణ	9	2	2	13

6 అడ్డతాళ | | | | 0 0 లఘువు, లఘువు, ద్రుత, ద్రుత
3 మాత్రలు

త్ర్యక్ష	3	3	2	2	10
చతురక్ష	4	4	2	2	12
ఖండ	5	5	2	2	14
మిశ్ర	7	7	2	2	18
సంకీర్ణ	9	9	2	2	22

7 ఏకతాళ | 1 మాత్ర

త్ర్యక్ష	3	
చతురక్ష	4	"
ఖండ	5	"
మిశ్ర	7	"
సంకీర్ణ	9	"

ద్రువతాళములో	చతురక్ష	4 2 4 4	14	అక్షరముల	వ్యవహారములో
మర్య	"	4 2 4	10		"
రూపక	"	2 4 6			"
ఝంప, మిశ్ర	"	7 1 2	10		"
త్రిపుట, చతురశ్ర	"	4 2 2	8		"
త్ర్యక్ష	"	3 2 2	7		"

ఈ తాళములోని చతురక్షజాతిని ఆదితాళమందురు

"త్ర్యక్ష త్రిపుట "

అడ్డ	ఖండ	5 5 2 2	14
ఏక"	చతురశ్ర		4

అపుడప్పుడు త్ర్యశజాతిలో అఘువుకు రెండు దెబ్బలు ఒకటి వృత్తిలో లెక్కింతురు. దీనిని చావు అందురు. ఈ ప్రయోగములో త్ర్యశజాతి రూపకము (2 3 5) ప్రసిద్ధము. కనుక త్ర్యశజాతిరూపకతా శమును చావు తాళమందురు

ఇది

శారఙ్గదేవునిచేత రచితమై
 శ్రీ చర్ల వెంకమ్మ నారాయణశాస్త్రి
 తనయుడగు చర్ల గణపతిశాస్త్రిచే రచితమైన
 గాంధర్వ వేదమును సంగీతరత్నాక
 రమందు తాళప్రకరణము
 సర్వము సమాప్తము.

— — —

